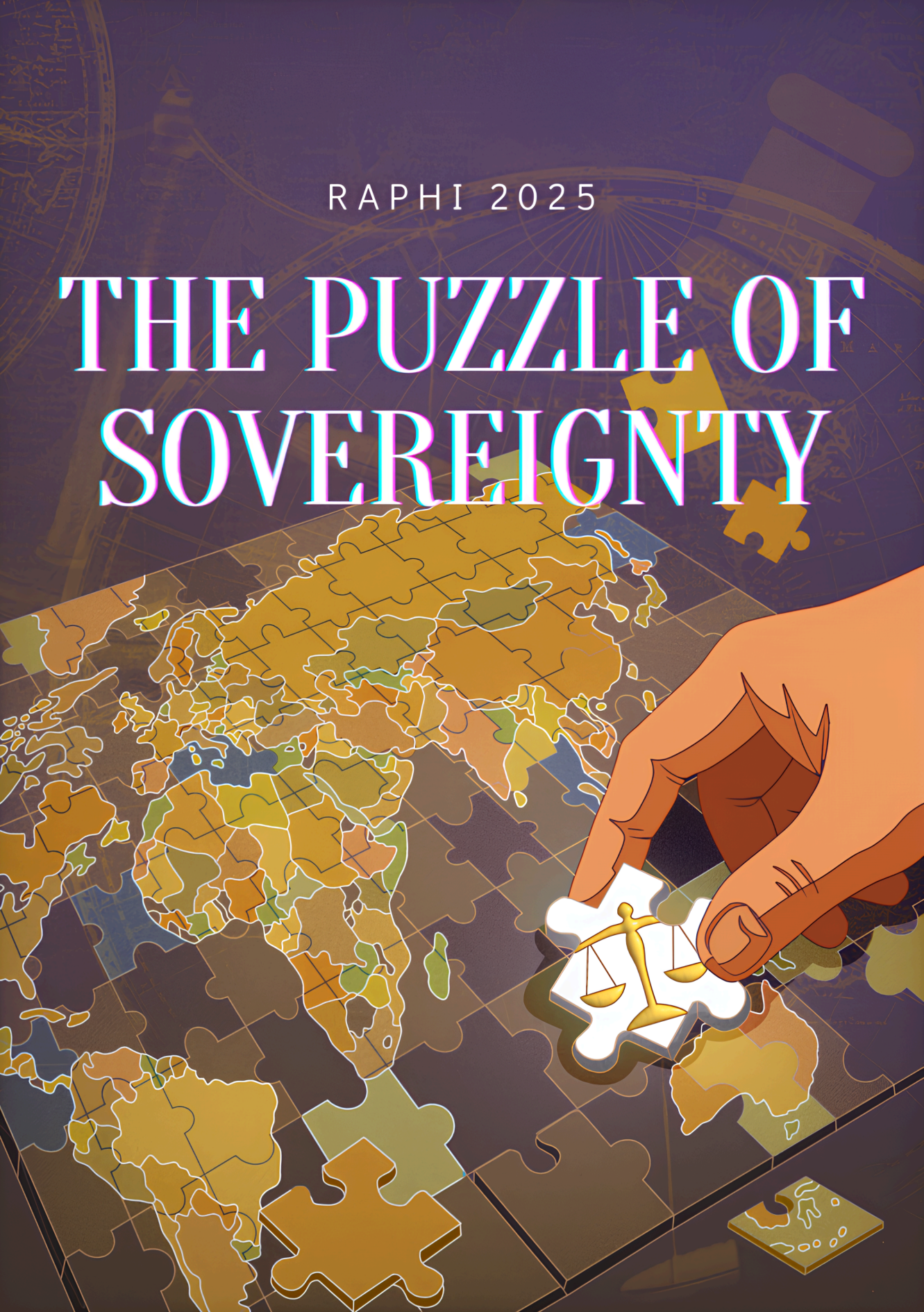

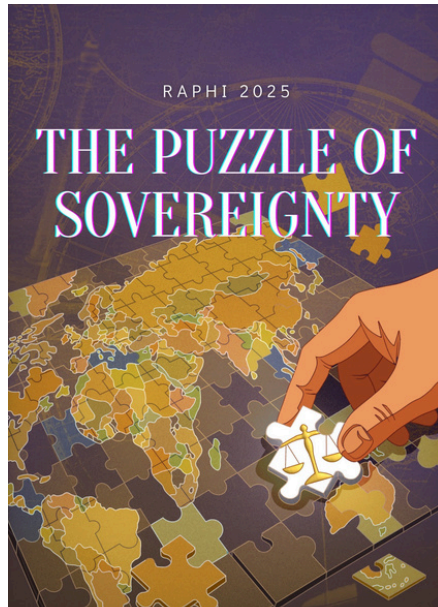
RAPHI 2025

THE PUZZLE OF SOVEREIGNTY

ยุวชนนิติศาสตร์
สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ชื่อหนังสือ : หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

ประจำปี พ.ศ. 2568

ภาพปกโดย : พงศ์ภาณุ แวแซ

ปีที่พิมพ์ :พ.ศ. 2568

จัดพิมพ์โดย : องค์กรยุวชนนิติศาสตร์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พิมพ์ที่ : Mini E2

สารจากประธานศาลฎีกา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หรือพระองค์เจ้ารพีฯ ซึ่งเป็นที่เคารพรักและเทิดทูนของเหล่านักกฎหมายไทยนับแต่อดีต จนปัจจุบัน และเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าพระกรณียกิจของพระองค์ท่านสร้างคุณประโยชน์ ให้แก่วงการกฎหมายไทยอย่างอนเอนอนันต์ อาทิ ทรงเป็นผู้วางรากฐานกฎหมายไทย สมัยใหม่ให้ทัดเทียมนานอารยประเทศ และทรงก่อตั้งโรงเรียนศึกษากฎหมายไทยแห่งแรก

นับเป็นเวลากว่าศตวรรษที่ผ่านมา สภาพบ้านเมือง เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงวิวัฒนาการทางด้านกฎหมายมีความเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าไปอย่างมาก ระบบกฎหมายไทยและตุลาการไทยมีความมั่นคงก้าวหน้าตลอดมา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ พระอัจฉริยภาพที่พระองค์ทรงมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาด้านกฎหมายและวางรากฐาน ทางด้านกฎหมายไว้อย่างมั่นคง ทั้งนี้ กระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และรุนแรงในปัจจุบัน มิอาจทำลายรากฐานทางกฎหมายที่แข็งแกร่งนี้ได้ หากเรามี นักกฎหมายที่มีความรู้ความสามารถ และอุดมการณ์ เป็นผู้สืบทอดมรดกทางกฎหมาย ที่พระองค์ท่านได้วางแนวทางที่มั่นคงนี้ไว้ ด้วยใจที่มุ่งมั่นที่จะผดุงความยุติธรรม เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ให้สมดังพระปณิธานของพระองค์ท่านว่า “My life is service” ซึ่งการบริการประชาชนนั้นเป็นหัวใจสำคัญที่ต้องจัดให้มีด้วยมาตรฐานเดียวกันและ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและความยุติธรรม

เนื่องในโอกาสที่สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จัดพิมพ์หนังสือ
รพีพัฒนศักดิ์ ประจำปี 2568 เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้านนิติศาสตร์
ดิฉันขอชื่นชมในความตั้งใจของคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย และคณาจารย์ผู้จัดทำหนังสือ
และเชื่อมั่นเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านหนังสือจะได้รับประโยชน์จากเนื้อหาสาระในแต่ละหัวข้อ
ที่นำเสนอ อันเป็นการเสริมความรู้ทางกฎหมายแก่ทุกท่าน และเป็นการน้อมรำลึกถึง
พระเกียรติคุณของพระองค์ท่านที่มีต่อวงการกฎหมายไทย สุดท้ายนี้ ดิฉันขอให้หนังสือ
เล่มนี้ได้นำสาระความรู้ไปสู่ผู้อ่านทุกท่านให้ได้รับประโยชน์โดยทั่วกัน สมดังเจตนารมณ์
และความตั้งใจของคณะผู้จัดทำทุกประการ

(นางชนากานต์ ชีรเวชพลกุล)

ประธานศาลฎีกา

สารจากประธานศาลรัฐธรรมนูญ

เนื่องในวันที่ 7 สิงหาคมของทุกปี เป็นวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ นักกฎหมายไทยและประชาชนทั่วประเทศต่างพร้อมใจกันน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ ผู้ทรงได้รับการยกย่องอย่างสูงสุดว่าเป็น “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” พระองค์ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 14 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มศึกษาภาษาไทยและอังกฤษตั้งแต่ทรงพระเยาว์ และทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ จนสำเร็จปริญญาตรีเกียรตินิยมจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดด้วยวัยเพียง 20 พรรษา พระองค์ทรงเริ่มศึกษาและทบทวนกฎหมายไทยอย่างจริงจัง โดยมีขุนหลวงพระยาไกรสีเป็นพระอาจารย์ และทรงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบกฎหมายไทยอย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านการจัดตั้งศาลมณฑล ศาลหัวเมือง การตัดสินใจคดีด้วยพระองค์เอง ตลอดจนการปรับเปลี่ยนธรรมเนียมของศาล ให้เป็นระบบยุติธรรมที่ทันสมัยและสอดคล้องกับหลักสากล พระองค์ยังทรงก่อตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยก่อให้เกิดระบบ “เนติบัณฑิตไทย” ที่เป็นรากฐานของการศึกษานิติศาสตร์ในปัจจุบัน และทรงพระนิพนธ์ตำรากฎหมายไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งล้วนเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในประเทศไทย

ด้วยพระจริยวัตรอันงดงาม ความยุติธรรม ความเมตตา และความเสียสละ พระองค์จึงเป็นที่เคารพรักของผู้คนทั้งในวงการกฎหมายและประชาชนทั่วไป พระเกียรติคุณของพระองค์ยังคงตราตรึงอยู่ในหัวใจของนักกฎหมายไทยทุกยุคทุกสมัย ด้วยเหตุนี้

วันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระองค์ท่าน หรือ “วันรพี” จึงเป็นวันสำคัญของวงการนิติศาสตร์ไทย และในปีนี้นักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงได้จัดทำ “หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปี พ.ศ. 2568” เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมาย และสืบสานเจตนารมณ์ของพระองค์ในการพัฒนาการศึกษาด้านนิติศาสตร์ให้กว้างไกลสู่ประชาชน

กระผมขอเชิญชวนพวกเราทุกคน ซึ่งถือได้ว่าเป็นลูกหลานผู้สืบทอดแนวทางของพระบิดาแห่งกฎหมายไทย จงยึดมั่นในคุณธรรมแห่งความซื่อสัตย์สุจริต สำนึกในหน้าที่ และอุทิศตนเพื่อความยุติธรรมของบ้านเมือง พร้อมตั้งปณิธานแน่วแน่ว่าจะประกอบวิชาชีพด้านกฎหมายด้วยใจเป็นธรรม เพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมอันจะนำไปสู่ความผาสุกของสังคมและประเทศชาติตลอดไป

(ศาสตราจารย์ ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์)

ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

สารจากประธานศาลปกครองสูงสุด

“My life is service ชีวิตของฉันเกิดมาเพื่อรับใช้ประเทศชาติ” พระปณิธานของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งทรงตั้งพระทัยมั่นในการแก้ไขปัญหายาเสพติดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพื่อที่ประเทศสยามจะได้มีเอกราชทางการศาลอย่างแท้จริง ในฐานะเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระองค์ทรงวางรากฐานการพัฒนาระบบกฎหมายปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทย ให้มีมาตรฐานทัดเทียมชาติตะวันตก รวมถึงการจัดระเบียบศาลยุติธรรมให้ทันสมัย ทำให้ศาลไทยมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติ และในฐานะครุกฎหมาย ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่ โดยทรงรับเป็นพระอาจารย์ประทานการสอนด้วยพระองค์เอง ซึ่งไม่เพียงจะทรงถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการแล้วยังทรงเคร่งครัดเข้มงวดกับศิษย์ในการดำรงตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่และเกียรติศักดิ์ของผู้พิพากษาคณะการด้วย เหตุนี้เอง บรรดานักกฎหมายไทยจึงพร้อมใจกันถวายพระสมัญญาแด่พระองค์ว่า “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย”

ในโอกาสนี้ ผมขอแสดงความชื่นชมคณะผู้จัดทำหนังสือรพีพัฒนศักดิ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปี พ.ศ. 2568 ที่ได้ร่วมเผยแพร่พระเกียรติคุณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เนื่องในวันรพีอันเป็นวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระองค์ ซึ่งตรงกับวันที่ 7 สิงหาคมของทุกปี รวมทั้งผลงานทางวิชาการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อสังคม และการพัฒนาองค์ความรู้ในการศึกษาวิชากฎหมายในประเทศไทยต่อไป สมดังพระปณิธานขององค์พระบิดาแห่งกฎหมายไทย

(นายประสิทธิ์ศักดิ์ มีลาภ)

ประธานศาลปกครองสูงสุด

สารนายกสภาทนายความ

“วันรพี” 7 สิงหาคมของทุกปีเป็นวันที่นักกฎหมายทุกคนน้อมรำลึกถึง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์พระบิดากฎหมายไทย และจัดกิจกรรมทางกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ขอชื่นชมมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงที่ได้ดำเนินการจัดทำ “หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ประจำปี พ.ศ. 2568” เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้าน นิติศาสตร์และความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทางนิติศาสตร์ อันเป็นการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย สร้างภูมิคุ้มกันในเชิงป้องกันทางกฎหมายให้แก่ประชาชน เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข เรียบร้อยต่อไป

(ดร.วิเชียร ชูบไธสง)

นายกสภาทนายความ

สารจากอธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

วันรพีฯ เป็นวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงได้รับการยกย่องเป็น “พระบิดาแห่งกฎหมายไทย” ซึ่งตรงกับวันที่ 7 สิงหาคม ของทุกปี เนื่องในโอกาสที่วันรพีฯ เวียนบรรจบครบรอบในอีกวาระหนึ่งในปี พ.ศ. 2568 นี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นโอกาสอันสมควรอย่างยิ่งที่นักกฎหมายจะได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงจัดตั้งโรงเรียนสอนกฎหมายและเป็นอาจารย์สอนกฎหมายด้วยพระองค์เอง ตลอดจนก่อแนวทางพิจารณาวินิจฉัยคดีศาล และได้ทรงวางรากฐานของระบบกฎหมายสำหรับประเทศไทยไว้อย่างดียิ่ง นอกจากนี้ การทรงงานด้วยพระวิริยะอุตสาหะของพระองค์ ตลอดจนความกล้าหาญที่จะยืนยันในการทำสิ่งที่ถูกต้องถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ระบบกฎหมายไทย ตลอดจนนักกฎหมายของประเทศไทยได้รับการยอมรับในฐานะชาติอารยะซึ่งควรได้รับการเคารพในฐานะแบบอย่างของนักกฎหมายไทยรุ่นหลัง

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และเพื่อสานต่อพระปณิธานในการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายที่สำคัญต่อประชาชน สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จึงได้จัดทำ หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยในวาระครบรอบวันรพีฯ ประจำปี พ.ศ. 2568 นี้ ถือว่าเป็นฉบับที่ 22 แล้ว ดังนั้น ข้าพเจ้าในฐานะอธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือรพีฯ ฉบับนี้ จะเป็นหนังสืออันทรงคุณค่าและเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำนุบำรุงวงวิชาการกฎหมายต่อไป และข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ท่านผู้อ่านจะได้รับความรู้ทางกฎหมายอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากการอ่านบทความในหนังสือรพีฯ ฉบับนี้

รพีพัฒน์ นภภิน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มัชฌิมา นราดิศร)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สารจากคณบดีสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

วันที่ 7 สิงหาคม เวียนมาบรรจบครบรอบในอีกวาระหนึ่ง นับเป็นเวลากว่า 106 ปีแล้ว ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ "พระบิดาแห่งกฎหมายไทย" ได้สิ้นพระชนม์ลง ซึ่งเมื่อวันนี้ดำเนินมาถึงก็ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาว่า สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จะได้ดำเนินการจัดทำหนังสือรพีฯ ขึ้น เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางกฎหมายที่ทรงคุณค่าสู่สาธารณชน โดยมุ่งหวังที่จะสานต่อพระปณิธานของพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ฯ ในการพัฒนาวงการกฎหมายไทยให้ก้าวหน้ายืนยงและทัดเทียมอารยประเทศต่อไป

ข้าพเจ้าในฐานะคณบดีสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือรพีฯ ฉบับที่ 22 จะเป็นหนังสือหนึ่งอันทรงคุณค่าและเป็นหนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยในการทะนุบำรุงวิชากฎหมายต่อไป และข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ท่านผู้อ่านทั้งหลายจะได้รับความรู้ทางกฎหมายอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากการอ่านบทความในหนังสือรพีฯ ฉบับนี้

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชิน กฤตลักษณ์วงศ์)

คณบดีสำนักวิชานิติศาสตร์

บทบรรณาธิการ

ในช่วงเวลาไม่กี่เดือนที่ผ่านมา ชุมชนจินตกรรมที่ชื่อว่า “ไทย” ถูกท้าทายความเชื่อที่สั่นคลอนรากฐานของจินตนาการดังกล่าว ความเชื่อที่ว่านั่นคือ การเชื่อว่ารัฐไทยมีรูปร่างหน้าตาเป็นขวานดังที่เห็นได้เส้นเขตแดนจากแผนที่ของทางการ ประเด็นที่น่าสนใจคือ ความเชื่อเช่นนั้นถูกสั่นคลอนโดยความเชื่อประเภทเดียวกัน ที่มองมาจากมุมมองของรัฐอื่น ชุมชนอื่น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ชาวไทย และระบบกฎหมายไทยกำลังถูกท้าทายว่าจินตนาการดั้งเดิมของรัฐไทยในประเด็นเส้นเขตแดนนั้นไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะเมื่อเพื่อนบ้านที่มีพื้นที่ติดต่อกันในทางภูมิศาสตร์ ทักท้วงว่ามีความเชื่อและความจริง (ในการรับรู้ของคนในสังคมนั้น) อีกชุดหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าเขตแดนที่เคยเชื่อว่าเป็นของไทย อาจไม่ใช่ของไทยในสายตาของคนในชุมชนจินตกรรมอื่น

การปะทะกันของความเชื่อและจินตนาการเรื่องเส้นเขตแดนนี้สั่นคลอนการดำรงอยู่ของรัฐ อุดมการณ์ชาตินิยมถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อรากฐานของชาติกำลังถูกตั้งคำถาม นักกฎหมาย โดยเฉพาะผู้ทำงานในประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศเองก็ต้องเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ในทางกฎหมายนี้ เนื่องด้วยการรับรู้เส้นเขตแดนถือเป็นสาระสำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐดำรงอยู่ และมอบความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐอื่นให้กับรัฐนั้น ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การดำรงอยู่ของระบบกฎหมายระหว่างประเทศในบางแง่มุมผูกโยงอยู่กับความแน่นอนของเส้นเขตแดนอย่างแยกจากกันไม่ได้ จึงไม่น่าแปลกใจอะไรที่จะเห็นปฏิกิริยาตอบโต้รุนแรงจากการที่จินตนาการดังกล่าวถูกท้าทายทั้งจากฝ่ายความมั่นคง นักวิชาการ และแม้กระทั่งประชาชนทั้งหลายที่ถูกชักขึ้นมาปกป้องจินตภาพแห่งชาติของตนเองกันอย่างสุดความสามารถ

ภายใต้สภาวะเช่นนี้ หนังสือรพีพัฒนศักดิ์ ประจำปี พ.ศ.2568 เล่มนี้ จึงถูกจัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ทางกฎหมายและประวัติศาสตร์ในบางประการเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องเส้นเขตแดน และความรู้โดยรวมในทางกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเส้นเขตแดนดังกล่าวไม่มากนักน้อย เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ทบทวนความเข้าใจผ่านจินตภาพในทางกฎหมาย ในฐานะบรรณาธิการ แม้จะไม่ค่อยเห็นด้วยกับการแตกหักของจินตนาการ

และการสู้เพื่อปกป้องเส้นสมมุติเช่นว่านี้สักเท่าไร (ผู้เขียนคิดว่าชีวิตคนในพื้นที่ชายแดน
ดูจะสำคัญกว่าการถกเถียงแย้งชิงอำนาจในการกำหนดเส้นสมมุติ) แต่ก็คิดว่าเป็นการดี
ที่หนังสือพีฯ จะได้ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการที่น่าสนใจอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้
ปีนี้เป็นปีแรกที่หนังสือพีฯ จัดทำขึ้นในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้องค์ความรู้ที่ว้าน
สามารถเผยแพร่ไปได้อย่างกว้างไกลมากกว่าที่เคย

เช่นเดียวกับปีที่ผ่านมา ผู้เขียนคงยืนยันเช่นเดิมว่า หวังว่าผู้อ่านที่ผ่านมาอ่าน
บทบรรณาธิการนี้จะมีสุขและตักดวงเนื้อหาสาระที่สนใจจากหนังสือเล่มนี้ไปใช้
ในชีวิตจริงได้ไม่มากนักน้อย สิ่งที่ยอยากจะกล่าวเสริมเพิ่มเติมบนฐานที่หนังสือเล่มนี้
พยายามนำเสนอข้อถกเถียงเรื่องเขตแดน คือ “อย่าปล่อยให้จินตนาการของความเป็นชาติ
และกฎหมายมาทำลายความเป็นมนุษย์”

ขอให้ความสุขในการอ่านจงดำรงอยู่คู่กับทุกท่าน

ด้วยความเคารพ

ณัฐดนัย

รพีฯ พระองค์นั้น

แน่วแน่

ความยุติธรรมทรงแก้

สิ่งร้าย

อิทธิพลใดบ่แปร

พระทัย ท่านนา

กฎหมายเพื่อราษฎรไซ้

ท้าวหน้าเท่าเทียม

ทรงเป็นดุษฎแสงเพลิง

เผาผลาญ

ความบิดเบือนทุกประการ

สิ้นเชื้อ

ยืนหยัดด้วยจิตหาญ

ปฏิรูป กฎเฮย

ไทยรุ่งเรืองเฟื่องเนื้อ

ด้วยพระทรงธรรม

ผู้ประพันธ์ : องค์กรยูวชนนิตศาสตร์

สำนักวิชานิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

THE PUZZLE OF SOVEREIGNTY

พระประวัติ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๑๔ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาตลับ

พระองค์ประสูติเมื่อ

วันพุธ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีจอ จุลศักราช ๑๒๓๖
ตรงกับวันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๑๗

พระองค์มีพระเชษฐภคินีร่วมพระชนนีเดียวกัน คือ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัจฉรพรรณีรัชกัญญา

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์
ทรงดำเนินการปฏิรูปศาลไทย พระกรณียกิจ
ในการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาล
ทำให้ทรงได้รับยกย่องว่าเป็น
“พระบิดาแห่งกฎหมายไทย”

เมื่อทรงพระเยาว์

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ทรงได้รับการศึกษาศึกษาวิชาภาษาไทยเบื้องต้น
กับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) โดยใช้แท่งภายใน
พระบรมมหาราชวัง เป็นที่ทรงพระอักษร

เมื่อทรงศึกษาภาษาไทยในชั้นประถมศึกษาแล้ว
ทรงศึกษาภาษาอังกฤษ ในสำนักของครูรามซามี ต่อมา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ
ให้ทรงเข้าศึกษาในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
ทรงเข้าพระราชพิธีโสกันต์ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๓

พ.ศ. ๒๔๒๓

พ.ศ. ๒๔๒๘

ทรงเข้าพิธีผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๘

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชโอรสไปศึกษา
ต่างประเทศ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เป็นหนึ่งในพระราชโอรสกลุ่มแรกที่ทรงไปศึกษาต่อ
ในทวีปยุโรป เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๘ พร้อมกัน ๔ พระองค์ คือ

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิตรวัฒโนดม

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าจิรประวิตรเดช

พ.ศ. ๒๔๒๘

พ.ศ. ๒๔๓๔

พ.ศ. ๒๔๓๗

และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมาย
ที่วิทยาลัยไครสต์เชิร์ช มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด

ขณะที่ทรงมีพระชนมายุ ๑๗ พรรษา จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๓๗
ทรงสามารถสอบไล่ผ่านทุกวิชาและได้ปริญญาเกียรตินิยม
(ปี.เอ. อ็อกซอน) เมื่อพระชนมายุ ๒๐ พรรษา
เหตุที่ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมาย

เนื่องจากช่วงเวลานั้น ในสยามมีศาลกงสุลของชาวยุโรป
มีอำนาจสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ซึ่งยากแก่การปกครอง
จึงทรงจะตระหนักตั้งมั่นว่าพยายามยกเลิกอำนาจศาลกงสุล
ต่าง ๆ เพื่อที่ประเทศไทยจะได้มีเอกราชทางการศาลอย่างแท้จริง

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์เสด็จนิวัติสยามเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๗ พระองค์ทรงตั้ง
พระทัยแน่วแน่ว่าจะเข้ารับราชการตุลาการ

ทรงเป็นอธิบดีผู้จัดการโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
เพื่อสอนความรู้เบื้องต้นสำหรับผู้เข้ารับราชการฝ่ายพลเรือน
ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชบิดาได้ โปรดเกล้าฯ ให้รับราชการในกรมราชเลขา
ทรงสามารถปฏิบัติพระราชกิจได้อย่างดีเยี่ยม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงพอพระราชหฤทัยยิ่งนัก ถึงกับทรงเรียก
พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ว่า “เฉลิยฉฉาดรพี”

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสว่ขอ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงอรรพธิดา
พระธิดาองค์ใหญ่ ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมพระจักรพรรดิพงษ์
พระราชทานเสกสมรสให้ โดยในครั้งนั้น เป็นครั้งแรกที่มีการพระราชทานน้ำสังข์ แต่ก็ทรงใช้ชีวิตร่วมกัน
เพียงไม่นานก็หย่าขาดจากกัน หลังจากนั้นพระองค์จึงรับหม่อมอ่อนเป็นชายาพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
มีพระโอรส-ธิดา ที่ประสูติกับหม่อมอ่อน หม่อมแดง และหม่อมราชวงศ์สอแสง ปราโมช ทุกพระองค์ทรง
ตั้งชื่อคล้องจองกับหมด และมีความหมายเกี่ยวกับ พระอาทิตย์

พ.ศ. ๒๔๓๗

พ.ศ. ๒๔๓๙

พ.ศ. ๒๔๔๐

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์
เป็นข้าหลวงพิเศษสำหรับการศาลยุติธรรมในมณฑลกรุงเทพฯ ทรงชำระสะสางคดีความต่าง ๆ ที่ค้างคั่ง
โดยทรงนั่งชำระความวันละ ๕ ชั่วโมง และแยกเป็นนั่งพิจารณาคดี ๒ ศาล คือศาลแพ่งและศาลอาญา
การชำระความที่รวดเร็วเช่นนี้ เป็นที่พอใจของประชาชนเป็นอย่างยิ่งและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นแบบแผนดี
สมควรที่จะเป็นตัวอย่างแก่มณฑลอื่น ๆ ในการจัดศาล ด้วยเหตุนี้ ทรงได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดี
กระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ซึ่งขณะทรงมีพระชนมายุ ๒๒ พรรษา

พระราชกรณียกิจพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ทรงมีส่วนสำคัญ
ในการจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นในกระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงประสาทความรู้
ทางกฎหมายและการอบรมจริยธรรมตุลาการให้แก่ผู้พิพากษาเก่าและใหม่ ตลอดจนนักเรียน
กฎหมายที่จะเป็นผู้พิพากษาต่อไปในภายหน้าด้วยพระองค์เอง และเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๔๐
พระองค์ทรงเปิดให้มีการสอบไล่เนติบัณฑิตโดยใช้ศาลาการเปรียญใหญ่วัดมหาธาตุ
มีผู้สอบไล่ได้ทั้งหมด ๙ คน ผู้สอบไล่ได้ที่ ๑ ในครั้งนั้น คือ เจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์)
ซึ่งได้รับยกย่องเป็นเนติบัณฑิตคนแรกของเมืองไทย

พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ทรงพระนิพนธ์ตำรากฎหมายไว้จำนวนมาก เช่น พระราชบัญญัติในปดฺยบ้น เล็กเซอร์กฎหมายที่ดิน กฎหมายราชบุรี การตั้งโรงเรียนกฎหมายและพระนิพนธ์ทางกฎหมายของพระองค์ เป็นรากฐานของการก่อตั้งการศึกษา วิชานิติศาสตร์ขึ้นในประเทศไทย

เมื่อปี พ.ศ. 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมโดยมีพระนามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า

“พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์”

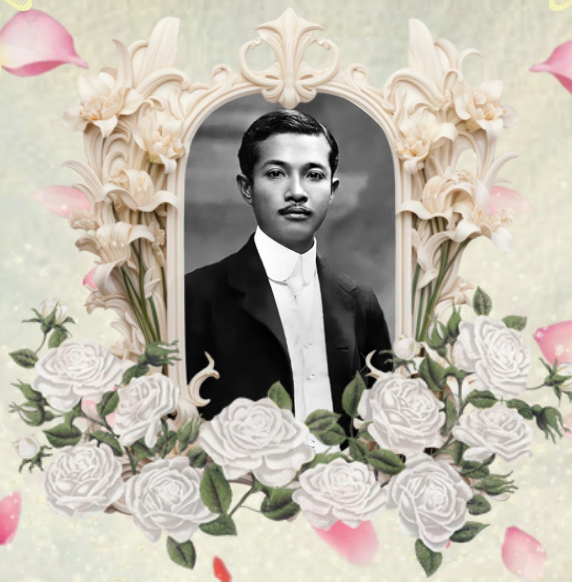
พ.ศ. ๒๔๔๒

พ.ศ. ๒๔๔๓

พ.ศ. ๒๔๔๔

นอกจากนี้ พระกรณียกิจในการปฏิรูปการศาล ทรงปรับปรุงความเป็นอิสระของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร ซึ่งถือกันทั่วไปในบรรดาอารยประเทศว่าเป็นหลักประกันความยุติธรรมในศาลอันเป็นที่พึงสูงสุด และที่พึงสุดท้ายของประชาชน มีพระดำริว่า “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอยู่ได้อุ้งมือฝ่ายตุลาการนั้นใช้ไม่ได้ มีแต่จะเกิดภัยขึ้นเสมอ ๆ”

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงดำริจัดตั้ง “กองพิมพ์ลายนิ้วมือ” ขึ้น สำหรับตรวจลายนิ้วมือผู้ต้องหาในคดีอาญา เพื่อใช้เป็นหลักฐานลงโทษผู้กระทำความผิดซ้ำ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการตรวจพิสูจน์ยืนยันตัวบุคคล จัดให้มีการพิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือของนักโทษ ที่จะพ้นโทษเก็บไว้เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการยืนยันตัวบุคคลว่าได้เคยกระทำความผิด มาก่อนดั่งนั้นพระองค์จึงเปรียบเสมือน “บิดาวิชาพิมพ์ลายนิ้วมือ” ด้วย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดี
กระทรวงเกษตราธิการถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๒ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงพระ
ประชวรด้วยวัณโรคที่พระวักกะ (ไต)

ด้วยเหตุนี้ ทรงขอลาพักราชการในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ เพื่อรักษาพระองค์
แต่พระอาการหาทุเลาลงไม่ ต่อมา จึงเสด็จไปรักษาพระองค์ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส
แต่พระโรคที่พระวักกะ (ไต) ยังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเกินที่แพทย์จะเยียวยาได้
จนกระทั่ง คราสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ เวลาประมาณ ๒๑ นาฬิกา

สิริพระชันษารวม ๔๕ ปี ๙ เดือน ๑๗ วัน

พ.ศ. ๒๔๖๒

พ.ศ. ๒๔๗๘

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ
ได้ให้เอกอัครราชทูตสยามประจำประเทศฝรั่งเศสจัดการถวายพระเพลิง ณ กรุง
ปารีส ตามที่กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์รับสั่งไว้ หลังจากนั้นหม่อมเจ้าไชยแสนรพี
พัฒนเสด็จไปรับและอัญเชิญพระอัฐิของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์มาถึง
ประเทศไทยในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2463

สารบัญ

บทสัมภาษณ์

1

กฎหมายระหว่างประเทศกับปัญหาเขตแดน
(อาจารย์ ดร.ยิ่งยศ บุญจันทร์)

3 - 13

การตีความสนธิสัญญาและบทบาทของศาลยุติธรรม
ระหว่างประเทศ (ICJ)
(อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา)

14 - 24

การตีความสนธิสัญญาและบทบาทของศาลยุติธรรม
ระหว่างประเทศ (ICJ)
(อาจารย์ประติภา สุวรรณรัตน์)

25 - 34

บทความวิชาการ

35

พันธกรณีของรัฐ 3 ประเภท ภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชน
ระหว่างประเทศ
(อาจารย์ ดร.นิติ จันจิระสกุล)

35 - 58

การแบ่งเขตไหล่ทวีปภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ
: ศึกษาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ
และศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ
(อาจารย์ประติภา สุวรรณรัตน์)

59 - 74

สารบัญ

อำนาจทางกฎหมายของแผนที่เขตแดนในกฎหมาย
ระหว่างประเทศ

75 - 106

The Legal Authority of Boundary Maps
in International Law

(อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวิสุทธิยประภา)

ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก 107 - 163
ดวงจันทร์ และดวงดาวอื่นในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศ

The Importance of Borders and Boundary Areas
on the Earth, the Moon and Other Celestial Bodies
from the Perspective of International Law

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยฉิม)

ตัวอย่างข้อสอบ

165

วิชากฎหมายหลักประกันธุรกิจ

167 - 174

วิชากฎหมายอาญา1

175 - 179

วิชากฎหมายอาญา2

180 - 186

วิชากฎหมายมหาชนเบื้องต้น

187 - 193

บทสัมภาษณ์

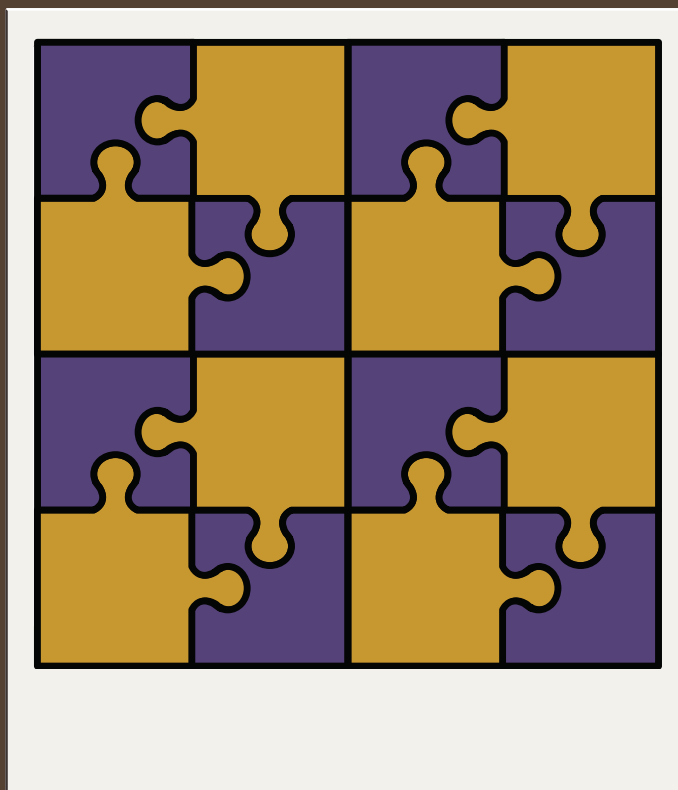

อาจารย์ ดร. ยิ่งยศ บุญจันทร์

อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา

อาจารย์ประติกา สุวรรณรัตน์

THE PUZZLE OF SOVEREIGNTY

NEWS

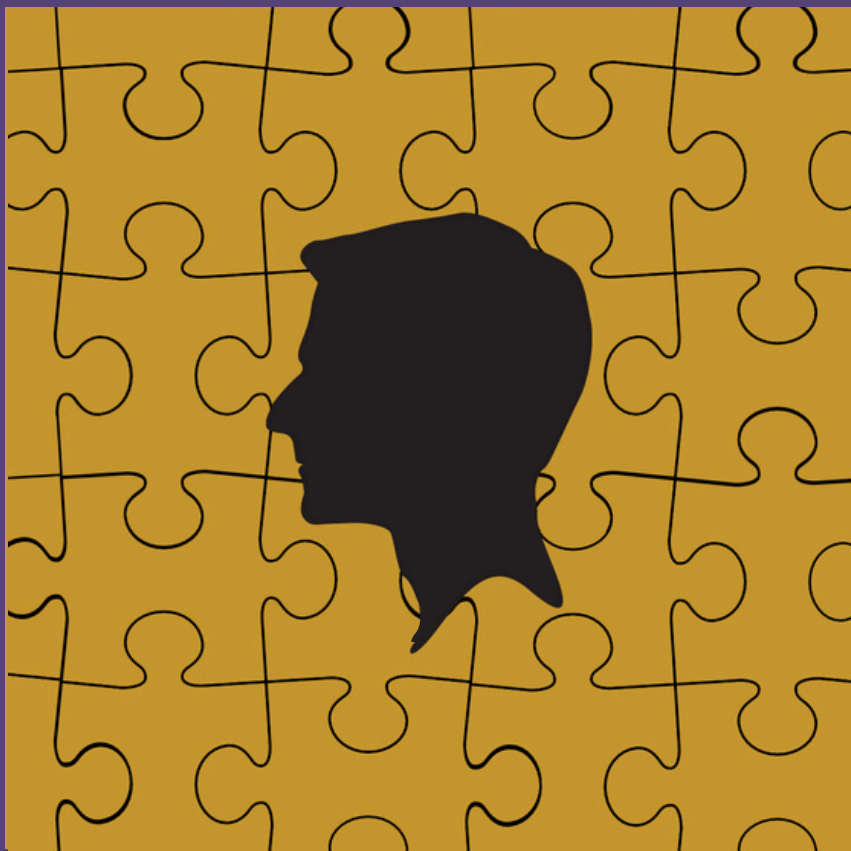
บทสัมภาษณ์

กฎหมายระหว่างประเทศกับปัญหาเขตแดน

อาจารย์ ดร. ยิ่งยศ บุญจันทร์

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์
อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

SHIFTING BORDER

อาจารย์ ดร.ยิ่งยศ บุญจันทร์
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

สัมภาษณ์โดย : นางสาวปฐมิปรัชญ์ น้ำเพชร นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นางสาวศศิกันต์ กาญจนพันธุ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
 นางสาวพรวิมล เสริมทรัพย์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

ก่อนอื่นข้าพเจ้าขอชี้แจงก่อนว่าข้าพเจ้าไม่ได้มีความรู้ในประเด็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่สิ่งที่ข้าพเจ้าจะได้อธิบายแก่ท่านต่อไปนี้เป็นองค์ความรู้และข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งค้นคว้าหลัก 4 แหล่ง ได้แก่ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศไทย (National Archives of Thailand; NAT) หอจดหมายเหตุแห่งชาติกัมพูชา (National Archives of Cambodia; NAC) สำนักข่าวกรองกลางสหรัฐอเมริกา (Central Intelligence Agency; CIA) และสำนักงานนักประวัติศาสตร์ สถาบันบริการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา (Office of the Historian, Foreign Service Institute United States Department of State; History. State. GOV)

คำถามข้อที่ 1 จุดเริ่มต้นของกรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อใด

เมื่อกล่าวถึงจุดเริ่มต้นของกรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา รากของปัญหานี้สัมพันธ์กับการดำเนินการกำหนดเขตแดนของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศสตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อฝรั่งเศสเข้าปกครองเวียดนาม กัมพูชา และลาว และจัดตั้งเป็น “อินโดจีนของฝรั่งเศส” (French Indochina) พวกเขาเริ่มกระบวนการกำหนดเขตแดนเป็นสิ่งแรก ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการปกครองและเศรษฐกิจ การกำหนดเขตแดนได้ทำลายระบบเขตแดนเดิมของรัฐจารีตในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีลักษณะเป็น “ปริมนทลแห่งอำนาจ” (Mandala) ที่มีลักษณะ

ยึดหยุ่นและไม่ถาวร ขอบเขตจะขยายหรือหดแคบตามอำนาจของผู้นำของศูนย์กลาง มาเป็นรัฐที่มีขอบเขตดินแดนที่แน่นอนภายใต้กรอบของแผนที่ซึ่งเป็นสิ่งใหม่ที่เข้ามา พร้อมกับระบอบอาณานิคม แน่แน่นอนว่ากัมพูชาที่ตกเป็นหนึ่งในกระบวนการนี้ ขณะที่ไทย แม้จะไม่ได้ตกเป็นอาณานิคมก็ได้รับผลกระทบ เนื่องจากมีพื้นที่ติดต่อกับดินแดนที่ฝรั่งเศส ปกครอง ฝรั่งเศสจึงกดดันให้ไทยเข้าสู่กระบวนการกำหนดเขตแดน ถึงตรงนี้ต้องเน้นย้ำว่าไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของคนพื้นเมือง แต่เป็นเพื่อประโยชน์ของเจ้าอาณานิคมทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี กระบวนการกำหนดเขตแดนของฝรั่งเศสมีขั้นตอนสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 การกำหนดด้วยข้อความหรือนิยามปรากฏในรูปของหนังสือสัญญา ประการที่ 2 สืบเนื่องจากประการแรก คือ การปักปันเขตแดนเพื่อจัดทำแผนที่ ภายใต้กระบวนการทั้งสองนี้ทำให้ระบบปริณิชนแห่งอำนาจสิ้นสุดลง และอาณาเขตของรัฐอินโดจีนทั้ง 3 ชัดเจนขึ้น (ฝรั่งเศสแยกการปกครองเป็นโคชินไชน่า อันนัม ดังเกีย กัมพูชา และลาว) แต่ทว่า กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นโดยที่คนพื้นเมืองไม่ได้มีส่วนร่วมรับรู้ และเกิดขึ้นอย่างไม่ยุติธรรม เพราะฝรั่งเศสได้กำหนดเขตแดนโดยไม่ได้คำนึงถึงชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์ ส่งผลให้พื้นที่บางส่วนทางภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ของกัมพูชา ถูกรวมอยู่กับโคชินจีน ซึ่งปัจจุบัน คือ ส่วนหนึ่งของเวียดนาม **ขณะที่บางพื้นที่กลายเป็นพื้นที่ ทับซ้อนที่ไม่ได้รับการกำหนดหรือตกลงอย่างแน่ชัด ซึ่งกลายเป็นมรดกของอาณานิคม ที่ก่อเกิดข้อพิพาทระหว่างเพื่อนบ้านในปัจจุบัน**

สำหรับชาวเขมร สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการกำหนดเขตแดน คือ ความรู้สึกสลดหดหู่ เพราะอาณาจักรที่เคยยิ่งใหญ่กลับเล็กลง บุญจันทร์ มุล นักชาตินิยมเคยกล่าวไว้ว่า “ประเทศของเรามีแต่จะหดแคบ จนเหลือเท่าทุกวันนี้” การสูญเสียดินแดนสำหรับชาวเขมร จึงเป็นพลังทางอารมณ์ที่ตอกย้ำความทรงจำอันเจ็บปวด ดังสำนวนที่ว่า “ดินแดนเขมร ไม่เคยหายไปไหน” (Le pays Khmer ne disparaît jamais) และไม่แปลกใจที่ชาวเขมร จะรู้สึกกังวลในเรื่องดินแดน เพราะในมุมมองของชาวเขมร เป็นต้นว่า พระวินัยธรรม (อูจ) วัดปทุมวดี มีธรรมเทศนาว่า “ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 กัมพูชาถูกรุกรานจากรัฐ ใกล้เคียงอย่างสยามและญวนทำให้อาณาเขตลดลงเหลือเพียง 151,000 ตารางกิโลเมตร”

อย่างไรก็ตาม กรณีพิพาทเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นหลัง กัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ค.ศ. 1953 ซึ่งพื้นที่สำคัญนั้น คือ ปราสาทเขาพระวิหาร ทั้งนี้ กรณีพิพาทดังกล่าวมีความซับซ้อนและแบ่งออกเป็น 2 มุมมอง กล่าวคือ ในแง่หนึ่ง เป็นปัญหาที่เกิดจากกระบวนการกำหนดเขตแดนและจัดทำแผนที่ เพราะฝ่ายไทยเห็นว่า แผนที่แผ่นพนมดงรักไม่ตรงกับข้อตกลงในหนังสือสัญญาซึ่งได้กำหนดให้การปักปันเขตแดน เป็นไปตามแนวยอดภูเขาปันน้ำหรือเส้นสันปันน้ำ (water shed) ขณะที่ฝ่ายกัมพูชายืนยัน สิทธิตามแผนที่ “แผ่นดงรัก” (Map of Dongrak) ระบุว่า 1 : 200,000 ในมิตินี้ดินแดน จึงเป็นเรื่องของเกียรติภูมิและความรู้สึกถึงความสูญเสีย

แต่ในอีกแง่หนึ่งซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ กรณีพิพาทเขตแดนถูกใช้เป็น เครื่องมือเสริมสร้างอำนาจและสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของผู้นำกัมพูชา เพราะเป็นที่สังเกตว่าช่วงทศวรรษ 1950 ผู้นำกัมพูชา คือ สมเด็จพระนโรดมสีหนุกำลังเผชิญ กับปัญหาความมั่นคงทางอำนาจ แม้พระองค์จะนำเอกราชมาสู่กัมพูชา แต่การรวบอำนาจ ของรัฐสภาไว้ทำให้พระองค์ถูกตั้งคำถาม และผลการประชุมเจนีวาระหว่างอินโดจีน ค.ศ. 1954 กำหนดให้รัฐอินโดจีนต้องจัดการเลือกตั้ง ส่งผลให้อำนาจทางการเมืองของ สมเด็จพระนโรดมสีหนุสั่นคลอน เพราะพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามของพระองค์เป็นที่ นิยมของประชาชน ในช่วงเวลานั้นหนังสือพิมพ์กัมพูชาได้เริ่มมีการโจมตีอย่างประปราย จนกระทั่งสมเด็จพระอุปยุวราชนโรดมสีหนุสละราชสมบัติ และเริ่มมีบทบาททางการเมือง เมื่อ ค.ศ. 1955 โดยเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รายงานเหตุการณ์ชายแดนกัมพูชา เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1955 ระบุว่า “การเรียกร้องดินแดนในปัญหาปราสาทเขาพระวิหาร คืบจากประเทศไทยก็เริ่มขึ้น ท่าทีและการปฏิบัติของกัมพูชาที่มีต่อประเทศไทยก็เริ่ม รุนแรงและเป็นไปอย่างไม่งดงาม” หลังจากนั้นพื้นที่ดังกล่าวก็ได้กลายเป็นพื้นที่พิพาท ระหว่างประเทศที่ยืดเยื้อและไม่สามารถเจรจาตกลงร่วมกันได้ จนกระทั่งวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 1959 รัฐบาลกัมพูชายื่นเรื่องต่อศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลก (International Court of Justice; ICJ) เพื่อให้ตัดสินชี้ขาด

คำถามข้อที่ 2 ในกรณีที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมีคำพิพากษาเมื่อ ค.ศ. 1962 ว่าปราสาทเขาพระวิหารอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชาโดยอาศัยแผนที่ที่ไทยเคยรับรองโดยปริยาย และการที่ไทยไม่เคยคัดค้านแผนที่ดังกล่าวอย่างเป็นทางการ ศาลจึงถือว่าไทยยอมรับสถานะดังกล่าวตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ในส่วนของแผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา ท่านเห็นว่า เพราะเหตุใดการตีความแผนที่พิพาทของทั้งสองประเทศจึงแตกต่างกัน

เกี่ยวกับประเด็นนี้เป็นผลมาจากข้อตกลงเรื่องเขตแดน ค.ศ. 1903 และการจัดทำแผนที่ซึ่งได้รับการรับรองใน ค.ศ. 1908 ไม่สัมพันธ์กัน เพราะในขณะที่หนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส (Traité du 13 Février 1904 avec Le Siam) ทำเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 122 ระบุถึงการปักปันเขตแดนเป็นไปตามแนวยอดภูเขาปันน้ำหรือเส้นสันปันน้ำ (water shed) แต่ทว่าเส้นเขตแดนในแผนที่ “แผ่นดงรัก” (Map of Dongrak) ระบุว่า 1 : 200,000 ที่จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม (Commission de Delimitation Entre L’Indochine et Le Siam) ระหว่าง ค.ศ. 1905-1907 ตามหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ทำเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 122 และได้รับการยืนยันในท้ายหนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรซิเดนต์แห่งรีพับลิคฝรั่งเศส 23 มีนาคม ร.ศ. 125 (Traité entre Sa Majesté le Roi de Siam et Monsieur le Président de la République Française, fait à Bangkok, le 23 Mars 1907) คือ สัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดน ดิตท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 125¹ กลับไม่ได้ถูกจัดทำบนข้อตกลงหนังสือสัญญา ในแง่นี้

¹ หนังสือสัญญาระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามกับเปรซิเดนต์แห่งรีพับลิคฝรั่งเศส 23 มีนาคม ร.ศ. 125 (Traité entre Sa Majesté le Roi de Siam et Monsieur le Président de la République Française, fait à Bangkok, le 23 Mars 1907) บัญญัติให้มีการตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมเพื่อทำการปักปันเขตแดนเส้นใหม่ตามสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดน ดิตท้ายหนังสือสัญญาลงวันที่ 23 มีนาคม ร.ศ. 125 คือ คณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม (Commission de Delimitation de La Frontiere Entre L’Indochine et Le Siam) นับเป็นคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดที่ 2 ดำเนินการระหว่าง ค.ศ. 1907-1908 อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนในตอนที่เกี่ยวข้องกับปราสาทเขาพระวิหารคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดที่ 2 ได้ยึดแผนที่เดิมที่คณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมชุดเดิมดำเนินการจัดทำไว้คือแผ่นดงรัก (Map of Dongrak) และเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการปักปันเขตแดนผสมอินโดจีนและสยาม เมื่อวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1908 ที่ประชุมเห็นชอบด้วยโดย

หมายความว่า “ตามบทนิยามเขตแดน ปราสาทเขาพระวิหารควรเป็นของไทย แต่ตามการปักปันเขตแดน ปราสาทเขาวิหารกลับไปเป็นของกัมพูชา”

คำถามข้อที่ 3 ภายหลังจากที่ศาลโลกได้ตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ค.ศ. 1962 ประเทศไทยได้ดำเนินการอย่างไรภายหลังมีคำตัดสินดังกล่าว

การดำเนินการภายหลังศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชา ค.ศ. 1962 ในบริบทนี้ควรพิจารณาการรับมือของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำของไทยในขณะนั้น เพราะแม้คำตัดสินของศาลโลกจะเป็นความพ่ายแพ้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ทว่าประชาชนกลับไม่ได้ตำหนิรัฐบาลโดยเฉพาะจอมพลสฤษดิ์เลย แต่มุ่งความแค้นเคืองไปที่กัมพูชา นั่นเพราะตลอดช่วงระยะตั้งแต่กัมพูชายื่นขอคำวินิจฉัยต่อศาลโลก จอมพลสฤษดิ์ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าไม่ได้นิ่งนอนใจ อีกทั้งยังพยายามปกป้องอธิปไตยของชาติไว้ด้วยทุกวิถีทาง เช่น วันที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ. 1959 มีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทยเสริมสร้างหลักเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาให้เรียบร้อย ด้วยงบประมาณ 500,000 บาท หรือการลงนามในหนังสือขอตัดฟองคตีปราสาทเขาพระวิหาร โดยชี้แจงว่ากัมพูชาไม่ได้ทำความตกลงกับประเทศไทยก่อนจะยื่นเรื่องขอคำวินิจฉัยจากศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงไม่ตรงตามบทบัญญัติที่ 62 แห่งข้อบังคับของศาลโลก รวมถึงการให้คำมั่นสัญญาต่อประชาชนผ่านคำปราศรัยเนื่องในวันครบรอบแห่งการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1959 ว่า “...จะร่วมแรงร่วมใจอยู่เคียงข้างท่านเพื่อป้องกันรักษาสมบัติของชาติขึ้นนี้ไว้ด้วยเหงือด้วยเลือดและด้วยชีวิต...” การดำเนินการเช่นนี้ส่งผลต่อกระแสความนิยมต่อจอมพลสฤษดิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นจากการรณรงค์ของประชาชนที่อยากมีส่วนร่วมในการต่อสู้คดีปราสาทเขาพระวิหารร่วมบริจาคเงินคนละ 1 บาท เพื่อช่วยเป็นค่าใช้จ่ายในการสู้คดีของรัฐบาล ปรากฏว่าได้เงินบริจาคมากถึง 3 ล้านบาท

ไม่มีการอภิปราย (ประหยัด ศ.นาคะนาท และจำรัส ดวงธิสาร, ความเมืองเรื่องเขาพระวิหาร (พระนคร: สาส์น สวรรค์, 2505), 229-232.)

อย่างไรก็ดี เบื้องแรกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีท่าทีจะไม่รับคำพิพากษา และจะส่งทหารเข้าบุกกัมพูชาก่อนเวลาสองยาม ดั่งบันทึกของ ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน เล่าถึงท่าทีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า “จอมพลสฤษดิ์ท่านโกรธและตั้งใจจะไม่รับคำพิพากษา และจะส่งทหารเข้าบุกกัมพูชาก่อนเวลาสองยาม ท่านรัฐมนตรีถนัดกับคุณพจน์ สารสิน ก็รีบไปหาที่บ้าน ไปอธิบายให้ฟังว่า ความรู้สึกส่วนตัวนั้นก็เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ แต่เราเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เราลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติว่าคำพิพากษาของศาลหรือแม้แต่ข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคง ประเทศสมาชิกก็ต้องปฏิบัติตาม”

หลังจากไม่ปรากฏตัวนาน 19 วัน ในวันที่ 4 กรกฎาคม ค.ศ.1962 จอมพลสฤษดิ์ปรากฏต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกและมีคำปราศรัยผ่านทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ สรุปสาระสำคัญได้ 3 ประการใหญ่ ๆ ประการแรก แสดงการยอมรับต่อคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยคุณนี้ เนื่องจาก “คำพิพากษาของศาลเป็นอันเสร็จเด็ดขาด ไม่มีทางจะอุทธรณ์ได้” ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาสถานะของประเทศไทยให้ได้รับการยอมรับจากเวทีโลก ประการต่อมา ปลอบประโลมและโน้มน้าวให้ประชาชนคงเชื่อมั่นในรัฐบาล พร้อมกับเน้นย้ำให้ประชาชนเห็นถึงปัญหาที่ใหญ่กว่า ซึ่งหมายถึงการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะ “เรื่องนี้ก็เป็นเพียงเรื่องหนึ่งในบรรดาเรื่องใหญ่ทั้งหลายที่มีความสำคัญมากกว่านี้ จงหวังและทำในเรื่องที่สำคัญกว่านี้” และประการสุดท้าย แสดงอารมณ์เศร้าโศกเคียดข้างกับความรู้สึกของประชาชนด้วยน้ำเสียงสั่นเครือที่แสดงถึงความจริงใจแต่ทว่าหาญความตอนหนึ่งว่า

แม้กัมพูชาจะได้ปราสาทพระวิหารนี้ไป ก็คงได้ไปแต่ซากสลักหักพัง และแผ่นดินเฉพาะที่รองรับพระวิหารนี้เท่านั้น แต่วิญญาณของปราสาทพระวิหารคงยังอยู่กับไทยตลอดไป ...ข้าพเจ้าทราบดีว่า ในส่วนลึกที่สุดของหัวใจแล้ว คนไทยผู้รักชาติทุกคน มีความเศร้าสลดและมีความขมขื่นใจเพียงใด การแสดงออกของประชาชนในการเดินขบวนทั่วประเทศเพื่อคัดค้านคำพิพากษาของศาลโลกในสัปดาห์ที่แล้วมา เป็นสิ่งที่เห็นกันอย่างแน่ชัดอยู่แล้ว แต่ก็ทำอะไรได้ เราต้องถือว่าเป็นคราวเคราะห์ร้ายของเราที่ต้องมาประสบกับชะตากรรมเช่นนี้ ... ข้าพเจ้าเองก็มีความเจ็บช้ำน้ำใจมิได้น้อยไปกว่าเพื่อนร่วมชาติที่รักทั้งหลายเลย การที่ข้าพเจ้าต้อง

มากล่าวถึงเรื่องนี้ในวันนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า ข้าพเจ้ามาพบกับท่าน
ด้วยน้ำตา แต่น้ำตาของข้าพเจ้าเป็นน้ำตาของลูกผู้ชาย ของเลือด
ของความคับแค้น และการผูกใจเจ็บไปชั่วชีวิต ทั้งชาตินี้และชาติหน้า

แม้รัฐบาลไทยจะยอมปฏิบัติตามคำวินิจฉัยและคำสั่งของศาลยุติธรรม
ระหว่างประเทศ แต่ว่าการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1962 มีมติตามที่
กระทรวงมหาดไทยเสนอในหนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ 11467/2505 ให้ล้อมรั้ว
ให้กับอาณาบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร เพราะที่ประชุมตีความว่า คำวินิจฉัยของศาล
ไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือปราสาท จึงถือได้ว่าบริเวณนอกปราสาทคงอยู่ใน
อธิปไตยของไทย ทั้งนี้ เขตแดนใหม่กำหนดเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมผืนผ้าครอบปราสาท
เขาพระวิหาร มีแนวเขตจากปีกขวาของตัวปราสาทเขาพระวิหารตั้งแต่ช่องบันไดหัก
(ช่องบันไดหักอยู่ภายในบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร) นับระยะห่างจากถนนหินโบราณ
ลงมา 20 เมตร ลากเป็นเส้นตรงจากหลักที่ 1 ชิดบันไดนาค ห่างจากจุดกึ่งกลางปลายบันได
20 เมตร เป็นเส้นที่ 2 จากนั้นลากเส้นตรงขนานกับตัวปราสาทในเส้นกึ่งกลาง 100 เมตร
เป็นหลักสุดท้ายตัดตรงไปสุดที่หน้าผาเป๋ยตาดี

ต่อมาในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 เวลา 12.00 น. รัฐบาลกำหนดให้เป็น
วันส่งมอบดินแดนและถอนกองกำลังทั้งหมดออกจากพื้นที่ พลเอกประภาส จารุเสถียร
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แทนฝ่ายไทย สั่งการให้ตำรวจตระเวนชายแดน 103
ภายใต้การนำของร้อยตำรวจเอกนิยม วัจนะลักษณ์ เป็นผู้นำชะลอธงไตรรงค์ทั้งเสา
โดยไม่มีการเชิญธงลงจากยอดเสา เคลื่อนย้ายออกจากบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร
โดยไม่อนุสรณ์ฐานอาคารไทยมาตั้งไว้ที่ผามออีแดงเพื่อแสดงเชิงสัญลักษณ์ ว่าไทยไม่ยอมรับ
คำตัดสิน และมีความหวังดังคำปราศรัยของพลเอกประภาสตอนหนึ่งว่า “วันหนึ่งข้างหน้า
เราอาจจะต้องนำธงนี้ไปประดิษฐานที่เดิมเหนือเป๋ยตาดีอีกครั้งหนึ่ง”

คำถามข้อที่ 4 จากกรณีข้อพิพาทเกี่ยวกับปราสาทเขาพระวิหาร ตลอดจนประเด็น บันทึกความเข้าใจพื้นที่ทับซ้อนของไหล่อหวิป (MOU 2544) ซึ่งรวมถึงกรณีเกาะกูด รัฐบาลไทยได้เรียนรู้และพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการข้อพิพาทดังกล่าวอย่างไรบ้าง

ในส่วนนี้ข้าพเจ้าอาจไม่มีคำตอบที่ชัดเจน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวบทกฎหมาย และหลักการทางด้านรัฐศาสตร์ แต่ในความเห็นของข้าพเจ้า กรณีพิพาทเรื่องดินแดน ระหว่างไทยกับกัมพูชาเป็นบทเรียนสำคัญที่ผู้นำต้องเรียนรู้ เพราะเป็นประเด็นละเอียดอ่อน ที่พร้อมจะขยายตัวเป็นความขัดแย้ง เนื่องจากในบริเวณรอยต่อหลายพื้นที่ยังไม่ได้ รับการปักปันที่ชัดเจน มันเป็นการดีหากจะจัดการเจรจาแก้ไขพื้นที่ทับซ้อนให้เรียบร้อย แต่มันก็เป็นสิ่งที่ยาก เพราะอธิปไตยและเกียรติภูมิของประเทศเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างต้อง รักษาไว้ ดังนั้น การเจรจาเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยให้ต่างฝ่ายต่างได้รับผลประโยชน์ จึงเป็นแนวทางที่ควรยึดถือ

คำถามข้อที่ 5 จากข้อพิพาทปราสาทตาเมือนธมมีประเด็นความขัดแย้งด้านใดบ้าง และความขัดแย้งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศอย่างไร

ข้อพิพาทปราสาทตาเมือนธมเกี่ยวเนื่องกับการกำหนดเขตแดนของอาณานิคม ฝรั่งเศส ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า กระบวนการกำหนดเขตแดนมี 2 ลักษณะสำคัญ คือ การตกลงในหนังสือสัญญากับการปักปันจัดทำแผนที่ ในส่วนตรงนี้เกิดจากการปักปัน ที่ยังไม่แล้วเสร็จ

กลับไปทีประเด็นความขัดแย้ง ส่วนตัวของข้าพเจ้า ความไม่ชัดเจนของเขตแดน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง แต่สิ่งที่ชวนคิดและเป็นเพียงข้อสันนิษฐาน (ส่วนตัว) คุณสังเกตหรือไม่ว่า เมื่อเพื่อนบ้านเกิดปัญหาทางการเมืองครั้งใด ไม่ปัญหาบริเวณชายแดน ที่ติดกับไทย หรือลาว จะมีปัญหาขึ้นมาทันที และมันสำเร็จทุกครั้ง นั่นเพราะสำหรับชาวเขมร การสูญเสียดินแดนเป็นพลังทางอารมณ์ ความย้อนแย้งในจิตใจของผู้คนระหว่างความรุ่งเรือง ในอดีตกับสภาพปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์หลายสิบปีนับตั้งแต่กัมพูชาได้รับเอกราชใน ค.ศ. 1953 ปัญหาเรื่องเขตแดนถูกใช้เป็นเครื่องมือปลุกความรู้สึกชาตินิยมของประชาชนมาอย่างต่อเนื่องทั้งในแง่เพื่อประนีประนอมกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองภายใน รวมถึงใช้ในการเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนออกจากการบริหารประเทศและหันมาสร้างความปรองดองหรือความสามัคคีภายในชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อเสริมสร้างอำนาจและบรรลุความชอบธรรมของผู้นำ ลักษณะเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนของทั้งสองประเทศให้เกิดความเกลียดชัง เพราะเกียรติภูมิของชาติเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายไม่อาจยินยอมผ่อนปรนให้ได้

คำถามข้อที่ 6 ท่านมีแนวทางอย่างไรในการจัดการกับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นนี้

คำถามข้อที่ 7 ท่านคิดว่าทั้งสองประเทศควรมีบทบาทอย่างไร ในการส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

สองข้อนี้ข้าพเจ้าขอตอบรวมกันว่า มันจะไม่มีทางแก้ไขได้เลยหากปัญหาเรื่องดินแดนยังคงถูกผู้นำการเมืองใช้เป็นเครื่องมืออยู่เช่นนี้ หนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้สำคัญที่สุด คือ ผู้นำ トラบไตที่ผู้นำใช้ปัญหาเรื่องดินแดนเป็นเครื่องมือทางการเมือง ปัญหาเหล่านี้ก็คงไม่สามารถแก้ไขได้

แต่หากพิจารณาแนวทางจัดการปัญหาข้อพิพาท ข้าพเจ้าเห็นว่า การทำข้อตกลงร่วมกันเพื่อพัฒนาพื้นที่อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพราะคุณต้องเข้าใจว่า อธิปไตยและเกียรติภูมิของประเทศเป็นสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างต้องรักษาไว้ เพราะหากฝ่ายใดยินยอมอ่อนข้อ เขาต้องไปตอบคำถามต่อประชาชน ซึ่งมันอาจนำไปสู่การสั่นคลอนอำนาจทางการเมือง ดังนั้น การร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงเป็นแนวทางที่ดีที่สุด และที่สำคัญทั้งสองฝ่ายต้องหลีกเลี่ยงการกระทำที่ยั่ว โดยเฉพาะฝั่งกัมพูชาที่มีพื้นฐานการมองภาพประเทศไทยเป็น “ผู้ร้าย” และ “ศัตรู” ที่ต้องการดินแดน ฉกฉวยผลประโยชน์ และครอบงำทางวัฒนธรรม การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับดินแดน จึงก่อเกิดกระแสความเกลียดชังที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ทั้งสองประเทศต้องระแวดระวัง

NEWS

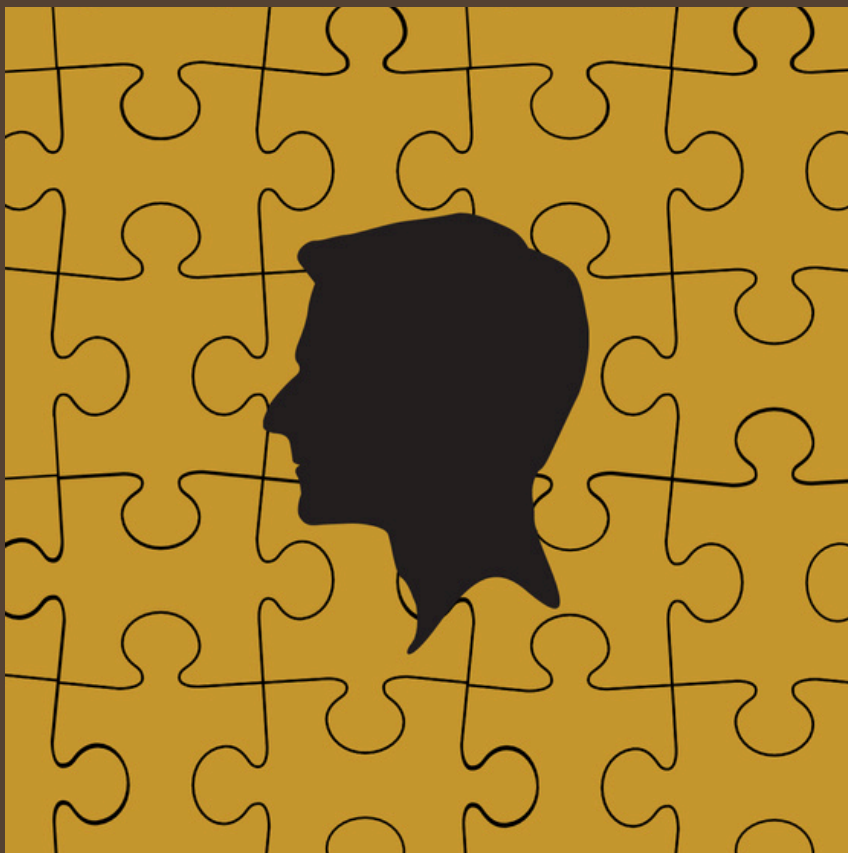
บทสัมภาษณ์

การตีความสนธิสัญญาและบทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ)

อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ
อาจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

SHIFTING BORDER

อาจารย์เพชรพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

สัมภาษณ์โดย : นางสาวปฐมปรีชญ์ น้ำเพชร นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
นางสาวศศิกันต์ กาญจนพันธุ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับหลักการ "Pacta sunt servanda"

และบทบาทของหลักการนี้ในการรักษาความน่าเชื่อถือของสนธิสัญญาระหว่างประเทศ

หลัก “Pacta sunt servanda” หรือหลัก “สัญญาต้องได้รับการเคารพและปฏิบัติตาม” เป็นหลักการพื้นฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพ (stability) และความน่าเชื่อถือ (credibility) ของระบบกฎหมายระหว่างประเทศทั้งหมด โดยเฉพาะในบริบทของสนธิสัญญาระหว่างประเทศ (treaties) หลักการนี้ได้รับการรับรองอย่างชัดเจนใน ข้อ 26 แห่งอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายว่าด้วยสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 (Vienna Convention on the Law of Treaties 1969) ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “Every treaty in force is binding upon the parties to it and must be performed by them in good faith.”

หลักการนี้จึงเป็นเสาหลักของความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างรัฐ (interstate legal relations) ที่รับรองว่ารัฐต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตามพันธกรณี (obligations) ที่ตนได้ตกลงกันไว้ การเคารพต่อหลัก pacta sunt servanda ยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นร่วมกัน (mutual trust) ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ หากปราศจากหลักการนี้ สนธิสัญญาย่อมไร้ความหมาย และระบบกฎหมายระหว่างประเทศจะไร้เสถียรภาพโดยสิ้นเชิง

แม้ว่าหลัก pacta sunt servanda จะมีผลผูกพันอย่างเข้มงวด แต่กฎหมายระหว่างประเทศก็รับรองข้อยกเว้นในกรณีที่สถานการณ์พื้นฐานซึ่งเป็นรากฐานของการทำสนธิสัญญาได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ (fundamental change of circumstances) หลักการนี้รู้จักกันในชื่อว่า “Rebus sic stantibus” ซึ่งได้รับการรับรองในข้อ 62 แห่งอนุสัญญาฉบับเดียวกันนี้ ที่รัฐภาคีอาจยกเลิกหรือถอนตัวจากสนธิสัญญาได้ในกรณี

ที่มีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ โดยไม่ได้คาดหมาย และสถานการณ์ดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญของความยินยอม ในการผูกพันตามสนธิสัญญา ซึ่งผลของการเปลี่ยนนั้นส่งผลกระทบต่อพันธกรณีที่ยังไม่ถูกปฏิบัติอย่างรุนแรง แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่อาจถูกอ้างเป็นเหตุยกเลิหรือถอนตัวจากสนธิสัญญาได้ หากสนธิสัญญานั้นเป็นสนธิสัญญาที่กำหนดเขตแดน อันสะท้อนหลัก “ความมั่นคงแน่นอนของเขตแดนระหว่างรัฐเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ”

ทั้งนี้หลักการ *rebus sic stantibus* ต้องใช้ด้วยความระมัดระวังและเป็นข้อยกเว้นที่แคบ (*narrow exception*) เพราะหากรัฐสามารถอ้างหลักนี้ได้โดยเสรี ย่อมบ่อนทำลายหลัก *pacta sunt servanda* และความน่าเชื่อถือของสนธิสัญญาทั้งระบบ

คำถามข้อที่ 2 บทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในการตัดสินข้อพิพาทชายแดนระหว่างประเทศมีความสำคัญอย่างไร

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นองค์กรตุลาการหลักขององค์การสหประชาชาติ (the principal judicial organ of the United Nations) มีอำนาจในการวินิจฉัยข้อพิพาททางกฎหมายระหว่างรัฐ ปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศเป็นหนึ่งในข้อพิพาทที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลมาโดยตลอดนับตั้งแต่ก่อตั้งศาล บทบาทอำนาจของศาลก่อให้เกิดผลประการสำคัญ คือ ประการแรกเกิดข้อยุติทางกฎหมายระหว่างรัฐพิพาทเนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลย่อมมีผลผูกพัน (binding force) ที่คู่ความต้องปฏิบัติตาม (ข้อ 94 กฎบัตรสหประชาชาติ) ประการที่สอง สร้างความแน่นอนในทางกฎหมายเนื่องจากสนธิสัญญาเขตแดนในหลาย ๆ กรณีมีความคลุมเครือในรายละเอียด เช่น ขอบเขตทางภูมิศาสตร์ (territorial delimitations) การตีความข้อบทการตีความแผนที่ (map interpretation) หรือการเปลี่ยนแปลงของลักษณะภูมิประเทศ ศาลจะมีบทบาทในการตีความสนธิสัญญา (treaty interpretation) และหลักฐานแวดล้อมเพื่อวินิจฉัยอย่างเป็นธรรม ประการที่สาม ลดปัจจัยเสี่ยงการใช้อำนาจทหารระหว่างรัฐพิพาท การนำข้อพิพาทเขตแดนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของศาล แทนการใช้อำนาจ (non-use of force) เป็นกลไกสำคัญในการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ (peaceful settlement of disputes)

ตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศาลได้ออกคำสั่งมาตรการชั่วคราว กำหนดเขตปลอดทหาร DMZ ระหว่างการพิจารณาคดี

คำถามข้อที่ 3 ท่านคิดว่าการตีความสนธิสัญญาระหว่างประเทศมีความสำคัญอย่างไร ในการแก้ไขข้อพิพาทชายแดน โดยเฉพาะเมื่อมีการอ้างถึงเอกสารแนบท้ายหรือแผนที่ ที่อาจมีความคลุมเครือหรือขัดแย้งกัน

บทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice – ICJ) ในการตัดสินข้อพิพาทชายแดนระหว่างประเทศ (international boundary disputes) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาสันติภาพ ความมั่นคง และความน่าเชื่อถือของระบบ กฎหมายระหว่างประเทศ โดยสามารถสรุปบทบาทสำคัญได้หลัก ๆ 3 ประการ คือ ประการแรกสร้างความแน่นอนทางกฎหมาย (Legal Certainty) ศาลฯ มีบทบาท ในการตีความสนธิสัญญา เอกสารแนบท้าย หรือแผนที่ที่คลุมเครือ เพื่อกำหนดขอบเขต เขตแดนอย่างชัดเจนและเป็นธรรม ลดโอกาสที่รัฐจะตีความแตกต่างกันและเข้าสู่ความขัดแย้ง ประการที่สอง ป้องกันการใช้ข้ออ้างฝ่ายเดียว (Unilateral Claims) การนำข้อพิพาทเข้าสู่ ศาลระหว่างประเทศช่วยปิดช่องทางที่รัฐใดรัฐหนึ่งจะใช้อำนาจฝ่ายเดียวในการประกาศสิทธิเหนือดินแดน ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิพาทรุนแรงหรือการใช้กำลังทางทหาร ประการสุดท้าย ส่งเสริมการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ (Peaceful Dispute Settlement) ศาลฯ ทำหน้าที่ เป็นกลไกตามกฎหมายที่รัฐสามารถใช้เพื่อแก้ไขข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ ไม่เพียงแต่เป็นกลไกทางกฎหมาย แต่ยังเป็นสถาบันที่สะท้อนอารยธรรมทางการเมือง และกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ช่วยลดความตึงเครียดระหว่างรัฐ และเสริมสร้าง ระเบียบโลกที่มีเสถียรภาพและยั่งยืน

คำถามข้อที่ 4 การยอมรับหรือปฏิเสธคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศมี ผลกระทบอย่างไรต่อความน่าเชื่อถือของกฎหมายระหว่างประเทศ และมีผลต่อ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องอย่างไร

ผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกฎหมายระหว่างประเทศ

1. การยอมรับคำตัดสิน ของศาลฯ แสดงถึงการเคารพในหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และตอกย้ำว่ารัฐทั้งหลายอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เดียวกัน ไม่ว่ารัฐนั้นจะมีสถานะภาพทางการเมืองหรือเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างไร การปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลฯ เสริมสร้างความไว้วางใจในระบบตุลาการระหว่างประเทศ และทำให้กฎหมายระหว่างประเทศมีค่าบังคับทางคุณธรรมและกฎหมาย (moral and normative authority)

2. ในทางกลับกัน การปฏิเสธหรือไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลฯ โดยเฉพาะจากรัฐที่เป็นคู่พิพาท ย่อมบ่อนทำลายความชอบธรรมของกระบวนการยุติธรรมระหว่างประเทศ และอาจส่งผลให้รัฐอื่นเกิดความลังเลในการใช้กลไกกฎหมายเพื่อระงับข้อพิพาทในอนาคต ซึ่งจะลดทอนเสถียรภาพของระบบกฎหมายระหว่างประเทศ และเสี่ยงต่อการกลับไปสู่การแก้ไขข้อพิพาทด้วยการใช้กำลัง

ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ

1. การปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลฯ ช่วยคลี่คลายข้อพิพาทอย่างสันติ ลดความตึงเครียดทางการทูต และเปิดทางสู่ความร่วมมือในด้านอื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจ ความมั่นคง หรือสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างที่ชัดเจน คือ กรณี Cameroon v. Nigeria (2002) ที่นำไปสู่การถอนทหารจากพื้นที่พิพาทและการตั้งคณะกรรมการร่วม

2. หากรัฐปฏิเสธคำตัดสินหรือเพิกเฉยต่อพันธกรณีตามคำพิพากษา อาจนำไปสู่การเสื่อมเสียภาพลักษณ์ในเวทีระหว่างประเทศ เกิดแรงกดดันทางการทูตหรือเศรษฐกิจจากรัฐอื่น และในกรณีรุนแรงอาจลุกลามเป็นความขัดแย้งที่มีศักยภาพในการใช้กำลังหรือการคว่ำบาตร (sanctions) ภายใต้บทบัญญัติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

คำถามข้อที่ 5 ท่านคิดว่าการจัดตั้งพื้นที่พัฒนาร่วม (Joint Development Area) เป็นทางออกที่เป็นไปได้สำหรับข้อพิพาทในพื้นที่ทับซ้อนหรือไม่

การจัดตั้งพื้นที่พัฒนาร่วม หรือ Joint Development Area ถือเป็นทางออกที่เป็นไปได้และมีความเหมาะสมในทางปฏิบัติสำหรับข้อพิพาทในพื้นที่ทับซ้อน

โดยเฉพาะในกรณีที่รัฐคู่พิพาทยังไม่สามารถตกลงกันในเรื่องอธิปไตยเหนือพื้นที่นั้นได้ แต่มีความประสงค์ที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในระหว่างรอการแก้ไขข้อพิพาทอย่างถาวร

ประการแรก พื้นที่พัฒนาร่วมช่วยลดความตึงเครียดและป้องกันการเผชิญหน้า โดยเปิดโอกาสให้รัฐสามารถหลีกเลี่ยงการใช้กำลังหรือการอ้างสิทธิ์ฝ่ายเดียวในพื้นที่ที่ยังไม่มีการแบ่งเขตอย่างแน่นอน

ประการที่สอง พื้นที่พัฒนาร่วมเอื้อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยที่รัฐคู่พิพาทสามารถแบ่งปันรายได้จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น น้ำมัน แก๊สธรรมชาติ หรือทรัพยากรประมง โดยไม่ต้องยอมจำนนต่อสถานะอธิปไตยของอีกฝ่าย ทั้งยังส่งเสริมความร่วมมือแทนการแข่งขัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายในช่วงที่ข้อพิพาทยังไม่ได้ข้อยุติ

ประการที่สาม การจัดตั้งพื้นที่พัฒนาร่วมไม่กระทบต่อสถานะทางกฎหมายในระยะยาวของทั้งสองฝ่าย โดยมักมีข้อกำหนดชัดเจนว่า การดำเนินการในพื้นที่พัฒนาร่วมไม่ถือเป็นการยอมรับหรือสละอธิปไตยของแต่ละฝ่าย จึงเป็นแนวทางที่สามารถใช้บริหารจัดการร่วมกันได้ โดยไม่เสียเปรียบ และสามารถยกเลิกหรือเปลี่ยนรูปแบบได้ภายหลังหากมีข้อตกลงแบ่งเขตที่ชัดเจนในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งพื้นที่พัฒนาร่วมจึงเป็นทางเลือกที่มีความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ การรักษาเสถียรภาพ และหลักการทางกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในกรณีที่การแบ่งเขตอธิปไตยยังไม่อาจตกลงกันได้ในระยะสั้น

คำถามข้อที่ 6 ท่านเห็นว่าปราสาทพระวิหารมีความสำคัญอย่างไรในบริบทของประวัติศาสตร์ประเทศไทยและประเทศกัมพูชา

ปราสาทพระวิหารมีความสำคัญอย่างยิ่งในหน้าประวัติศาสตร์ไทยและกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติอธิปไตย ที่มีผู้แพ้และชนะในหน้าประวัติศาสตร์นี้ ปราสาทพระวิหารกลายเป็นจุดศูนย์กลางของข้อพิพาทเขตแดนที่สะท้อนมรดกของระบบอาณานิคม การตีความแผนที่ และการใช้กลไกตุลาการระหว่างประเทศในการระงับข้อพิพาทอย่างสันติ โดยเฉพาะคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในปี พ.ศ. 2505 และการตีความ

คำพิพากษาเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และความรู้สึกของประชาชนทั้งสองฝ่ายอย่างลึกซึ้ง ปราสาทพระวิหารจึงไม่ใช่เพียง มรดกทางศิลปกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความทรงจำร่วมต่างมุมมองของ ไทยและกัมพูชา

คำถามข้อที่ 7 ท่านสามารถอธิบายผลกระทบของสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 125 ต่อการกำหนดพรมแดนระหว่างสองประเทศได้อย่างไร

สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 125 (ค.ศ. 1904) ถือเป็นหมุดหมายสำคัญ ทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการกำหนดเขตแดนระหว่างสยาม (ประเทศไทยในปัจจุบัน) กับอินโดจีนฝรั่งเศส (โดยเฉพาะกัมพูชา) ที่กลายมาเป็นรากฐาน ของข้อพิพาทในเวลาต่อมา ผลกระทบหลักของสนธิสัญญา ร.ศ. 125 ต่อการกำหนดเขตแดน แบ่งเป็น 3 ประเด็น

1. การเปลี่ยนโครงสร้างของอำนาจอธิปไตยในดินแดนชายแดน สนธิสัญญานับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการโอนอ่อนอำนาจเหนือดินแดนบางส่วนของสยามให้แก่ฝรั่งเศส แลกกับการคงเอกราชภายใต้แรงกดดันทางการเมืองระหว่างประเทศ

2. การกำหนดพรมแดนตามหลักแผนที่ (Map-based Delimitation) หนึ่งในผลทาง กฎหมายที่สำคัญ คือ ฝรั่งเศสได้ดำเนินการจัดทำแผนที่ระหว่างปี 1905–1907 โดยอ้างอิง สนธิสัญญาดังกล่าว ซึ่งรวมถึงแผนที่ที่แสดงให้เห็นว่าปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตกัมพูชา แผนที่ฉบับนี้ แม้จะมีได้แนบท้ายสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการ แต่กลับได้รับการเผยแพร่ แก่ฝ่ายสยามโดยไม่มีการคัดค้านอย่างเป็นทางการในขณะนั้น แผนที่ดังกล่าวจึงกลายเป็น ปัจจัยสำคัญในคดีปราสาทพระวิหารต่อหน้าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

3. การสร้างความคลุมเครือและช่องว่างทางกฎหมาย สนธิสัญญานับนี้ ไม่ได้กำหนดเขตแดนอย่างละเอียดทุกจุด แต่ระบุเพียงเส้นหลัก เช่น “ตามแนวสันปันน้ำ” หรือ “ตามภูเขา” ซึ่งในทางปฏิบัติมีความคลุมเครือเมื่อเทียบกับภูมิประเทศจริง ส่งผลให้ ต้องพึ่งพาการตีความผ่านแผนที่หรือพฤติการณ์ภายหลังเป็นหลัก และเป็นที่มาของข้อพิพาท ในเวลาต่อมา

คำถามข้อที่ 8 เหตุใดการตีความแผนที่ที่แนบมากับสนธิสัญญาจึงกลายเป็นประเด็นพิพาทหลักในข้อพิพาทนี้

การตีความแผนที่ที่แนบมากับสนธิสัญญากลายเป็นประเด็นพิพาทหลักในคดีปราสาทพระวิหาร เนื่องจากแผนที่ดังกล่าวมีบทบาทเป็น หลักฐาน ที่ส่งผลต่อการกำหนดเขตแดนอย่างมีนัยสำคัญ แม้ว่าแผนที่จะมีได้เป็นส่วนหนึ่งของตัวบทสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการก็ตาม แต่กลับถูกนำมาใช้ประกอบการกำหนดเขตแดนในทางปฏิบัติ (de facto) และอนุমানได้ว่าได้รับการยอมรับโดยพฤตินัยจากฝ่ายไทยโดยไม่มีการคัดค้านเป็นเวลานาน

เหตุผลหลักที่แผนที่กลายเป็นประเด็นพิพาทสำคัญ

1. ความคลุมเครือระหว่าง “เจตนารมณ์ของสนธิสัญญา” กับ “ข้อมูลในแผนที่” สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ร.ศ. 125 (ค.ศ. 1904) กำหนดหลักการให้เส้นเขตแดนอยู่ “ตามแนวสันปันน้ำ” (watershed line) แต่แผนที่ที่ฝรั่งเศสจัดทำกลับแสดงเส้นเขตแดนที่เบี่ยงจากแนวสันปันน้ำ และจัดให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในดินแดนกัมพูชา ซึ่งเป็นการตีความที่ขัดกับข้อความในตัวบทสนธิสัญญาตามความเข้าใจของฝ่ายไทย

2. สถานะทางกฎหมายของแผนที่ที่มีได้แนบท้ายสนธิสัญญา แม้แผนที่จะไม่ได้แนบเป็นภาคผนวกทางกฎหมายของสนธิสัญญาอย่างเป็นทางการ แต่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) พิจารณาโดยอนุমানได้ว่า แผนที่ดังกล่าวถูกส่งมอบแก่ฝ่ายไทยและได้รับการยอมรับโดยไม่มีการคัดค้าน โดยไม่ได้แย้ง ส่งผลให้เกิด “พฤติกรรมแห่งการยอมรับ” (acquiescence) ซึ่งมีน้ำหนักผูกพันในทางกฎหมายระหว่างประเทศ

3. แผนที่เป็ปัจจัยชี้ขาดในคดีเมื่อไม่มีการแบ่งเขตที่ชัดเจน ในบริบทที่ไม่มีการทำสนธิสัญญาแบ่งเขตโดยละเอียด การที่ทั้งสองฝ่ายใช้แผนที่ฉบับหนึ่งในการดำเนินกิจการระหว่างประเทศ เช่น การปกครองท้องถิ่นหรือการแสดงแผนที่ราชการ ยิ่งทำให้แผนที่ดังกล่าวมี “น้ำหนักเชิงพฤกติกการณ” (effectivités) ซึ่งศาลมองว่าเป็นพยานหลักฐานที่น่าเชื่อถือในการกำหนดเขตแดน

คำถามข้อที่ 9 บทบาทของการยอมรับหรือปฏิเสธแผนที่ในกระบวนการยุติข้อพิพาทชายแดนมีความสำคัญอย่างไรในมุมมองทางกฎหมายระหว่างประเทศ

แผนที่มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคนิคที่ใช้แสดงพิกัดภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศเท่านั้น หากแต่ยังสามารถทำหน้าที่เป็น พยานหลักฐานที่มีนัยสำคัญทางกฎหมาย (legal significance) ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีที่ถูกนำมาใช้ประกอบหรือทดแทน บทบัญญัติของสนธิสัญญาเกี่ยวกับเขตแดนที่มีลักษณะคลุมเครือ หรือในกรณีที่ไม่มีข้อตกลงอย่างเป็นทางการในการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างรัฐ แผนที่ในบริบทดังกล่าวอาจมีน้ำหนักทางกฎหมายในฐานะเครื่องสะท้อนเจตนารมณ์โดยพฤตินัยของรัฐ (tacit consent) และอาจก่อให้เกิดผลผูกพันได้

1. แผนที่ในฐานะพยานหลักฐานทางพฤติการณ์ (effectivités) การที่รัฐหนึ่งใช้แผนที่ฉบับใดฉบับหนึ่งในกิจการภาครัฐ เช่น การบริหาร การปกครองท้องถิ่น หรือการเจรจาทางการทูต และอีกฝ่ายหนึ่ง ไม่คัดค้าน หรือ ยอมรับโดยพฤตินัย (tacit acceptance) ย่อมอาจถูกตีความว่าเป็น “พฤติกรรมแห่งการยอมรับ” (acquiescence) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญในกฎหมายจารีตระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในคดีที่ไม่มีสนธิสัญญาแบ่งเขตอย่างชัดเจน

2. การปฏิเสธแผนที่โดยชัดแจ้ง (formal protest) หากรัฐไม่เห็นด้วยกับเนื้อหาหรือขอบเขตที่แสดงในแผนที่ ต้องกระทำการปฏิเสธอย่างเป็นทางการ เช่น การออกแถลงการณ์ทักท้วง หรือการมีหลักฐานแสดงเจตนาไม่ยอมรับในช่วงเวลาที่เหมาะสม มิฉะนั้นอาจถือว่าได้ยอมรับโดยพฤติการณ์ และผูกพันตนเองต่อแนวเขตดังกล่าวโดยไม่สามารถอ้างสิทธิเพิกถอนภายหลังได้

3. น้ำหนักของแผนที่ในกระบวนการพิจารณาของศาลระหว่างประเทศ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) และองค์กรอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ให้ความสำคัญกับแผนที่ในฐานะหลักฐานสนับสนุน (supplementary evidence) โดยเฉพาะเมื่อแผนที่นั้นได้รับการยอมรับ หรือใช้โดยทั้งสองฝ่ายอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับพฤติการณ์การใช้ดินแดน ศาลจะพิจารณาว่าแผนที่นั้นมี “probative value” หรือ “น้ำหนักแห่งความน่าเชื่อถือในทางกฎหมาย”

คำถามข้อที่ 10 การตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในปี 1962 และ 2011 มีผลกระทบอย่างไรต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในด้านการทูตและความร่วมมือระหว่างประเทศ

การตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในคดีปราสาทพระวิหาร ทั้งในปี 1962 และคดีคำขอตีความในปี 2011 ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชาอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในมิติทางการทูต (diplomatic relations) และความร่วมมือระหว่างประเทศ (international cooperation) โดยสามารถสรุปผลกระทบสำคัญได้ ดังนี้

1. ผลกระทบทางการทูต ทั้งมิติความตึงเครียดและการฟื้นความสัมพันธ์ คำพิพากษา ปี 1962 เมื่อศาลมีคำตัดสินให้ กัมพูชาเป็นผู้มีอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหาร และให้ไทยถอนกำลังทหารและเจ้าหน้าที่พลเรือนออกจากพื้นที่ พร้อมส่งมอบโบราณวัตถุที่เคลื่อนย้ายไป แม้ประเทศไทยจะประกาศยอมรับคำตัดสินอย่างเป็นทางการ แต่ในเชิงการเมืองภายในกลับมีแรงต่อต้านสูง ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตกับกัมพูชาเข้าสู่ภาวะเย็นชาช่วงหนึ่ง โดยมีการระงับความร่วมมือทวิภาคีบางประการในช่วงทศวรรษ 1960–1980 ส่วนคดีคำร้องขอตีความ ปี 2011 ภายหลังที่กัมพูชายื่นคำร้องขอตีความ คำพิพากษาเดิมต่อศาล ความตึงเครียดระหว่างสองประเทศปะทุขึ้นอีกครั้ง โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่รอบปราสาทที่ยังมีข้อโต้แย้งเรื่อง “พื้นที่โดยรอบ” นำไปสู่เหตุปะทะทางทหาร ในปี 2553–2554 เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความตึงเครียดทางการทูตอย่างรุนแรงในระยะสั้น แต่ต่อมาทั้งสองประเทศได้หันมาใช้ช่องทางเจรจาและความร่วมมือในระดับภูมิภาคเพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรงซ้ำ

2. ผลต่อความร่วมมือระหว่างประเทศ แม้คำพิพากษาทั้งสองจะก่อให้เกิดความขัดแย้งในระยะต้น แต่ในระยะยาวกลับมีผลในเชิงสร้างแรงจูงใจให้รัฐทั้งสอง หันมาใช้กลไกทางกฎหมายและการทูตระหว่างประเทศ แทนการใช้กำลังทางทหาร

อย่างไรก็ตามยังมีบางประเด็นที่ทั้งสองฝ่ายยังเห็นแตกต่างกันในคำพิพากษาของศาล และจุดยืนทางกฎหมาย แต่อย่างน้อยยังมีกลไกทวิภาคีอยู่เพื่อยืนยันเจตนารมณ์การอยู่ร่วมกันอย่างสันติในระยะยาว

NEWS

บทสัมภาษณ์

การตีความสนธิสัญญาและบทบาทของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ(ICJ)

อาจารย์ประติภา สุวรรณรัตน์

อาจารย์ประจำภาควิชากฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายทะเล
และกฎหมายสิ่งแวดล้อมทางทะเล
สำนักวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

DISPUTED AREA

อาจารย์ประติภา สุวรรณรัตน์ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สัมภาษณ์โดย : นางสาวนิกัสมา มะลารี นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
นางสาวศศิگانต์ กาญจนพันธุ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์
นางสาวศิริประภา ทำสุข นักศึกษาชั้นปีที่ 1 สำนักวิชานิติศาสตร์

คำถามข้อที่ 1 กรุณาอธิบายหลักการสำคัญในการตีความสนธิสัญญาตามกฎหมายระหว่างประเทศ และแนวทางที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) นำมาปรับใช้ มีลักษณะเด่นอย่างไร

สำหรับการตีความอนุสัญญาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือ ICJ โดยหลักแล้ว ศาลจะมีกลไกในการพิจารณา เริ่มต้นจากการที่เราจะต้องรู้ก่อนว่าที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศมีอะไรบ้าง ซึ่งที่มาหลัก ๆ ได้แก่ สนธิสัญญา จารีตประเพณีระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายทั่วไปที่ได้รับการยอมรับในอารยประเทศ แต่ในขณะเดียวกันในการตีความสนธิสัญญา ศาลก็มีกลไกที่จะนำสนธิสัญญามาตีความด้วย เนื่องจากสนธิสัญญานั้นเกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของคู่สัญญาซึ่งก็คือ รัฐ

การที่เราจะดูว่าสนธิสัญญาจะถูกตีความได้อย่างไร ปรากฏอยู่ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 (Vienna Convention on the Law of Treaties 1969) หรือ VCLT ซึ่งการตีความสนธิสัญญาจะถูกแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลักด้วยกัน ได้แก่ หลักการทั่วไปในการตีความสนธิสัญญา ซึ่งอยู่ในข้อ 31 ของ VCLT โดยจะตีความประกอบกันเบื้องต้นเราจะต้องดูก่อนว่ามีอะไรบ้าง

ประเด็นแรก คือ หลักสุจริตในการตีความสนธิสัญญา การที่สนธิสัญญาจะถูกตีความได้ก็ต่อเมื่อมีประเด็นปัญหาเกิดขึ้น และสนธิสัญญานั้น รัฐจะต้องตีความโดยสุจริตตามความหมายทั่วไป หรือตามความหมายธรรมดา (Ordinary Meaning) ในส่วนบริบท (Context) ของตัวสนธิสัญญาว่าเราจะต้องตีความอย่างไร จะมีบริบททั่วไป และบริบทที่เราจะนำสิ่งอื่น ๆ มาตีความร่วมกันกับสนธิสัญญา ซึ่งปรากฏอยู่ใน

ข้อ 31 วรรคสามของ VCLT เพราะฉะนั้นแล้ว ลักษณะเด่นในการตีความสนธิสัญญาของ ICJ คือ การที่ศาลพยายามเข้าไปสำรวจ และแสวงหาที่มาของสนธิสัญญา เพื่อที่ศาลจะได้รู้ว่าเพราะเหตุใดรัฐคู่กรณีจึงตีความต่างกัน และส่วนไหนที่เป็นประเด็นพิพาทของกรณีนั้น ๆ คือ ลักษณะเด่นที่ศาลนำ VCLT มาใช้เป็นเครื่องมือในการตีความ

ประเด็นต่อมา คือ วิธีเสริมในการตีความ ปรากฏอยู่ในข้อ 32 ของ VCLT เป็นวิธีการเสริมในกรณีที่เราไม่สามารถรู้ได้เลยว่าในบริบทความหมายทั่วไปเป็นอย่างไร จึงต้องแสวงหาในบริบทอื่น ๆ เช่น ขนบธรรมเนียมหรือพฤติการณ์แวดล้อมของการจัดทำสนธิสัญญาในช่วงนั้นว่าเป็นอย่างไร เพื่อนำมาตีความสนธิสัญญา

คำถามข้อที่ 2 ในการตีความสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดน มีข้อพิจารณาพิเศษหรือหลักการใดที่แตกต่างจากสนธิสัญญาทั่วไปหรือไม่ อย่างไร และแนวคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ได้ให้น้ำหนักกับปัจจัยใดเป็นพิเศษในคดีประเภทนี้

สำหรับการตีความสนธิสัญญาที่เกี่ยวข้องกับเขตแดนก็ใช้กระบวนการวิธีการเดียวกันกับการตีความสนธิสัญญาทั่วไป แต่บริบทของการตีความเขตแดนนั้น เราต้องย้อนกลับไปช่วงที่มีการทำสนธิสัญญาก่อน ประเด็นแรก คือ การทำเขตแดนเป็นเรื่องของอธิปไตยของรัฐ ซึ่งเราจะต้องตีความอย่างเคร่งครัดกว่าเดิมเพื่อหาหลักที่แน่นอนในสนธิสัญญาปักปันเขตแดน เราจะพบว่าสนธิสัญญาดังกล่าวจะมีหลักการที่แน่นอนว่าเราจะใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการวัดว่าเขตแดนระหว่าง 2 รัฐควรจะอยู่ตรงไหน เช่น กรณีเขตแดนทางบกอาจจะใช้แม่น้ำ ซึ่งใช้แนวร่องน้ำลึก หรือถ้าไม่ใช่แม่น้ำเราอาจจะใช้แนวสันปันน้ำ โดยเราจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการปักปันเขตแดนร่วม ส่วนในกรณีที่ เป็นทะเล ก็จะมีหลักการตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ในกรณีที่มิใช่เขตแดนประชิดติดกัน หรือเป็นฝั่งตรงข้ามกัน รัฐจึงต้องมีการทำความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งมักจะออกมาในลักษณะที่กำหนดแนวทางชัดเจนว่าพื้นที่ที่เป็นเขตแดนระหว่างรัฐว่าจะใช้มาตรวัดอะไร อย่างไร เป็นความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศทั้งสองฝ่าย

อย่างไรก็ดี ข้อสังเกตในบางครั้ง แผนที่ประกอบในสนธิสัญญาหรือแผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา ศาลระหว่างประเทศมักหยิบยกขึ้นมาพิจารณาประกอบด้วยเหมือนกัน

แต่ก็มีในบางกรณี เช่น กรณีของนิการากัวกับโคลอมเบียที่เพิ่งมีคำตัดสินไป ประเด็นเริ่มต้นจากการที่ทั้งสองมีข้อพิพาทเขตแดนทางทะเล และต้องการให้ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นผู้ตัดสิน ศาลพิจารณาว่าในที่สุดแล้วถ้าเราจะใช้ตาม ตัวบทของสนธิสัญญาตีความอย่างเคร่งครัดอาจไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องของความยุติธรรม ที่ศาลหยิบยกมาใช้ ซึ่งเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ศาลอาจมองหรือตีความสนธิสัญญา พร้อมกับหาความยุติธรรมให้กับทั้งสองประเทศ เพื่อให้ได้สิทธิในบริเวณพื้นที่ทางทะเล อย่างเท่าเทียมกัน

ในคดีปราสาทเขาพระวิหารเมื่อ พ.ศ. 2505 ที่ศาลให้ความสำคัญกับแผนที่ แนบท้าย ซึ่งตรงนี้ก็มีส่วนที่เราไม่สามารถพูดได้เต็มปากว่าเราได้ยอมรับหรือว่าเรา ปฏิเสธอย่างไร ในมุมมองหนึ่ง ณ ขณะนั้นเองก็มีปัจจัยหลาย ๆ อย่าง แต่ศาลเลือก ยอมรับให้คุณค่ากับแผนที่แนบท้าย จึงเกิดเป็นประเด็นปัญหาขึ้นว่าในข้อเท็จจริงของ ตัวสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1904 บอกไว้อย่างชัดเจนว่าให้ใช้แนวสันปันน้ำ ในส่วนคำถาม ที่ว่าศาลให้น้ำหนักกับอะไรมากกว่า ดิฉันมองว่ามันขึ้นอยู่กับตัวศาลเองว่า ศาลจะไป พิจารณาให้คุณค่ากับน้ำหนักในส่วนไหนมากกว่ากัน ระหว่างตัวบทของสนธิสัญญา หรือแผนที่ หรือแม้แต่การพิจารณาถึงหลักความยุติธรรม

คำถามข้อที่ 3 การที่รัฐภาคีไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) สามารถส่งผลกระทบในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติอย่างไรบ้าง

การที่รัฐไม่ปฏิบัติตามคำตัดสินของ ICJ โดยหลักจะมีอยู่ 2 ประเด็น คือ ผลกระทบในทางกฎหมายและผลกระทบในทางการเมือง อันดับแรก ผลกระทบในทาง กฎหมาย เมื่อมีการฟ้องคดีขึ้นสู่ ICJ รัฐทั้งสองควรจะต้องสู้กันในเชิงของการพิสูจน์ ที่จะต้องทำให้ศาลเชื่อว่าใครมีสิทธิที่ดีกว่าในพื้นที่ข้อพิพาทตรงนั้น เมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นและมีคำพิพากษาออกมา ในคำพิพากษาของศาลเราจะแบ่งตัวคำพิพากษา ของศาลเป็นสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหา เช่น การวินิจฉัยเขตอำนาจของศาล การอธิบายหลักกฎหมาย และส่วนที่จะใช้บังคับกับรัฐคู่ภาคี (Operative Clauses) ศาลจะบอกอย่างชัดเจนว่าให้ทำอะไรบ้าง เช่น คดีปราสาทเขาพระวิหาร สิ่งที่ยกมาขอ

ได้แก่ 1) ขอให้ประเทศไทยถอนกองกำลังออกจากพื้นที่บริเวณปราสาทเขาพระวิหาร 2) ให้ตัดสินว่าพื้นที่บริเวณตัวปราสาทเป็นของกัมพูชา และ 3) ให้คืนโบราณวัตถุที่มีอยู่ในเขาพระวิหารให้กับกัมพูชาทั้งหมด โดยในส่วนของ Operative Clauses นี้ ประเทศไทยก็มีมติคณะรัฐมนตรีว่าต้องปฏิบัติตาม หลังจากนั้นประเทศไทยจึงถอนความยินยอมเขตอำนาจศาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยอมรับคำตัดสินและปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ จากคำถามว่า หากไม่ปฏิบัติตามจะส่งผลกระทบอย่างไร มีปรากฏอยู่ในกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) ข้อที่ 94 วรรคหนึ่ง ว่าคำพิพากษาของศาลควรเคารพและปฏิบัติตาม ไม่อย่างนั้นอาจจะมีกลไกในการบังคับคู่ความในประเภทอื่น ๆ เช่น ผ่านคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) หรือสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly)

ประการถัดมาที่นับว่าส่งผลกระทบต่อตัวของรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษามากที่สุด คือ กลไกทางการเมือง กล่าวคือหากพบว่ารัฐไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษา อาจมีทั้งการถูกประณามไม่ว่าจะในเวทีองค์การระหว่างประเทศก็ดี หรือว่าการถูกตัดสัมพันธ์ทางการทูตก็ดี ขาดความเชื่อมั่น ขาดความน่าเชื่อถือ และอาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในเรื่องของการค้าระหว่างประเทศหรือดุลการค้า

คำถามข้อที่ 4 สมมติว่ามีข้อพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างสองรัฐ (ยกตัวอย่างเช่น กรณีปราสาทตาเมือนธม) ท่านจะพิจารณาประเด็นทางกฎหมายใดบ้างเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการนำคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และมีช่องทางใดบ้างในการเสนอคดี

ในกรณีของปราสาทตาเมือนธม ดิฉันมองว่าประเทศไทยได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าจะไม่นำคดีข้อพิพาทขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ด้วยเหตุผลที่ว่าไทยไม่ยอมรับเขตอำนาจศาล และประเทศไทยมี MOU 2543 ที่จะกระทำการเจรจาอยู่แล้ว โดยมีกระบวนการที่ชัดเจนว่าเรามีคณะกรรมการเขตแดนร่วม (Joint Boundary Commission) ในการเจรจา ถ้าเราจะพูดถึงการนำคดีขึ้นสู่ศาล ในกรณีนี้มีความเป็นไปได้น้อยมากส่วนในทางกฎหมายหากมีประเด็นเกิดขึ้น และเราจำเป็นต้องขึ้นศาล นักวิชาการไทย

หลาย ๆ ท่านที่แสดงความเห็นอยู่ช่วงนี้ซึ่งดิฉันก็เห็นด้วยว่า กระทรวงการต่างประเทศ มีวิธีการรับมือที่ดี และพยายามจะรักษาผลประโยชน์ระหว่างประเทศผ่านโต๊ะเจรจา ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา รวมถึงเวทีโลก แต่อาจจะขาดเรื่องของการสื่อสาร กับประชาชน ซึ่งอาจจะทำให้ประชาชนไม่ค่อยเข้าใจ

อย่างไรก็ดี ถ้าเรามองในมุมของกฎหมายระหว่างประเทศเราจะเห็นว่า ประเทศไทยก็แสดงท่าทีอย่างชัดเจนว่าไม่ยอมรับแผนที่แนบท้ายของสนธิสัญญา ค.ศ. 1904 กล่าวคือใน MOU 2543 เป็นการตกลงการปักปันเขตแดนโดยอาศัย สนธิสัญญา ค.ศ. 1904 และสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ. 1907 รวมถึงเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีการจัดตั้งกลไก เราจะพบว่าในข้อเท็จจริงนั้นมียกหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแผนที่ที่กัมพูชาใช้ คือ แผนที่ 1 : 200,000 ส่วนประเทศไทย ได้มีการยอมรับแผนที่ 1 : 50,000 หากจะกล่าวว่าเราจะใช้แนวทางอะไร ก็คงเป็นการ แสดงท่าทียืนยันอย่างชัดเจนว่าปราสาทตาเมือนธมยังคงอยู่ในดินแดนของเราซึ่งยังคงมี พื้นที่ในดินแดนของเราอยู่และเราไม่ยอมรับแผนที่แนบท้าย โดยที่เรายึดถือตาม หลักการของสนธิสัญญา ค.ศ. 1904 คือ สิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์ในการยืนยันอย่างชัดเจน สำหรับประเทศไทย

คำถามข้อที่ 5 ในสมมติฐานที่เกิดข้อพิพาทชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา (เช่น กรณี สมมติที่ช่องบก) และมีการพิจารณานำเรื่องขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ท่านคิดว่าแต่ละฝ่ายจะสามารถหยิบยกหลักการทางกฎหมายระหว่างประเทศ ข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐานใดมาสนับสนุนจุดยืนของตนเอง และประเด็นใดบ้างที่ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) มักให้ความสำคัญเป็นพิเศษในคดีลักษณะนี้

ดิฉันมองว่าอีกหนึ่งสิ่งที่ประเทศไทยสามารถทำได้อย่างชัดเจนเลย คือ การบูรณะพื้นที่ในบริเวณปราสาทตาเมือนธม และเรามีกองกำลังทหารซึ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่อยู่แล้ว หากเราพัฒนาพื้นที่ให้มีนักท่องเที่ยวที่ซื้อบัตร ในการเข้าปราสาทจากทางประเทศไทย ก็เป็นเครื่องยืนยันอย่างชัดเจนถ้าหากมี ประเด็นข้อพิพาทเกิดขึ้น ประเทศไทยสามารถโต้แย้งได้ว่าพฤติกรรมของเราที่ดูแล

ปราสาทเขาพนมมัตลอด เป็นสิ่งที่เราสามารถหรือหยิบบกประเด็นหลักฐานขึ้นมาเพื่อชี้ให้ ICJ และคนทั้งโลกเห็น แต่เมื่อสุดท้ายแล้วประเทศไทยไม่ได้ยอมรับเขตอำนาจศาล เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราทำได้มากที่สุด คือ การสงวนท่าทีและไม่เปิดการปะทะระหว่างทหารก่อน และควรปกป้องดินแดนหากมีการปะทะกันตามหลักการป้องกันตนเอง เนื่องจาก ในบางครั้งเหตุผลของการใช้ความรุนแรงอาจเป็นช่องที่อีกฝ่ายใช้เป็นประเด็นเพื่อขอยื่นคำร้องต่อศาลให้ศาลมีการพิจารณา นอกจากนี้ก็ยังมีกรณีที่ไทยประณามในสิ่งที่กัมพูชากระทำอีกด้วย

คำถามข้อที่ 6 ประเด็นเรื่องเขตอำนาจศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) มีความสำคัญอย่างไรในข้อพิพาทระหว่างประเทศ หากสมมติว่ามีคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ในคดีที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย (ไม่ว่าผลจะเป็นเช่นไร) โดยที่ไทยมีจุดยืนเรื่องการไม่รับอำนาจศาลโดยทั่วไป ท่านคิดว่ารัฐบาลไทยควรมีข้อพิจารณาทางกฎหมาย นโยบาย และการทูตอย่างไรในการตอบสนองต่อคำตัดสินนั้น

ประเด็นนี้ดิฉันคิดเห็นว่าหากเราจะกล่าวถึงประเด็นข้อพิพาทระหว่างดินแดน ดินดอนขอยกกรณีคดีปราสาทเขาพระวิหารเป็นตัวอย่าง ดิฉันมองว่าในกรณีนี้มีปัจจัยเรื่องการเมืองหลาย ๆ อย่าง ซึ่งเราต้องยอมรับว่าการทำสนธิสัญญา ค.ศ. 1904 ระหว่างสยามกับฝรั่งเศสนั้น เราเป็นประเทศที่ค่อนข้างเสียเปรียบ เนื่องจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ความวุ่นวายจากการล่าอาณานิคม นั่นคือสิ่งที่ทำให้เราจะต้องยินยอมให้ฝรั่งเศสมาทำสนธิสัญญาเพื่อปักปันเขตแดน ภายหลังมีการทำสนธิสัญญากำหนดเขตแดนระหว่างพื้นที่ของสยามและกัมพูชาซึ่งขณะนั้นฝรั่งเศสยึดเป็นอาณานิคมเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว เมื่อฝรั่งเศสคืนอิสรภาพให้กัมพูชากลับมาเมื่อปี 1953 ของตัวเอง ในภายหลัง ประเด็นปัญหาเรื่องพื้นที่บริเวณปราสาทเขาพระวิหารกลายเป็นสิ่งที่กัมพูชาในฐานะรัฐที่สืบสิทธิมาจากฝรั่งเศสทำการฟ้องคดีครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. 1959 อย่างไรก็ตาม ในคดีดังกล่าวประเทศไทยในตอนนั้นมีอำนาจต่อรองเจรจาในเวทีระหว่างประเทศยังไม่มากพอ ดิฉันขอหยิบบกข้อสังเกตของศาสตราจารย์ ดร.จตุรนต์ ธีระวัฒน์ ท่านได้ตั้งข้อสังเกตว่า ณ ขณะนั้น ประเทศไทยเสียเปรียบในหลาย ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็น

เรื่องของการไม่ได้แย้งตัวแผนที่ ในคำตัดสินที่ศาลได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าไทยนิ่งเฉย ไม่ได้แย้ง ส่วนนี้จึงกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในคำพิพากษาปี ค.ศ. 1961 และทำให้ประเทศไทยประกาศไม่ยอมรับเขตอำนาจของศาลในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ต้องกลับมาขึ้นศาลอีกครั้งจากผลของคำตัดสินครั้งก่อนเพราะเป็นเรื่องของกรณีความพินาศบริเวณรอบตัวปราสาท (vicinity) อีกครั้งในปี ค.ศ. 2013 แผนที่แนบท้ายสนธิสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศสจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราเกิดข้อพิพาทขัดแย้งกันเสมอมาเพราะในปัจจุบันประเทศไทยไม่ยอมรับแผนที่ 1: 200,000 แต่ประเทศไทยใช้แผนที่ตามนัยของสนธิสัญญา 1: 50,000

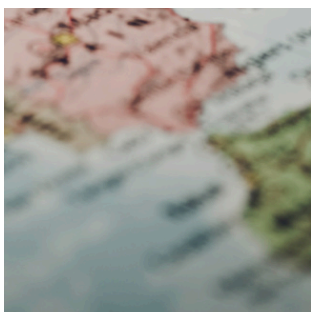
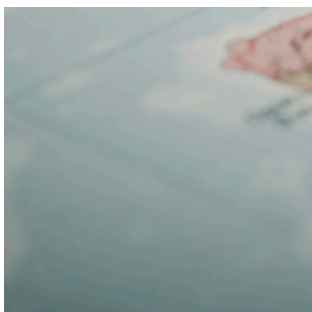
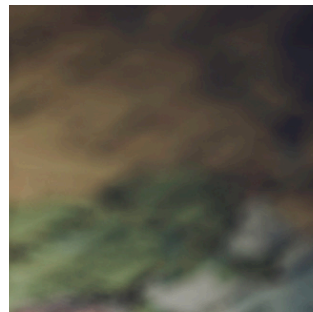
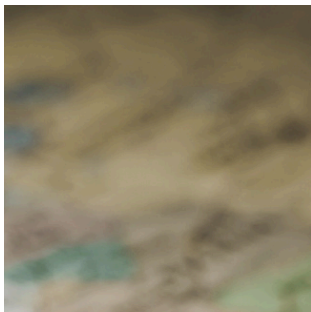
ดังนั้น เรื่องการยอมรับเขตอำนาจศาลอย่างไรประเทศไทยก็ไม่ยอมรับอยู่แล้ว อีกประการหนึ่งซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาท คือ นโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นตัวกำหนดท่าทีอย่างไรในการแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างชายแดน นอกจากนี้ หากรัฐบาลกระทำการอะไรไปซึ่งทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบ ประชาชนในประเทศก็มีอิทธิพลต่อการสถานการณ์ทางการเมืองด้วย และแน่นอนปัญหาข้อขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศเป็นสิ่งที่รัฐบาลของประเทศไทยพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้นเสมอมา ในมุมมองนี้สิ่งที่รัฐบาลทำได้มากที่สุด คือ รักษาปกป้องสิ่งที่มีอยู่ และพยายามไม่ให้คำพิพากษารั้งก่อนมาตีความครอบคลุมกับพื้นที่ที่ยังคงมีอยู่และยังเป็นข้อพิพาท ณ ปัจจุบัน

คำถามข้อที่ 7 นอกเหนือจากการดำเนินการทางศาล ท่านเห็นว่ามีแนวทางการระงับข้อพิพาทชายแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (เช่น กัมพูชา) ด้วยสันติวิธีรูปแบบอื่นใดบ้างที่สามารถนำไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว และแต่ละแนวทางมีจุดเด่นหรือข้อจำกัดอย่างไร

คำถามข้อที่ 8 ในฐานะที่ไทยและกัมพูชาเป็นสมาชิกอาเซียน ท่านคิดว่าอาเซียนมีบทบาทและกลไกใดบ้าง (เช่น ภายใต้กฎบัตรอาเซียน หรือสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือฯ) ที่สามารถนำมาใช้ในการป้องกันหรือระงับข้อพิพาทระหว่างรัฐสมาชิก และประเมินว่ากลไกเหล่านั้นมีประสิทธิภาพเพียงใดในทางปฏิบัติ โดยพิจารณาจากทั้งศักยภาพและข้อจำกัดของอาเซียน

สำหรับคำถามสองข้อนี้ ดิฉันมองว่าในมุมมองของกระทรวงการต่างประเทศนั้นพยายามรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างดี แต่ด้วยปัจจัยทางการเมืองบางอย่างอาจทำให้ส่งผลกระทบตามมา เช่น สถานการณ์ที่ทำให้เกิดการสั่นคลอนในการเจรจา ส่วนวิธีการที่ประเทศไทยและกัมพูชาจะสามารถทำได้นอกจากนี้ คือ การมีรัฐที่ 3 เสนอให้ไปเปิดโต๊ะเจรจา หรือการประนีประนอม นอกจากนี้วิธีการระงับข้อพิพาทยังอาจใช้วิธีการทางการเมืองในการระงับข้อพิพาทแทนที่จะเป็นการระงับข้อพิพาทแบบตุลาการได้เช่นกัน หรือหากเราจะใช้กระบวนการระงับข้อพิพาททางศาล การใช้เครื่องมือของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในการระงับข้อพิพาท

ในส่วนของอาเซียนนั้น มีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) กล่าวถึงหลักการไม่แทรกแซงไว้ สิ่งที่อาเซียนผลักดัน คือ ผลประโยชน์ร่วมกันที่ทุกชาติในอาเซียนเห็นด้วย ซึ่งโดยปกติแล้วหากมีข้อพิพาทเกิดขึ้น อาเซียนมีกลไกในการระงับข้อพิพาทในกรณีที่รัฐสมาชิกของอาเซียนมีประเด็นข้อขัดแย้ง อาเซียนยินดีที่จะเป็นคนกลางในการช่วยให้มีการเจรจา เป็นกลไกในการระงับข้อพิพาทในเชิงการเมืองแต่ไม่ใช่ทางกฎหมาย และเมื่ออาเซียนมีหลักการไม่แทรกแซงอยู่ จึงไม่สามารถบังคับให้รัฐสมาชิการะงับข้อพิพาทผ่านการเจรจาแบบการเมืองของอาเซียนได้ ดังนั้น กระบวนการที่เราจะสามารถระงับข้อพิพาทอย่างสันติวิธีและไม่ใช่ทางตุลาการ คือ การเจรจาผ่านคณะกรรมการธิการเขตแดนร่วมซึ่งเป็นกลไกที่ชัดเจนที่สุดที่ประเทศไทยพยายามประสานประโยชน์ร่วมกันในแง่ของการปักปันเขตแดนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

พันธกรณีของรัฐ 3 ประเภท

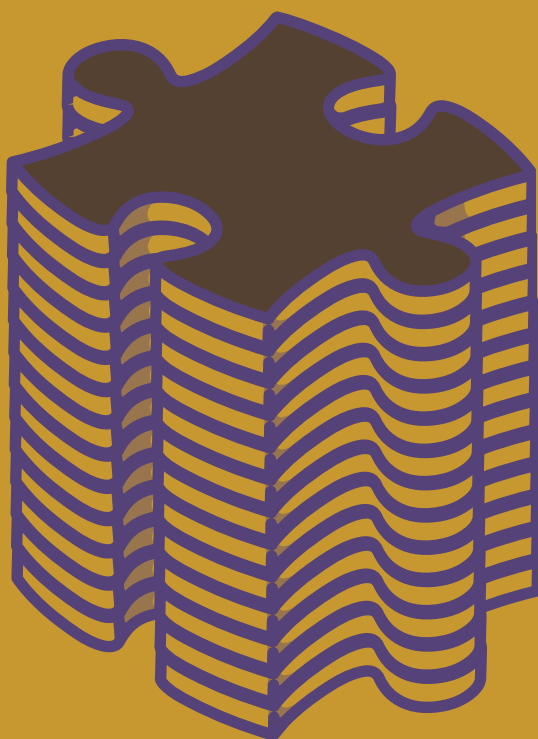
ภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

อาจารย์ ดร.นิติ จันจิระสกุล

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ

แผนกคดีเมืองกฎหมายระหว่างประเทศ

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

พันธกรณีของรัฐ 3 ประเภท
ภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
The Tripartite Typology of States' Obligations
under International Human Rights Law

นิติ จันจิระสกุล*
 Niti Janjirasakul

บทคัดย่อ

สิทธิมนุษยชนเป็นสาขาที่มีความแตกต่างจากระบอบดั้งเดิมของกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะแทนที่จะกำหนดพันธกรณีระหว่างรัฐด้วยกัน กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศกลับรับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล พร้อมทั้งกำหนดพันธกรณีให้รัฐต้องดูแลปัจเจกเหล่านั้น ปัญหาของเรื่องคงอยู่ที่กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศกำหนดแต่เพียงประเภทเนื้อหาแห่งสิทธิ อันเป็นปลายทางของผลลัพธ์ ไม่ได้ให้รายละเอียดวิธีการปฏิบัติตามพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนไว้ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่รัฐจะอยู่ในสถานการณ์สุ่มเสี่ยงละเมิดพันธกรณีดังกล่าว

บทความฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอข้อความคิดเกี่ยวกับพันธกรณี 3 ประเภท ได้แก่ พันธกรณีในการรับรอง พันธกรณีในการคุ้มครอง และพันธกรณีในการเติมเต็ม ด้วยหวังว่างานเขียนชิ้นนี้จะช่วยขยายองค์ความรู้ในการปฏิบัติตามพันธกรณีของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศให้แก่วงการนิติศาสตร์ไทย

คำสำคัญ: สิทธิมนุษยชน, กฎหมายระหว่างประเทศ

* อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, น.ด. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.ม. (สาขากฎหมายระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.บ.ท, น.บ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, Email: niti_jan@utcc.ac.th

Abstract

The concept of human rights constitutes a distinctive departure from the classical framework of international law. Rather than imposing obligations exclusively between states, international human rights law recognizes the rights and freedoms of individuals and concurrently imposes obligations upon states to safeguard those individuals within their jurisdiction. The central challenge lies in the fact that international human rights law primarily articulates the substantive content of rights—that is, the desired outcomes—without offering detailed guidance on the means by which such obligations are to be complied. This lacuna has contributed to a persistent risk of non-compliance, whether intentional or inadvertent, on the part of states.

This article seeks to introduce a conceptual framework for understanding the tripartite typology of states' obligations, that is, the obligation to respect, the obligation to protect, and the obligation to fulfill. I hoped that this contribution will enrich the understanding of how international human rights obligations can be implemented within the Thai legal scholarship.

Keywords: Human Rights, International Law

1. ความนำ: ความสำคัญในการทำความเข้าใจประเภทของพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดสิทธิมนุษยชน เรามักจะสืบสาแหรกย้อนกลับไปถึงความพยายามในการจำกัดอำนาจของรัฐ ควบคู่ไปกับการสร้างดุลยภาพกับการปกป้องประชาชน ไม่ว่าจะเป็น Magna Carta ของอังกฤษ คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา (United States Declaration of Independence) ตลอดจนประกาศสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองของฝรั่งเศส (*Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen*) ของฝรั่งเศส¹ แต่เมื่อต้องอาศัยคุณค่าของสิทธิมนุษยชนในฐานะกฎหมาย การอ้างอิงไปยังกฎหมายระหว่างประเทศจะเป็นสิ่งที่รัฐและนักถกเถียงคดีปริติดาเสียมากกว่า อาจด้วยคุณค่าที่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายระหว่างประเทศหมายถึงการที่ประชาคมที่ประกอบด้วยรัฐอธิปไตยอันสุดแสนจะมีปัจจัยภายในที่แตกต่างกัน มีความเห็นพ้องต้องกัน (หรืออย่างน้อยก็มีฉันทมติ) ที่จะปกป้องคุณค่าของปัจเจกบุคคล²

อย่างไรก็ดี กฎหมายระหว่างประเทศ คือ ระบบกฎเกณฑ์ที่เรียกร้องให้รัฐอธิปไตยให้ความร่วมมือ ในการนี้ รัฐที่เข้ายินยอมผูกพันกับกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องใด ย่อมต้องปฏิบัติตามพันธกรณี (Obligation) ในเรื่องนั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐดังกล่าวเคารพคุณค่าที่ตนเลือกยอมรับเอง³ ในเบื้องต้น ตัวชี้วัดว่ามีความพยายามที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีของรัฐภาคีได้ออกกฎหมายอนุวัติการ (Implementation) โดยเฉพาะกฎหมายระหว่างประเทศที่มีบ่อเกิดที่มาจากข้อบทของสนธิสัญญา มาเป็นกฎหมายภายในของตน⁴ แต่การดำเนินการดังกล่าวโดยลำพังไม่อาจสร้าง

¹ โปรตดู, จรัญ โฆษณานันท์, *สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม*, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2556).

² A Clapham, *Human Rights - A Very Short Introduction*, (Oxford: Oxford University Press, 2015).

³ SV Scott, "Identifying the Source and Nature of a State's Political Obligation towards International Law", *Journal of International Law and International Relations* I, 1-2 (Winter 2004/Spring 2005): 49 – 60; และโปรดดู, II Lukashuk, "The Principle *Pacta Sunt Servanda* and the Nature of Obligation Under International Law," *The American Journal of International Law* 83, 3 (July, 1989): 513 – 518.

⁴ โปรตดูข้อความคิดในการอนุวัติการกฎหมายระหว่างประเทศใน นพนิธิ สุริยะ, "กฎหมายระหว่างประเทศสัมพันธ์กับกฎหมายไทยได้อย่างไร?" ใน *คู่มือกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อประชาชน หนังสือกฎหมายเพื่ออาจารย์บูชา แต่ อาจารย์นพนิธิ สุริยะ*, บรรณาธิการโดย ชาติชาย เชษฐสุมน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554).

ผลลัพธ์ในทางปฏิบัติได้ ยิ่งเมื่อผนวกเข้ากับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะพิเศษอยู่ที่ผลประโยชน์ของการปฏิบัติตามพันธกรณีไม่ได้ตกอยู่แก่รัฐ แต่กลับเป็น “ปัจเจกบุคคล” (individuals)⁵ การทำความเข้าใจลักษณะของพันธกรณี ภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศนอกจากจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ ในทางปฏิบัติแล้ว จะส่งผลให้รัฐไม่ผิดพลาดหรือส่อเสี่ยงที่จะละเมิดพันธกรณี จนต้องรับผิดชอบในทางระหว่างประเทศ (state responsibility)

บทความขนาดสั้นฉบับนี้เกิดขึ้นเพื่อแบ่งปันลักษณะพิเศษของพันธกรณี ด้านสิทธิมนุษยชน 3 ประเภท ได้แก่ พันธกรณีในการรับรอง (Obligation to Respect) พันธกรณีในการคุ้มครอง (Obligation to Protect) และพันธกรณีในการเติมเต็ม (Obligation to Fulfill)⁶ ซึ่งเป็นหัวข้อที่ผู้ศึกษาสงสัยใคร่รู้มาตั้งแต่เมื่อครั้งศึกษา ในระดับปริญญาโท ในการนี้ ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ดร.ณัฐดนัย นาจันทร์ ที่กรุณา ให้ออกาสและพื้นที่ในการนำเสนอความสนใจส่วนตัวของข้าพเจ้ามา ณ ที่นี้

2. พันธกรณีในการรับรอง (Obligation to Respect)

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าแนวคิดสิทธิมนุษยชนมีรากเหง้ามาจากความพยายามในการ จำกัดอำนาจรัฐไปพร้อมกับการจัดระเบียบความสัมพันธ์ให้รัฐต้องดูแลปัจเจกบุคคล ในเขตอำนาจรับผิดชอบของตนให้สามารถดำรงชีวิตในฐานะมนุษย์ได้อย่างเต็มภาคภูมิ จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนประเภทแรกจะมีนัยอยู่ที่การกำหนด รัฐต้องหลีกเลี่ยงการแทรกแซงบรรดาสิทธิเสรีภาพของปัจเจก (avoiding interference)⁷ เราเรียกพันธกรณีในลักษณะนี้ว่า “พันธกรณีในการรับรอง”⁸

⁵ โปรดดู, H Lauterpach, **International Law and Human Rights**, (New York: F. A. Praeger, 1950).

⁶ A Eide, “The Right to Adequate Food and to be Free from Hunger Updated Study on the Right to Food,” (United Nations CESCR Committee, E/CN.4/Sub.2/1999, 28 June 1999).

⁷ United Nations Human Rights Committee, “General Comment No. 31 The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant” (CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13) (26 May 2004).

⁸ O De Schutter, **International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary**, 3rd edn (Cambridge: Cambridge University Press, 2019): pp.241 - 243.

2.1 พันธกรณีในการรับรองในความสัมพันธ์กับสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ในเบื้องต้น พันธกรณีในการรับรองสัมพันธ์โดยตรงกับสาระสำคัญของสิทธิพลเมือง (civil rights) ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การประกันความมั่นคงในชีวิต ร่างกาย จิตใจของมนุษย์⁹ กับสิทธิทางการเมือง (political rights) ที่รัฐจะต้องรับผิดชอบให้ปัจเจกบุคคลสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมที่ตนสังกัด¹⁰ หรือก็คือ บรรดาสิทธิเสรีภาพตามที่รับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) และเนื้อหาแห่งสิทธิส่วนใหญ่ตามที่ปรากฏอยู่ในอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: ECHR) นั่นเอง การปฏิบัติตามพันธกรณีในการรับรองจึงหมายถึง การที่รัฐประกันการคงอยู่ของสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การที่รัฐ (ซึ่งหมายรวมทั้งหน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐ) ไม่เข้าแทรกแซงสิทธิเสรีภาพดังกล่าว ตัวอย่างเช่น กรณีสิทธิในชีวิต (right to life) ในคดีระหว่าง *McCann and Others v United Kingdom*¹¹ ซึ่งรัฐบาลอังกฤษออกคำสั่งให้หน่วยรบพิเศษเฝ้าจับตาคู่คนหนึ่งที่เชื่อว่าเป็นสมาชิกกลุ่มก่อการร้าย โดยอนุญาตให้ยิงเพื่อสังหาร หากสถานการณ์เชื่อได้ว่าจะนำไปสู่อันตรายต่อผู้บริสุทธิ์ท้ายที่สุด เจ้าหน้าที่หน่วยรบพิเศษได้สังหารเป้าหมายแต่กลับไม่พบอาวุธหรือวัตถุระเบิดแต่อย่างใด ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (European Court of Human Rights) เห็นว่า

⁹ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะไม่ตกเป็นทาส ไม่ถูกทรมาน สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม สิทธิในความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการเดินทาง สิทธิที่จะลี้ภัย สิทธิที่จะมีสัญชาติ เสรีภาพในการแต่งงาน สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการนับถือศาสนา.

¹⁰ เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรีและเป็นธรรม เสรีภาพในการแสดงออก สิทธิการชุมนุมโดยสงบ เสรีภาพทางความคิด มโนธรรมและศาสนา.

¹¹ European Court of Human Rights, *McCann and Others v United Kingdom*, Application No. 18984/91, Judgment of 27 September 1995.

คำสั่งดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้การวางแผนที่ไม่มีระบบควบคุมการใช้กำลังจนนำไปสู่ความตายของปัจเจกบุคคล อันเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิต

การที่รัฐละเมิดสิทธิในชีวิตย่อมหมายถึงปัจเจกเสียชีวิตจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งโดยนัยดังกล่าว อาจสัมพันธ์กับสถานการณ์การละเมิดสิทธิเสรีภาพประการอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นการละเมิดสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (right to fair trial) ตลอดจนการทรมาน และการปฏิบัติหรือลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรืออ้ายยัศศักดิ์ศรี (torture and other cruel, inhuman, or degrading treatment or punishment) ดังเช่นในข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Human Rights Committee: HRC) ระหว่าง *El Alwani v Libya*¹² ซึ่งญาติของผู้ร้องเรียนถูกเจ้าหน้าที่รัฐจับกุมโดยไม่มีหมาย และถูกส่งตัวไปยังเรือนจำที่ขึ้นชื่อเรื่องการซ้อมทรมานโดยไม่ปรากฏว่ามีการพิจารณาคดี ก่อนจะได้รับแจ้งว่าบุคคลดังกล่าวเสียชีวิตโดยที่ครอบครัวไม่ได้รับข้อมูลสาเหตุหรือเปิดเผยสถานที่ฝังศพ คณะกรรมการ HRC เห็นว่า การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับบุคคลให้สูญหาย (Enforced Disappear) เป็นรูปแบบหนึ่งของการละเมิดสิทธิในชีวิต การดำเนินคดีโดยไม่มี การพิจารณากระบวนการยุติธรรม แสดงให้เห็นว่าลิเบียไม่เคารพสิทธิในการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม นอกจากนี้ ยังปรากฏคำให้การจากพยานว่ามีการทรมานผู้ร้องเรียนอย่างหนักหน่วงระหว่างการสอบสวนอีกด้วย เราจะพบว่า การที่รัฐเข้าแทรกแซงสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองทำให้ปัจเจกบุคคลตกอยู่ในสภาวะขาดความมั่นใจในการใช้ชีวิต และจำต้องตกอยู่ในสภาวะหวาดระแวงว่ารัฐที่ตนไว้วางใจอาจเข้ามาเล่นงานตนในสักวัน

2.2 ขอบเขตอำนาจของรัฐในการปฏิบัติตามพันธกรณีในการรับรอง

พันธกรณีในการรับรองไม่ได้เรียกร้องให้รัฐเคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างสุดโต่ง อันที่จริง การคงอยู่ของรัฐอธิปไตยก็มีขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนการประสานประโยชน์ของมนุษย์ในสังคมแทนที่การเรียกร้องกันเองในระดับปัจเจกอยู่แล้ว

¹² United Nations Human Rights Committee, *El Alwani v Libya*, Communication no. 1295/2004, UN Doc CCPR/C/90/D/1295/2004 (11 July 2006).

จึงเป็นธรรมดาที่รัฐอาจจำกัดสิทธิเสรีภาพ (Restriction) ดังกล่าวได้เช่นกัน¹³ กระนั้น ก็ไม่ใช่ว่ารัฐจะสามารถจำกัดหรือแทรกแซงการใช้สิทธิของปัจเจกบุคคลได้โดยอำเภอใจ (Arbitrary) แต่จำต้องดำเนินการตามเงื่อนไข 3 ประการ (three-part test) ได้แก่ เงื่อนไขด้านความชอบด้วยกฎหมาย เงื่อนไขด้านวัตถุประสงค์อันชอบธรรม และ เงื่อนไขด้านความจำเป็นหรือความได้สัดส่วน¹⁴

เงื่อนไขด้านความชอบด้วยกฎหมาย (Legality) หมายถึง การจำกัดสิทธิเสรีภาพจะกระทำได้อต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น (Prescribed by Law) กระนั้น การมีบทบัญญัติกฎหมายโดยลำพังไม่ใช่ตัวชี้วัดว่ารัฐจะสามารถจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยอาศัยเงื่อนไขข้อนี้ได้ แต่จะต้องปรากฏด้วยว่ากฎหมายมีความชัดเจน จนไม่เปิดโอกาสให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ ในข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการ HRC ระหว่าง *Pinkney v Canada*¹⁵ เกี่ยวกับเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ (Freedom of Assembly) การที่เจ้าหน้าที่แคนาดาจับกุมนักเคลื่อนไหวด้านแรงงาน โดยอ้างว่าผู้ร้องฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการห้ามเผยแพร่หรือแจกจ่ายเอกสารในพื้นที่สาธารณะ โดยไม่มีใบอนุญาตจากเทศบาล คณะกรรมการ HRC เห็นว่ากฎหมายแคนาดาที่อ้างถึง เป็นกฎหมายระดับชุมชน นอกจากจะไม่มีข้อความชัดเจนในแง่ขั้นตอนการดำเนินการแล้วยังให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐมากเกินไปโดยไม่มีแนวทางกำกับที่ชัดเจน ส่งผลให้ปัจเจกบุคคลไม่อาจคาดเดาพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจได้ ดังนั้น แม้ว่าแคนาดาจึงไม่อาจอ้างว่าการจำกัดเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในกรณีนี้เป็นดำเนินการภายใต้กฎหมายได้

¹³ การจำกัดสิทธิเสรีภาพในบริบทนี้มีนัยถึงกรณีทั่วไป เป็นคนละเรื่องกับการเลิยกพันธกรณี (derogation) ซึ่งรัฐจะได้รับอนุญาตให้กระทำได้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน (derogation in time of emergency) ซึ่งมีเกณฑ์ เงื่อนไข และประเภทของสิทธิเด็ดขาดที่รัฐไม่อาจเลิยกพันธกรณีได้แม้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน โปรตุเกส, ข้อ 15 อนุสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน และข้อ 4 กติการหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.

¹⁴ O De Schutter, *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*, pp.280 – 363.

¹⁵ United Nations Human Rights Committee, *Pinkney v Canada*, Communication no. 27/1978, U.N. Doc. CCPR/C/14/D/27/1978 (29 October 1981).

เงื่อนไขด้านวัตถุประสงค์อันชอบธรรม (legitimate aim) หมายถึง การที่รัฐตัดสินใจจำกัดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในมิติใดจะต้องดำเนินไปโดยมีเหตุผล กล่าวคือ เพื่อเป้าหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อย ความมั่นคงภายใน ไม่ว่าจะเป็น การป้องกันอาชญากรรม การส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ การควบคุม ตลาดแรงงานและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การคุ้มครองสุขภาพหรือศีลธรรม ของประชาชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น อันเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

ในการนี้ รัฐเป็นฝ่ายที่ต้องพิสูจน์ความมีอยู่ของวัตถุประสงค์อันชอบธรรม หากรัฐไม่อาจอธิบายวัตถุประสงค์อันชอบธรรมเหตุผลได้ ย่อมเท่ากับเป็นการแทรกแซงสิทธิ เสรีภาพของปัจเจก ดังเช่นคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเกี่ยวกับสิทธิในการเคารพ ชีวิตส่วนตัวและชีวิตครอบครัว (right to respect private and family life) ในคดีระหว่าง *Fedotova v Russian Federation*¹⁶ ซึ่งรัฐบาลรัสเซียปฏิเสธ การรับรองสถานะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีเพศเดียวกันในทุกรูปแบบ แม้ว่าศาล สิทธิมนุษยชนยุโรปเองจะยอมรับว่ารัฐไม่จำเป็นต้องให้สถานะ “คู่สมรส” ต่อบุคคลที่มี เพศเดียวกัน แต่รัฐภาคีจำเป็นต้องหาหนทางเลือกอื่นเพื่อคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย ของบุคคลที่มีเพศเดียวกัน การที่รัสเซียไม่อาจแสดงวัตถุประสงค์อันชอบธรรมและ เพียงพอต่อการปฏิเสธการรับรองดังกล่าวได้ จึงเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัว และชีวิตครอบครัว ในทางกลับกัน หากรัฐสามารถแสดงเหตุผลอันชอบธรรมได้ การจำกัดสิทธิเสรีภาพนั้นย่อมอยู่ในขอบวงที่ไม่เป็นการละเมิดพันธกรณีในการรับรอง ดังเช่นในคดีระหว่าง *S.A.S. v France*¹⁷ ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสออกกฎหมายห้ามสวมผ้าคลุม ปิดบังใบหน้าเต็มรูปแบบ (full-face veil) ในที่สาธารณะ อันกระทบต่อรูปแบบการใช้ชีวิต ของหญิงมุสลิมที่สวมใส่บुरเกาะห์ (burqa) และนิกอบ (niqab) อย่างไรก็ตาม รัฐบาลฝรั่งเศส อาศัยวัตถุประสงค์อันชอบธรรมในการจำกัดเสรีภาพข้างต้นด้วยการให้เหตุผลว่า

¹⁶ European Court of Human Rights (Grand Chamber), *Fedotova v Russian Federation*, Application nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, Judgment of 17 January 2023.

¹⁷ European Court of Human Rights, *S.A.S. v France*, Application no. 43835/11, Judgment of 1 July 2014.

ข้อห้ามการสวมใส่ผ้าคลุมปิดบังใบหน้าดังกล่าวเป็นไปเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน (living together) ของคนทุกศาสนาในสังคมอย่างเท่าเทียม

เงื่อนไขด้านความจำเป็น (necessity test) หรือความได้สัดส่วน (proportionality test) ในการที่รัฐจะได้รับความชอบธรรมในการแทรกแซงสิทธิเสรีภาพที่ปัจเจกได้รับความคุ้มครอง นอกจากมาตรการที่รัฐเลือกใช้จะมีกฎหมายให้อำนาจและเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อันชอบธรรมแล้ว ยังจะต้องได้ความว่ามาตรการที่รัฐเลือกใช้ต้องมีความพอสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบกระเทือนสิทธิมนุษยชนโดยไม่จำเป็น กล่าวคือ ต้องเป็นทางเลือกที่สมเหตุสมผลจริง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อสังคมประชาธิปไตย (necessary in a democratic society)¹⁸ ในคดีระหว่าง *Jersild v Denmark*¹⁹ เกี่ยวกับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (freedom of expression) เดนมาร์ก ลงโทษทางอาญากับนักข่าวผู้สัมภาษณ์ และเผยแพร่ข้อความของกลุ่มเยาวชนที่ใช้ถ้อยคำเหยียดผิวและเหยียดเชื้อชาติอย่างรุนแรง ด้วยเหตุผลว่าการเผยแพร่ถ้อยคำเหล่านั้นเป็นการสนับสนุนการกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชังและเหยียดผิว แม้นักข่าวจะดำเนินรายการโดยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับบทสนทนา (ไม่ได้กล่าวถ้อยคำเหยียดผิวด้วยตนเอง) และยืนยันเจตนาว่าการเผยแพร่บทสัมภาษณ์เป็นไปเพื่อให้สังคมได้มีโอกาสวิเคราะห์บริบทของเหตุการณ์ และเน้นให้สังคมตระหนักถึงปัญหาของการเหยียดผิว ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเห็นว่า สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในฐานะ “ผู้เฝ้าระวังสาธารณะ” (public watchdog) อันเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความตระหนักต่อแง่มุมและมิติต่าง ๆ ในสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น แม้รัฐจะบังคับใช้โทษอาญาโดยอ้างว่ามีกฎหมายบัญญัติไว้แล้ว ทั้งยังอ้างวัตถุประสงค์อันชอบธรรมในการปกป้องชื่อเสียงและสิทธิของผู้ที่ถูกเหยียดผิว แต่การดำเนินการดังกล่าวไม่อาจถือได้ว่าจำเป็นต่อสังคมประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน มาตรการดังกล่าวก็ไม่ได้

¹⁸ J Gerald, “How to Improve the Necessity Test of the European Court of Human Rights,” *International Journal of Constitutional Law* 11 (2013): pp.466 – 490.

¹⁹ European Court of Human Rights, *Jersild v Denmark*, Application No. 15890/89, Judgment of 23 November 1994.

สัดส่วน เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบต่อเสรีภาพ การบังคับใช้โทษทางอาญาของเดนมาร์ก ในกรณีนี้จึงเป็นการแทรกแซงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

กล่าวโดยสรุป พันธกรณีในการรับรองเรียกร้องความอดทนอดกลั้นจากรัฐ ให้ต้องเคารพ และไม่ก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ดังนั้น แค่เพียงการที่รัฐ ไม่ก้าวล่วงเข้าไปแทรกแซงสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยอำเภอใจก็เพียงพอ ต่อการที่รัฐจะบรรลุพันธกรณีในการรับรองแล้ว

3. พันธกรณีในการคุ้มครอง (Obligation to Protect)

ในขณะที่พันธกรณีในการรับรองมีลักษณะที่ยึดโยงอยู่กับรูปแบบดั้งเดิมของ พันธกรณีในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งห้ามรัฐกระทำการเชิงลบ (negative obligation) การเกิดขึ้นของสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม สร้างพัฒนาการในการอนุวัติกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ด้วยการเรียกร้องให้รัฐมีพันธกรณีเชิงบวก (positive obligation) ที่จะต้องขยาย การดำเนินการของรัฐให้เข้าไปยังสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนบนพรมแดน นิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนด้วยกัน (private relationship) ตลอดจนการดำเนินมาตรการ ทุกรูปแบบเท่าที่จะสอดคล้องกับทรัพยากรที่รัฐภาคีมีในการทำให้ปัจเจกบุคคลเข้าถึง และใช้ประโยชน์สิทธิเสรีภาพของตนได้ในทางปฏิบัติ²⁰ ดังนั้น ก่อนที่จะมาทำความเข้าใจ ลักษณะของพันธกรณีในการคุ้มครอง เราคงจะต้องทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง พันธกรณีดังกล่าว กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเสียก่อน

3.1 พันธกรณีในการคุ้มครองในความสัมพันธ์กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สิทธิทางเศรษฐกิจ (economic rights) หมายถึง มิติทางสิทธิมนุษยชนที่

²⁰ D Shelton and A Gould, “Positive and Negative Obligations,” in **The Oxford Handbook of International Human Rights Law**, editor by D Shelton (Oxford: Oxford University Press, 2013): pp.565 - 566.

เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพและการทำงาน²¹ ขณะที่สิทธิทางสังคม (social rights) มีลักษณะเป็นเรื่องการทำให้มนุษย์มีความมั่นคง มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในทางสังคม²² ส่วนสิทธิทางวัฒนธรรม (cultural rights) เป็นการสนับสนุนปัจเจกบุคคลให้เข้ามามีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมกับชุมชนของตน²³ สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จึงหมายถึงกลุ่มสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในด้านปัจจัยพื้นฐานและการพัฒนาชีวิตของบุคคลในสังคม ซึ่งนับเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานตั้งแต่ในขณะจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ก่อนจะกลายเป็นสนธิสัญญา ภายหลังการมีผลใช้บังคับของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on the Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

เราจะพบว่าธรรมชาติของสิทธิทั้งสามประเภทไม่ได้มีลักษณะที่สุ่มเสี่ยงจะถูกละเมิดหรือแทรกแซงจากรัฐโดยตรง แต่มักเป็นสถานการณ์ที่เกิดจากการปะทะกันเองระหว่างเอกชน บนพื้นฐานของอำนาจต่อรองที่ไม่เท่าเทียม (inequality of bargaining power) หรือการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (discrimination) นำไปสู่การเรียกร้องให้รัฐต้องใช้อำนาจหยุดยั้งเอกชนด้วยการเข้าแทรกแซงกิจกรรมเหล่านั้น เราเรียกพันธกรณีในลักษณะนี้ว่า “พันธกรณีในการคุ้มครอง”²⁴ ลักษณะของพันธกรณีที่แตกต่างกันนี้เองเป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญ (นอกเหนือจากเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง) ที่เมื่อสหประชาชาติต้องการสถาปนาสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน จึงต้องจำแนกสิทธิพลเมืองกับสิทธิทางการเมือง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมออกเป็นกติกา 2 ฉบับ แม้ว่า

²¹ เช่น สิทธิในการทำงาน สิทธิได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมและเพียงพอแก่การดำรงชีพ สิทธิในการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน ตลอดจนสิทธิในการได้รับประกันสังคม.

²² เช่น สิทธิในการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพอ อันหมายถึงปัจจัยด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สิทธิในสุขภาพ สิทธิในการศึกษา ซึ่งในกรณีนี้ หมายรวมถึงสิทธิของครอบครัว เด็ก และผู้หญิงในการได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษด้วย.

²³ เช่น สิทธิในการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม สิทธิในการใช้ภาษาและปฏิบัติตามประเพณีของตน.

²⁴ O De Schutter, *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*, p.365.

ในขณะที่มีการรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพทั้งสองกลุ่มจะถูกรวมไว้ในตราสารฉบับเดียวกันก็ตาม²⁵

3.2 นัยยะของพันธกรณีในการคุ้มครอง

สาระัตถะของพันธกรณีในการคุ้มครองมีเป้าหมายอยู่ที่การกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการเชิงรุกโดยมีมาตรการ หรือดำเนินวิธีการอะไรบางอย่างในการปกป้องสิทธิมนุษยชน การละเมิดพันธกรณีในการคุ้มครองจึงขึ้นอยู่กับว่ารัฐละเลยไม่เข้าควบคุมกิจกรรมระหว่างเอกชนจนปล่อยให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ในกรณีข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Committee on Economic, Social and Cultural Rights: CESCR Committee) ระหว่าง *Ben Djazia et al v Spain*²⁶ เกี่ยวกับครอบครัวที่มีเด็กเล็กซึ่งเผชิญวิกฤตทางเศรษฐกิจ และถูกขับไล่ออกจากบ้านเช่าในกรุงมาดริดภายหลังจากสัญญาเช่ากับเจ้าของบ้านเอกชนสิ้นสุดลง ผู้ร้องกล่าวอ้างว่าการขับไล่เกิดขึ้นโดยไม่มีการจัดหาที่พักอาศัยทางเลือกใด ๆ จากหน่วยงานของรัฐ และไม่มีการพิจารณาผลกระทบต่อเด็กเล็กในครอบครัว คณะกรรมการ CESCR พบว่า การที่สเปนไม่มีมาตรการรับประกันที่พักอาศัยทางเลือก ทั้งที่ตระหนักถึงสถานการณ์เปราะบางดังกล่าว เป็นการละเมิดสิทธิในที่อยู่อาศัยที่พอเพียง (rights to adequate housing) พร้อมทั้งเน้นย้ำว่ารัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลจากการละเมิดโดยเอกชน²⁷

หากพิจารณาจากความเป็นสนธิสัญญา แนวคิดสิทธิมนุษยชนล้วนกำหนดแต่เพียงผลลัพธ์ปลายทาง (Obligation of Result) หรือก็คือ การกำหนดว่า “สิทธิประเภทใดบ้างที่ได้รับการรับรอง” แล้วปล่อยให้การกำหนดมาตรการเพื่อไปถึงเป้าหมายเป็นความรับผิดชอบและการตัดสินใจของรัฐภาคี เราจะพบว่า พันธกรณี

²⁵ D Shelton and A Gould, “Positive and Negative Obligations,” pp.565 – 566.

²⁶ United Nations CESCR Committee, *Ben Djazia et al v Spain*, Communication no. 5/2015, UN Doc. E/C.12/61/D/5/2015 (20 June 2017).

²⁷ สำหรับการวิเคราะห์เกี่ยวกับสิทธิในการอยู่อาศัยในบริบทของไทย โปรดดู, วิจารณ์ ดินโนเวช, “การรับรองและคุ้มครองสิทธิในที่อยู่อาศัยที่เพียงพอตามกฎหมายไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561).

ในการคุ้มครองเรียกร้องระดับของการดำเนินการที่เข้มข้น เพราะมีลักษณะเป็นหน้าที่เชิงเครื่องมือ (Obligation of Means) ซึ่งเจาะจงไปยัง “การดำเนินมาตรการโดยรัฐ” ไม่ใช่แค่เพียงผลลัพธ์²⁸ ในคดีระหว่าง *Plattform “Ärzte für das Leben” v Austria*²⁹ ว่าด้วยสมาคมแพทย์ที่จัดกิจกรรมต่อต้านการทำแท้งในออสเตรีย แต่กลับถูกขัดขวางโดยกลุ่มผู้มีความเห็นต่างก่อนจะจบลงที่การปะทะกัน สมาคมดังกล่าวเห็นว่ารัฐบาลออสเตรียล้มเหลวในการปกป้องการใช้สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ อย่างไรก็ตาม ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปวินิจฉัยว่า แม้รัฐจะมีพันธกรณีในการคุ้มครองเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ จากการแทรกแซงของบุคคลที่สาม แต่รัฐไม่มีหน้าที่ที่จะต้องรับประกันผลลัพธ์ที่สมบูรณ์ อาทิ การชุมนุมต้องสำเร็จโดยไม่มีการรบกวน รัฐมีแต่เพียงหน้าที่ในการดำเนินมาตรการที่เหมาะสมและสมเหตุสมผลเพื่อรับรองว่าสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลจะได้รับการเคารพในทางปฏิบัติ ดังนั้น แม้ว่าในสถานการณ์ที่มีการใช้สิทธิจะเกิดการต่อต้านจากกลุ่มอื่นก็ตาม การที่รัฐบาลออสเตรียจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจมาควบคุมเมื่อได้รับแจ้งการจัดกิจกรรมชุมนุมย่อมเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีในการปกป้องแล้ว

4. พันธกรณีในการเติมเต็ม (Obligation to Fulfill)

นอกจากจะเป็นต้นธารของพันธกรณีในการคุ้มครอง สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมยังเป็นที่มาของพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนประเภทสุดท้ายเช่นกัน เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า สิทธิมนุษยชนไม่ใช่เรื่องที่จะสามารถส่งผลให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ด้วยการดำเนินการระยะสั้น แต่ละรัฐมีปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกัน การบังคับให้รับผิดชอบในการทำให้สิทธิมนุษยชนได้รับการปกป้องในทันที โดยไม่คำนึงถึงงบประมาณและการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนต้องส่งเสริมความเข้าใจ

²⁸ CP Economides, “Content of the Obligation: Obligations of Means and Obligations of Result” in *The Law of International Responsibility*, editor by J Crawford *et al* (Oxford: Oxford University Press, 2010): pp.371 – 382.

²⁹ European Court of Human Rights, *Plattform “Ärzte für das Leben” v Austria*, Application no. 10126/82, Judgment of 21 June 1988.

ของคนในสังคมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันย่อมจะเกิดข้อห่วงกังวลว่าจะเกินขีดความสามารถของรัฐ นำไปสู่แนวคิดที่ว่า รัฐจำเป็นต้องดำเนินการทำให้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกลายเป็นจริงโดยสมบูรณ์อย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยการใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรที่แต่ละรัฐมีอยู่ (progressively realization)³⁰ เราเรียกพันธกรณีในลักษณะนี้ว่า “พันธกรณีในการเติมเต็ม”³¹

จริงอยู่ พันธกรณีในการรับรองและคุ้มครองจะเป็นเรื่องที่ชัดเจนว่ารัฐปฏิบัติตามหรือละเมิดสิทธิมนุษยชน ผลกระทบจากพันธกรณีสองประเภทแรกจึงเป็นเรื่องที่รัฐจำต้องตระหนักเป็นลำดับแรกในมิติทางกฎหมายระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามหากกำหนดแต่เพียงมาตรการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิแต่เพียงอย่างเดียว ปัจเจกบุคคลย่อมจะได้รับสิทธิของตนเมื่อมีการเรียกร้องหรือทดสอบการดำเนินการของรัฐเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง ปัจเจกบุคคลจำต้องเข้าสู่สภาวะขัดแย้งหรือต้องรู้สึกว่าตนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพเสียก่อน ทั้งที่ในความจริงแล้ว การที่ปัจเจกบุคคลสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์สิทธิเสรีภาพของตนในสภาวะปกติได้ย่อมเป็นเรื่องที่ดีกว่า ในการนี้รัฐจำต้องอำนวยความสะดวก (facilitate) ด้วยการดำเนินการเชิงรุกเพื่อลบสิ่งอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิของปัจเจก ให้การส่งเสริม (promote) ด้วยการเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นต่อการเข้าถึงสิทธิ ตลอดจนนำเสนอ (provide) ปัจจัยและบริการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องเมื่อปัจเจกตกอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่อาจเข้าถึงสิทธิเสรีภาพ

³⁰ ข้อ 2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

“1. รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติการะหว่างประเทศฉบับนี้รับที่จะดำเนินการทั้งในระดับส่วนบุคคลและผ่านความช่วยเหลือและความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ให้เต็มที่ตามทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างก้าวหน้าในการนำสิทธิต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับในกติการะหว่างประเทศฉบับนี้ไปใช้ให้เต็มที่ด้วยวิธีการที่เหมาะสมทุกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาตราการด้านนิติบัญญัติมาใช้ ...”; และโปรดดู, United Nations CESCR Committee, “General Comment No. 3 The Nature of States Parties’ Obligations (Art. 2 para. 1 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)” (E/1991/23) (1990).

³¹ O De Schutter, *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*, p.461.

ได้โดยง่าย³² ในความหมายดังกล่าว พันธกรณีในการเติมเต็มจึงไม่ได้มีลักษณะเป็นเรื่องของ “ผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลโดยตรง” เช่นเดียวกับพันธกรณีในการรับรองและคุ้มครอง แต่มีลักษณะตามชื่อ คือ เป็นส่วนขยายที่เติมส่วนที่ขาดหายในการทำให้อสิทธินุษยชนกลายเป็นจริงโดยสมบูรณ์

ข้อท้าทายของพันธกรณีในการเติมเต็มคงจะเป็นเรื่องข้อจำกัดในเชิงทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นเชิงบุคคล เทคโนโลยี ข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องงบประมาณ (budgetary constraints) แน่นอนว่ารัฐมีภารกิจหลากหลายที่จำเป็นต้องบริหารทรัพยากรให้ได้สัดส่วน ไม่ใช่แต่เพียงเรื่องสิทธิมนุษยชนอย่างเดียว เช่นนั้นแล้ว เราจะใช้ตัวชี้วัดใดมาวัดในการวัดว่ารัฐได้ปฏิบัติตามพันธกรณีในการเติมเต็มแล้ว? คำตอบคงอยู่ที่รัฐมีการจัดการโครงสร้างพื้นฐาน นโยบาย ตลอดจนแผนปฏิบัติการ (action plan) ที่สะท้อนความพยายามในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อเติมเต็มสิทธิมนุษยชนแล้วหรือไม่เพียงใด³³ ตัวอย่างเช่น แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (National Human Rights Plan) ซึ่งเป็นนโยบายและแผนปฏิบัติการแม่บทด้านสิทธิมนุษยชนของรัฐบาลไทย โดยในขณะที่เรียบเรียงบทความนี้ อยู่ในช่วงของแผนฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2566 – 2570) ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่ “การละเมิดสิทธิมนุษยชนลดลงทุกด้านและทุกกลุ่ม”³⁴ นโยบายรัฐดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นหลักฐานของแนวทาง (guideline) ในการเพิ่มพูนและยกระดับทำให้สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลกลายเป็นจริงโดยสมบูรณ์โดยมีเป้าหมายและตัวชี้วัดอย่างค้อยเป็นค้อยไปภายใต้แนวคิดพันธกรณีในการเติมเต็ม

³² United Nations CESCR Committee, “General Comment No. 15 The Right to Water (Art. 11 and 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)” (E/C.12/2002/11, 20 January 2003) paras. 25 – 29.

³³ RE Robertson, “Measuring State Compliance with the Obligation to Devote the “Maximum Available Resources” to Realizing Economic, Social, and Cultural Rights” *Human Rights Law Quarterly* 16, 4 (1994): pp.703 – 713.

³⁴ “แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5” <<https://humanrights.mfa.go.th/in-the-spotlight/documents/nationalhumanrightsplan5/>> เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2568.

เราจึงสรุปได้ว่าหัวใจสำคัญของ “พันธกรณีในการรับรอง” อยู่ที่การทำให้รัฐหลีกเลี่ยงการแทรกแซงการใช้สิทธิเสรีภาพ หรือก็คือการกำหนดไม่ให้รัฐกระทำการเชิงลบต่อปัจเจกบุคคลเสียเอง ในทางกลับกัน “พันธกรณีในการคุ้มครอง” เรียกร้องให้รัฐมีมาตรการเชิงปกป้องไม่ให้เกิดสถานการณ์ที่บีบบังคับปัจเจกบุคคลให้ต้องยอมสละสิทธิเสรีภาพของตน แม้ว่าภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นจากการกระทำของเอกชนด้วยกัน ขณะที่ “พันธกรณีในการเติมเต็ม” เป็นไปในเชิงการยกระดับ ด้วยไม่ได้เรียกร้องการไม่แทรกแซงจากฝ่ายบริหาร การตรากฎหมาย หรือการสร้างนิติวิธีโดยศาล แต่ต้องการให้รัฐดำเนินการเชิงคุณภาพและวางแผนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ความสำคัญของสิทธิมนุษยชนให้แก่สังคม ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติพื้นฐานและยกระดับคุณค่าด้านสิทธิมนุษยชนในทุกภาคส่วน

5. การเคลื่อนไหวและส่งเสริมกันของพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน

กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเองเป็นระบอบที่มีพัฒนาการอย่างเป็นพลวัต เปลี่ยนแปลงรวดเร็วฉับไวตามโครงสร้างพื้นฐานของโลก ถึงที่สุดแล้วเส้นแบ่งพรมแดนของการจำแนกประเภทของพันธกรณีโดยอาศัยประเภทของสิทธิมนุษยชนได้ค่อย ๆ เลื่อนรางและเคลื่อนไหวกัน แม้จะมีจุดเริ่มต้นจากสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พันธกรณีในการคุ้มครองได้ขยายย้อนกลับไปยังสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผ่านทัศนะของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป³⁵ ในคดีระหว่าง *Opuz v Turkey*³⁶ ซึ่งผู้ร้องรายงานความรุนแรงในครอบครัวต่อเจ้าหน้าที่ตํารวจหลายครั้ง แต่การดำเนินการมักจบที่การถอนข้อร้องเรียนเนื่องจากผู้ร้องถูกกดดันโดยผู้กระทำ ผิด พางเส้นสุดท้ายขาดลงเมื่อมารดาของผู้ร้องถูกทำร้ายจนเสียชีวิต ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปพบว่า รัฐภาคีไม่เพียงต้องหลีกเลี่ยงการละเมิดสิทธิในชีวิตโดยตรง

³⁵ โปรดดู DJ Harris and M O'Boyle *et al*, Harris, O'Boyle & Warbrick *Law of the European Convention on Human Rights*, 2nd edn (Oxford: Oxford University Press, 2009): pp.18 – 20.

³⁶ European Court of Human Rights, *Opuz v Turkey*, Application no. 33401/02, Judgment of 9 June 2009.

แต่จำต้องสร้างมาตรการที่เหมาะสมเพื่อปกป้องชีวิตของบุคคลภายใต้เขตอำนาจของตน หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ การที่รัฐมีพันธกรณีในการคุ้มครองต้องตอบสนองต่อการละเมิดสิทธิในชีวิตจากการกระทำระหว่างเอกชนด้วยกันนั่นเอง การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐรับรู้ถึงสัญญาณ ความรุนแรงในครอบครัวแต่กลับปล่อยปละไม่ดำเนินการเพื่อป้องกัน ความเสี่ยงดังกล่าว จึงเป็นการละเมิดพันธกรณีในการคุ้มครองสิทธิในชีวิต

เช่นเดียวกับในคดีระหว่าง *Siliadin v France*³⁷ ที่มีความคาบเกี่ยวกันระหว่าง สิทธิพลเมืองกับสิทธิในการทำงาน เนื่องจากเป็นกรณีที่ผู้ร้องเป็นหญิงชาวโตโก อพยพ มายังฝรั่งเศสโดยไม่ได้รับอนุญาตให้พำนักถูกต้องตามกฎหมาย เธอได้รับข้อเสนอว่าจะ ได้เข้าเรียนและขอใบอนุญาตพำนัก แต่กลับถูกบีบบังคับให้ต้องทำงานบ้านโดยไม่ได้รับ ค่าตอบแทนที่เหมาะสม ทั้งยังถูกห้ามไม่ให้ใช้ชีวิตอย่างอิสระ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป พบว่า พันธกรณีในการห้ามเอาคนลงเป็นทาส การบีบบังคับให้ต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิง และการใช้ แรงงานบังคับ (prohibition of slavery, servitude and forced or compulsory labour) ไม่ได้กำหนดห้ามเฉพาะแต่การกระทำอันเกิดจากหน่วยงานของรัฐภาคีเท่านั้น แต่ยังผูกพัน ให้รัฐต้องขยายมาตรการทางกฎหมายในเชิงปฏิบัติเพื่อคุ้มครองปัจเจกจากการกระทำ ของเอกชนด้วยกันอีกด้วย การที่ฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่เหมาะสมในการควบคุม และลงโทษการกระทำข้างต้นย่อมเป็นความล้มเหลวในการปฏิบัติตามพันธกรณีในการคุ้มครอง

พันธกรณีในการรับรองเองก็ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แค่เฉพาะสิทธิพลเมืองและสิทธิ ทางการเมือง เพราะก็ได้ขยายย้อนกลับมายังสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วย เช่นกัน ในกรณีข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการ CESCER ระหว่าง *I.D.G. v Spain*³⁸ เกี่ยวกับ สิทธิในที่อยู่อาศัย ซึ่งศาลสเปนตัดสินบังคับจำนองบ้านของผู้ร้อง โดยที่ผู้ร้องไม่ทราบ การบังคับคดีจนกระทั่งมีการขายทอดตลาดบ้านแล้ว จึงไม่มีโอกาสได้เข้าร่วมต่อสู้คดี คณะกรรมการ CESCER เห็นว่า การที่รัฐเพิกเฉยต่อการดำเนินกระบวนการทางกฎหมาย

³⁷ European Court of Human Rights, *Siliadin v France*, Application no. 73316/01, Judgment of 26 July 2005.

³⁸ United Nations CESCER Committee, *I.D.G. v Spain*, Communication no. 2/2014, UN Doc. E/C.12/55/D/2/2014 (17 June 2015).

ซึ่งส่งผลให้ปัจเจกสูญเสียที่อยู่อาศัยของตนเอง เป็นความล้มเหลวในการจัดการกระบวนการยุติธรรมที่สมเหตุสมผลและมีประสิทธิภาพ อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการที่รัฐแทรกแซงสิทธิของปัจเจกบุคคลโดยตรง

การที่ปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง มีโอกาสเชิญชวนรัฐเข้าสู่กระบวนการร้องเรียน (ทั้งในคณะกรรมการภายใต้สนธิสัญญาหลักของสหประชาชาติและศาลระดับภูมิภาค) เป็นส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจการปฏิบัติตามและการพัฒนาพันธกรณีในการรับรองและการคุ้มครอง นำเสียดายที่พันธกรณีในการเติมเต็มเป็นหน้าที่ในสภาวะปกติ และเป็นดังส่วนต่อขยายจากสองพันธกรณีดังกล่าว อีกนัยหนึ่ง พันธกรณีในการเติมเต็มจะไม่มีบทบาทเป็นรูปธรรมเลย หากรัฐละเมิดพันธกรณีในการรับรองและคุ้มครองเสียแล้ว ส่งผลให้พันธกรณีในการเติมเต็มดูจะไม่มีที่ทางและไม่ถูกกล่าวถึง เมื่อเทียบกับพันธกรณีทั้งสองประเภทก่อนหน้านี้

6. ความสงสัย: เราได้อะไรจากงานเขียนชิ้นนี้?

สำหรับท่านผู้อ่านที่คุ้นเคยกับบทความเชิงวิเคราะห์ที่ปรากฏข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกฎหมาย เมื่อหลวมตัวอ่านมาถึงบรรทัดนี้แล้วอาจสงสัยว่างานเขียนชิ้นนี้มีขึ้นมาเพื่ออะไร?

นอกจากเติมเต็มความขี้สงสัยส่วนตัว งานเขียนประเภทคลี่คลายข้อความคิด (doctrinal research) ชิ้นนี้เรียบเรียงขึ้นมามีความมุ่งหวังที่จะเติมองค์ความรู้ทางกฎหมายระหว่างประเทศเข้าสู่วงการนิติศาสตร์ไทย ในโมงยามที่กฎหมายระหว่างประเทศเข้ามามีบทบาทในปัจจุบัน ไม่ว่าจะโดย hot war ระหว่างรัสเซีย-ยูเครน ปาเลสไตน์-อิสราเอล, การเก็บภาษีศุลกากรของสหรัฐอเมริกาภายใต้รัฐบาล Trump 2 ตลอดจนข้อพิพาทพรมแดนที่กัมพูชาพยายามชักชวนไทยเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของการไม่ใช้วิชาเนติบัณฑิตหรืออุปสรรคของทักษะทางภาษา ผู้เขียนพบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศในวงการนิติศาสตร์ไทยมีอยู่น้อยนิดเหลือเกิน

เราจะพบว่ากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ ในไทยมักถูกอ้างอิงถึงในฐานะคุณค่าเชิงหลักการ กล่าวคือ การใช้ข้อบทของสนธิสัญญา ในการอธิบาย “เนื้อหาแห่งสิทธิ” (อาจด้วยความสัมพันธ์กับเรื่องสิทธิทางรัฐธรรมนูญ) แต่กลับเลือกที่จะละเลยความมีอยู่ของ “กลไกบังคับให้เป็นไปตามสิทธิ” ทั้งที่ ในความจริงแล้ว เป็นไปไม่ได้เลยที่จะสามารถรับประกันสิทธิมนุษยชนได้โดยไม่มี กระบวนการบังคับ เนื้อหาแห่งสิทธิและกลไกบังคับจึงเป็นเรื่องที่อยู่คู่กันเสมอ (where there is a right, there is a remedy) บทความที่นำเสนอข้อความคิดเกี่ยวกับ พันธกรณีภายใต้กฎหมายสิทธิมนุษยชนฉบับนี้จึงเป็นดั่งภาคก่อนเนื้อเรื่องหลัก (prequel) เพื่อส่งต่อเข้าสู่เรื่อง “กระบวนการร้องเรียนโดยปัจเจกบุคคล” (individual complaint mechanisms) ต่อไป

บรรณานุกรม

- Andrew Clapham, *Human Rights - A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Asbjørn Eide, “The Right to Adequate Food and to be Free from Hunger Updated Study on the Right to Food,” (United Nations CESCR Committee, E/CN.4/Sub.2/1999, 28 June 1999)
- Ben Djazia et al v Spain*, Communication no. 5/2015, UN Doc. E/C.12/61/D/5/2015 (20 June 2017).
- Constantin Panayiotis Economides. “Content of the Obligation: Obligations of Means and Obligations of Result” in *The Law of International Responsibility*. editor by J Crawford *et al*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- David James Harris and Michael O’Boyle *et al*. Harris, O’Boyle & Warbrick *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Dinah Shelton and Aurel Gould. “Positive and Negative Obligations” in *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*. Editor by D Shelton. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- El Alwani v Libya*, Communication no. 1295/2004, UN Doc CCPR/C/90/D/1295/2004 (11 July 2006).
- Fedotova v Russian Federation*, Application nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, Judgment of 17 January 2023.
- Hersch Lauterpacht. *International Law and Human Rights*. New York: F. A. Praeger 1950.

I.D.G. v Spain, Communication no. 2/2014, UN Doc. E/C.12/55/D/2/2014 (17 June 2015).

Igor Ivanovich Lukashuk. “The Principle *Pacta Sunt Servanda* and the Nature of Obligation Under International Law” *The American Journal of International Law* 83, 3 (July, 1989): 513 – 518.

Jan Gerards. “How to Improve the Necessity Test of the European Court of Human Rights” *International Journal of Constitutional Law* 11 (2013): 466 – 490.

McCann and Others v United Kingdom, Application no. 18984/91, Judgment of 27 September 1995.

Olivier De Schutter. *International Human Rights Law: Cases, Materials, Commentary*. 3rd edn Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Opuz v Turkey, Application no. 33401/02, Judgment of 9 June 2009.

Özgür Gündem v Turkey, Application no. 23144/93, Judgment of 16 March 2000.

Pinkney v Canada, Communication no. 27/1977, UN Doc. CCPR/C/14/D/27/1977 (29 October 1981).

Plattform “Ärztefürdas Leben” v Austria, Application no. 10126/82, Judgment of 21 June 1988.

Rebecca E. Robertson. “Measuring State Compliance with the Obligation to Devote the “Maximum Available Resources” to Realizing Economic, Social, and Cultural Rights” *Human Rights Law Quarterly* 16, 4 (1994): 703 – 713.

Rojas García et al v Colombia, Communication no. 687/1996, final views of 3 April 2001, UN Doc. CCPR/C/71/D/687/1996 (3 April 2001).

S.A.S. v France, Application no. 43835/11, Judgment of 1 July 2014.

Siliadin v France, Application no. 73316/01, Judgment of 26 July 2005.

Stephen V. Scott. “Identifying the Source and Nature of a State's Political Obligation towards International Law” *Journal of International Law and International Relations* I, 1-2 (Winter 2004/Spring 2005): 49 – 60.

United Nations CESCR Committee, “General Comment No. 15 The Right to Water (Art. 11 and 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)” (E/C.12/2002/11)(20 January 2003)

United Nations CESCR Committee, “General Comment No. 3 The Nature of States Parties’ Obligations (Art. 2 para. 1 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)” (E/1991/23)(1990)

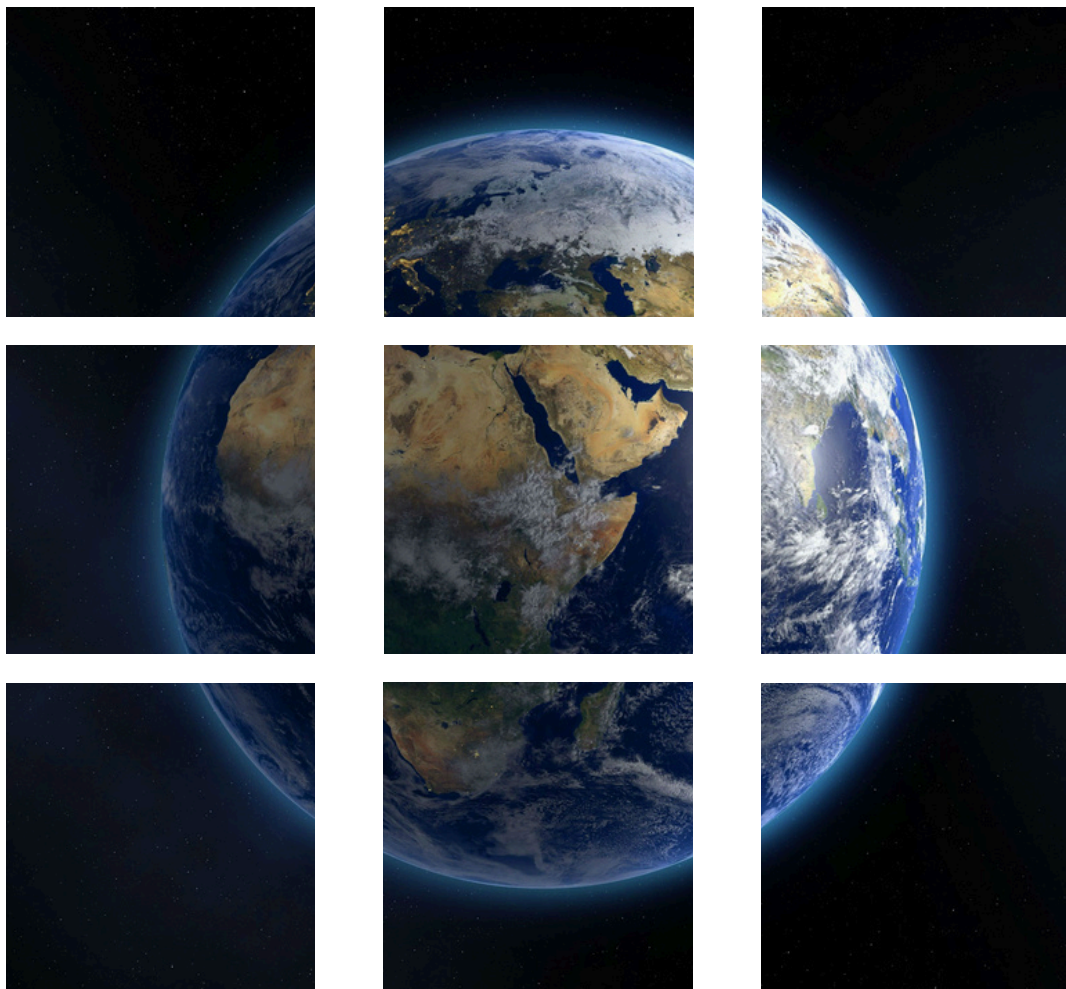
United Nations Human Rights Committee, “General Comment No. 31 The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant” (CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13)(26 May 2004).

แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ 5 <<https://humanrights.mfa.go.th/in-the-potlight/documents/nationalhumanrightsplan5/>> เข้าถึงเมื่อ 4 มิถุนายน 2568.

จรัญ โฆษณานันท์. สิทธิมนุษยชนไร้พรมแดน: ปรัชญา กฎหมาย และความเป็นจริงทางสังคม. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2556.

นพนิตี สุริยะ. “กฎหมายระหว่างประเทศสัมพันธ์กับกฎหมายไทยได้อย่างไร?” ใน คู่มือกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อประชาชน หนังสือกฎหมายเพื่ออาจารย์บูชา แต่ อาจารย์นพนิตี สุริยะ. บรรณาธิการ โดย ชาตชาย เชษฐสุมน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554.

วิรัชญา ดินโนเวช. “การรับรองและคุ้มครองสิทธิในที่อยู่อาศัยที่เพียงพอตามกฎหมายไทย” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2561.

การแบ่งเขตไหล่ทวีปภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ
:ศึกษาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและศาล

กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

อาจารย์ประติภา สุวรรณรัตน์

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายทะเล และกฎหมายสิ่งแวดล้อมทางทะเล

อาจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

**การแบ่งเขตไหล่ทวีปภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ:
ศึกษาจากแนวคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ
และศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ**

**Marine Delimitation on the Continental Shelf under
International Law: A study of ICJ and ITLOS's Judgements**

ประติภา สุวรรณรัตน์*

Pradipha Suwanrat

บทคัดย่อ

ในปัจจุบัน ปัญหาข้อพิพาทระหว่างเขตแดนเป็นสิ่งที่รัฐต่าง ๆ ยังคงให้ความสำคัญ โดยเฉพาะเขตแดนทางทะเล เนื่องจากพื้นที่ทางทะเลเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากร มีชีวิตและทรัพยากรที่ไม่มีชีวิตอย่างมหาศาล สิ่งเหล่านี้ทำให้รัฐชายฝั่งมุ่งหมายที่จะแสวงหาผลประโยชน์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้นเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างความมั่งคั่งให้แก่รัฐ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ดังกล่าวการอ้างสิทธิทับซ้อนกันในพื้นที่ทางทะเลย่อมเกิดขึ้นและนำไปสู่ข้อพิพาทในการอ้างสิทธิตามกฎหมายระหว่างประเทศในเวลาต่อมา ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาระบบการและวิธีการกำหนดเขตแดนทางทะเล บทความชิ้นนี้จึงขอนำเสนอขั้นตอนการกำหนดเขตแดน โดยมุ่งเน้นที่แนวทางการกำหนดเขตไหล่ทวีปซึ่งบทความชิ้นนี้จะนำเสนอและอธิบายหลักการกำหนดเขตไหล่ทวีปซึ่งปรากฏในอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล และพิจารณาแนวทางคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: การแบ่งเขตแดนทางทะเล, ไหล่ทวีป, กฎหมายระหว่างประเทศ

* อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, น.บ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, น.ม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, Email: pradipha.103@gmail.com

Abstract

In contemporary times, the issue of boundary disputes remains a matter of significant concern for states, particularly in relation to maritime boundaries. The maritime domain is rich in both living and non-living resources, offering vast potential for exploitation. These resources present strategic and economic opportunities for coastal states, which seek to harness them to drive national development and economic prosperity. In pursuit of such benefits, overlapping claims to maritime areas have increasingly emerged, giving rise to legal disputes under international law. Hence, this article aims to contribute to the study of the processes and methods involved in maritime boundary delimitation, with a particular focus on the delimitation of the continental shelf. It seeks to examine and explain the relevant legal principles governing the delimitation of the continental shelf as reflected in the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), and to analyze the jurisprudence of the International Court of Justice (ICJ) and the International Tribunal for the Law of the Sea (ITLOS) in applying these principles.

Keywords: Marine Delimitation, Continental Shelf, International Law

1. บทนำ

การกำหนดเขตแดนทางทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งเขตไหล่ทวีป เป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเศรษฐกิจโลก เนื่องจากไหล่ทวีปเป็นแหล่งรวมของทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่ามหาศาล ทั้งน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ และแร่ธาตุ ทรัพยากรเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจและอุตสาหกรรม แต่ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญของความมั่นคงทางพลังงาน ของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ความต้องการทรัพยากรที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องส่งผลให้รัฐ ชายฝั่งต่างให้ความสำคัญกับการอ้างสิทธิ และกำหนดเขตไหล่ทวีปของตนอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถสำรวจและแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างเต็มที่และยั่งยืน

บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กรอบกฎหมายระหว่าง ประเทศที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งเขตไหล่ทวีป โดยเน้นที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย กฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 รวมถึงหลักการและแนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นจากคำพิพากษา สำคัญของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) และศาล กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ (International Tribunal for the Law of the Sea : ITLOS) โดยบทความฉบับนี้จะนำเสนอหลักการพื้นฐานในการกำหนดเขตแดนและวิเคราะห์ถึง คำพิพากษาของ ICJ และ ITLOS เกี่ยวกับการกำหนดเขตไหล่ทวีป โดยบทความชิ้นนี้ มุ่งหมายให้ผู้อ่านทุกท่านได้ทำความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการพื้นฐานของการ กำหนดเขตไหล่ทวีปตามกฎหมายระหว่างประเทศ

2. หลักการกำหนดเขตแดนทางทะเล : ไหล่ทวีปตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย กฎหมายทะเล ค.ศ. 1982

ภายใต้หลักการของกฎหมายระหว่างประเทศในการกำหนดเขตแดนทางทะเล อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 หรือ อนุสัญญา¹ ถือเป็น หัวใจสำคัญสำหรับการพิจารณา กำหนดเขตแดนทางทะเลที่ได้รับการยอมรับ

¹ United Nations Convention on the Law of the Sea, December 10, 1982, UNTS 1833, 3. หรืออนุสัญญาฯ

จากรัฐต่าง ๆ เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาความเป็นมาของการกำหนดเขตไหล่ทวีปจะต้องย้อนไปยังช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการพัฒนาแนวคิดไหล่ทวีปเริ่มต้นขึ้น โดยประธานาธิบดี แฮร์รี เอส. ทรูแมน แห่งสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศ **Truman Proclamation of 1945** เพื่ออ้างสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดินใต้ผิวดินและพื้นที่ท้องทะเลของไหล่ทวีปที่อยู่ติดกับชายฝั่งของประเทศสหรัฐอเมริกา² การประกาศนี้ถือเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการรับรองสิทธิของรัฐชายฝั่งเหนือไหล่ทวีป และได้กลายเป็นแบบอย่างให้ประเทศอื่น ๆ ปฏิบัติตาม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดไหล่ทวีปในกฎหมายระหว่างประเทศสมัยใหม่ในเวลาต่อมา³

ต่อมารัฐต่าง ๆ มีความพยายามในการพัฒนาหลักการกำหนดเขตไหล่ทวีปผ่านอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958⁴ ซึ่งรัฐต่าง ๆ ถกเถียงกันเรื่องการให้คำนิยามของ “ไหล่ทวีป” ในห้วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ การกำหนดเขตไหล่ทวีปยังคงมีความไม่ชัดเจน โดยเฉพาะการกำหนดขอบเขตที่แน่นอน⁵ จนกระทั่งความพยายามในการให้คำนิยามและกำหนดหลักการสำหรับเขต “ไหล่ทวีป” สำเร็จลุล่วงในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเลครั้งที่ 3 ซึ่งนำไปสู่การยกร่างอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วย

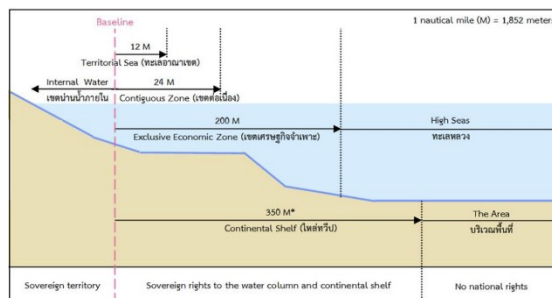
² Proclamation No. 2667, “Policy of the United States with Respect to National Resources of the Subsoil and Sea-Bed of the Continental Shelf”, 28 Sept. 1945 10 Fed. Reg. 12303 ใน จุมพต สายสุนทร, **กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1**, พิมพ์ครั้งที่ 15 (วิญญูชน: กรุงเทพมหานคร, 2563), หน้า 319-320.

³ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, “**The Law of the Sea: Definition of the Continental Shelf**” [Online], 29 มิถุนายน 2568 แหล่งที่มา: [https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/E.93V.16%20\(Eng.\)%20Definition%20of%20the%20Continental%20Shelf.pdf](https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/E.93V.16%20(Eng.)%20Definition%20of%20the%20Continental%20Shelf.pdf). p.9.; Kriangsak Kittichaisaree, **The Law of the Sea and Maritime Boundary Delimitation in South-East Asia** (Oxford University Press: Oxford, New York, 1987), pp.57–63.

⁴ **Convention on the Continental Shelf**, April 29, 1958. UNTS 499, p.311.

⁵ Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, “**The Law of the Sea: Definition of the Continental Shelf.**” pp.1-5.

กฎหมายทะเลฉบับใหม่ที่มีเนื้อหาครอบคลุมเกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ทางทะเลและพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับไหล่ทวีปให้มีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น⁶

ที่มา: ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล, อาณาเขตทางทะเล (Maritime Zone), [ออนไลน์], 29 มิถุนายน 2568 แหล่งที่มา: https://www.mkh.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=153&lang=th

จากภาพที่ 1 หลักการกำหนดเขตแดนทางทะเลตามอนุสัญญาฯ เริ่มต้นจากการกำหนดเส้นฐาน (baseline) สำหรับลากเส้นเขตแดนทางทะเล โดยรัฐชายฝั่งสามารถกำหนดเส้นฐานเพื่อใช้วัดความกว้างของทะเลอาณาเขต เขตเศรษฐกิจจำเพาะ ตลอดจนไหล่ทวีปตามอนุสัญญาฯ ได้⁷ จากรูปจะเห็นว่าการกำหนดเส้นฐานนั้นเป็นไปตามหลักการในข้อ 5 ข้อ 7 และ ข้อ 47 ของอนุสัญญาฯ ซึ่งความกว้างของทะเลอาณาเขตนี้จะอยู่ที่ 12 ไมล์ทะเลเมื่อวัดจากเส้นฐาน และเขตเศรษฐกิจจำเพาะจะมีความกว้างอยู่ที่ 188 ไมล์ทะเล เมื่อวัดจากขอบนอกสุดของทะเลอาณาเขต หรือ 200 ไมล์ทะเล เมื่อวัดจากเส้นฐาน โดยจะสังเกตได้ว่าในส่วน of ไหล่ทวีปนั้น คือ พื้นดินที่อยู่ใต้ทะเลโดยเขตเศรษฐกิจจำเพาะจะถูกพิจารณาเฉพาะแต่ห้วงน้ำเหนือพื้นดินเท่านั้น

⁶ Ibid., คำนิยามของไหล่ทวีปตามอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958 ให้คำนิยามของไหล่ทวีปไว้ใน ข้อ 6 ว่า “พื้นที่ท้องทะเลและใต้ดินของพื้นที่ใต้น้ำที่อยู่ติดกับชายฝั่งแต่ภายนอกพื้นที่ของทะเลอาณาเขต ไปจนถึงความลึก 200 เมตรหรือเกินกว่าขอบเขตนั้น ไปจนถึงจุดที่ความลึกของน้ำเหนือผิวน้ำที่อยู่ติดกันเอื้ออำนวยให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวได้”

⁷ ดูเพิ่มเติม, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, “The Law of the Sea: Definition of the Continental Shelf”.

ภายใต้คำนิยามใหม่ของไหล่ทวีป ตามข้อ 76 ของอนุสัญญา ไหล่ทวีปถูกให้คำนิยามว่า เป็นพื้นดินและส่วนที่อยู่ใต้ผิวดินในทะเลซึ่งขยายเลยทะเลอาณาเขตของรัฐชายฝั่งตลอดส่วนต่อออกไปตามธรรมชาติ หรือวัดจากเส้นฐานที่ใช้วัดทะเลอาณาเขตจนถึง 200 ไมล์ทะเล⁸ นอกจากนี้ พื้นที่บริเวณที่หมายรวมถึงความรวมถึงบริเวณไหล่ทวีปนั้นยังรวมไปถึงส่วนขอบทวีปซึ่งขยายออกไปเกินกว่า 200 ไมล์ทะเล โดยอาศัยการสำรวจทางภูมิศาสตร์ และการพิสูจน์ทางลักษณะทางธรณีวิทยาที่ขอบทวีปนั้นจะต้องมีลักษณะคล้ายกันกับลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นดินใต้ทะเลที่อยู่ใกล้กับแผ่นดินใหญ่⁹

ข้อคำถามต่อมา คือ เราจะทราบได้อย่างไรว่าข้อพิสูจน์เรื่องธรณีวิทยาที่รัฐกล่าวอ้างนั้น มีความถูกต้อง ข้อ 76 ของอนุสัญญา จึงได้กล่าวต่อไปว่า เพื่อพิจารณาในส่วนที่รัฐชายฝั่งจะอ้างสิทธิเหนือบริเวณไหล่ทวีปเกินไปกว่า 200 ไมล์ทะเลได้นั้น รัฐชายฝั่งอาจขอให้คณะกรรมการไหล่ทวีปซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิศวกรรม และผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เป็นผู้พิจารณาและให้ข้อเสนอแก่รัฐชายฝั่งสำหรับการกำหนดขอบนอกของเขตไหล่ทวีปของตน ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะในการกำหนดขอบนอกสุดของไหล่ทวีปตามข้อเสนอของคณะกรรมการนั้น ถือเป็นที่สุดและมีผลผูกพันทำให้รัฐชายฝั่งจะต้องเคารพข้อพิจารณาที่คณะกรรมการฯ เสนอขึ้นมาด้วย¹⁰

นอกจากนี้ อนุสัญญา ยังได้กล่าวถึงการกำหนดพื้นที่ไหล่ทวีประหว่างรัฐที่มีชายฝั่งทางทะเลอยู่ตรงข้ามหรือประชิดติดกันในข้อ 83 ซึ่งกล่าวถึงกรณีดังกล่าวว่า รัฐทั้งสองที่มีชายฝั่งตรงข้ามและชายฝั่งประชิดติดกันสามารถทำการตกลงกันภายใต้หลักการของกฎหมายระหว่างประเทศโดยเฉพาะการทำสนธิสัญญา (Treaty) กระบวนการดังกล่าวเป็นวิธีการที่อนุสัญญาฯ พยายามหาแนวทางเพื่อให้รัฐสามารถหากระบวนการเพื่อปักปันเขตทางทะเลในบริเวณไหล่ทวีปได้ ในข้อ 83 นี้ เป็นการเปิดโอกาสให้รัฐชายฝั่งที่ประชิด

⁸ ในคำนิยามของ ข้อ 76 ของอนุสัญญา อธิบายคำว่า “ไหล่ทวีป” โดยครอบคลุมลักษณะทางธรณีวิทยาและระบบการวัด รวมถึงระยะของการพิจารณาของไหล่ทวีปให้มีความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งครอบคลุมและชัดเจนกว่าข้อ 6 ของอนุสัญญาเจนีวว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ. 1958

⁹ ข้อ 76 (4) และ (5) ของอนุสัญญาฯ

¹⁰ ภาคผนวกที่ 2 ของอนุสัญญาฯ

ติดกันหรือตรงข้ามกันหากระบวนการ วิธีการเจรจาเพื่อกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างกัน ให้บรรลุผลที่ทั้งสองฝ่ายเห็นว่าเที่ยงธรรมที่สุด

จากข้อ 83 ของอนุสัญญาฯ พบว่า ในวรรค 1 กล่าวถึงกระบวนการตกลงผ่านการใช้อภิปรายระหว่างประเทศ หรือสนธิสัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการปักปันดินแดนบริเวณไหล่ทวีป ในขณะที่ วรรค 3 ของข้อเดียวกันนั้น กล่าวถึงการตกลงที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ซึ่งในวรรคดังกล่าวของอนุสัญญาฯ ได้วางกรอบให้รัฐที่ไม่สามารถบรรลุการปักปันเขตแดนในวรรค 1 ได้นั้น อาจจำเป็นที่จะต้องใช้ความพยายามเพื่อหาข้อตกลงชั่วคราว ซึ่งมีลักษณะที่ปฏิบัติได้เพื่อไม่ให้ในระหว่างกำหนดเขตแดนจะต้องมีรัฐใดรัฐหนึ่งเสื่อมเสียสิทธิหรือกระบวนการกำหนดเขตแดนขั้นสุดท้าย¹¹ ซึ่งประเด็นปัญหาในส่วนนี้ ข้อตกลงชั่วคราวมักเป็นการกำหนดเขตพื้นที่พัฒนาร่วมหรือ Joint Development Areas ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแสวงหาประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐคู่พิพาท หากพิจารณาในพื้นที่ของอ่าวไทยจะพบว่า รัฐต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย และประเทศเวียดนาม ต่างทำความตกลงเพื่อมุ่งสำรวจและแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลร่วมกันแทบทั้งสิ้น¹²

อย่างไรก็ตาม อนุสัญญาฯ มิได้กำหนดหน้าที่โดยตรงไปตรงมาแก่รัฐคู่พิพาทให้ทำการตกลงกำหนดพื้นที่พิพาทเป็น “เขตพื้นที่พัฒนาร่วม” ดังนั้นข้อพิพาทเกี่ยวกับการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่บริเวณไหล่ทวีปที่ทับซ้อนกันจึงปรากฏให้เห็นในระบบของศาลระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ ซึ่งในหัวข้อต่อไปผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างของคดีที่เกี่ยวข้องกับ

¹¹ ข้อ 83 วรรค 1 และ 3 ของอนุสัญญาฯ

¹² ในการกำหนดเขตพื้นที่พัฒนาร่วมระหว่างรัฐ รัฐชายฝั่งทั้งสองฝ่ายจะใช้กระบวนการเจรจาจัดทำสนธิสัญญาเพื่อกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยทั้งสองรัฐอาจมีกระบวนการร่วมกันในการจัดตั้งองค์กรร่วมเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์; โปรดดูตัวอย่างเพิ่มเติมจาก, Memorandum of Understanding between the kingdom of Thailand and Malaysia on establishment of a Joint Authority for Exploitation of the resources of the Sea-Bed in a Defined Area of the Continental Shelf of the two countries in the Gulf of Thailand (21 February 1979) [Online] 29 มิถุนายน 2568 แหล่งที่มา: <https://cil.nus.edu.sg/wpcontent/uploads/2019/02/1979-Malaysia-Thailand-MOU-on-the-JA-for-Exploitation-of-Seabed-Resources-1.pdf>

การอ้างสิทธิเหนือพื้นที่บริเวณไหล่ทวีปซึ่งเกิดการทับซ้อนกันระหว่างรัฐ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและกระบวนการกำหนดเขตแดนของรัฐเหนือบริเวณไหล่ทวีปต่อไป

3. แนวทางการพิจารณาคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและศาลกฎหมายทะเลระหว่างประเทศ

จากหลักการกำหนดเขตไหล่ทวีปของรัฐตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 จะเห็นว่า พื้นที่บริเวณไหล่ทวีปนั้นเป็นที่ที่มีรัฐต่าง ๆ ตั้งเป้าหมายเพื่อแสวงหาทรัพยากรทางทะเลในบริเวณดังกล่าวเสมอมา แนวทางการพัฒนาเขตอำนาจของรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิและอำนาจในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวพบว่า การอ้างสิทธิในพื้นที่ทับซ้อนมักปรากฏในกรณีของพื้นที่ของรัฐชายฝั่งที่มีเขตประชิดติดกันและพื้นที่ของรัฐที่อยู่ตรงข้ามกันเสมอ

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนขอยกกรณีศึกษาจากคำพิพากษาของ ICJ และ ITLOS เพื่อพิจารณาศึกษากระบวนการ แนวทางคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศทั้งสองศาลที่มีต่อการปักปันดินแดนทางทะเลของรัฐโดยบทความชิ้นนี้ขอเลือก คดี *Bangladesh v. Myanmar*¹³ และคดี *Nicaragua v. Colombia*¹⁴

3.1. คดี *Bangladesh v. Myanmar* (ITLOS, 2012)

คดีดังกล่าวเป็นข้อพิพาทระหว่างการปักปันเขตไหล่ทวีปของบังกลาเทศและเมียนมาทั้งในพื้นที่ 200 ไมล์ทะเล ขอบนอกสุดของไหล่ทวีปซึ่งเกินกว่า 200 ไมล์ทะเล ด้วยลักษณะชายฝั่งของบังกลาเทศที่เว้าแหว่ง จึงทำให้บังกลาเทศเสียสิทธิในการใช้ประโยชน์จากไหล่ทวีป ประกอบกับเมียนมาได้อ้างสิทธิเหนือไหล่ทวีป ปิดกั้นสิทธิเหนือไหล่ทวีปของบังกลาเทศ ดังนั้น บังกลาเทศจึงนำประเด็นข้อพิพาทนี้ขึ้นสู่ ITLOS

¹³ Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar), ITLOS case no.16, 14 March 2012.

¹⁴ Territorial and maritime dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment of 19 November 2012. ICJ Reports 2012, p.624.

ในคดีนี้ ITLOS พิจารณาโดยใช้วิธีเส้นมัธยะเป็นพื้นฐานแล้วปรับแก้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมยิ่งขึ้น ศาลพบว่าเส้นมัธยะที่ไม่ปรับแก้จะทำให้บังกลาเทศถูกตัดสิทธิ (Cut-Off) จากพื้นที่ไหล่ทวีปด้านนอก ศาลจึงปรับเส้นแบ่งเขตให้โค้งลงทางใต้อยู่กึ่งกลางระหว่างแนวที่สองประเทศเสนอมา เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้บังกลาเทศสูญเสียสิทธิเหนือไหล่ทวีปนอกชายฝั่งของตนเอง และเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นธรรมตามข้อ 83 ของอนุสัญญา¹⁵

ในกระบวนการปักปันนี้ศาลได้พิจารณาเรื่องเส้นมัธยฐาน และพิจารณาปรับเส้นด้วยปัจจัยพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง (relevant circumstances) ซึ่งในที่นี้ คือรูปทรงชายฝั่งของบังกลาเทศที่เว้าอย่างรุนแรง ซึ่งจะทำให้ถูกตัดสิทธิหากใช้เส้นมัธยะอย่างเคร่งครัด และตรวจสอบความได้สัดส่วน (disproportionality) เมื่อศาลพิจารณาปักปันเขตดังกล่าว ศาลยังได้พิจารณาต่อไปว่า แม้หลักฐานทางธรณีวิทยาจะยืนยันการมีอยู่ของไหล่ทวีปของบังกลาเทศนอก 200 ไมล์ทะเล แต่การแบ่งเขตระหว่างรัฐต้องยึดหลัก **กฎหมายและความเป็นธรรมมากกว่าปัจจัยทางธรณี** ศาลจึงยังคงใช้วิธีเส้นมัธยะที่ปรับตามพฤติการณ์ (concavity) เป็นแนวทางหลักในการแบ่งไหล่ทวีปทั้งภายในและนอก 200 ไมล์ทะเล โดยถือว่าไหล่ทวีปเป็นผืนเดียวต่อเนื่อง (single continental shelf) ที่สิทธิของรัฐชายฝั่งมีต่อเนื่องกัน เพียงแต่การพิสูจน์ entitlement นอก 200 ไมล์ทะเลจะต้องอาศัยเกณฑ์ทางธรรมชาติและการยื่นข้อมูลต่อคณะกรรมการไหล่ทวีปเท่านั้น¹⁶

3.2. คดี *Nicaragua v. Colombia* (ICJ, 2012)

คดีนี้เป็นคดีข้อพิพาทระหว่างประเทศนิการากัวกับโคลอมเบียเกี่ยวข้องกับการแบ่งเขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปของทั้งสองประเทศ ซึ่งในปี ค.ศ. 2012 ICJ ได้ตัดสินโดยกำหนดเส้นเขตแดนทางทะเลเดี่ยว (Single Maritime Boundary) ระหว่างสองประเทศสำหรับเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะ **เฉพาะในขอบเขต 200 ไมล์ทะเลจากชายฝั่งนิการากัว** โดยลากเส้นแบ่งสิทธิระหว่างนิการากัวฝั่งแผ่นดินใหญ่ กับหมู่เกาะของโคลอมเบีย โดยมีได้แบ่งเขตไหล่ทวีปที่อยู่นอกเกิน 200 ไมล์ทะเล เนื่องจากในเวลานั้นนิการากัวยังไม่มีข้อมูลพิสูจน์การมีไหล่ทวีปทับซ้อน

¹⁵ Bangladesh/Myanmar, paras. 240 and 233.

¹⁶ Ibid., paras. 241, 291–293, 361–362, 474.

กับของโคลอมเบียได้อย่างเพียงพอ และมีได้ยื่นข้อมูลเกี่ยวกับการขยายขอบนอกสุดนั้น แก่คณะกรรมการไหล่ทวีป¹⁷

ในคดีปี ค.ศ. 2012 นี้ ศาลตัดสินให้ลากเส้นเขตแดนทะเลที่ให้นิการากัวได้รับพื้นที่ทะเลส่วนใหญ่ด้านตะวันออกของเส้นลองจิจูด 82°W โดยให้โคลอมเบียได้เฉพาะ “โซนกันชน” (buffer zones) รอบหมู่เกาะที่ตนมีอธิปไตยอยู่ ซึ่งโดยรวมแล้ว นิการากัวได้รับพื้นที่ทะเลเพิ่มขึ้น¹⁸ คำพิพากษานี้จึงมีความสำคัญในแง่ที่ศาลได้ “จำกัดผลทางทะเล” ของหมู่เกาะเล็ก ๆ เพื่อรักษาหลักการความเสมอภาคและความสมเหตุสมผลในการแบ่งเขตทะเล โดยศาลยังเน้นว่าความยุติธรรมในบริบทของกฎหมายทะเลไม่ได้หมายถึงการแบ่งเขตแบบ 50/50 เสมอไป แต่ต้องสะท้อนความแตกต่างของลักษณะภูมิศาสตร์ชายฝั่ง¹⁹

จากคำพิพากษาดังกล่าว ศาลได้สร้างดุลยภาพระหว่างการยอมรับอธิปไตยของโคลอมเบียเหนือหมู่เกาะ กับการเคารพสิทธิของนิการากัวในฐานะรัฐแผ่นดินใหญ่ในการเข้าถึงเขตทะเลโดยรอบ ซึ่งสะท้อนความพยายามของศาลในการหลีกเลี่ยง “ผลกระทบที่เกินสมควร” (disproportionate effect) จากการใช้เกาะเล็กเป็นจุดฐานในการแบ่งเขตทะเล²⁰

3.3. วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลทั้งสองคดี

จากบริบทของข้อพิพาทในคดี *Bangladesh v. Myanmar* ซึ่งพิจารณาใน ITLOS กับคดี *Nicaragua v. Colombia* ซึ่งพิจารณาโดย ICJ ทั้งสองคดีต่างเป็นบรรทัดฐานสำคัญของกฎหมายทะเลระหว่างประเทศที่แสดงให้เห็นถึงวิธีการแบ่งเขตทางทะเลอย่างเป็นธรรมตามหลัก ข้อ 83 ของอนุสัญญา แม้จะพิจารณาในบริบทต่างกัน

ในคดี *Bangladesh v. Myanmar* ที่ศาล ITLOS พิจารณาเป็นคดีแรกที่ตัดสินเรื่องไหล่ทวีปนอก 200 ไมล์ทะเล ศาลยึดหลักสามขั้นตอน ได้แก่ การสร้างเส้นมัธยฐานชั่วคราว การปรับตามพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง และการทดสอบความได้สัดส่วน²¹ โดยพบว่าลักษณะชายฝั่งเว้าของบังกลาเทศเป็นปัจจัยที่ทำให้เส้นมัธยฐานตัดสินสิทธิในการเข้าถึงทะเลเล็ก

¹⁷ Territorial and maritime dispute (Nicaragua v. Colombia), paras. 127-129 and 141.

¹⁸ Ibid., paras. 230-241

¹⁹ Ibid., para. 215

²⁰ Ibid., paras. 236-238.

²¹ Bangladesh/Myanmar, paras. 240-241

จึงต้องปรับเส้นให้เบนลงใต้²² อีกทั้งศาลยังวินิจฉัยว่าบังกลาเทศมีสิทธิในไหล่ทวีปนอก 200 ไมล์ทะเล โดยไม่ต้องรอผลการพิจารณาจากคณะกรรมการไหล่ทวีป²³ คำวินิจฉัยนี้ทำให้เกิดพื้นที่ “สีเทา” (grey area) ซึ่งแม้อยู่ใน 200 ไมล์ของเมียนมา แต่ศาลให้บังกลาเทศมีสิทธิในไหล่ทวีปใต้ทะเล ส่วนเมียนมามีสิทธิในคอลัมน์น้ำ และแนะนำให้ทั้งสองฝ่ายร่วมมือกันใช้พื้นที่นี้²⁴

ในทางกลับกัน คดี *Nicaragua v. Colombia* เกี่ยวข้องกับเขตแดนของแผ่นใหญ่ของนิการากัว และหมู่เกาะของโคลอมเบีย โดยศาล ICJ วินิจฉัยว่าโคลอมเบียมีอธิปไตยเหนือหมู่เกาะ San Andrés และ Providencia แต่จำกัดผลทางทะเลของเกาะเหล่านั้นด้วยเหตุผลว่า หากให้เกาะเล็กได้เขตเศรษฐกิจจำเพาะ 200 ไมล์ทะเลจะเป็นผลไม่เป็นธรรมต่อนิการากัว ซึ่งมีชายฝั่งแผ่นดินใหญ่ ศาลจึงลากเส้นเขตแดนทางทะเลใหม่ให้โคลอมเบียมีเขตทะเลเฉพาะรอบเกาะ (buffer zones) ขณะที่นิการากัวได้เขตเศรษฐกิจจำเพาะและไหล่ทวีปเพิ่มขึ้น²⁵ อย่างไรก็ตาม ICJ ยังไม่พิจารณาไหล่ทวีปขยายออกไปเกินกว่า 200 ไมล์ทะเล เพราะนิการากัวยังไม่ได้ยื่นข้อมูลต่อคณะกรรมการไหล่ทวีป ศาลจึงจำเป็นต้องรอให้นิการากัวจัดทำเอกสารให้แล้วเสร็จและยื่นไปยังคณะกรรมการดังกล่าว²⁶

เมื่อเปรียบเทียบกัน ศาลทั้งสองแห่งต่างใช้หลักความยุติธรรมเป็นแนวทาง แต่ ICJ เน้นการลดอิทธิพลของเกาะเล็กเพื่อคุ้มครองสิทธิของรัฐแผ่นดินใหญ่ ขณะที่ ITLOS เน้นแก้ปัญหาทางภูมิศาสตร์ เช่น ความเว้าของชายฝั่ง และเปิดรับการตัดสินสิทธิไหล่ทวีปนอก 200 ไมล์แม้ข้อมูลวิทยาศาสตร์ยังไม่สมบูรณ์

4. บทสรุป

การแบ่งเขตไหล่ทวีปภายใต้กฎหมายทะเลระหว่างประเทศ โดยเฉพาะตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 เป็นกระบวนการที่มี

²² Ibid., paras. 291–293

²³ Ibid., paras. 376–377, 443.

²⁴ Ibid., paras. 474–476.

²⁵ *Nicaragua v. Colombia* paras. 215–241

²⁶ Ibid., para. 129

ความซับซ้อนทั้งในเชิงกฎหมายและภูมิศาสตร์ เนื่องจากพื้นที่ไหล่ทวีปมีความสำคัญต่อการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐชายฝั่ง

จากการวิเคราะห์หลักการสำคัญในข้อ 76 และ 83 ของอนุสัญญาฯ ควบคู่กับคำวินิจฉัยของ ITLOS ในคดี *Bangladesh v. Myanmar* และ ICJ ในคดี *Nicaragua v. Colombia* สะท้อนถึงแนวทางที่ศาลใช้ในการสร้างความเป็นธรรมผ่านการปรับเส้นมัธยฐานตามลักษณะภูมิศาสตร์ชายฝั่งหรือการจำกัดผลทางทะเลของเกาะเล็ก ๆ เพื่อป้องกันผลกระทบที่ไม่เป็นธรรมต่อรัฐแผ่นดินใหญ่ ด้วยเหตุนี้ เราจะเห็นได้ว่า ศาลระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวปฏิบัติสำหรับการแบ่งเขตไหล่ทวีป ด้วยคำวินิจฉัยที่สะท้อนความสมดุล ซึ่งศาลของทั้งสองคดีได้วางหลักการระหว่างหลักกฎหมาย ความยุติธรรม และลักษณะเฉพาะของข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องการปักปันหรือแบ่งเขตแดนของรัฐ ณ ปัจจุบันยังคงเกิดขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด ศาลระหว่างประเทศยังคงต้องพัฒนาและทำหน้าที่ในการวินิจฉัยปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ดังกล่าวต่อไป

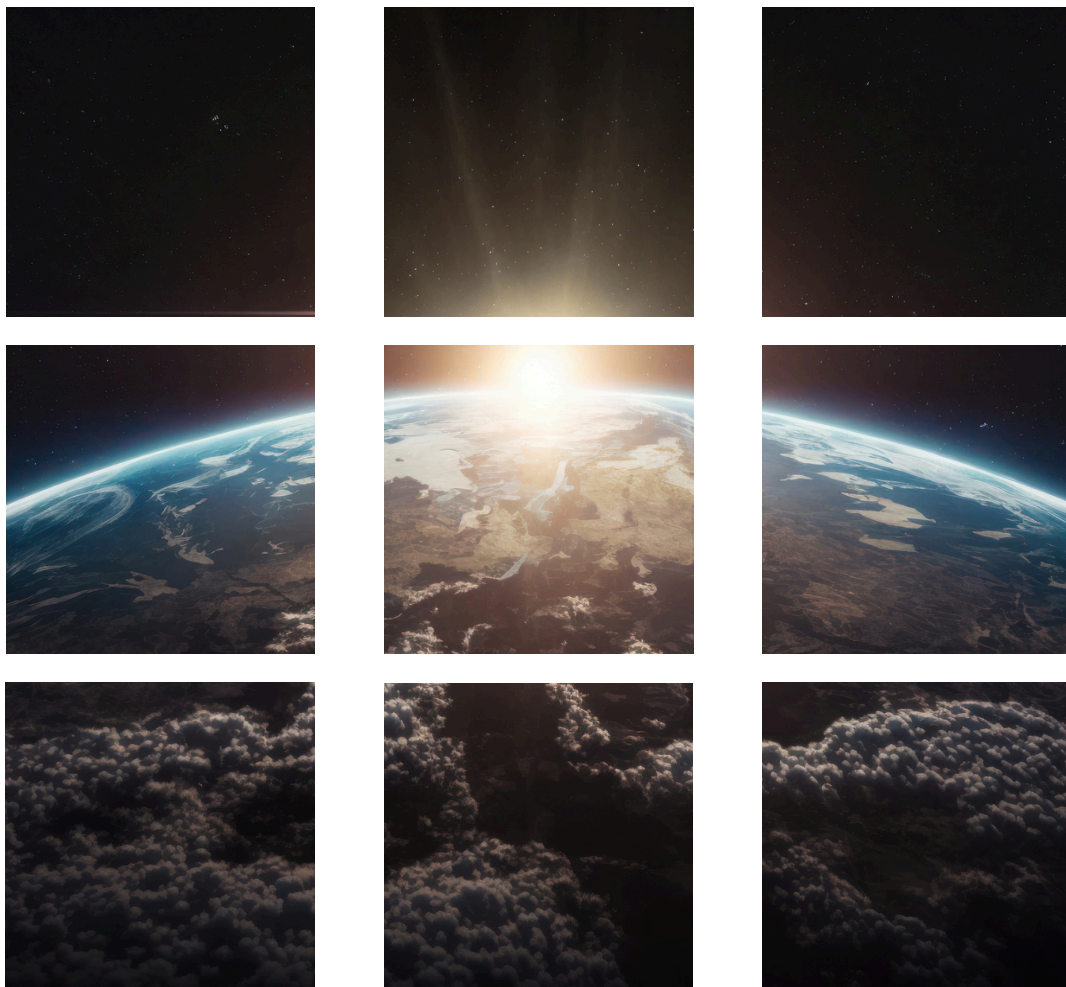
บรรณานุกรม

- Dispute concerning delimitation of the maritime boundary between Bangladesh and Myanmar in the Bay of Bengal (Bangladesh/Myanmar). ITLOS case no.16, 14 March 2012.
- Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, “The Law of the Sea: Definition of the Continental Shelf” [Online], 29 มิถุนายน 2568 แหล่งที่มา: [https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/E.93V.16%20\(Eng.\)%20Definition%20of%20the%20Continental%20Shelf.pdf](https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/publicationtexts/E.93V.16%20(Eng.)%20Definition%20of%20the%20Continental%20Shelf.pdf).
- Kittichaisaree Kriangsak. The Law of the Sea and Maritime Boundary Delimitation in South-East Asia. (Oxford, New York: Oxford University Press, 1987).
- Memorandum of Understanding between the kingdom of Thailand and Malaysia on establishment of a Joint Authority for Exploitation of the resources of the Sea-Bed in a Defined Area of the Continental Shelf of the two countries in the Gulf of Thailand (21 February 1979) [Online] 29 มิถุนายน 2568 Source: <https://cil.nus.edu.sg/wpcontent/uploads/2019/02/1979-Malaysia-Thailand-MOU-on-the-JA-for-Exploitation-of-Seabed-Resources-1.pdf>.
- Proclamation No. 2667, “Policy of the United States with Respect to National Resources of the Subsoil and Sea-Bed of the Continental Shelf”, 28 Sept. 1945 10 Fed. Reg. 12303
- Territorial and maritime dispute (Nicaragua v. Colombia), Judgment of 19 November 2012. ICJ Reports 2012.

United Nations Convention on the Law of the Sea, (10 December 1982),
UNTS 1833, 3.

จุมพต สายสุนทร, กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 15 (กรุงเทพมหานคร:
วิญญูชน, 2563).

ฐานข้อมูลความรู้ทางทะเล, “อาณาเขตทางทะเล (Maritime Zone)”, [ออนไลน์],
29 มิถุนายน 2568 แหล่งที่มา: https://www.mkh.in.th/index.php?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=153&lang=th.

อำนาจทางกฎหมายของแผนที่เขตแดนในกฎหมายระหว่างประเทศ

The Legal Authority of Boundary Maps in International Law

อาจารย์เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ

อาจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

อำนาจทางกฎหมายของแผนที่เขตแดนในกฎหมายระหว่างประเทศ The Legal Authority of Boundary Maps in International Law

เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา*
Phetnapat Srivuddhiyaprabha

บทคัดย่อ

แผนที่เขตแดนมีบทบาทสำคัญ หากแต่เป็นบทบาทที่มักถูกโต้แย้งได้ในกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสอดคล้องต้องกันกับการกำหนดเขตแดน การปักปัน และการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับอธิปไตยเหนือดินแดน บทความนี้ศึกษาพัฒนาการของสถานะทางกฎหมายของแผนที่เขตแดนผ่านการวิเคราะห์เชิงหลักการและแนวคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ แม้แผนที่จะมีใช้สนธิสัญญาในตัวเอง แต่ก็อาจก่อให้เกิดพันธผูกพันได้ หากแผนที่ดังกล่าวถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา ได้รับการรับรองในฐานะจารีตประเพณีระหว่างประเทศ หรือเป็นผลจากการกระทำฝ่ายเดียวของรัฐ ในกระบวนการพิจารณาของศาลและอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศแผนที่มักถูกใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์สิทธิในอธิปไตยเหนือดินแดน อย่างไรก็ตาม น้ำหนักทางกฎหมายของแผนที่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น แหล่งที่มา ความถูกต้อง ความสอดคล้องกับบริบท และการยอมรับหรือการเพิกเฉยของรัฐคู่พิพาท แนวคำพิพากษาในคดีสำคัญต่าง ๆ เช่น คดีปราสาทพระวิหาร (กัมพูชา-ไทย) คดีเขตแดนระหว่างบูร์กินาฟาโซกับมาลี และคดีเกาะลิกีตันกับเกาะสิปาดัน (อินโดนีเซีย-มาเลเซีย) สะท้อนให้เห็นว่า แผนที่อาจมีคุณค่าทางพยานหลักฐานอย่างมีนัยสำคัญ และบางครั้งอาจมีบทบาทชี้ขาดในการระงับข้อพิพาทเขตแดนระหว่างประเทศ

คำสำคัญ: เส้นเขตแดนและพรมแดน, กฎหมายระหว่างประเทศ, การปักปันเขตแดน, ข้อพิพาทเกี่ยวกับเส้นเขตแดน

* อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, น.ม. (สาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.บ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, Email: phetnapat.sri@mfu.ac.th

Abstract

Boundary maps have long played a pivotal—yet often contested—role in international law, particularly in the delineation, demarcation, and adjudication of territorial sovereignty. This article examines their evolving legal significance through doctrinal analysis and judicial practice. While maps are not treaties in themselves, they may attain binding force when annexed to treaties, acknowledged as part of customary international law, or issued as unilateral acts by states. In proceedings before international courts and tribunals, maps frequently serve as evidence of sovereignty claims. Their legal weight, however, depends on factors such as origin, accuracy, context, and whether the opposing state accepted or acquiesced to them. Jurisprudence from landmark cases—including *Temple of Preah Vihear* (Cambodia v. Thailand), *Burkina Faso/Mali Frontier Dispute*, and *Pulau Ligitan and Pulau Sipadan* (Indonesia/Malaysia)—illustrates the increasingly recognized but conditional and sometimes decisive evidentiary value of maps in resolving international boundary disputes.

Keywords: Borders and Boundary Areas, International Law, Demarcation, Boundary Conflicts

1. บทนำ

ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เมื่อพิจารณาถึงกรณีที่เกี่ยวข้องกับเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ คงต้องเริ่มต้นอธิบายจากความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ในฐานะสมาชิกของประชาคมระหว่างประเทศรัฐ (International Community of States) ซึ่งอนุสัญญากรุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิหน้าที่ของรัฐ ค.ศ. 1933 กำหนดคุณสมบัติของความเป็นรัฐที่จะมีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ (Subject of International Law) ต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ประชากรถาวร (Permanent Population) ดินแดนที่แน่นอน (Defined Territory) รัฐบาล (Government) และมีความสามารถในการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่น (Capacity to enter into relations with other states) กล่าวโดยเฉพาะองค์ประกอบทางดินแดนของรัฐ คำว่า “ดินแดนที่แน่นอน” มิได้หมายความว่า รัฐจะต้องมีเขตแดนอย่างชัดเจนตลอดขอบเขตดินแดนของตน หากแต่ต้องมีดินแดนที่ถาวรอย่างเพียงพอ (a sufficient constancy) และสัมพันธ์กัน (coherent territory) ที่รัฐจะสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตน ปกครองเหนือดินแดนนั้นอย่างแท้จริง (effectiveness) โดยเอกเทศและเป็นอิสระจากควบคุมโดยรัฐอื่น หากรัฐใดมีข้อพิพาทดินแดนแต่บางส่วน อันเนื่องมาจากความไม่แน่ชัดของเส้นเขตแดน หรือการปักปันเขตแดนยังไม่แล้วเสร็จ ซึ่งมีได้กระทบกระเทือนการใช้อำนาจอธิปไตยทั้งปวง เช่นนี้ก็มิได้หมายความว่าประเทศเหล่านั้นไม่ได้เป็นรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศ และเพื่อเป็นหลักประกันความมีเสถียรภาพของเขตแดนระหว่างประเทศ การกำหนดเขตแดน (Delimitation) การปักปันเขตแดน (Demarcation) รวมถึงการจัดทำแผนที่ประกอบแสดงที่ตั้งของเขตแดน ย่อมเป็นสิ่งสำคัญ และมีความจำเป็นที่ทำให้ขอบเขตดินแดนของรัฐที่มีอาณาเขตประชิดติดกันมีความชัดเจนแน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่เขตแดนได้เข้ามา มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งในหลากหลายสถานภาพตามกฎหมายระหว่างประเทศ

“แผนที่” ในความหมายอย่างกว้าง เป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะของพื้นผิวโลก (Earth’ surface) ทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และที่ปรุงแต่งขึ้น โดยแสดงลงในพื้นแบนราบ หรือรูปแบบสามมิติ ย่อให้เล็กลงตามขนาดที่ต้องการ และใช้เครื่องหมายกับสัญลักษณ์

ที่กำหนดขึ้นแทนลักษณะทางภูมิศาสตร์¹ แต่ในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศ แผนที่มีความหมายที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งแสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ และแสดงเส้นเขตแดนระหว่างประเทศไว้ แผนที่จะถูกใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มาโดยเสมอ การพิจารณาถึงสถานะหรือคุณค่าของแผนที่ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะแผนที่ที่ได้รับการยอมรับโดยฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาจนำไปสู่ความตกลงฉบับอื่น ๆ ที่ตามมา หรือเกิดทางปฏิบัติของรัฐในภายหลังเกี่ยวกับแผนที่นั้น ๆ ได้² เพื่อกำหนดผลผูกพันเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างประเทศของรัฐที่เกี่ยวข้องต่อไป

2. แผนที่ในฐานะที่เป็นหลักฐานในกฎหมายระหว่างประเทศ

เมื่อเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนขึ้นระหว่างฝ่ายในสนธิสัญญาเขตแดน แผนที่มักจะเข้าไปมีบทบาทในฐานะหลักฐานพิสูจน์สิทธิเหนือพื้นที่พิพาท หรือพิสูจน์เส้นเขตแดนระหว่างคู่กรณีอยู่เสมอ แผนที่อาจเข้ามามีบทบาทในฐานะหลักฐานแห่งข้อพิพาทระหว่างประเทศใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) เป็นหลักฐานพิสูจน์ลักษณะทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งของเขตแดน³ 2) เป็นหลักฐานพิสูจน์การใช้อำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่พิพาท⁴ และ 3) เป็นหลักฐานพิสูจน์ข้อเท็จจริงประการอื่น ๆ⁵ จากบทบาทดังกล่าวแผนที่จึงเป็นหลักฐานที่สามารถใช้พิสูจน์ได้ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพิสูจน์ข้อกฎหมายนั้น โดยทั่วไปการกำหนดเขตแดนมักกำหนดขึ้นรูปแบบสนธิสัญญา ซึ่งเป็นความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันในทางกฎหมาย

¹ พจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

² โปรตดู, Vienna Convention on the Law of Treaties, May 23, 1969, art. 31(3)(b), 1155 UNTS 331; Eritrea/Ethiopia, Decision Regarding Delimitation of Border (Eritrea-Ethiopia Boundary Comm'n, Apr. 13, 2002); Ian Brownlie, the Rule of Law in International Affairs, (1998), pp.156-61.

³ Keith Highet, *Evidence, the Court, and the Nicaragua Case*, The American Journal of International Law, Vol. 81, No. 1, (1987), p.17

⁴ Guenter Weissberg, *Maps as Evidence in International Boundary Disputes: A Reappraisal*, The American Journal of International Law, Vol. 57, No. 4, (1963), p.803

⁵ พฤติกรรมของประชาชนที่สัมพันธ์กับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งทางการทหาร เป็นต้น โปรตดู, *Sargsyan v Azerbaijan*, Appl. No. 40167/06, Judgment (Merits), paras. 60, 69

หากแผนที่เป็นผลจากความตกลงใด ๆ และได้แสดงความหมายของข้อบทตามความตกลง เช่นว่านั้นไว้ แผนที่ที่ย่อมอยู่ในฐานะหลักฐานที่แสดงการมีอยู่ของพันธะผูกพันในทางกฎหมายของความตกลง (evidence of the existence of a binding obligation) โดยประการหนึ่ง และหากผู้เป็นฝ่ายในความตกลงใด ๆ ได้เสนอหรือตีความแผนที่เพื่อสนับสนุน หรือคัดค้านว่า แผนที่หรือเส้นเขตแดนที่ปรากฏสอดคล้องกับความตกลงนั้น ๆ หรือไม่ เช่นนี้แผนที่ที่อยู่ในฐานะหลักฐานที่แสดงเนื้อหาของพันธะผูกพันในสนธิสัญญา (evidence of the content of a binding obligation) โดยอีกประการหนึ่ง

เดิมทีศาลระหว่างประเทศค่อนข้างเข้มงวดกับการประเมินคุณค่าของหลักฐานแผนที่มากกว่าหลักฐานอื่น ๆ⁶ เพียงเฉพาะในฐานะที่เป็นพยานหลักฐานประกอบ (collateral evidence) หรือพยานบอกเล่า (hearsay evidence)⁷ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายบางประการในคดีเท่านั้น มากกว่าจะเป็นพยานหลักฐานในประเด็น (probative evidence) เว้นแต่เส้นที่แสดงถึงเขตแดนบนแผนที่นั้นได้ถูกวาดหรือรับรองอย่างเป็นทางการโดยเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการเจรจาและกำหนดเขตแดน หรือเว้นแต่แผนที่ได้จัดทำโดยบุคคลหรือคณะกรรมการที่ถูกกำหนดให้สำรวจและทำเส้นเขตแดน⁸ แต่กระนั้นก็ตาม แม้ว่าแผนที่ที่เสนอต่อศาลจะได้จัดทำหรือรับรองโดยผู้แทนของรัฐที่เกี่ยวข้อง แต่หากมีปัญหาว่าเขตแดนที่กำหนดโดยแผนที่ อาจจะไม่ได้รับการยอมรับในฐานะเขตแดนทางกฎหมายที่ถูกต้อง หรือคณะกรรมการปักปันเขตแดนได้สำรวจและจัดทำแผนที่โดยไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติในสนธิสัญญา⁹ หรือมีประเด็นเกี่ยวกับลักษณะความเป็นกลาง หรือความน่าเชื่อถือของผู้จัดทำแผนที่¹⁰ เช่นนี้ศาลระหว่างประเทศอาจปฏิเสธแผนที่ เช่นว่านั้นได้ นอกจากนี้ในกรณีพิพาทเขตแดนศาลอาจตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการทำแผนที่

⁶ โปรตดู, *Sargsyan v Azerbaijan*, Appl. No. 40167/06, Judgment (Merits), pp.229-230.

⁷ Ibid.

⁸ โปรตดู, *Indo-Pakistan Western Boundary*, p.85.

⁹ Hyung K. Lee, *Mapping the Law of Legalizing Maps: The Implications of the Emerging Rule on Map Evidence in International Law*, *Washington International Law Journal*, Volume 14 Number 1, 2005, p.161.

¹⁰ โปรตดู, *Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*, 1986 ICJ Reps. 554, 583, para. 56.

ทำการสอบสวนหรือให้ความเห็นแก่ศาลก็ได้¹¹ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ศาลให้คุณค่าของแผนที่อย่างจำกัดและรับฟังหลักฐานแผนที่ด้วยความระมัดระวังอย่างมาก¹² ในฐานะพยานบอกเล่า¹³ หรือหลักฐานลำดับรอง¹⁴ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของคำวินิจฉัยบนพื้นฐานของ

¹¹ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 50 “*The Court may, at any time, entrust any individual body, bureau, commission, or other organization that it may select, with the task of carrying out an enquiry or giving an expert opinion.*”

¹² โปรดดู, The Indo-Pakistan Western Boundary (India v. Pakistan), XVII UNRIAA 1, 83-88 (Arb. Trib., Feb. 19, 1968); Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel (Argentina v. Chile), XXI UNRIAA 53, para. 137 (Arb. Trib., Feb. 18, 1977); Continental Shelf (Tunisia v. Libya), Merits, Judgment, 1982 ICJ Reps. 18 (Feb. 24); Delimitation of the Maritime Boundary of the Gulf of Maine Area (Canada v. US), Judgment, 1984 ICJ Reps. 246 (Oct. 12); Continental Shelf (Libya v. Malta), Merits, Judgment, 1985 ICJ Reps. 13 (June 3); Case Concerning the Frontier Disp. (Burk. Faso v. Mali), 1986 ICJ Reps. 554, 582-83, paras. 55-56 (Dec. 22); Eritrea v. Ethiopia, Decision Regarding Delimitation of Border, para. 3.18 (Eritrea-Ethiopia Boundary Comm’n, Apr. 13, 2002); Ian Brownlie, the Rule of Law in International Affairs, (1998), p.156.

¹³ แผนที่ลักษณะนี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักเกณฑ์การสำรวจหรือได้รับการยอมรับโดยผู้มีอำนาจกระทำการแทนรัฐ โปรดดู, ตัวอย่าง The Indo-Pakistan Western Boundary (Rann of Kutch) (India, Pakistan), XVII UNRIAA 1, 85 (Arb. Trib., Feb. 19, 1968); Durward v. Sandifer, Evidence before international tribunals, (2d ed., 1975), p.229

¹⁴ หลักฐานแผนที่อาจจะขัดแย้งกับข้อมูลอื่น ๆ ที่น่าเชื่อมากกว่าหรืออาจขัดแย้งกับแผนที่อื่น ๆ ที่เสนอโดยคู่ความ โปรดดู, The Island of Las Palmas Case (US v. Netherlands), Award, II UNRIAA 829, 831, 852 (Arb. Trib. Apr. 4, 1928); The Minquiers & Ecrehos Case (Fr. v. UK), Merits, Judgment, 1953 ICJ Reps. 47 (Nov. 17); Case Concerning the Frontier Disp. (Burk. Faso v. Mali), 1986 ICJ Reps. 554, 582, para. 54 (Dec. 22).

หลักฐานอื่น ๆ¹⁵ แต่ในบางสถานการณ์แผนที่ก็ถือเป็นหลักฐานสำคัญหรือมีนัยสำคัญอย่างสูงในคดี¹⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่ที่ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง¹⁷

ศาสตราจารย์ Ian Brownlie ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศให้ข้อสังเกตว่า “แผนที่” ทำหน้าที่เป็นส่วนเสริมงานเตรียมร่างสนธิสัญญาเขตแดน การปฏิบัติต่อมาในภายหลังของภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการตีความสนธิสัญญา และการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ศาสตราจารย์ Ian ให้น้ำหนักคุณค่าของแผนที่เพียงเฉพาะส่วนเสริมเพื่อวัตถุประสงค์ในการพิสูจน์สิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเท่านั้น¹⁸ ซึ่งสอดคล้องกับจารีตทางกฎหมายระหว่างประเทศที่ค่อนข้างจำกัดคุณค่าของหลักฐานแผนที่¹⁹ ดังจะเห็นได้จากหลาย ๆ คดี ที่ศาลระหว่างประเทศในอดีต ได้อธิบายเกี่ยวกับสถานะหรือคุณค่าของแผนที่ไว้อย่างชัดเจน เช่น คดีพิพาทอำนาจอธิปไตยเหนือเกาะ Palmas ในปี ค.ศ. 1928 อนุญาโตตุลาการ Max Huber เห็นว่า ประเด็นเรื่องแผนที่กับอำนาจอธิปไตยของรัฐจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ หากข้อเท็จจริงต่าง ๆ กับแผนที่ขัดแย้งกัน จะต้องไม่ให้น้ำหนักกับแผนที่ เงื่อนไขของแผนที่ในฐานะหลักฐาน

¹⁵ Ian Brownlie, *the Rule of Law in International Affairs*, (1998), p.156.

¹⁶ โปรดดู, *The Minquiers & Ecrehos Case (Fr. v. UK)*, Merits, Judgment, 1953 ICJ Reps. 47 (Nov. 17); *Temple case*, supra note 46; *Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel (Argentina v. Chile)*, XXI UNRIAA 53, para. 6 (Arb. Trib., Feb. 18, 1977)

“maritime jurisdiction does not exist as a separate concept divorced from dependence on territorial jurisdiction. To draw a boundary between the maritime jurisdiction of States, involves first attributing to them, or recognizing as being theirs, the title over the territories that generate such jurisdiction.”

; *Case Concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*, 1986 ICJ Reps. 554, 582, para. 54 (Dec. 22); *Case Concerning the Sovereignty over Pulau Ligitan & Pulau Sipadan (Indon. V. Malay.)*, Merits, Judgment, 2002 ICJ Reps. 102, 625 (Dec. 17); *Durward v. Sandifer*, *Evidence before international tribunals*, (2d ed., 1975), p.230.

¹⁷ โปรดดู, *Eritrea v. Ethiopia*, *Decision Regarding Delimitation of Border*, para. 3.21 (Eritrea-Ethiopia Boundary Comm’n, Apr. 13, 2002).

¹⁸ Brownlie, *supra* note 83, pp.156-61

¹⁹ *Durward v. Sandifer*, **Evidence before International Tribunals**, 2d edition, (Charlottesville: University Press of Virginia), 1975, p.230.

แห่งประเด็นทางกฎหมาย คือ ความถูกต้องทางภูมิศาสตร์ และจะมีน้ำหนักเมื่อแผนที่นั้น ถูกผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่ง (integral) ของสนธิสัญญา²⁰ หรือในคดีพิพาทเกี่ยวกับการกำหนด พรมแดนของโปแลนด์กับเชโกสโลวัก ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ (PCIJ) ระบุว่า “...แผนที่และคำอธิบายเครื่องหมายต่าง ๆ ไม่อาจได้รับการพิจารณาเป็นหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้อย่างเอกเทศจากข้อบทแห่งสนธิสัญญา...”²¹ นอกจากนี้โดยตัวแผนที่ อาจจะไม่ถูกนำมาพิจารณาเพื่อเป็นสิ่งที่ชี้ขาดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนด้วย ดังคดี *Minquiers and Ecrehos* ปี ค.ศ. 1953 ฝรั่งเศสและอังกฤษซึ่งเป็นคู่ความในคดี ได้เสนอแผนที่ต่อศาลหลายฉบับ แต่ในคำพิพากษาของศาลไม่ได้มีการประเมินคุณค่าน้ำหนัก ของหลักฐานแผนที่แต่อย่างใด²²

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาทางปฏิบัติของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมา ศาลได้ให้คุณค่ากับ หลักฐานแผนที่มากกว่าที่เป็นมา²³ ซึ่งอาจเป็นสัญญาณการเปลี่ยนผ่านของจารีตประเพณี ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสถานะและคุณค่าของแผนที่²⁴ เช่น คดีพิพาทพรมแดน ระหว่างบูร์กินาฟาโซและมาลี ปี ค.ศ. 1986 ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) อธิบายว่า โดยตัวแผนที่เอง ไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิทางกฎหมายเกี่ยวกับอาณาเขตได้ แผนที่จะมีน้ำหนัก ก็ต่อเมื่อเป็นแผนที่ที่ถูกผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา หากไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของ สนธิสัญญา ความน่าเชื่อถือของแผนที่ย่อมลดลง และจะต้องพิจารณาไปพร้อมกับหลักฐาน อื่น ๆ ประกอบกัน²⁵ หรือในทำนองเดียวกันกับ คดีพิพาทอำนาจอธิปไตยเหนือเกาะลิกิตัน

²⁰ U.N., Report of International Arbitral Awards, vol. II, pp.852-854.

²¹ โปรดดู, *Delimitation of the Polish-Czechoslovak Frontier, (Question of Jaworzina)*, December 6, 1923, P.C.I.J., Series B, No.8, pp.32-33.

²² ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนาพาณิชย์, *ศาลโลก-ศาลประจำอนุญาโตตุลาการกับข้อพิพาทระหว่างประเทศ*, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2554, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : กรุงเทพฯ, หน้า 60.

²³ *The Frontier Dispute*, 1986 I.C.J., para. 55-56.

²⁴ ศาสตราจารย์ Malcolm n. Shaw ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายระหว่างประเทศ เห็นว่า “หนึ่งในวิธีที่ดีที่สุด ที่จะพบการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามแต่ของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ คือ ดูได้จากคำวินิจฉัยของศาล ระหว่างประเทศ ” ใน *International Law*, (4th ed. 1997), p.65.

²⁵ *The Frontier Dispute*, *supra* note 91, para. 54.

และสถาปตัน ระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซีย ปี ค.ศ. 2002 ศาลให้น้ำหนักกับแผนที่ที่แนบท้ายสนธิสัญญาเท่านั้น ส่วนแผนที่อื่น ๆ ศาลไม่ได้พิจารณา ส่วนคดีพิพาทอานาจอธิปไตยเหนือเกาะ Preda Branca/Pulau Batu Puteh ระหว่างมาเลเซียและสิงคโปร์ ปี ค.ศ. 2008 ศาลให้ความสำคัญกับแผนที่จำนวน 6 ฉบับ ซึ่งแม้ว่ามาเลเซียจะเป็นผู้จัดทำขึ้นฝ่ายเดียว แต่แผนที่เหล่านั้นได้แสดงที่ตั้งว่าหมู่เกาะพิพาทอยู่ในอาณาเขตสิงคโปร์ การที่แผนที่ที่สร้างขึ้นโดยฝ่ายตรงข้าม และแผนที่นั้นกระทบต่อสิทธิของฝ่ายผู้ทำแผนที่เอง แผนที่เช่นว่านี้จะค่อนข้างมีน้ำหนัก เพราะเท่ากับเป็นการปิดปากว่าตนได้ยอมรับอานาจอธิปไตยของอีกฝ่ายหนึ่งเหนือดินแดนพิพาท คดีนี้สามารถเทียบเคียงได้กับคดีปราสาทพระวิหาร ซึ่งหน่วยงานของฝ่ายไทยได้จัดทำแผนที่บางฉบับแสดงว่าที่ตั้งของปราสาทพระวิหารอยู่ในอาณาเขตของกัมพูชา²⁶

อย่างไรก็ตาม แม้วานักกฎหมายระหว่างประเทศบางท่านจะเห็นว่าสถานะหรือบทบาทของแผนที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากทางปฏิบัติของศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่ที่เป็นทางการ แต่สถานะหรือคุณค่าของแผนที่ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันมากที่สุดเรื่องหนึ่งในข้อพิพาทดินแดนหรือเขตแดนระหว่างประเทศ ไม่เฉพาะแต่เพียงคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แม้กระทั่งในศาลระหว่างประเทศเอง แผนที่อาจจะไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดที่มีน้ำหนักมากที่สุด (ยกเว้นคดีปราสาทพระวิหาร) ศาลจะพิจารณาข้อเท็จจริงอื่นประกอบเสมอ เช่น การปฏิบัติต่อมาในภายหลังของรัฐที่เกี่ยวข้องและไม่ใช่ว่าผู้พิพากษาทุกคนในคดี จะให้คุณค่าของแผนที่เป็นอย่างเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแผนที่ไม่ได้แสดงลักษณะที่ตั้งตามภูมิศาสตร์ที่ถูกต้อง ขัดแย้งกับข้อบทแห่งสนธิสัญญาหรือเป็นการกระทำฝ่ายเดียว หรือไม่ใช่แผนที่แนบท้ายสนธิสัญญา²⁷

3. แผนที่ในฐานะที่ก่อตั้งพันธะผูกพันทางกฎหมาย

ภายใต้ข้อ 38 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ บรรดาสนธิสัญญากฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายทั่วไป ล้วนแต่เป็นที่มาหลักของ

²⁶ โปรตุเกส, Case Concerning the Temple of Preah Vihear, *supra* note 3, p.25

²⁷ Guenter Weissberg, *supra* note 72, p.781.

กฎหมายระหว่างประเทศที่ก่อตั้งพันธะผูกพันทางกฎหมายขึ้นระหว่างรัฐ ในหัวข้อที่ผ่านมา แผนที่มีสถานะและคุณค่าแต่เพียงหลักฐานในทางระหว่างประเทศ ซึ่งอาจมีน้ำหนักมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือ และแหล่งที่มาของแผนที่นั้น ๆ ภายใต้หัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะพิจารณาว่า แผนที่สามารถสร้างพันธะผูกพันทางกฎหมายได้หรือไม่ ซึ่งอาจพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ แผนที่มีฐานะที่เป็นการกระทำที่ก่อตั้งพันธะทางกฎหมาย (legal act) และแผนที่ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของกฎหมาย

1) แผนที่ในฐานะที่เป็นการกระทำที่ก่อตั้งพันธะทางกฎหมาย (legal act)

ก. แผนที่เป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา แม้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะได้วางแนวทางการพิจารณาวินิจฉัยอย่างระมัดระวังเกี่ยวกับบทบาทของของแผนที่ในหลาย ๆ คดี โดยถือว่าตัวของแผนที่เองไม่ใช่ตราสารทางกฎหมาย และไม่อาจก่อพันธะผูกพันขึ้นได้²⁸ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีศาลก็ไม่ได้ปฏิเสธว่า แผนที่อาจมีผลผูกพันทางกฎหมายได้เช่นกัน หากเป็นแผนที่ที่เกิดขึ้นจากความยินยอมร่วมกันของภาคีที่เกี่ยวข้องโดยแนบหรือผนวกเข้าไว้ในสนธิสัญญา²⁹ เมื่อแผนที่ถูกยอมรับในฐานะส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา แผนที่นั้นย่อมมีคุณค่าทางกฎหมายเช่นเดียวกับสนธิสัญญา³⁰ เช่น ความตกลง

²⁸ The Frontier Dispute, *supra* note 91, para. 54

"[M]aps merely constitute information which varies in accuracy from case to case; of themselves, and by virtue solely of their existence, they cannot constitute a territorial title, that is, a document endowed by international law with intrinsic legal force for the purpose of establishing territorial rights. Of course, in some cases maps may acquire such legal force, but where this is so the legal force does not arise solely from their intrinsic merits: it is because such maps fall into the category of physical expressions of the will of the State or States concerned. This is the case, for example, when maps are annexed to an official text of which they form an integral part."

²⁹ โปรตุเกส, Case Concerning the Sovereignty over Pulau Ligitan & Pulau Sipadan (Indon./Malay.), Merits, Judgment, 2002 ICJ Reps. 102, 625 (Dec. 17).

³⁰ โปรตุเกส, Decision Regarding Delimitation of Border, (Eritrea-Ethiopia Boundary Comm'n, Apr. 13, 2002), para. 2.26

"As already stated, the 1900 line was traced on a map annexed to the Treaty. Both Parties agree that that map, being "annexed" to the Treaty, is a visual or linear exposition of its content and has the same force as the Treaty."

ระหว่างนอร์เวย์และโซเวียต ว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากพลังน้ำในแม่น้ำ Pasvik ลงวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 1957 ที่กำหนดอนุญาตให้คู่ภาคีสามารถสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำ เฉพาะตำแหน่งที่แสดงในแผนที่ที่แนบท้าย และความตกลงเพิ่มเติมของสนธิสัญญาว่าด้วยการจัดการความร่วมมือในบริเวณปากแม่น้ำ Ems ระหว่างเนเธอร์แลนด์และเยอรมนี ลงวันที่ 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1962 ซึ่งกำหนดคำว่า “พื้นที่ชายแดน” (frontier area) และ “เส้นเขตแดน” (line) ให้เป็นไปตามแผนที่ที่แนบท้ายสนธิสัญญา แต่ในบางกรณีแม้ สนธิสัญญาจะได้ผนวกแผนที่แนบเข้าไว้ด้วย ก็ไม่ได้หมายความว่าแผนที่จะมีผลผูกพัน ในทางกฎหมายเสมอไป หากแผนที่นั้นเป็นเพียงตัวอย่างประกอบ หรือไม่มีข้อบ่งบอก ในสนธิสัญญาว่าจะให้แผนที่ที่มีผลผูกพัน³¹

ข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง หากถือว่าแผนที่โดยตัวมันเองเป็นส่วนหนึ่งของ ข้อบทสนธิสัญญาที่สร้างพันธะทางกฎหมาย (ไม่ใช่ในฐานะหลักฐาน) ก็คือ จะสามารถ ตีความแผนที่ตามหลักการตีความภายใต้สนธิสัญญากรุงเวียนนา ว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ปี ค.ศ. 1969 ได้หรือไม่อย่างไร เพราะจะต้องตีความตามความหมายปกติธรรมดาแห่ง “ถ้อยคำ”³² ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของ “ข้อความ” แต่โดยลักษณะของแผนที่แล้ว ตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของสัญลักษณ์และเส้น

ข. แผนที่เป็นส่วนหนึ่งของข้อมติหรือคำตัดสินของศาล แผนที่นอกจากจะถูก ผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญาแล้ว แผนที่อาจถูกผนวกเข้าไว้กับเอกสาร ระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันทางกฎหมายอื่น ๆ ได้ เช่น ข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคง (SC) ตามหมวดที่ 7 แห่งกฎบัตรสหประชาชาติ หรือคำพิพากษาของศาลระหว่างประเทศ สำหรับกรณีคณะมนตรีความมั่นคงนั้นแทบจะไม่ได้แนบแผนที่เข้าไว้ในข้อมติเลย แต่ก็มีให้พบเห็นอยู่บ้าง เช่น แผนที่แนบท้ายแสดงเขตแดนระหว่างหน่วยปกครอง

³¹ William Thomas Worster, *The Role of the Map in International Law*, SSRN Electronic Journal, January 2017, p.12.

³² Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969.

Article 31 “1. A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose.”

(entity) ที่เกี่ยวข้องในข้อตกลงสันติภาพเดย์ตัน (The Dayton Peace Accords) ในข้อมติที่ 1031 (1995)

สำหรับแผนที่ที่แนบท้ายคำพิพากษา หรือคำตัดสินของศาลระหว่างประเทศนั้น มักจะเป็นแผนที่ร่าง “sketch-map” จัดทำขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการอธิบายเท่านั้น³³ แผนที่ที่ศาลจัดทำขึ้นจึงไม่ใช่ส่วนหนึ่งของบทปฏิบัติการ³⁴ (*dispositif*: operative paragraph) ซึ่งเป็นส่วนของคำพิพากษาที่ผูกพันคู่ความในคดี อนึ่งในคำพิพากษาของศาลมักจะไม่กำหนดค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอน ศาลไม่ได้มีหน้าที่ในการกำหนดเขตแดน คงเป็นหน้าที่ของคู่พิพาทที่จะดำเนินการต่อไปบนพื้นฐานที่ศาลได้กำหนด³⁵ อย่างไรก็ตาม แผนที่ซึ่งแนบไว้กับคำตัดสิน โดยไม่ได้หมายความว่านำไปเพื่อการอธิบาย แผนที่นั้นอาจเป็นส่วนหนึ่งของคำตัดสินได้³⁶

ค. แผนที่เป็นการกระทำฝ่ายเดียวของรัฐ นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้วแผนที่อาจจะก่อตั้งพันธะผูกพันทางกฎหมายขึ้นได้ในฐานะที่เป็นการกระทำฝ่ายเดียวของรัฐ (unilateral act) ด้วยเช่นกัน ตามหลักกฎหมายทั่วไปในทางระหว่างประเทศที่ว่า คำมั่นย่อมผูกพันแก่ผู้ให้คำมั่นนั้น

³³ โปรดดู, *Marit. Delimit. in the Black Sea (Rom. v. Ukr.)*, Judgment, 2009 ICJ Reps. 61, 68, n 1. (Feb. 3)

“See sketch-map No. 1, p. 69, prepared for illustrative purposes only.”; *Pros. v. Galić*, Case No. IT-98-29-T, Judgment & Opinion, para. 7 (Int’l Crim. Trib. former Yugo., Tr. Ch. I, Dec. 5, 2003)

“a set of two maps which are not authoritative and do not necessarily reflect any finding of the Trial Chamber but are attached exclusively in order to assist readers to better orient themselves.”

³⁴ โปรดดู, *Maritime Dispute (Peru v Chile)*, Judgment, 2014 ICJ Reps. 70 (Jan. 27) at Sketch-map no. 4.

³⁵ *Ibid.*, para. 197.

“In view of the circumstances of the present case, the Court has defined the course of the maritime boundary between the Parties without determining the precise geographical co-ordinates. Moreover, the Court has not been asked to do so in the Parties’ final submissions. The Court expects that the Parties will determine these co-ordinates in accordance with the present Judgment, in the spirit of good neighborliness.”

³⁶ โปรดดู, *Delimitation of Abyei case*, para. 771.

“The boundary as defined above is illustrated on the map appended to this award on a scale of 1:750,000 and based on the WGS84 datum (see Appendix 1)”

2) แผนทีในฐานะที่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของกฎหมาย

ในปัจจุบันไม่มีสนธิสัญญาทั่วไปที่กำหนดสถานะและคุณค่าของแผนที่ในฐานะเอกสารที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศ แต่หากมีการแนบแผนที่เข้ากับสนธิสัญญา ก็อาจทำให้แผนที่นั้นมีคุณสมบัติเป็นสนธิสัญญาซึ่งได้รับการยอมรับจากภาคีที่เกี่ยวข้องได้ ภายใต้ขอบเขตและความหมายที่กำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา ค.ศ. 1969 อย่างไรก็ตาม การจัดทำแผนที่มักเป็นกระบวนการที่แยกออกมาจากการทำสนธิสัญญาเขตแดน ซึ่งโดยหลักการแล้วมักจะกำหนดคณะกรรมการร่วมขึ้นมาจัดทำแผนที่ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับข้อบทที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเขตแดนในสนธิสัญญานั้น ๆ หากแผนที่ไม่ถูกต้องก็อาจได้รับการปฏิเสธจากภาคีที่เกี่ยวข้องได้ ดังนั้น แผนที่ในบริบทนี้จึงไม่มีสถานะเป็นสนธิสัญญา และไม่ใช้ตราสารในทางกฎหมายโดยตัวมันเอง แต่หากพิจารณาจากทางปฏิบัติของรัฐที่ได้มีการยอมรับแผนที่โดยฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือมีการเพิกเฉยต่อแผนที่ที่ตนมีส่วนได้เสีย แผนที่อาจตกอยู่ภายใต้ขอบเขตของที่มากกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ หรือหลักกฎหมายทั่วไป ก็ได้

ก. แผนที่ในขอบเขตของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (Customary International Law) คือ การปฏิบัติกันโดยทั่วไปของรัฐ (general state practice) โดยสิ่งที่ปฏิบัติกันนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นกฎหมาย หรือเป็นสิ่งที่ชอบธรรม (accepted as law) กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ เป็นที่มาหลักประการหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งมีได้อยู่ในรูปแบบลายลักษณ์อักษร จึงมักจะขาดความชัดเจนทั้งในด้านขอบเขต และเนื้อหาสาระ คำวินิจฉัยของศาลระหว่างประเทศ รวมถึงการประมวลเอาจารีตประเพณีระหว่างประเทศขึ้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงมีความสำคัญอย่างมากในการอธิบายขอบเขตและเนื้อหาที่แน่นอน

กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ อาจมีได้ทั้งที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่มีลักษณะสากล (universal) หรือเป็นกฎหมายจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น (regional) หรือแม้แต่กฎหมายจารีตประเพณีสองฝ่าย (bilateral) การยอมรับนับถือแผนที่ร่วมกันโดยฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ก็ย่อมทำให้แผนที่นั้นกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อเกิดจารีตประเพณีสองฝ่ายขึ้นได้ แม้ว่าจะไม่มีตัวอย่างมากนักแต่จารีตสองฝ่ายก็ได้รับการยืนยัน

โดยคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เช่น ในคดี Right of Passage over Indian Territory ระหว่างโปรตุเกสและอินเดีย โดยศาลยืนยันว่า ทางปฏิบัติที่รัฐทั้งสองได้ยอมรับต่อเนื่องยาวนานนั้น เป็นพื้นฐานแห่งสิทธิและหน้าที่ระหว่างกัน³⁷

ข. แผนที่ในขอบเขตของหลักกฎหมายทั่วไปในทางระหว่างประเทศ

ยกตัวอย่างเช่น หลักกฎหมายปิดปาก (*estoppel*) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายสำคัญประการหนึ่งในหลักกฎหมายทั่วไป ที่แผนที่อาจเข้าไปเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งได้ ในบริบทนี้แผนที่ทำหน้าที่ในฐานะการยืนยัน หรือคัดค้านของภาคีที่เกี่ยวข้องต่อข้อผูกพัน เมื่อภาคีฝ่ายที่ ได้รับผลกระทบจากแผนที่ไม่ได้โต้แย้งในความผิดพลาดคลาดเคลื่อนใด ๆ แผนที่เช่นนั้นย่อมมีผลทางกฎหมายที่สำคัญตามมา³⁸ เช่น ในการต่อสู้คดีปราสาทพระวิหาร ประเทศไทย ได้โต้แย้งถึงความผิดพลาดของแผนที่ แต่ก่อนหน้านั้นศาลมองว่า ประเทศไทยไม่ได้คัดค้านแผนที่ กลับนิ่งเฉยมากกว่า 50 ปี รวมถึงเผยแพร่แผนที่ดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการยอมรับ³⁹ จะเห็นได้ว่าแผนที่ไม่ได้ก่อตั้งพันธะทางกฎหมายขึ้นด้วยตัวเอง ศาลพิจารณาจากการที่ไทยนิ่งเฉยทั้งที่ควรโต้แย้งหากเห็นว่าแผนที่นั้นผิดพลาด แผนที่ในคดีนี้จึงทำหน้าที่ในฐานะองค์ประกอบของหลักกฎหมายปิดปาก⁴⁰

4. ศาลระหว่างประเทศ และทางปฏิบัติของศาลในข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะและคุณค่าของแผนที่

ดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้นว่าศาลระหว่างประเทศมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศให้ชัดเจน ข้อพิจารณาเกี่ยวกับกรณีสถานะและคุณค่าของหลักฐานแผนที่ก็เช่นกัน ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (Permanent Court of Arbitration: PCA) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ

³⁷ Right of Passage over Indian Territory (Merits) (Port. v. India), 1960 I.C.J. 6 (Apr. 12)

³⁸ โปรตุเกส, Eritrea v. Ethiopia, Decision Regarding Delimitation of Border, paras. 3.21-3.22

“But a map ... which is ... acted upon, or not reacted to, by the adversely affected party, can be expected to have significant legal consequences.”

³⁹ Case Concerning the Temple of Preah Vihear, *supra* note 3, paras. 23, 28, 32.

⁴⁰ William Thomas Worster, *supra* note 99, p.17.

(International Court of Justice: ICJ) ได้พิจารณาเกี่ยวกับแผนที่มาหลายทศวรรษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะและบทบาทปัจจุบันของแผนที่ในกฎหมายระหว่างประเทศ

4.1 ความเบื้องต้นเกี่ยวกับศาลระหว่างประเทศ

ศาลระหว่างประเทศเป็นคำที่มีความหมายอย่างกว้าง ครอบคลุมสถาบันทางตุลาการที่มีนิติฐานะในทางกฎหมายระหว่างประเทศทั้งปวง อาทิ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ศาลอาญาระหว่างประเทศ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ศาลยุติธรรมแห่งยุโรป อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นไปที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ ซึ่งเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนของรัฐโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับ ความมุ่งหมายของกฎบัตรสหประชาชาติใน ข้อ 33 ที่กำหนดว่า

“ผู้เป็นฝ่ายในกรณีพิพาทใด ๆ ซึ่งหากดำเนินอยู่ต่อไปน่าจะเป็นอันตรายแก่การดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ และความมั่นคงระหว่างประเทศ ก่อนอื่นจักต้องแสวงหาการแก้ไขโดยการเจรจา การได้ส่วน การไกล่เกลี่ย การประนีประนอม อนุญาโตตุลาการ การระงับโดยทางศาล การหันเข้าอาศัยทบวงการตัวแทน หรือการตกลงส่วนภูมิภาค หรือสันติวิธี ประการอื่นใดที่คู่กรณีจะพึงเลือก”⁴¹

ก. ศาลประจำอนุญาโตตุลาการ (Permanent Court of Arbitration-PCA)

ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ เป็นศาลถาวรระหว่างประเทศที่มีความเก่าแก่มากที่สุด ก่อตั้งขึ้นโดยอนุสัญญาว่าด้วยการระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศโดยสันติวิธี (Convention for the pacific Settlement of International Disputes, 1899) นับเป็นสถาบันตุลาการระหว่างประเทศแรกของโลก ที่ตั้งขึ้นโดยสนธิสัญญาพหุภาคี ศาลนี้มีที่ตั้งที่ทำการ ณ วังสันติภาพ กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ เริ่มดำเนินงานครั้งแรก

⁴¹ Charter of the United Nations, 1945

Article 33 “1. The parties to any dispute, the continuance of which is likely to endanger the maintenance of international peace and security, shall, first of all, seek a solution by negotiation, enquiry, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional agencies or arrangements, or other peaceful means of their own choice.”

ในปี ค.ศ. 1902 ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศไม่ได้มีลักษณะดังเช่นศาลในบริบททั่วไปซึ่งมีผู้พิพากษานั่งอยู่ประจำเป็นองค์คณะพิจารณาคดี หากแต่มีรายชื่อนักกฎหมายซึ่งรัฐภาคีได้แต่งตั้งไว้ รัฐละ 4 คน⁴² ประกอบกันเป็น “หมู่ประจำชาติ” (National Group) บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งนี้จะอยู่ในบัญชีรายชื่อสมาชิกของศาล (members of the court) มีกำหนดวาระ 6 ปี ซึ่งสำนักงานระหว่างประเทศของศาลจะแจ้งบัญชีรายชื่อนี้แก่บรรดารัฐภาคีทั้งปวงให้รับทราบ โดยหากเกิดกรณีพิพาท คู่พิพาทอาจเลือกใช้นักกฎหมายจากบัญชีรายชื่อนี้เป็นคณะอนุญาโตตุลาการ (Panel of Arbitrators) เพื่อพิจารณาวินิจฉัยคดีได้

ในปัจจุบันการทำหน้าที่ของศาลประจำอนุญาโตตุลาการ ไม่ได้จำกัดเฉพาะข้อพิพาทระหว่างรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงข้อพิพาทที่มีองค์การระหว่างประเทศ บริษัทเอกชนเป็นคู่ความด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิพาทด้านการค้า การเงิน การลงทุนต่าง ๆ

คดีพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนที่ศาลประจำอนุญาโตตุลาการเคยพิจารณา ได้แก่ ข้อพิพาทกรณีทะเลจีนใต้ ระหว่างฟิลิปปินส์-จีน กรณีพิพาทเกาะติมอร์ ระหว่างเนเธอร์แลนด์และโปรตุเกส ปี ค.ศ. 1914 กรณีพิพาทเกาะ Palmas ระหว่างสหรัฐอเมริกาและเนเธอร์แลนด์ ปี ค.ศ. 1928 กรณีพิพาทอานาจอธิปไตยเหนือเกาะและการปักปันเขตแดนทางทะเล ระหว่างเอริเทรียและเยเมน ปี ค.ศ. 1988 และ 1989 กรณีพิพาทเกี่ยวกับการถมทะเล ระหว่างมาเลเซียและสิงคโปร์ ปี ค.ศ. 2003 กรณีพิพาท

⁴² Convention for the Pacific Settlement of International Disputes, 1899

Article 23 “ Within the three months following its ratification of the present Act, each Signatory Power shall select four persons at the most, of known competency in questions of international law, of the highest moral reputation, and disposed to accept the duties of Arbitrators. The persons thus selected shall be inscribed, as Members of the Court, in a list which shall be notified by the Bureau to all the Signatory Powers. Any alteration in the list of Arbitrators is brought by the Bureau to the knowledge of the Signatory Powers. Two or more Powers may agree on the selection in common of one or more Members. The same person can be selected by different Powers. The Members of the Court are appointed for a term of six years. Their appointments can be renewed. In case of the death or retirement of a Member of the Court, his place shall be filled in accordance with the method of this appointment.”

เกี่ยวกับการปักปันเขตแดนทางทะเล ระหว่างบาบาโด ตรินิแดด โทบาโก ปี ค.ศ. 2006
กรณีพิพาทเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนทางทะเล ระหว่างกายอานาและซูรินาม ปี ค.ศ. 2007
กรณีพิพาทเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน ระหว่างเอริเทรียและเอธิโอเปีย ปี ค.ศ. 2008

ข. ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice-ICJ)

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือที่รู้จักกันในนาม “ศาลโลก” เป็นหนึ่งในหกองค์หลักขององค์การสหประชาชาติ⁴³ ก่อตั้งขึ้นโดยกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations, 1945) เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรทางตุลาการของสหประชาชาติ ในการระงับข้อพิพาททางกฎหมายระหว่างรัฐ⁴⁴ ดังที่กำหนดไว้ในข้อ 92 ความว่า

“ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศจะเป็นองค์กรทางตุลาการอันสำคัญของสหประชาชาติ ศาลฯ ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามธรรมนูญผนวกท้าย ซึ่งยึดธรรมนูญศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นมูลฐานและซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับกฎบัตรฉบับนี้”⁴⁵

ในขณะเดียวกัน ศาลนี้ก็มีเขตอำนาจโดยความยินยอม (consent) ของคู่พิพาท แทนที่ศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ (Permanent Court of International Justice: PCJ) หรือ “ศาลโลกเก่า” ซึ่งก่อตั้งขึ้นในสมัยสันนิบาตชาติและได้ถูกยุบเลิกไป โดยผลของ ข้อ 36 วรรค 5 และ ข้อ 37 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศตามลำดับ ความว่า

⁴³ Charter of the United Nations, 1945

Article 7 “1. There are established as the principal organs of the United Nations: a General Assembly, a Security Council, an Economic and Social Council, a Trusteeship Council, an International Court of Justice, and a Secretariat.”

⁴⁴ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 34 “1. Only states may be parties in cases before the Court.”

⁴⁵ Charter of the United Nations, 1945

Article 92 “The International Court of Justice shall be the principal judicial organ of the United Nations. It shall function in accordance with the annexed Statute, which is based upon the Statute of the Permanent Court of International Justice and forms an integral part of the present Charter.”

“คำแถลงที่ทำตามข้อ 36 ของธรรมนูญศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศ และยังใช้บังคับอยู่นั้น ในระหว่างภาคีแห่งธรรมนูญนี้ ให้ถือว่าเป็นการยอมรับอำนาจ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยบังคับสำหรับกำหนดเวลาที่ยังใช้บังคับอยู่และ ตามถ้อยคำแห่งคำแถลงนั้น ๆ”⁴⁶

“ในเมื่อสนธิสัญญา หรืออนุสัญญาที่ใช้บังคับอยู่กำหนดให้ส่งเรื่องให้ศาลที่ตั้งขึ้น ตามกติกาสันนิบาตชาติ หรือศาลประจำยุติธรรมระหว่างประเทศวินิจฉัย ก็ให้ส่งเรื่อง ระหว่างภาคีแห่งธรรมนูญนี้ไปให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศวินิจฉัย”⁴⁷

จะเห็นได้ว่าศาลยุติธรรมระหว่างประเทศไม่ได้มีอำนาจเหนือคดีพิพาทระหว่างรัฐ โดยอัตโนมัติ ตามธรรมนูญของศาลจะต้องมีการแถลงยอมรับเขตอำนาจศาลไว้โดยทุกฝ่าย ที่พิพาทกัน เมื่อให้ความยินยอมแล้วศาลจะมี “เขตอำนาจบังคับ” (Compulsory Jurisdiction) แม้ว่ารัฐฝ่ายที่ถูกฟ้องจะสมัครใจ หรือไม่สมัครใจเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีของศาล หรือไม่ก็ตาม

ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศประกอบด้วยผู้พิพากษาประจำ จำนวน 15 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 9 ปี กระจายสัดส่วนตามภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก กล่าวคือ ผู้พิพากษา 3 คนจากแอฟริกา 2 คนจากละตินอเมริกา 3 คนจากเอเชีย 5 คนจากยุโรป ตะวันตกและรัฐอื่น (แคนาดา สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์) และ 2 คน

⁴⁶ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 36 “...5. Declarations made under Article 36 of the Statute of the Permanent Court of International Justice and which are still in force shall be deemed, as between the parties to the present Statute, to be acceptances of the compulsory jurisdiction of the International Court of Justice for the period which they still have to run and in accordance with their terms.”

⁴⁷ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 37 “Whenever a treaty or convention in force provides for reference of a matter to a tribunal to have been instituted by the League of Nations, or to the Permanent Court of International Justice, the matter shall, as between the parties to the present Statute, be referred to the International Court of Justice.”

จากยุโรปตะวันออก⁴⁸ เมื่อสมัชชาใหญ่และคณะมนตรีความมั่นคงได้ลงมติเลือกให้ผู้ใดดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลแล้ว บุคคลผู้นั้นจะต้องทำหน้าที่โดยอิสระ ไม่ถือว่าเป็นผู้แทนของประเทศตน ในกรณีที่คู่พิพาททั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มีผู้พิพากษาที่เป็นคนชาติของตนในคดี สามารถเสนอต่อศาลให้มีผู้พิพากษาเฉพาะคดีได้ (Judge ad hoc) โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมีสัญชาติของรัฐ ซึ่งผู้พิพากษาเฉพาะคดีก็มักแต่งตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างสูงในทางกฎหมายระหว่างประเทศ และมีสถานะเทียบเท่ากับผู้พิพากษาประจำในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีทุกประการ นอกจากนี้ศาลยังสามารถแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อทำการสอบสวนหรือเสนอความเห็นใดๆต่อศาลในฐานะผู้เชี่ยวชาญก็ได้⁴⁹

ในแง่ของผลผูกพันของคำพิพากษา (judgment) ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศนั้น เฉพาะส่วนที่เป็นข้อบทปฏิบัติการ (operative paragraphs) ของคำพิพากษานั้น ที่ผูกพันคู่ความที่จะต้องปฏิบัติตาม เพราะส่วนดังกล่าวเป็นส่วนที่ศาลได้พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด (decision) ประเด็นแห่งคดี เพื่อกำหนดสถานะแห่งสิทธิ หรือก่อพันธผูกพันขึ้นระหว่างคู่ความ ทั้งนี้ ข้อ 94 วรรคหนึ่งของกฎบัตรสหประชาชาติกำหนดพันธผูกพันแก่รัฐที่ตกเป็นฝ่ายในคดี ความว่า

“1. สมาชิกแต่ละประเทศของสหประชาชาติ รับที่จะอนุวัตตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีใด ๆ ที่ตนตกเป็นฝ่ายหนึ่ง”⁵⁰

อนึ่งคำพิพากษาของศาลฯ ถือเป็นที่สุด ไม่อาจอุทธรณ์ได้ แต่หากคู่ความฝ่ายใดไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาล ก็สามารถร้องขอต่อศาลให้ทบทวนคำพิพากษาใหม่ได้ (revision of a judgment) หากพบในภายหลังว่ามีข้อเท็จจริงใหม่ ที่อาจทำให้ผลคตินั้น

⁴⁸ การกระจายสัดส่วนเช่นนี้เป็นไปตามการกระจายสัดส่วนสมาชิกคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

⁴⁹ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 51 “During the hearing any relevant questions are to be put to the witnesses and experts under the conditions laid down by the Court in the rules of procedure referred to in Article 30.”

⁵⁰ Charter of the United Nations, 1945

Article 94 “1. Each Member of the United Nations undertakes to comply with the decision of the International Court of Justice in any case to which it is a party.”

เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยข้อเท็จจริงนั้นต้องไม่เคยนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลในคดีนั้น และต้องไม่ใช่ความผิดของฝ่ายที่หยิบยกเอาข้อเท็จจริงใหม่นั้นเอง ที่ไม่ได้หยิบขึ้นกล่าวอ้าง และจะต้องยื่นคำขอต่อศาลภายในระยะเวลา 6 เดือน นับแต่วันที่พบข้อเท็จจริงใหม่ แต่หากผ่านพ้นไปเกิน 10 ปี หลังมีคำพิพากษา ก็ไม่อาจขอให้ทบทวนคำพิพากษาได้⁵¹

นอกจากนี้หากคู่ความมีความเห็นไม่ตรงกันเกี่ยวกับขอบเขตหรือความหมายของคำพิพากษา ก็สามารถยื่นคำร้องขอต่อศาลให้ตีความคำพิพากษาได้ ตามข้อ 60 ของธรรมนูญศาลฯ ซึ่งไม่ได้กำหนดอายุความการยื่นไว้ แต่การขอตีความจะต้องไม่เป็นการขยายหรือแก้ไขขอบเขตของบทปฏิบัติการคำพิพากษาเดิม หรือเข้าข่ายเป็นคำขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้น คำขอตีความจึงจำกัดอยู่ที่ส่วนที่เป็นบทปฏิบัติการของคำพิพากษา และส่วนที่เป็นเหตุผลที่สามารถแยกออกจากบทปฏิบัติการได้

4.2 กรณีศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของแผนที่ในทางปฏิบัติของศาลระหว่างประเทศ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในการพิจารณาคดีพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างรัฐ ศาลประจำอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (PCA) และศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงการพิจารณาถึงบทบาทและความสำคัญของแผนที่ได้ เพราะเป็นเอกสาร

⁵¹ Statute of the International Court of Justice, 1945

Article 61 “1. An application for revision of a judgment may be made only when it is based upon the discovery of some fact of such a nature as to be a decisive factor, which fact was, when the judgment was given, unknown to the Court and also to the party claiming revision, always provided that such ignorance was not due to negligence.

2. The proceedings for revision shall be opened by a judgment of the Court expressly recording the existence of the new fact, recognizing that it has such a character as to lay the case open to revision, and declaring the application admissible on this ground.

3. The Court may require previous compliance with the terms of the judgment before it admits proceedings in revision.

4. The application for revision must be made at latest within six months of the discovery of the new fact.

5. No application for revision may be made after the lapse of ten years from the date of the judgment.”

ที่เป็นรูปธรรมที่สุดที่คู่ความจะเสนอมายังศาลเพื่อพิสูจน์สิทธิที่ดีกว่าของฝ่ายตน แต่อย่างไรก็ตาม สถานะหรือคุณค่าของแผนที่ในแต่ละคดีก็อาจจะแตกต่างกันไปตามลักษณะแหล่งที่มา ความน่าเชื่อถือ หรือการยอมรับของฝ่ายในกรณีพิพาท ดังเช่นกรณีศึกษาตามคดีตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้หยิบยกมาอธิบายไว้ข้างท้ายนี้

ก. คดีพิพาท The Rann of Kutch Arbitration (Indo-Pakistan Western Boundary Case) Rann of Kutch เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ห้อมล้อมด้วยบึงเกลือ ครอบคลุมพรมแดนระหว่างอินเดียและปากีสถาน ประมาณ 8,000 ตารางไมล์ ในปี ค.ศ. 1965 เกิดข้อพิพาทดินแดนระหว่างสองประเทศตลอดแนวพรมแดนปากีสถานอ้างว่าตอนเหนือของ Rann เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัด Sind ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปากีสถาน ในปี ค.ศ. 1947 ส่วนอินเดียอ้างว่าพื้นที่ Rann ทั้งหมดอยู่ภายใต้อธิปไตยของ Kutch ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียในปี ค.ศ. 1947 การทำหน้าที่คนกลางในการเจรจาของนายกรัฐมนตรีแห่งสหราชอาณาจักรในขณะนั้น ทำให้ทั้งสองฝ่ายยุติกิจกรรมทางการทหาร และตกลงนำข้อพิพาทสู่ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ (PCA) ศาลมีคำตัดสินในปี ค.ศ. 1968 โดยศาลเห็นว่า ในเชิงประวัติศาสตร์มิได้มีการยอมรับหรือก่อตั้งเขตแดนในพื้นที่พิพาท แต่ถ้อยแถลงและแผนที่ต่าง ๆ นั้นสามารถตีความได้ถึง การยอมรับในข้อเรียกร้องของอีกฝ่าย และในทางกลับกันก็เท่ากับเป็นการสละสิทธิโดยใจสมัครของอีกฝ่ายไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ในคดีนี้แม้ว่าศาลจะอาศัยหลักฐานแผนที่ในการพิจารณาปัญหา แต่ก็ระมัดระวังที่จะไม่ยืนยันคุณค่าของแผนที่

ข. คดีพิพาทเขตแดนระหว่างเอริเทรียและเยเมน (Arbitration between the State of Eritrea and the Republic of Yemen 1998) คดีนี้เป็นคดีพิพาทเหนือหมู่เกาะหลายเกาะในทางตอนใต้ของทะเลแดง เอริเทรียอ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะส่วนใหญ่ บนพื้นฐานของสนธิสัญญาโลซานน์ (Treaty of Lausanne) ซึ่งเอริเทรียสืบสิทธิจากอิตาลีหลังจากที่ได้รับอำนาจอธิปไตย ในปี ค.ศ. 1923 ในทางตรงกันข้ามกับเยเมนที่อ้างสิทธิเหนือหมู่เกาะส่วนใหญ่บนพื้นฐานทฤษฎีการวนกลับคืน (theory of Reversion) โดยประวัติศาสตร์เกาะต่าง ๆ เป็นของเยเมน และหลังจากที่จักรวรรดิออตโตมันสิ้นสุดลง

ในปี ค.ศ. 1923 หมู่เกาะต่าง ๆ ได้หวนคืนสู่เจ้าของเดิม นั่นคือ เยเมน⁵² อย่างไรก็ตาม ศาลปฏิเสธข้ออ้างของทั้งสองฝ่าย โดยได้นำหลักการ กฎเกณฑ์ และทางปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศมาใช้ในการพิจารณาคดี ซึ่งคดีนี้คู่กรณีได้แสดงคุณค่าความสำคัญของแผนที่ที่แตกต่างกัน จุดยืนของเอริเทรีย คือ โดยทั่วไปแล้วหลักฐานแผนที่โดยตัวของมันเองมีข้อโต้แย้งและไม่น่าเชื่อถือ (contradictory) และไม่อาจใช้ก่อตั้งสิทธิเรียกร้องทางกฎหมายในดินแดนได้⁵³ ส่วนเยเมนเห็นว่า แผนที่เป็หลักฐานสำคัญที่แสดงถึงท่าทีและเจตนาของภาคีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำใด ๆ ของรัฐ รวมถึงเป็นหลักฐานการยอมรับและการปฏิเสธส่วนได้เสีย⁵⁴ แม้ว่าคดีนี้ศาลอนุญาโตตุลาการ จะได้ตัดสินคดีในท้ายที่สุดโดยอาศัยพื้นฐานจากหลักฐานอื่น แต่ศาลให้ความเห็นว่า หลักฐานแผนที่จะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นเมื่อไม่มีหลักฐานอื่น ๆ⁵⁵ นอกจากนี้ในการเสนอแผนที่ของคู่พิพาททั้งสองฝ่าย ศาลยังพิจารณาว่า หลักฐานแผนที่ของฝ่ายหนึ่งดีกว่าอีกฝ่ายในแง่ขอบเขตและปริมาตร⁵⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของศาลที่จะยอมรับคุณค่าของหลักฐานแผนที่

ค. คดีพิพาทปราสาทพระวิหารระหว่างกัมพูชาและไทย (Case Concerning the Temple of Phreh Vihear) คดีนี้มักจะถูกอ้างอิงถึงอยู่บ่อยครั้งในฐานะจุดเปลี่ยนสำคัญในการประเมินหลักฐานแผนที่ของศาลระหว่างประเทศ⁵⁷ ข้อพิพาทในคดีนี้ คือประเด็นเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่ปราสาทพระวิหาร⁵⁸ ซึ่งข้อพิพาทอยู่บนพื้นฐานการกำหนดเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีนฝรั่งเศส (ซึ่งกัมพูชาเป็นรัฐอารักขาในขณะนั้น) ระหว่างปี ค.ศ. 1903-1908⁵⁹ ในคดีนี้สนธิสัญญาเขตแดนระหว่างภาคี ฉบับลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1904 กำหนดไว้ในข้อ 1 ให้ใช้สันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างสยาม

⁵² Eritrea-Yemen Arbitration, p.99, paras. 31-34.

⁵³ Ibid., at 99-100, para. 367.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid., at 101, para. 375.

⁵⁶ Ibid., at 104, para. 388.

⁵⁷ Guenter Weissberg, *supra* note 72, p.792.

⁵⁸ Temple of Preah Vihear (Thail. v. Cambodia), 1962 I.C.J. (June 15) (summary of judgment), p.6. available at <http://www.icj.org/icjwww/idecisions/summaries/ictsummary620615.htm> (last visited Jan. 23, 2020).

⁵⁹ Ibid.

และกัมพูชาตามแนวด้านตะวันออกของเทือกเขาพนมดงรัก⁶⁰ และข้อ 3 ของสนธิสัญญานี้ได้กำหนดให้มีการตั้งคณะกรรมการผสมสยาม-ฝรั่งเศสขึ้น เพื่อกำหนดเขตแดนตามที่ระบุไว้ในข้อ 1 ซึ่งในเวลาต่อมาคณะกรรมการได้ดำเนินการกำหนดและทำหลักเขตในพื้นที่แต่ไม่ได้บันทึกว่า ได้มีการกำหนดและทำหลักเขตในพื้นที่ของเทือกเขาพนมดงรักหรือไม่ ขั้นตอนสุดท้ายของการปักปันเขตแดน คือ การจัดทำแผนที่⁶¹ ฝ่ายสยามในขณะนั้นไม่มีวิธีการทางเทคนิคการทำแผนที่ที่เพียงพอจึงได้ขอให้ทางการฝรั่งเศสจัดทำแผนที่พื้นที่เขตแดน⁶² โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายฝรั่งเศสบางคนที่เป็นคณะกรรมการผสมที่ถูกตั้งขึ้นตามข้อ 3 เป็นผู้จัดทำการจัดพิมพ์แผนที่แล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1908 ประกอบด้วยแผนที่จำนวน 11 ระวัง และส่งมอบให้กับรัฐบาลสยาม⁶³ หนึ่งในจำนวนนี้ คือ แผนที่ระวางดงรักที่แสดงว่าที่ตั้งของปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตแดนของกัมพูชา⁶⁴ กัมพูชาอาศัยแผนที่ฉบับนี้เป็นหลักในการอ้างอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหาร ส่วนประเทศไทยได้แย้งว่าแผนที่ดังกล่าวไม่ใช่ผลงานของคณะกรรมการผสม และย่อมไม่มีผลผูกพัน และเส้นเขตแดนซึ่งกำหนดตามแนวสันปันน้ำที่แท้จริง จะทำให้ปราสาทพระวิหารอยู่ในเขตแดนของไทย⁶⁵

ศาลเห็นว่าแผนที่ไม่ได้มีผลผูกพันในขณะที่ถูกจัดทำขึ้น ประเด็นจึงอยู่ที่ว่ารัฐคู่พิพาทได้ยอมรับแผนที่ และเส้นที่กำหนดในแผนที่ในฐานะผลงานของคณะกรรมการผสมหรือไม่ ซึ่งย่อมมีผลทำให้แผนที่ที่มีผลผูกพัน ไทยไม่ได้คัดค้าน หรือทักท้วงความผิดพลาดของแผนที่ในขณะนั้น หรืออีกหลายปีต่อมา⁶⁶ จึงเท่ากับไทยยอมรับแผนที่ และตัดสินว่าปราสาทพระวิหาร

⁶⁰ Convention between France and Siam, 1904, *supra* note 2.

⁶¹ Temple of Preah Vihear, *supra* note 126.

⁶² Ibid.

⁶³ Guenter Weissberg, *supra* note 72, p.793.

⁶⁴ Temple of Preah Vihear, *supra* note 126.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Guenter Weissberg, *supra* note 72, pp.801-802.

"In the eyes of the majority, the respondent state had accepted, adopted, recognized or acquiesced in the erroneous map as representing the outcome of the delimitation and had precluded itself from contesting its validity; approval was given as early as 1908 as a result of certain circumstances, such as the wide distribution of the maps and their acknowledgement by the Minister of the Interior."

ตั้งอยู่ในดินแดนภายใต้อำนาจอธิปไตยของกัมพูชา ในคดีนี้แสดงให้เห็นว่าหลักฐานแผนที่เป็นพื้นฐานสำคัญที่ศาลใช้พิจารณาเพื่อมีคำพิพากษา ถึงขนาดที่กัมพูชาตีความว่า ศาลได้วินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับสถานะเส้นเขตแดนในแผนที่แล้ว⁶⁷

การวินิจฉัยของศาลในคดีมีข้อสังเกตที่น่าสนใจ คือ ในความขัดแย้งของแผนที่ซึ่งไม่ได้กล่าวไว้ในสนธิสัญญา หรือได้ลงนามรับรองโดยภาคีแห่งสนธิสัญญาเขตแดนกับเขตแดนที่ได้นิยามไว้ในสนธิสัญญาอย่างชัดเจน สิ่งใดควรค่าที่ศาลจะให้น้ำหนักมากกว่า เห็นได้ชัดว่าในคดีนี้ ศาลให้น้ำหนักกับแผนที่ซึ่งถือได้ว่าเป็นทางปฏิบัติของรัฐทั้งสองมากกว่า ข้อบทในสนธิสัญญา

ง. คดีพิพาทเขตแดนระหว่างบูร์กินาฟาโซและมาลี (Case Concerning the Frontier Dispute) คดีนี้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายล้วนแต่เคยเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส กล่าวคือ โวลตาตอนบน (Upper Volta) และซูดานฝรั่งเศส (French Sudan) ตามลำดับ⁶⁸ หลังจากที่ไม่อาจบรรลุความตกลงเขตแดนร่วม ความยาวกว่า 300 กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ คู่พิพาทได้เสนอข้อพิพาทไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และเสนอประมวลเอกสารการจัดทำแผนที่จำนวนมากต่อศาลศาลเห็นว่า แผนที่เพียงหลักฐานที่ไม่ได้มีความสำคัญ ซึ่งอาจจะนำมาใช้ร่วมกับหลักฐานอื่น ๆ เพื่อกำหนดข้อเท็จจริง⁶⁹ ศาลไม่อาจหดยิบยกเอาข้อมูลใด ๆ จากแผนที่ซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลที่น่าเชื่อถืออื่น ๆ มาใช้⁷⁰ แต่อย่างไรก็ตามในท้ายที่สุดศาลได้ตัดสินว่า มีแผนที่จำนวนสองแผนที่ได้ผลิตขึ้นดูจะมีนัยสำคัญเป็นพิเศษ⁷¹ ซึ่งถูกผลิตขึ้นโดยหน่วยงานที่เป็นกลางของคู่พิพาท

⁶⁷ ในมุมมองประเทศไทย ศาลใช้แผนที่เป็นแต่เพียงเหตุผลอย่างหนึ่งในการตัดสินอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาทเท่านั้น ศาลไม่ได้พิพากษาสถานะของเส้นเขตแดนว่าเป็นไปตามสันปันน้ำตามข้อบทสนธิสัญญาหรือไม่ และไม่ได้พิพากษาว่าเส้นเขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาต้องเป็นไปตาม แผนที่ตอนดงรัก มาตราส่วน 1:200,000 ที่กัมพูชากล่าวอ้าง

⁶⁸ Martin Dixon, Robert Mccorquodale, *Cases and Materials on International law*, (3d ed., 2000). p.234.

⁶⁹ The Frontier Dispute, 1986 I.C.J. pt. 7 (summary of judgment).

⁷⁰ The Frontier Dispute, *supra* note 91, at 586, para. 62.

⁷¹ โปรดดู, The Frontier Dispute, 1986

“the 1:500,000 scale map of the colonies of French West Africa, 1925 edition, known as the Blondel la Rougery map, and the 1:200,000 scale map of West Africa, issued by the French Institute Geographique National and originally published between 1958 and 1960”

โดยศาลเลือกใช้แผนที่ฉบับหนึ่ง โดยอธิบายคุณค่าของหลักฐานแผนที่ว่า อาจมีบทบาทชี้ขาดได้ (decisive role) ในกรณีที่หลักฐานอื่น ๆ ทั้งปวงไม่เพียงพอ หรือไม่อาจแสดงเส้นเขตแดนที่แน่นอนได้⁷² ในคดีนี้แม้ว่าศาลจะได้อธิบายถึงการจำกัดคุณค่าของแผนที่อย่างมาก แต่ศาลเองก็ถือว่าแผนที่มีความสำคัญ ถึงขนาดเป็นหลักฐานชี้ขาดในการยืนยันเส้นเขตแดนหรือตำแหน่งดินแดนได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือทางเทคนิคและความเป็นกลางที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนที่

จ. คดีพิพาทอำนาจอธิปไตยเหนือเกาะลิกิตันและเกาะซีปาดัน (Case Concerning Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan) ระหว่างอินโดนีเซียและมาเลเซีย เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1967 ทั้งสองประเทศต่างอ้างสิทธิในพื้นที่บริเวณเกาะซีปาดัน และเกาะลิกิตันซึ่งมีเนื้อที่ราว 10.4 และ 7.4 เฮกตาร์ ฝ่ายอินโดนีเซียอ้างว่าเกาะนี้เป็นของอินโดนีเซียตามอนุสัญญาระหว่างอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ ปี ค.ศ. 1891 ซึ่งเคยเป็นเจ้าอาณานิคมในดินแดนที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งเขตแดนบริเวณกาลิมันตัน (Kalimantan) ทำให้เกาะทั้งสองอยู่ในเขตของอินโดนีเซีย อินโดนีเซียเสนอแผนที่ต่อศาลและยืนยันว่า แผนที่ที่ผลิตขึ้นมีความสอดคล้องกับแนวเขตที่ขยายออกนอกชายฝั่งไปทางเหนือของตำแหน่งที่รู้จักของเกาะลิกิตันและซีปาดัน ส่วนมาเลเซียกล่าวอ้างว่าเกาะทั้งสองอยู่ในอำนาจอของมาเลเซีย เพราะตกทอดมาจากสมัยสุลต่านซูลู (Sulu) ครองอำนาจ และตกทอดไปยังสเปน จากนั้นอังกฤษมารับช่วงต่อ

นอกจากนี้แผนที่ฉบับของเนเธอร์แลนด์ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า เขตแดนนั้นสิ้นสุดที่ชายฝั่งตะวันออกของเซบาติก (Sebatik)⁷³ หรือแม้แต่แผนที่ของอินโดนีเซียที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 ก็ไม่ได้แสดงว่าหมู่เกาะพิพาทเป็นของอินโดนีเซีย เพื่อสนับสนุนการตีความอนุสัญญาระหว่างอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ ปี ค.ศ. 1891 มาเลเซียเสนอแผนที่ฉบับหนึ่ง ซึ่งผนวกเข้ากับสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ ปี ค.ศ. 1915 ที่มาเลเซียเห็นว่าเป็นเพียงแผนที่ฉบับเดียวที่ภาคีได้ตกลงกัน⁷⁴

⁷² Hyung K. Lee, *supra* note 74, p.173

⁷³ Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indon. v. Malay.), 2002 I.C.J. 102, para. 84

⁷⁴ Ibid, para.85.

ศาลเห็นว่า แผนที่ที่ผนวกแนบท้ายสนธิสัญญา ปี ค.ศ. 1915 นั้น มีความสำคัญ และยอมรับแผนที่นี้ในฐานะหลักฐานอันเป็นที่ยุติ (conclusive evidence) เนื่องจากแผนที่นี้ เป็นสิ่งเดียวที่ได้รับการพิสูจน์ว่าภาคีความตกลงเมื่อปี ค.ศ. 1891 ได้ยอมรับร่วมกัน จากคดีนี้ทำให้เห็นว่าคุณค่าของแผนที่จะมีน้ำหนักมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่เพียงพอที่พิสูจน์ว่า ภาคีความตกลงได้เห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับแผนที่หรือไม่ ซึ่งมักเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอย่างมากของคู่พิพาท นอกจากนี้หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถเสนอหลักฐานแผนที่ซึ่งผลิตขึ้นโดย (รัฐบาล) คู่พิพาทอีกฝ่าย ย่อมทำให้น้ำหนักของหลักฐานแผนที่ได้รับการยอมรับมากขึ้น

5. บทสรุป

แม้แผนที่จะเป็นเพียงภาพแสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ แต่ก็สามารถมีนัยสำคัญทางกฎหมายได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในการยืนยันดินแดนของรัฐ การระงับข้อพิพาท และการตีความสนธิสัญญา แผนที่อาจถูกใช้เป็นหลักฐานทางข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายทั้งในฐานะพยานประกอบ หรือในบางกรณีอาจมีน้ำหนักถึงขั้นเป็นหลักฐานชี้ขาดหากมีการยอมรับหรือการนิ่งเฉยจากรัฐที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาคำพิพากษาในหลายคดี เช่น คดีปราสาทพระวิหาร คดีพรมแดนบูร์กินาฟาโซ-มาลี และคดีเกาะลิกีตัน-ลีปาดัน พบว่า ศาลระหว่างประเทศทั้งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) และศาลอนุญาโตตุลาการ (PCA) ได้พัฒนาท่าทีที่ซับซ้อนขึ้นในการประเมินคุณค่าของแผนที่ โดยพิจารณาจากบริบทของการจัดทำ ความเป็นกลางของแหล่งที่มา การรับรองจากภาคี และพฤติกรรมแวดล้อมอื่น ๆ นอกจากนี้ แผนที่ยังอาจมีสถานะเป็นการกระทำทางกฎหมายได้ เช่น เมื่อเป็นส่วนหนึ่งของสนธิสัญญา การกระทำฝ่ายเดียวของรัฐ ตลอดจนมีบทบาทในบริบทของกฎหมายจารีตประเพณีและหลักกฎหมายทั่วไป แม้แผนที่จะไม่ใช่ตราสารทางกฎหมายโดยตัวมันเองเสมอไป แต่ก็ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในกฎหมายระหว่างประเทศที่อาจมีผลทางกฎหมายอย่างแท้จริง โดยเฉพาะเมื่อสัมพันธ์กับพฤติกรรมของรัฐและเจตนาที่แสดงออกอย่างชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ซึ่งศาลระหว่างประเทศจะพิจารณาด้วยความระมัดระวังบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงโดยรอบ และหลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- Alec McEwen, The Demarcation and Maintenance of International Boundaries, A paper prepared for the Canadian Commissions of the Canada/ United States International Boundary Commission, (July 2002).
- Charles Rousseau, Droit international public, Tome II, (1974).
- Draft Article on the Law of Treaties with Commentary adopted by the International Law Commission at its 18th Session, Yearbook of International Law Commission, vol.II., 1966.
- Durward Victor Sandifer, Evidence before International Tribunals, 2d edition, (Charlottesville: University Press of Virginia, 1975).
- Francis Harry Hinsley, Sovereignty, 2nd edition, (Cambridge: Cambridge University Press, 1986).
- Guenter Weissberg, Maps as Evidence in International Boundary Disputes: A Reappraisal, The American Journal of International Law, Vol. 57, No. 4, (1963).
- Hersch Lauterpacht, Oppenheim's International law, Vol. I, Longmans, Green and Co., (1985).
- Hyung K. Lee, Mapping the Law of Legalizing Maps: The Implications of the Emerging Rule on Map Evidence in International Law, Washington International Law Journal, Volume 14 Number 1, (2005).
- John Robert Victor Prescott, The Geography of Frontiers and Boundaries, (London: Hutchinson University Library, 1965).
- Keith Highet, Evidence, the Court, and the Nicaragua Case, The American Journal of International Law, Vol. 81, No. 1, (1987).

Lassa Francis Lawrence Oppenheim, International Law, Stevens & Sons Ltd, London, (1945).

Malcom Anderson, Frontiers: Territory and State Formation in the Mordern World. (1997).

Omar Abubakar Bakhshab, The Legal Concept of International Boundary, JKAU: Econ. & Adm., Vol. 9.

Ronald Clive Fawcett, Frontier, A Study in Political Geography, Collins, London, (1961).

Sir Edward Hertslet, Map of Africa by Treaty, Vol. 1-3, (1896).

Sir Henry McMahon, International Boundaries, in Journal of the Royal Society of Arts, vol. 84.

Sir Thomas Holdich, Political Boundaries, in Scot. Geo. Mag. vol. 32, (1916).

Stephen Jones, Boundary-Making, London, (1945).

Stephen Jones, The Description of International Boundaries, in Annual Association of American Geography. vol. 33, (1943).

U.N., Report of International Arbitral Awards, vol. II.

Vesnitch, M. L, International Law, Stevens & Sons, London, (1969).

กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย, ประวัติศาสตร์ของการเจรจาในการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกของยูเนสโก, พฤศจิกายน 2554.

กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย, รายการเอกสาร เรื่อง ผลการการประชุมคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย-กัมพูชา (Joint Boundary Commission-JBC), สิงหาคม 2553.

กระทรวงการต่างประเทศ, ข้อมูลที่ประชาชนไทยควรทราบเกี่ยวกับกรณีปราสาทพระวิหารและการเจรจาเขตแดนไทย-กัมพูชา, 2554.

กระทรวงการต่างประเทศ, คำพิพากษาศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013 ฉบับภาษาอังกฤษพร้อมคำแปลภาษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรกฎาคม 2557.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ร. 5 ฝ.20/36 พระยาศรีสหเทพ (ปลัดพลเรือนกระทรวงมหาดไทย) – กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ไปรเวต ที่ 3496/3435 1 มกราคม พ.ศ. 1907.

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ฝ. 19/7 พระยาสุรียานุวัตร-กรมหลวงเทเวศร์วัชรปการ ที่ 85/907, 30 มิถุนายน 1904.

กองบรรณสาร, กระทรวงการต่างประเทศ แฟ้ม 2.6 ม้วน 5 H.E. Phya Suriya-H.R.E. Prince.Devawongse, Tel.Paris 21st May 1903.

จดหมายเหตุ ร.ศ. 1225 เลขที่ 58 เจ้าพระยาพระคลัง-อัศมิรล เดลานิเย 22 กันยายน 1863.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1226 เลขที่ 127 ร.4-องค์น์โรดม 7-15 เมษายน 1863.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 4 จ.ศ. 1226 เลขที่ 127 ร.4-องค์น์โรดม ม.ว.ป. รว 15-เมษายน 1865.

จันทร์ สิ้นสุภฤกษ์, กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร:บริบททางกฎหมายและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ 1, (นิติธรรม: กรุงเทพฯ, 2557).

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประมวลสนธิสัญญา อนุสัญญา ความตกลง บันทึกความเข้าใจ และแผนที่ ระหว่างสยามประเทศไทยกับประเทศอาเซียนเพื่อนบ้าน : กัมพูชา-ลาว-พม่า-มาเลเซีย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: กรุงเทพฯ, 2554).

ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, (นนทบุรี : ศรีปัญญา, 2549).

บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, แฉเอกสารลับที่สุด ปราสาทพระวิหาร พ.ศ. 2505-2551, พิมพ์ครั้งที่ 2, (มติชน: กรุงเทพฯ, 2551).

ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนาพานิชย์, ศาลโลก-ศาลประจำอนุญาโตตุลาการกับข้อพิพาทระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : กรุงเทพฯ, 2554).

พวงทอง ภวัครพันธุ์ ไอลา อรุณวงศ์ พงษ์เลิศ พงษ์วนานต์ (แปล), ธงชัย วินิจกุล, กำเนิดสยามจากแผนที่ประวัติศาสตร์ภูมิกายาเชิงชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 1, (ภาพพิมพ์: กรุงเทพฯ, 2556).

เพชรณพัฒน์ ศรีวุทธิยประภา, หลักกฎหมายสนธิสัญญาตามอนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยกฎหมายสนธิสัญญา, (โรงพิมพ์เดือนตุลา: กรุงเทพฯ, 2560).

เพ็ญศรี ดูก, การฟื้นฟูทางพระราชไมตรีและสัมพันธ์ภาพทางการทูตระหว่างไทยและฝรั่งเศสในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2399-2410).

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายระหว่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558).

โรม บุนนาค, เขาพระวิหาร ไทยเสียดินแดนครั้งสุดท้าย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยามบันทึก, 2551).

สุวิทย์ ธีรศาสตร์, เบื้องลึกการเสียดินแดนและปัญหาปราสาทพระวิหาร จาก ร.ศ. 112 ถึงปัจจุบัน, (พิมพ์ดีดจำกัด: กรุงเทพฯ, 2553).

อัครพงศ์ คำคุณ, เขตแดนสยามประเทศไทย-มาเลเซีย-พม่า-ลาว-กัมพูชา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพฯ: Dream Catcher Graphic Co., Ltd, 2554).

อัครพงษ์ คำคุณ, เขตแดน พรมแดนและชายแดนระหว่างประเทศไทย-กัมพูชา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์: กรุงเทพฯ, 2556).

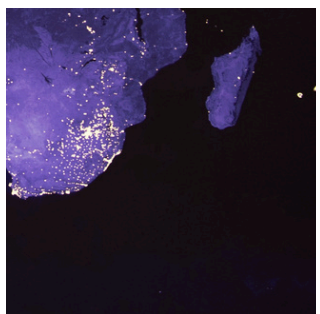
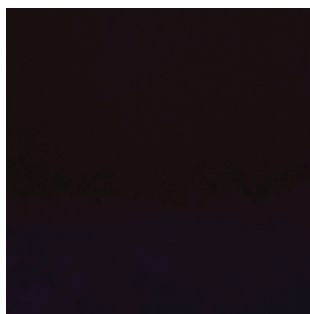
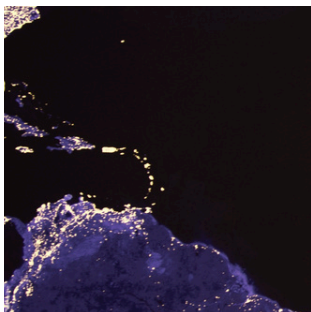
ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก ดวงจันทร์
และดวงดาวอื่นในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศ

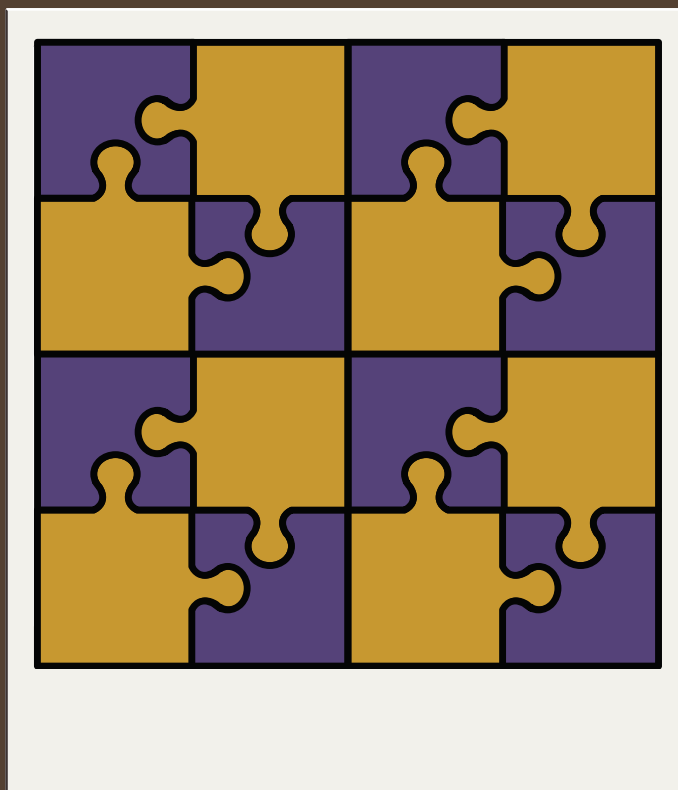
The Importance of Borders and Boundary Areas on the Earth,
the Moon and Other Celestial Bodies from the Perspective of
International Law

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูเกียรติ น้อยนิม

อาจารย์ประจำสาขาวิชากฎหมายระหว่างประเทศ

อาจารย์ประจำสำนักนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

THE PUZZLE OF SOVEREIGNTY

**ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก ดวงจันทร์
และดวงดาวอื่นในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศ**
**The Importance of Borders and Boundary Areas on the
Earth, the Moon and Other Celestial Bodies from the
Perspective of International Law**

ชูเกียรติ น้อยฉิม*

Chukeat Noichim

ศีกษิต สุวรรณเนตร**

Suksit Suwanneter

ไพโรจน์ จงรวมกลาง***

Pairot Jongruamgalang

นภวัฒน์ สืบบุสรณ์****

Napawat Suebnusorn

* รองศาสตราจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์และเทคนิคว่าด้วยกฎเกณฑ์ด้านการอนุญาตต่อการในข้อพิพาทที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางอวกาศของศาลประจำอนุญาตต่อการระหว่างประเทศ, น.ด. (กฎหมายอวกาศ) สถาบันระหว่างประเทศว่าด้วยกฎหมายอากาศและอวกาศ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยไคเดน, น.ม. (กฎหมายระหว่างประเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.บ. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, Email: chukeat.nio@mfu.ac.th

** นักศึกษาปริญญาตรี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, Email: policedsi1202@gmail.com

*** นักศึกษาปริญญาตรี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, Email: pairotmeen@gmail.com

**** เจ้าหน้าที่โครงการ (ด้านนิติกรรมและสัญญา) ส่วนบริหารงานวิจัย สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, น.ม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ประกาศนียบัตรวิชาความรู้ที่ 59 แห่งสภานายความในพระบรมราชูปถัมภ์, น.บ. (เกียรติคุณอันดับสอง) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, Email: napawat.research@mfu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาถึงวิวัฒนาการของแนวคิด “เส้นเขตแดน” และ “พรมแดน” เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจระบบกฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบัน และเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการบุกเบิกของมนุษยชาติสู่การตั้งรกรากในห้วงอวกาศในอนาคต นับตั้งแต่การจัดทำสนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 เส้นเขตแดนได้เป็นแต่เพียงรากฐานของการรับรองอำนาจอธิปไตยของรัฐ การบริหารจัดการดินแดน และการกำหนดอัตลักษณ์พลเมืองเท่านั้น แต่ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองได้มีการนำหลักการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis Juris*) มาปรับใช้จนประสบความสำเร็จเพื่อรักษาเสถียรภาพพรมแดนโดยเฉพาะช่วงหลังการปลดปล่อยอาณานิคมทั้งในอเมริกาใต้ แอฟริกา และเอเชีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของพรมแดนในการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในปัจจุบัน เขตแดนและพรมแดนบนโลกกำลังเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนเปลี่ยนจากเส้นแบ่งที่ตายตัวไปสู่พื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญเรื่อง “เส้นเขตแดน” และ “พรมแดน” นี้ไม่ได้มีแต่เฉพาะบนดาวโลก หากแต่ว่าความท้าทายกำลังเกิดขึ้นบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศ ถึงแม้ว่าสนธิสัญญาอวกาศ ค.ศ. 1967 จะยึดถือหลักการไม่ยึดครองโดยถือว่าอวกาศเป็นเขตแดนของมนุษยชาติทุกคน (*The province of all mankind*) และเป็นเสรีในการสำรวจและเข้าใช้ประโยชน์ของทุกรัฐ แต่ในทางข้อเท็จจริง พบว่า มีความต้องการของมนุษย์ในการสำรวจและเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอวกาศ รวมถึงการตั้งถิ่นฐานบนดวงจันทร์ และดวงดาวอื่นกำลังท้าทายหลักการเหล่านี้ เช่น กฎหมายอวกาศภายในบางฉบับของบางประเทศที่ได้มีการอนุญาตให้เอกชนครอบครองทรัพยากรอวกาศได้ รวมถึงได้มีการเสนอแนวคิด “เขตความปลอดภัย” (*Safety Zones*) รอบฐานที่ตั้งบนดวงจันทร์ด้วย ซึ่งก่อให้เกิดการโต้เถียงว่าอาจจะเป็นการสร้างเขตแดนขึ้นโดยอ้อม

ดังนั้น การศึกษาเรื่องเขตแดนและพรมแดนในอดีตและปัจจุบันบนโลกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดกรอบแนวคิดและแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่

และทรัพยากรบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศในอนาคต ด้วยเหตุนี้ บทความฉบับนี้ จึงใคร่ขอเสนอแนะแนวทางที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ (1) การปรับปรุง พัฒนา และ/หรือจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีความชัดเจน (2) การจัดตั้งองค์การ ระหว่างประเทศที่เป็นกลไกหลักในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับปัญหาเขตแดนระหว่างรัฐ ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ (3) การจัดทำแผนสำหรับการเตรียมความพร้อม และกำหนดแนวทางเพื่อรับมือเกี่ยวกับประเด็นเส้นเขตแดน ทั้งบนโลก บนดวงจันทร์ และ/หรือบนดวงดาวอื่นในอวกาศเพื่อให้สอดคล้องกับโลกแห่งอนาคต ซึ่งการทำความเข้าใจ พลวัตของพรมแดนเหล่านี้จะช่วยให้สามารถสร้างระบบการกำกับดูแลที่เป็นธรรม ยั่งยืน และป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นจากการอ้างสิทธิ์และการเข้าใช้ประโยชน์จากห้วงอวกาศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: เส้นเขตแดนและพรมแดน, ดาวโลก, ดวงจันทร์, ดวงดาวอื่น, กฎหมาย ระหว่างประเทศ

Abstract

The study of the evolution of the concepts of “boundaries” and “borders” is absolutely essential for understanding contemporary international legal systems and for preparing humanity for future space colonization endeavors. Since the establishment of the Treaty of Westphalia in 1648, boundaries have served merely as the foundation for recognizing state sovereignty, territorial administration, and the determination of citizenship identity. However, following the conclusion of World War II, the principle of “*Uti Possidetis Juris*” was successfully implemented to maintain border stability, particularly during the post-colonial liberation period in South America, Africa, and Asia, demonstrating the crucial role of borders in regulating international relations. Currently, terrestrial boundaries and borders are confronting novel challenges from globalization, digital technology, and environmental crises, causing the concept of boundary demarcation to transform from fixed demarcation lines toward more flexible and interconnected spaces. Nevertheless, the significant challenges concerning “boundaries” and “borders” are not confined exclusively to Earth, but rather these challenges are emerging on the Moon and/or other celestial bodies in outer space. Although the Outer Space Treaty of 1967 adheres to the principle of non-appropriation, considering space as “*the province of all mankind*” and free for exploration and utilization by all states, in reality, human demands for exploring and utilizing space resources, including establishing settlements on the Moon and other celestial bodies, are challenging these principles. Additionally, certain domestic space legislation of some countries has permitted private ownership of space resources and has proposed the concept of “safety zones”

around lunar bases, generating controversy that this may constitute indirect territorial creation.

Therefore, the study of boundaries and borders in the past and present on Earth is of paramount importance for establishing conceptual frameworks and approaches for managing space and resources on the Moon and/or other celestial bodies in outer space in the future. Consequently, this article proposes three significant approaches: (1) the improvement, development, and/or establishment of clear international agreements; (2) the establishment of international organizations serving as primary mechanisms for effective and efficient dispute resolution regarding interstate boundary issues; and (3) the preparation of plans for readiness and determination of approaches to address boundary issues on Earth, on the Moon, and/or on other celestial bodies in space to align with the future world. Understanding the dynamics of these borders will facilitate the creation of equitable, sustainable governance systems and effectively prevent potential conflicts arising from claims and utilization of outer space in the future.

Keywords: Borders and Boundary Areas, The Earth, The Moon, Other Celestial Bodies, International Law

1. บทนำ

ในโลกนี้ปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เส้นเขตแดนและพรมแดนยังคงเป็นรากฐานสำคัญของระบบรัฐสมัยใหม่ที่อยู่ภายใต้หลักกฎหมายระหว่างประเทศ แม้ว่าในความคิดอำนาจอธิปไตยและการควบคุมดินแดนจะกำลังถูกเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ จากกระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีดิจิทัล และวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษาถึงวิวัฒนาการของสำคัญของเส้นเขตแดนในอดีตจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งสำหรับการทำความเข้าใจในระบบกฎหมายระหว่างประเทศในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ รวมถึงการเตรียมการที่มนุษย์โลกจะเดินทางเพื่อไปตั้งรกรากและ/หรืออาณานิคมบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศในอนาคตด้วย ซึ่งบทความนี้มุ่งที่จะทำการศึกษาอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเกี่ยวกับความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก ดวงจันทร์ และดวงดาวอื่นในมุมมองของกฎหมายระหว่างประเทศโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. อดีต: เกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนของสังคมโลก

การกำเนิดขึ้นของระบบอำนาจอธิปไตยสมัยใหม่ จากการศึกษาพบว่าในปี ค.ศ. 1648 สนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย (Treaty of Westphalia) ได้ถูกจัดทำขึ้นในยุโรปโดยมีการนำเอาหลักการที่เรียกว่า “อำนาจอธิปไตย” มาปรับใช้ ซึ่งหลักการนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎีของฌ็อง โบแดง (Jean Bodin)¹ และคำสอนของฮูโก โกรเชียส (Hugo Grotius)² ซึ่งหลักการนี้เป็นพื้นฐานขององค์ประกอบของความเป็นรัฐสมัยใหม่ ซึ่งสนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 ถูกจัดทำขึ้นเพื่อยุติสงครามที่ยาวนานกว่า 30 ปี โดยสนธิสัญญานี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของวิธีการจัดการระเบียบการเมืองระหว่างประเทศแบบใหม่ (ซึ่งให้ความสำคัญกับการรับรองเขตแดนที่ชัดเจนและบูรณภาพ

¹ Britannica, **Sovereignty** [online], Source: <https://www.britannica.com/topic/sovereignty>, สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2568.

² Hugo Grotius, **De Jure Belli ac Pacis Libri Tres**, Book I, Ch. 3, Sec. 7–8 (แปลโดย Francis W. Kelsey, The Carnegie Endowment for International Peace, 1925). และ Leo Gross, **The Peace of Westphalia, 1648–1948**, The American Journal of International Law 42, no. 1 (1948), pp.24–27

แห่งดินแดนของแต่ละรัฐอย่างเป็นทางการ)³ ดังนั้น ตั้งแต่ ณ จุดดังกล่าวนี้เป็นต้นมาพบว่า การเมืองระหว่างประเทศเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และไม่มีหน่วยงานการเมืองอื่นใด รัฐทั้งหมดมีอำนาจอธิปไตย ซึ่งหมายความว่า พวกเขา (รัฐทั้งหลาย) อ้างสิทธิพิเศษในการปกครองของตนเองและในความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ ก็จะดำเนินการตามที่เห็นสมควร โดยสนธิสัญญาฯ นี้ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของระบบรัฐสมัยใหม่ (Modern State System) และแนวคิด “อำนาจอธิปไตย” (Sovereignty) ของรัฐโดยมีผลลัพธ์ที่สำคัญดังนี้⁴

1) การรับรองอำนาจอธิปไตยของรัฐ โดยสนธิสัญญาฯ นี้ ได้ให้ความสำคัญกับการที่แต่ละรัฐมีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง โดยปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจภายนอก ซึ่งรวมถึงการที่รัฐสามารถกำหนดเขตแดนของตนเองได้อย่างชัดเจน และเป็นพื้นฐานของระบอบนานาชาติสมัยใหม่ที่ประกอบด้วยรัฐอธิปไตยและได้รับการรับรองในกฎบัตรสหประชาชาติ⁵

2) การกำหนดเส้นพรมแดนใหม่ โดยสนธิสัญญาฯ นี้ นำไปสู่การแบ่งเส้นพรมแดนใหม่ระหว่างรัฐต่าง ๆ ในยุโรป และแต่ละรัฐต้องให้ความเคารพต่อการบูรณาการทางดินแดนของแต่ละรัฐ ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนพบว่า หลักการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis juris*)⁶ ในฐานะที่เป็นหลักกฎหมาย

³ สนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ค.ศ. 1648 ถือเป็นจุดกำเนิดของระบบรัฐสมัยใหม่และแนวคิดอำนาจอธิปไตยของรัฐ ซึ่งให้ความสำคัญกับการรับรองเขตแดนที่ชัดเจนและบูรณาภาพแห่งดินแดนของแต่ละรัฐอย่างเป็นทางการ; โปรดดู, Leo Gross, *The Peace of Westphalia, 1648–1948*, *The American Journal of International Law* 42, no. 1 (1948), pp.20–25. และ J.R.V. Prescott, *Political Frontiers and Boundaries*, (London: Allen & Unwin, 1987), pp.15–20.

⁴ James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, (9th ed., Oxford University Press, 2019), p.55.

⁵ Article 2 of the Charter of United Nation is “Based on the principle of sovereign equality of all its Members.”

⁶ หลักการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis juris*) เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของการกำหนดเส้นเขตแดนนอกเหนือบริบทดินแดนที่เป็นอดีตอาณานิคมได้ด้วย จากการศึกษาแนวปฏิบัติของรัฐนอกเหนือบริบทการปลดปล่อยอาณานิคม ซึ่งได้แก่บริบทการล่มสลายสลายของรัฐและบริบทการแบ่งแยกดินแดน พบว่ามีการปรับใช้หลัก *Uti possidetis* ในฐานะหลักกฎหมายทั่วไปที่ใช้ในการป้องกันการเกิดข้อพิพาทเรื่องเขตแดนโดยการกำหนดให้เขตแดนของรัฐ

โรมันหลักหนึ่งที่ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อรักษาเสถียรภาพของเส้นเขตแดนไม่เพียงแต่ในจักรวรรดิสเปนในทวีปอเมริกาใต้หลังจากการถอนตัวของสเปน แต่ยังรวมไปถึงในระหว่างกระบวนการจัดอาณานิคมในแอฟริกาและเอเชียอีกด้วย⁷ การจัดอาณานิคมนี้ได้ช่วยขยายระบบเวสต์ฟาเลียและนำมาซึ่งการสร้างบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคมโลกที่เกี่ยวกับบรรทัดฐาน 3 ประการ (ได้แก่ การกำหนดเจตจำนงของตนเอง (*Self-Determination*) หลักการการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis juris*) และการไม่แทรกแซง) ที่ซึ่งจะควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภายหลังของรัฐทั้งหลายที่เพิ่งได้รับเอกราช

3) **รากฐานของกฎหมายระหว่างประเทศ** โดยแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยและเขตแดนที่ชัดเจนนี้ได้วางรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศในเวลาต่อมา โดยในปี ค.ศ. 1933 ระหว่างการประชุมภาคีชาติอเมริกาครั้งที่ 7 ณ กรุงมอนเตวิเดโอ ประเทศอุรุกวัย ได้มีการจัดทำอนุสัญญาขึ้นเรียกว่า “อนุสัญญารุงมอนเตวิเดโอว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ ค.ศ. 1933” (*Montevideo Convention on Rights and Duties of The States*) โดยวัตถุประสงค์ของอนุสัญญานี้ คือ เพื่อกำหนดสิทธิและหน้าที่ของรัฐที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ถูกยึดถือเป็นมาตรฐานของสิทธิและหน้าที่ของรัฐเอกราชทั้งหลายในโลกนี้ และเป็นหลักในการรับรองความเป็นรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ว่ารัฐที่สมบูรณ์ทุกรัฐนั้น รัฐเหล่านี้ต้องมีคุณสมบัติอยู่ 4 ประการ คือ (1) ต้องมีประชากร (2) ต้องมีดินแดนที่แน่นอน (3) ต้องมีรัฐบาล และ (4) ต้องมีอำนาจอธิปไตย⁸

ที่เกิดขึ้นใหม่เป็นไปตามเส้นเขตการปกครองเดิมที่มีอยู่ ซึ่งการปรับใช้หลัก *Uti possidetis* นี้ ไม่ขัดแย้งกับสิทธิในการกำหนดใจตนเองและมีลักษณะยืดหยุ่น สอดคล้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศอื่น ๆ จึงเป็นหลักกฎหมายหนึ่งที่มีความสำคัญและเหมาะสมในการนำมาแก้ไขปัญหาคือพิพาทเรื่องเขตแดน; โปรดดู, ศุภกิจ สมบัติวัฒนา, *การใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (Uti possidetis Principle)* นอกเหนือบริบทการสืบทอดพรมแดนอาณานิคม, (วิทยานพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 17.

⁷ *Frontier Dispute (Burkina Faso/Mali)* [Judgment], I.C.J. Reports 554, (1986).

⁸ Article 1 of The Montevideo Convention on the Rights and Duties of States “The state as a person of international law should possess the following qualifications: a. a permanent population; b. a defined territory; c. government; and d. capacity to enter into relations with the other states.”

2.1 เส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนมีความสำคัญอย่างไร

การสร้างเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนนั้น เป็นกิจการที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ในประวัติศาสตร์ของมนุษย์ แต่การพิจารณาลักษณะของเขตแดนนั้นแตกต่างกันตามช่วงเวลา โดยเขตแดนระหว่างรัฐในช่วงปลายสมัยปฏิรูปยุโรป เป็นรากฐานความคิดในเรื่องอำนาจอธิปไตย เรื่องการควบคุม อย่างจำกัดเหนือดินแดนที่ติดกัน เรื่องรัฐชาติและเรื่องความเสมอภาคทางกฎหมายระหว่างรัฐที่อยู่ในสังคมระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับและอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศจนกลายเป็นความเข้าใจพื้นฐานสำหรับเรื่องเขตแดนของรัฐไปแล้ว เมื่อเขตแดนมีความสำคัญต่ออำนาจอธิปไตยเป็นอย่างมาก ข้อพิพาทในเรื่องเขตแดนจึงเป็นเรื่องที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ยาก และเกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งกันในเรื่องเขตแดนได้เสมอ⁹ แม้ว่าในอดีตเรื่องเส้นเขตแดนของแต่ละรัฐนั้นแทบจะไม่ใช่ที่ยอมรับเลยก่อนการปฏิวัติของฝรั่งเศส (French Revolution 1789) ต่อมา ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นต้นมา พบว่าได้มีการกำหนดเส้นเขตแดนขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีความสำคัญยิ่งขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁰ ซึ่งเป็นเขตแดนที่มีนัยยะทางกฎหมายและมีความสำคัญในเรื่องเขตอำนาจของรัฐ โดยพื้นที่ภายในเส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่สามารถระบุลักษณะเฉพาะของปัจเจกบุคคล (สัญชาติ) และการใช้สิทธิพลเมืองได้ สำหรับเหตุการณ์กำหนดเส้นเขตแดนขึ้น (ที่ได้รับอิทธิพลมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสและเหตุการณ์ต่อเนื่องที่

⁹ ข้อพิพาทในเรื่องเขตแดนมักจะมีที่มาจาก 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้ (1) ข้อพิพาทเรื่องเขตแดนที่เกิดจากข้อเรียกร้องทางประวัติศาสตร์ (Historical Claims) และข้อเรียกร้องของกลุ่มชาตินิยม (Ethno-nationalist) หรือเป็นการเรียกร้องเพื่อการแบ่งแยกดินแดนภายหลังสงคราม (2) ข้อพิพาทเรื่องเขตแดนที่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันในเรื่องตำแหน่ง (Positional dispute) ซึ่งเกิดจากการใช้หลักเกณฑ์ในการลากเส้นเขตแดนที่ต่างกัน (3) เป็นข้อพิพาทเรื่องเขตแดนที่เกิดจากการแย่งชิงทรัพยากร และ (4) ข้อพิพาทเรื่องเขตแดนที่เกิดจากการปฏิวัติของประชาชนในประเทศ ผลจากการปฏิวัติ ทำให้ประชาชนมีความเห็นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน จนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ เช่น ในประเทศ ฝรั่งเศส, ประเทศรัสเซีย, ประเทศจีน, ประเทศเยอรมัน, ประเทศลิเบีย และประเทศอิรัก เป็นต้น; โปรดดู, ศุภกิจ สมบัติวัฒนางกูร, การใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการใช้สิทธิเส้นเขตแดนเดิม (Uti possidetis Principle) นอกเหนือบริบทการสืบทอดพรมแดนอาณานิคม, หน้า 17.

¹⁰ Edward James Kolla, *Sovereignty, International Law, and the French Revolution*, (Cambridge University Press, 2017), pp.1–10.

เกี่ยวข้อง) คือ แนวคิดชาตินิยมและอำนาจอธิปไตยของปวงชน ส่งผลให้เกิดความจำเป็นในการกำหนดเขตแดนที่ชัดเจนเพื่อแสดงขอบเขตของ “ชาติ” (Nations) นอกจากนี้ การผนวกดินแดนในสงครามโปเลียน และการจัดระเบียบยุโรปใหม่ในการประชุมใหญ่แห่งเวียนนา ค.ศ. 1815 ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการปักปันเขตแดนของรัฐต่าง ๆ อย่างละเอียดและเป็นทางการยิ่งขึ้นในยุโรป¹¹ แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบของเขตแดนในลักษณะนี้ยังไม่ใช้รูปแบบของเขตแดนที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน

สำหรับวิวัฒนาการของแนวคิดเส้นเขตแดนในช่วงศตวรรษที่ 19-20 นั้น ถึงแม้ว่าตามแบบของสนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลียฯ จะวางรากฐานไว้ในการกำหนดเส้นเขตแดนโดยทั่วไปแล้ว แต่ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมโลกพบว่ามีหลายปัจจัยที่ได้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและระบบที่ชัดเจนในรูปแบบของเวสต์ฟาเลีย (เช่น การล่าอาณานิคมของยุโรป ในเอเชียและแอฟริกาในศตวรรษที่ 19 และสงครามโลกครั้งที่สองในศตวรรษที่ 20 ที่ได้ทำลายล้างหลักการที่วางไว้ในเวสต์ฟาเลียอย่างมาก) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการเกิดขึ้นของรัฐใหม่นั้น เป็นประเด็นที่สำคัญซึ่งไม่สามารถมองข้ามไปได้ คือ ประเด็นเรื่องดินแดน เนื่องจากการจะมีความเป็นรัฐได้นั้น นอกจากจะต้องมีดินแดนที่แน่นอนแล้ว ยังต้องสามารถใช้อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อแสดงถึงความเป็นเอกราชอีกด้วยดังที่กล่าวไว้ตอนต้นด้วยเหตุนี้ “เขตแดน” (Boundary) ซึ่งเป็นเส้นที่กำหนดขอบเขตของดินแดนของรัฐจึงมีความสำคัญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากเขตแดนไม่ใช่เป็นเพียงเส้นบนแผนที่เท่านั้น แต่เป็นเส้นที่แสดงถึงเขตอำนาจของรัฐหรือเขตในการแสดงอำนาจทางการเมืองใด ๆ ของรัฐ รวมถึงเป็นจุดสิ้นสุดของการใช้อำนาจดังกล่าวและเป็นจุดเริ่มต้นใหม่ของอำนาจอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้น การพิจารณาถึงความแท้จริงของเส้นเขตแดนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะมีความเกี่ยวข้องทั้งชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศ ทั้งในด้านการดำรงชีวิต

¹¹ Edward James Kolla, *Sovereignty*, pp. 100–120 และ David A. Bell, *The First Total War: Napoleon's Europe and the Birth of Modern Warfare*, (Houghton Mifflin Harcourt, 2007), pp.250–280.

ด้านสถานะทางกฎหมาย และสิทธิทางการเมือง¹² นอกจากนี้ พบว่าเขตแดนระหว่างรัฐนั้น ถูกสร้างขึ้นอย่างมีกระบวนการและแบบแผน โดยเกิดจากนโยบายทางการเมืองที่อยู่บนพื้นฐานของเนื้อความตามกฎหมาย เขตแดนของรัฐนั้นมีพื้นฐานของการใช้อำนาจในทางการเมือง เพราะว่าหากปราศจากเขตแดนไปแล้ว รัฐจะไม่สามารถสร้างหลักเกณฑ์ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเข้าด้วยกันได้ ซึ่งการจัดการใด ๆ เพื่อหาเขตแดนที่ถูกต้องจึงเป็นสิ่งจำเป็นหรือไม่นั้น พบว่า คำตอบที่ได้มีมากมายหลากหลายขึ้นอยู่กับช่วงเวลาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ เช่น เขตแดนบางประเภทมีอยู่ก่อนการเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ (Modern State) แต่เขตแดนบางประเภทเกิดขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของรัฐ เป็นต้น

ทั้งนี้ โดยสรุปแล้วในยุคเริ่มต้นของรัฐสมัยใหม่นี้ นโยบายของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนนั้น เป็นรากฐานสำคัญของการก่อร่างสร้างรัฐสมัยใหม่ ทำให้รัฐมีอำนาจอธิปไตยที่ชัดเจน สามารถบริหารจัดการพื้นที่และประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการเมืองในยุคนั้น รวมถึงอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตกที่ต้องการความชัดเจนในการแบ่งเขตอิทธิพลของตน โดยรัฐสมัยใหม่ได้เริ่มให้ความสำคัญอย่างมากกับเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของการก่อร่างสร้างรัฐสมัยใหม่เลยทีเดียว แม้วก่อนหน้านั้น แนวคิดเรื่อง “เขตแดน” จะมีความคลุมเครือมากกว่า ซึ่งมักอิงตามอิทธิพลหรืออำนาจของเจ้าเมืองท้องถิ่น หรืออาศัยปรากฏทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ เป็นตัวแบ่งคร่าว ๆ แต่ไม่ได้มีเส้นที่ชัดเจนตายตัว ทั้งนี้ การให้ความสำคัญและลักษณะการกำหนดเขตแดนในยุคเริ่มต้นของรัฐสมัยใหม่ มีดังนี้¹³

1) การกำเนิดแนวคิด “รัฐชาติ” และ “อธิปไตย” รัฐสมัยใหม่ตั้งอยู่บนแนวคิดว่าด้วย “อธิปไตย” (Sovereignty) ซึ่งหมายถึงอำนาจสูงสุดของรัฐในการปกครองดินแดนและประชากรภายในขอบเขตที่ชัดเจน การมีเขตแดนที่แน่นอนจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนดขอบเขตอำนาจอธิปไตยนี้

¹² ศุภกิจ สมบัติวัฒนางกูร, การใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (Uti possidetis Principle) นอกเหนือบริบทการสืบทอดพรมแดนอาณานิคม, หน้า 15.

¹³ เรื่องเดียวกัน หน้า 11-14.

2) อิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตก (จักรวรรดินิยม) ในช่วงศตวรรษที่ 19 มหาอำนาจตะวันตก เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกำหนดเขตแดนในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกเขาต้องการความชัดเจนในการแบ่งเขตอิทธิพลและอาณานิคม เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างกันเอง และเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและประชากรในอาณานิคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การทำสนธิสัญญาและปักปันเขตแดน รัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต้องเผชิญกับการเรียกร้องให้ปักปันเขตแดนตามหลักสากลจากมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งนำไปสู่การทำสนธิสัญญาต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีการสำรวจและทำแผนที่ทันสมัยเพื่อกำหนดเส้นเขตแดนที่แม่นยำ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือกรณีของสยาม (ประเทศไทยในปัจจุบัน) ที่ต้องทำสนธิสัญญาเขตแดนกับทั้งอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งส่งผลให้สยามมีรูปร่างหน้าตาของประเทศอย่างที่เราเห็นในปัจจุบัน

4) การรวมศูนย์อำนาจและการบริหารจัดการ เมื่อมีเส้นเขตแดนที่ชัดเจน รัฐสมัยใหม่ก็สามารถรวมศูนย์อำนาจการปกครองได้ง่ายขึ้น มีการส่งข้าราชการจากส่วนกลางเข้าไปดูแลพื้นที่ชายแดน เพื่อให้การควบคุมดูแลประชากรและทรัพยากรเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) การกำหนด “ความเป็นพลเมือง” การมีเขตแดนที่ชัดเจนยังช่วยกำหนดว่าใครคือ “พลเมือง” ของรัฐ และใครคือ “คนนอก” ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชน รวมถึงการบริหารจัดการเรื่องการย้ายถิ่นฐานข้ามพรมแดน และ

6) ความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม เขตแดนยังกลายเป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีการค้าขาย แลกเปลี่ยน รวมถึงการเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามพรมแดน ซึ่งแม้จะมีการกำหนดเขตแดนที่ชัดเจนแล้ว แต่ก็ยังคงมีความซับซ้อนและพลวัตอยู่เสมอ

3. ปัจจุบัน: ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนของสังคมโลก

ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนของรัฐตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี ค.ศ. 2025 ถือว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ เส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ (International Border) ถูกกำหนดขึ้นเพื่อระบุขอบเขตอาณาเขตที่ชัดเจนระหว่างรัฐอธิปไตยเพื่อป้องกันการรุกรานดินแดนและอ้างไว้ซึ่งสันติภาพระหว่างกัน เส้นเหล่านี้อาจเป็นลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา หรือมหาสมุทร หรืออาจเป็นเพียงเส้นสมมุติที่กำหนดขึ้นทางการเมืองบนแผนที่ผ่านสนธิสัญญาหรือข้อตกลง¹⁴ ซึ่งนอกจาก “เส้น” แบ่งเขตแดนแล้ว ยังมีแนวคิดของ “บริเวณชายแดน” หรือ “แนวพรมแดน” (Frontier/Boundary) ซึ่งหมายถึง พื้นที่ที่รัฐใช้อำนาจอธิปไตยภายในขอบเขตของแนวเส้นแบ่งเขตแดนนั้น ๆ โดยไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าพื้นที่ดังกล่าวจะต้องครอบคลุมลึกเข้าไปจากเส้นแบ่งเขตแดนด้านละเท่าใด แนวพรมแดนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการยืนยันขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการจัดสรรและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม¹⁵ และจากการที่รัฐในฐานะผู้แสดงหลักในเวทีระหว่างประเทศที่ต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ (ข้อ 1 ของอนุสัญญามอนเตวิเดโอ ค.ศ. 1933 องค์ประกอบความเป็นรัฐ ได้แก่ (ก) การมีประชากรถาวร (A Permanent Population) (ข) ดินแดนที่ชัดเจนแน่นอน (A Defined Territory) (ค) รัฐบาล (Government) และ (ง) ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับรัฐอื่น ๆ (Capacity to Enter into Relations with the Other States))¹⁶ ดังนั้น เส้นเขตแดนจึงเป็นจุดสิ้นสุดและจุดเริ่มต้นที่อำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น ๆ ได้ดำรงอยู่ตามหลักอำนาจอธิปไตย และแนวคิดที่ว่าดินแดนของรัฐนั้นไม่อาจถูกละเมิดได้และอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐนั้น ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมายระหว่างประเทศ

¹⁴ Malcolm N. Shaw, *International Law*, 9th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), p.488.

¹⁵ J.R.V. Prescott, *The Geography of Frontiers and Boundaries*. (London: Hutchinson University Library, 1965), p.11.

¹⁶ 1933 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States.

รวมถึงกฎบัตรสหประชาชาติที่ห้ามการใช้กำลังต่อบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐอื่น¹⁷ ตามหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่น¹⁸ และหลักบูรณภาพแห่งดินแดน (Territorial Integrity) ดังนั้น การพิจารณาถึงความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดน ในปัจจุบัน จึงเป็นการเผยให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงแนวคิดที่สำคัญ จากเดิมที่เน้น “เส้น” ที่คงที่และแยกขาดระหว่างรัฐ ได้ขยายไปสู่การให้ความสำคัญกับ “พื้นที่” ที่มีความยืดหยุ่น และเชื่อมโยงกันมากขึ้น การที่ทรัพยากรธรรมชาติไม่ได้จำกัดอยู่ในอาณาเขตของรัฐใดรัฐหนึ่ง ทำให้การจัดการพรมแดนต้องก้าวข้ามเพียงการควบคุมเส้นไปสู่การจัดการพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและมีการเชื่อมโยงกันข้ามรัฐ การเปลี่ยนแปลงนี้บ่งชี้ถึงความจำเป็นในการร่วมมือข้ามพรมแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นมิติที่มีพลวัตมากขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁹

3.1 นโยบายของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน

3.1.1 การจัดระเบียบโลกใหม่และการปักปันเขตแดนในยุโรป

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โลกได้ถูกแบ่งออกเป็นสองขั้วอุดมการณ์หลักภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งนำไปสู่ยุคสงครามเย็นและความตึงเครียดทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อการกำหนดเขตแดนในหลายภูมิภาค โดยเฉพาะในยุโรป การประชุมพ็อทซ์ดัม (Potsdam Conference) ในปี ค.ศ. 1945 ระหว่างผู้นำของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และสหภาพโซเวียต ได้หารือถึงการกำหนดเขตแดนหลังสงครามในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการกับเยอรมนีและการปรับเปลี่ยนเขตแดนระหว่างเยอรมนี-โซเวียต-โปแลนด์ รวมถึงการขับไล่ชาวเยอรมันหลายล้านคนออกจากดินแดนพิพาท²⁰ โดยเยอรมนีได้ถูกแบ่งออกเป็นเขตยึดครองของฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเขตโซเวียตได้ก่อตั้งขึ้นเป็นเยอรมนีตะวันออก ในขณะที่เขตของอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส

¹⁷ Article 2(4) of 1945 Charter of the United Nations.

¹⁸ Leo Gross, *The Peace of Westphalia, 1648–1948*, pp.20–41.

¹⁹ Jan Klabbers, *International Law*. 3rd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), p.159.

²⁰ Robert M. Slusser, *The Berlin Crisis of 1961: Soviet-American Relations and the Struggle for Power in the Kremlin*, June–November 1961. (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973), p.4–5.

รวมกันเป็นเยอรมนีตะวันตกในปี ค.ศ. 1949 การเปลี่ยนแปลงเขตแดนของเยอรมนีมีความผันผวนสูง โดยมีการเปลี่ยนแปลงถึง 33 ครั้งระหว่างปี ค.ศ. 1918 ถึงปี ค.ศ. 1945 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงของเขตแดนในภูมิภาคนี้²¹ ทั้งนี้ การปักปันเขตแดนในยุโรปภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองไม่ได้เป็นเพียงการแก้ไขปัญหาดินแดนที่เกิดจากสงคราม แต่เป็นการสะท้อนและตอกย้ำการแบ่งขั้วทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศครั้งใหญ่ของโลก การแบ่งเยอรมนีเป็นตะวันออก-ตะวันตกจึงไม่ใช่แค่การแบ่งเขตยึดครองทางทหาร แต่เป็นการแบ่งตามแนวอุดมการณ์ที่ชัดเจน เส้นเขตแดนเหล่านี้จึงไม่ได้เป็นเพียงขอบเขตทางภูมิศาสตร์ตั้งในอดีตหรือช่วงการเริ่มต้นของรัฐสมัยใหม่ แต่เป็น “ม่านเหล็ก” (Iron Curtain) ที่แบ่งแยกผู้คน ระบบเศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งนำไปสู่ความตึงเครียดและสงครามตัวแทนในระดับโลก

3.1.2 กระบวนการปลดปล่อยอาณานิคมและผลกระทบต่อเขตแดนในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกา การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เปิดทางให้เกิดกระบวนการปลดปล่อยอาณานิคม (Decolonization) ทั่วโลก โดยหลายประเทศในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกาได้รับเอกราช เช่น (1) อินเดียและปากีสถานจากสหราชอาณาจักร (2) อินโดนีเซียจากเนเธอร์แลนด์ และ (3) ฟิลิปปินส์จากสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การกำหนดเขตแดนในยุคอาณานิคมมักเป็นการกำหนดเส้นแบ่งเขตแดนตามอำเภอใจ ซึ่งได้กำหนดตามกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา และลักษณะทางภูมิประเทศ ทำให้เกิดรากฐานของความขัดแย้งในอนาคตสำหรับรัฐที่เพิ่งได้รับเอกราช²² สำหรับหลักการที่นำมาใช้ในการกำหนดเส้นเขตแดนในช่วงของการปลดปล่อยอาณานิคม คือ “หลักการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม” (*Uti Possidetis juris*) ซึ่งเป็นหลักกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่สำคัญในการกำหนดอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนในยุคปลดปล่อยอาณานิคม หลักการนี้กำหนดให้รัฐที่เกิดขึ้นใหม่สืบทอดเขตแดนการปกครองเดิมก่อนได้รับเอกราช

²¹ Albert Speer, *Inside the Third Reich: Memoirs*. (New York: Macmillan, 1970), p.271.

²² Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*. 8th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2012), p.131.

เพื่อป้องกันความขัดแย้งเกี่ยวกับพรมแดนหลังการถอนตัวของอำนาจอาณานิคม²³ ตัวอย่างเช่น การประยุกต์ใช้หลักการนี้กับเขตแดนของอิสราเอลที่สืบทอดเขตแดนของอาณัติปาเลสไตน์²⁴ ในเอเชีย ข้อพิพาทเขตแดนจำนวนมากหลังปี ค.ศ. 1945 มักเชื่อมโยงกับการก่อตั้งรัฐเอกราชใหม่ที่มีเขตแดนไม่ชัดเจนหรือกำหนดไว้ไม่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน²⁵ (โปรดดูหัวข้อที่ 3.3) ถึงแม้หลักการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิมนี้อาจมีเจตนาที่ดีในการป้องกันความขัดแย้งหลังการปลดปล่อยอาณานิคม แต่ในทางปฏิบัติแล้วพบว่า การสืบทอดเขตแดนที่ “วาดตามอำเภอใจ” ของเจ้าอาณานิคม ได้สร้าง “มรดกบาป” ของข้อพิพาทที่ซับซ้อนและยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ข้อพิพาทชายแดนอินเดียน-จีน²⁶ และข้อพิพาทแคชเมียร์²⁷ ล้วนมีรากฐานมาจากข้อตกลงเขตแดนในยุคอาณานิคมที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ การคงอยู่ของข้อพิพาทเหล่านี้แสดงถึงความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่กฎหมายระหว่างประเทศพยายามแก้ไขแต่ยังไม่สามารถทำได้โดยสมบูรณ์เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และผลประโยชน์ทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ลึกซึ้งกว่าแค่เส้นบนแผนที่

นอกจากนี้ แม้ว่าในยุคล่าอาณานิคม เจ้าอาณานิคมจะมีการทำสนธิสัญญูปกปันเขตแดนภายใต้อาณานิคมของตนกับประเทศเอกราชที่มีอำนาจต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศที่น้อยกว่า และ/หรือมีองค์ความรู้ทางวิชาการในการกำหนดเขตแดนที่ดีกว่าเจ้าอาณานิคมก็ได้สร้าง “มรดกเลือด” ของข้อพิพาทเขตแดนที่ซับซ้อนและยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบันอันเนื่องมาจากความไม่สุจริตในการปฏิบัติหรือการตีความตามสนธิสัญญาในการปักปันเขตแดนดังกล่าวของเจ้าอาณานิคมที่มีอำนาจต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ

²³ *Frontier Dispute (Burkina Faso/Mali)* [Judgment], I.C.J. Reports 554, (1986).

²⁴ International Court of Justice, *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* [Advisory Opinion], I.C.J. Reports 136, (2004).

²⁵ Clive Schofield, *The Impact of Decolonization on Maritime Boundaries: A Legal and Historical Analysis*. *Ocean Development & International Law* 43, no. 3 (2012), pp.229–253.

²⁶ M. Taylor Fravel, *The India–China Border Dispute: A Strategic Perspective*. *The China Quarterly* 227 (2016), pp.655–674.

²⁷ Alastair Lamb, *Kashmir: A Disputed Legacy, 1846–1990*. (Oxford: Oxford University Press, 1991), p.18.

มากกว่า²⁸ และความบกพร่องในการตรวจสอบของฝ่ายประเทศเอกราชที่มีอำนาจต่อรอง
ทางการเมืองระหว่างประเทศที่น้อยกว่าเนื่องจากขาดผู้เชี่ยวชาญ เช่น ข้อพิพาทเขตแดนระหว่าง
ไทย-กัมพูชา²⁹

3.2 มาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศในการกำหนดเส้นเขตแดนและ บริเวณพรมแดนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน

การกำหนดเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนนั้น เมื่อยุคสมัยได้เปลี่ยนไปจากอดีต
ถึงปัจจุบัน พบว่า ความจำเป็นและความต้องการใช้ประโยชน์จากดินแดนมีเพิ่มมากขึ้น
จึงมีแนวโน้มที่จะมีการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างกันให้ชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับ
ซึ่งจากการศึกษาในปัจจุบันนี้ พบว่า เส้นเขตแดนถูกใช้เป็นเส้นแบ่งขอบเขตที่รัฐสามารถใช้
ใช้อำนาจอธิปไตยและแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติภายในดินแดนของตนได้
อย่างเต็มที่ สำหรับวิธีการกำหนดเขตแดน พบว่า แบ่งได้เป็น 2 วิธีคือ (1) วิธีทางเรขาคณิต³⁰

²⁸ Walter F. Vella, *The Impact of the West on the Kingdom of Thailand, 1826–1932*, (Berkeley: University of California Press, 1955), pp. 250–265. และ Sir Alan Campbell, *Siam in the Twentieth Century: A Narrative of the Events of a Quarter of a Century with a Detailed Account of the Rights of the Powers and of the Internal Administration*, (London: Edward Arnold, 1928), pp.78–85.

²⁹ B. J. Terwiel, *Thailand's Political History: From the Fall of Ayutthaya to Recent Times*, (Bangkok: River Books, 2011), pp.202–205. และ *Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)*, [Judgment], I.C.J. Reports 6, (1961).

³⁰ การกำหนดเขตแดนโดยใช้วิธีทางเรขาคณิต วิธีการนี้เป็นทางปฏิบัติซึ่งนิยมกันในอดีตซึ่งไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับ
ภูมิประเทศที่แน่ชัด หรือไม่สามารถส่งเจ้าหน้าที่ไปสำรวจภูมิประเทศได้ หากดูจากแผนที่โลกก็จะพบว่ามีการใช้วิธีการนี้
ในการกำหนดเขตแดนของรัฐจำนวนมากในทวีปแอฟริกา ทวีปอเมริกา และทวีปเอเชีย โดยการใช้เส้นขนานหรือเส้นรุ้ง
(Parallels of Latitude) การใช้เส้นแวง (Meridians of Longitude) หรือการใช้เส้นตรงจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง
เป็นต้น (ก) กรณีตัวอย่างของการใช้เส้นขนานหรือเส้นรุ้ง 1) เขตแดนเกาหลีเหนือ–เกาหลีใต้ ซึ่งใช้เส้นขนานที่ 38
องศาเหนือ 2) เขตแดนสหรัฐอเมริกา–แคนาดา ซึ่งใช้เส้นขนานที่ 49 องศาเหนือ (ข) กรณีตัวอย่างของการใช้เส้นแวง
1) เขตแดนแคนาดา–สหรัฐอเมริกาของสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้เส้นแวงที่ 141 องศาตะวันตก 2) ส่วนใหญ่ของเขตแดน
อินโดนีเซีย–ปาปัวนิวกินี ซึ่งใช้เส้นแวงที่ 141 องศาตะวันออก และ (ค) กรณีตัวอย่างของการใช้เส้นตรง 1) เขตแดน
มลรัฐออริโชนาของสหรัฐอเมริกา–มลรัฐโอไฮโอของเม็กซิโก ซึ่งเป็นแนวเส้นตรงจากเส้นแวงที่ 111 องศาตะวันตกไปยัง
แม่น้ำโคโรลาโด 2) เขตแดนอิสราเอล–อียิปต์ ซึ่งเป็นแนวเส้นตรงจากอ่าวอาคาบับไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ; โปรดดู,
กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ, *ข้อมูลเขตแดน* [ออนไลน์], 7 กรกฎาคม 2568. แหล่งที่มา:
<https://treaties.mfa.go.th/th/content/ข้อมูลเขตแดน?cate=6384675b4c9fb228d63cfc34>.

และ (2) วิธีที่ใช้สภาพภูมิประเทศ³¹ สำหรับมาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศ ในการกำหนดเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนในยุคนี้ พบว่า กฎหมายจารีตประเพณี และสนธิสัญญาระหว่างประเทศเข้ามามีบทบาทในการกำหนดและรับรองเขตแดน โดยกฎหมายระหว่างประเทศ กรณิธรรมนุญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (Statute of the International Court of Justice) ตามข้อ 38 ถือว่าเป็นตัวกำหนดถึงแหล่งที่มา

³¹ การกำหนดเขตแดนโดยใช้สภาพภูมิประเทศ วิธีการนี้เป็นทางปฏิบัติที่นิยมกันในปัจจุบัน โดยการใช้ภูมิประเทศ ที่เห็นได้เด่นชัดและเป็นอุปสรรคธรรมชาติ เป็นเขตแดนระหว่างกัน ซึ่งอุปสรรคธรรมชาติที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือ ภูเขา กับแม่น้ำ (ก) การใช้ภูเขาเป็นเขตแดน ภูเขาเป็นพรมแดนธรรมชาติที่แบ่งกลุ่มคนออกจากกันอย่างแท้จริง ในอดีตมีการ กำหนดเขตแดนที่เป็น ภูเขาไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน อาทิ ใช้เชิงเขาปากโคกปากหนึ่ง ใช้ขอบหน้าผา ใช้ถนนหรือทางเดิน บนภูเขา เป็นต้น แต่วิธีการที่นิยมกันมากมีอยู่ 2 วิธีคือ การใช้สันเขา (Crest) หรือยอดเขา กับการใช้สันปันน้ำ (Watershed) คือแนวสันเขาที่แบ่งน้ำให้ไหลลงลาดเขาไปยังลุ่มน้ำ 2 ฟากของแนวเขานั้น ในปัจจุบัน การใช้สันปันน้ำเป็นที่นิยม ในทางปฏิบัติระหว่างประเทศ เพราะไม่กระทบกระเทือนต่อชุมชนซึ่งมักอาศัยอยู่ตามบริเวณที่ราบลุ่มน้ำ และการใช้ทิศทาง การไหลของน้ำเป็นตัวกำหนดก็ให้ความเป็นธรรมในการใช้น้ำด้วย ในกรณีที่มีแนวสันปันน้ำหลายแนว ก็นิยมกันให้ใช้ สันปันน้ำที่สำคัญหรือสันปันน้ำหลัก (ข) การใช้แม่น้ำเป็นเขตแดน ในอดีตก็มีการกำหนดเขตแดนในแม่น้ำด้วยวิธีการ ต่าง ๆ กัน เช่น ในสมัยกลาง แม่น้ำเขตแดนในทวีปยุโรปเคยถือกันว่าเป็นของจักรพรรดิแห่งอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ บางกรณีก็กำหนดให้แม่น้ำทั้งลำน้ำเป็นเขตแดน โดยแม่น้ำอาจเป็นกรรมสิทธิ์รวม (condominium) ของรัฐชายฝั่ง บางกรณีซึ่งรัฐหนึ่งมีกำลังอำนาจเหนือกว่าอีกรัฐหนึ่ง ก็มีการกำหนดให้แม่น้ำเป็นของรัฐนั้นเพียงฝ่ายเดียว บางกรณี ก็ใช้เส้นมัธยะ และบางกรณีก็ใช้ร่องน้ำลึกที่สุด ในปัจจุบัน มีทางปฏิบัติระหว่างประเทศที่เด่นชัด คือ (1) ในกรณีที่แม่น้ำ ไม่เหมาะสมในการเดินเรือ จะนิยามกำหนดเขตแดนโดยใช้จุดกึ่งกลางแม่น้ำ หรือที่เรียกกันว่าการใช้เส้นมัธยะ โดยที่ความกว้างของแม่น้ำขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือระดับน้ำกับความลาดชันของตลิ่ง เช่นนี้จึงจำเป็นต้อง กำหนดให้แน่ชัดว่าจะวัดความกว้างของแม่น้ำกันอย่างไร โดยทั่วไป มักใช้ระดับน้ำเฉลี่ยซึ่งคำนวณจากการวัดระดับน้ำ ในช่วงระยะเวลาที่นานพอควร เช่น 3-5 ปี (2) ในกรณีที่แม่น้ำสามารถใช้ในการเดินเรือ มักจะกำหนดเขตแดนโดยใช้ ร่องน้ำลึก (Thalweg) ซึ่งเป็นวิธีการที่แพร่หลายที่สุดในปัจจุบัน โดยการนำหลักการร่องน้ำลึกมาใช้เป็นครั้งแรก ในการประชุมที่เมืองราสตาด (Congress of Rastadt) เมื่อปี ค.ศ. 1797-1799 เพื่อกำหนดเขตแดนในแม่น้ำ Rhine และได้ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสนธิสัญญาสันติภาพ ณ เมืองลูเนวิลล์ (Luneville) ฉบับลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1801 ในทางดาราได้ให้นิยามคำนี้ไว้ต่าง ๆ กัน เช่น เส้นเชื่อมระหว่างจุดลึกที่สุด (Deepest Points) หรือเส้นเชื่อม ระหว่างจุดลึกที่สุดในร่องน้ำเดินเรือ (Deepest Points in the Channel) อย่างไรก็ตามแล้วจะเห็นว่าร่องน้ำลึก คือกึ่งกลางของร่องน้ำเดินเรือที่สำคัญ (Centre of the Normal Principal Navigation Channel) และ (ค) เกาะในแม่น้ำ ไม่มีหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องอธิปไตยเหนือเกาะในแม่น้ำเขตแดนระหว่างประเทศ ในทางปฏิบัติ รัฐริมฝั่งน้ำ (Riparian States) จึงต้องตกลงกันเรื่องอธิปไตยเหนือเกาะเหล่านั้น ในกรณีที่มิเกาะเกิดใหม่ที่รัฐริมฝั่งน้ำ ยังไม่เคยตกลงกันไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับอธิปไตย รัฐริมฝั่งน้ำก็จะต้องทำความตกลงกันเกี่ยวกับอธิปไตยเหนือเกาะ ดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง; โปรดดู, เรื่องเดียวกัน

หลักในการนำเอามาตรการทางกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนมาปรับใช้ได้แก่ (1) อนุสัญญาระหว่างประเทศ (สนธิสัญญา) (2) กฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ (3) หลักกฎหมายทั่วไป และ (4) คำพิพากษาของศาล รวมถึงคำสอนของผู้ทรงคุณวุฒิสูงสุดในฐานะแนวทางเสริมในการกำหนดหลักกฎหมาย³² เช่น สนธิสัญญา (Treaties) เป็นข้อตกลงที่ก่อให้เกิดกฎหมาย (Law-Making Treaties) ซึ่งวางหลักการที่รัฐยอมรับ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดและรับรองเขตแดนระหว่างประเทศ³³ ตัวอย่างเช่น สนธิสัญญาที่กำหนดเส้นแนวหรือเส้นรุ้งเป็นเขตแดน หรือข้อตกลงที่กำหนดให้เส้นเขตแดนเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำอย่างค่อยเป็นค่อยไป³⁴ และ/หรือกฎหมายจารีตประเพณี (Customary International Law) เกิดจากการปฏิบัติที่รัฐต่าง ๆ ปฏิบัติซ้ำ ๆ อย่างสอดคล้องกัน และยอมรับว่าเป็นการปฏิบัติที่ชอบด้วยกฎหมาย (*opinio juris*)³⁵ กฎหมายจารีตประเพณีมีผลผูกพันรัฐแม้จะไม่ได้ลงนามในอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มช่องว่างที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรยังไม่ครอบคลุมในบริบทของการกำหนดเขตแดนหรือหลักการต่าง ๆ เป็นต้นว่า หลักการ *Uti Possidetis Juris* ได้กลายเป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง³⁶

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐอียิปต์ “บนดาวโลก” ในยุคนี้ที่ขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (International Court of Justice: ICJ) หรือ ศาลโลก ที่ซึ่งใช้หลักการแบบลำดับชั้น (Tripartite Hierarchy) ประกอบด้วย (1) กฎหมายสนธิสัญญา (Treaty Law) (2) หลักการ

³² 1945 Statute of the International Court of Justice.

³³ Anthony Aust, **Handbook of International Law**. 3rd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017), p.95.

³⁴ **Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahiriya/Chad)**, [Judgment], I.C.J. Reports, (1994).

³⁵ **North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands)**, [Judgment], I.C.J. Reports 3, (1969).

³⁶ Malcolm N. Shaw, **International Law**. 9th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), p.57.

สืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis*) และ/หรือ (3) การควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Control) ในการพิจารณาคดีตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงมาถึงปัจจุบันนี้ มีคดีพิพาทเกี่ยวกับเส้นเขตแดนประมาณ 57 คดี ประกอบด้วย 3 ประเภท คือ (1) **คดีข้อพิพาทเขตแดนทางบก** (Territorial/Land Boundary Disputes)³⁷

³⁷ คดีข้อพิพาทเขตแดนทางบก (Territorial/Land Boundary Disputes) จำนวน 17 คดี (ประกอบด้วย: (1) 1953: *Minquiers and Ecrehos Case (France v. United Kingdom)* คดีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือหมู่เกาะ Minquiers และ Ecrehos ในช่องแคบอังกฤษ ศาลตัดสินให้สหราชอาณาจักรโดยอาศัยหลักการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Minquiers and Ecrehos (Fr./U.K.)*, 1953 I.C.J. 47 (Nov. 17) (2) 1959: *Sovereignty over Certain Frontier Land (Belgium v. Netherlands)* ข้อพิพาทเขตแดนระหว่างเบลเยียมและเนเธอร์แลนด์ ศาลตัดสินตามสนธิสัญญาเขตแดนปี 1843 Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Sovereignty over Certain Frontier Land (Belg./Neth.)*, 1959 I.C.J. 209 (June 20) (3) 1962: *Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)* คดีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือวิหารพระวิหาร ศาลตัดสินให้กัมพูชาโดยอาศัยสนธิสัญญาเขตแดน ฝรั่งเศส-สยาม ปี 1904 Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thai.)*, 1962 I.C.J. 6 (June 15) (4) 1986: *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)* ข้อพิพาทเขตแดนในแอฟริกาตะวันตก ศาลใช้หลักการ *uti possidetis* และความเป็นธรรม Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Frontier Dispute (Burk. Faso/Mali)*, 1986 I.C.J. 554 (Dec. 22) (5) 1992: *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador v. Honduras)* ข้อพิพาทเขตแดนครอบคลุมทั้งทางบกและทางทะเล ศาลใช้หลักการ *uti possidetis* เป็นหลัก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Sal./Hond.)*, 1992 I.C.J. 351 (Sept. 11) (6) 1994: *Territorial Dispute (Libya v. Chad)* ข้อพิพาทเรื่อง Aozou Strip ศาลตัดสินให้ชาดโดยอาศัยสนธิสัญญาปี 1955 Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Territorial Dispute (Libya/Chad)*, 1994 I.C.J. 6 (Feb. 3) (7) 2001: *Maritime Delimitation and Territorial Questions (Qatar v. Bahrain)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะต่างๆ รวมถึง Hawar Islands และ Zubarah Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation and Territorial Questions (Qatar v. Bahr.)*, 2001 I.C.J. 40 (Mar. 16) (8) 2002: *Land and Maritime Boundary (Cameroon v. Nigeria)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับคาบสมุทร Bakassi และพื้นที่ Lake Chad ศาลตัดสินให้แคเมอรูน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Land and Maritime Boundary (Cameroon v. Nig.)*, 2002 I.C.J. 303 (Oct. 10) (9) 2002: *Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia v. Malaysia)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะ Ligitan และ Sipadan ศาลตัดสินให้มาเลเซียโดยอาศัยการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Sovereignty Over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indon./Malay.)*, 2002 I.C.J. 625 (Dec. 17) (10) 2005: *Frontier Dispute (Benin v. Niger)* ข้อพิพาทเขตแดนในแอฟริกาตะวันตก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Frontier Dispute (Benin/Niger)*, 2005 I.C.J. 90 (July 12) (11) 2008: *Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh (Malaysia v. Singapore)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะ Pedra Branca Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Sovereignty over Pedra Branca (Malaysia/Singapore)*, 2008 I.C.J. 12 (May 23) (12) 2013: *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Niger)* ข้อพิพาทเขตแดนในแอฟริกาตะวันตก Cases | PCA-CPA อ้างอิง:

จำนวน 17 คดี (2) คดีข้อพิพาทเขตแดนทางทะเล (Maritime Boundary Disputes)³⁸
จำนวน 22 คดี และ (3) คดีข้อพิพาทเขตแดนผสม (Mixed Land and Maritime

Frontier Dispute (Burkina Faso/Niger), 2013 I.C.J. 44 (Apr. 16) **(13)** 2018: *Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua)* ข้อพิพาทเขตแดนระหว่างคอซตาริกาและนิการากัว Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Certain Activities carried out by Nicaragua (Costa Rica v. Nicaragua)*, 2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) **(14)** 2018: *Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับการสร้างถนนตามแนวแม่น้ำ San Juan Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Construction of a Road in Costa Rica (Nicaragua v. Costa Rica)*, 2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) **(15)** 2018: *Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua)* ข้อพิพาทเขตแดนทางบกในส่วนเหนือของ Isla Portillos Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua)*, 2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) **(16)** 2019: *Guatemala's Territorial, Insular and Maritime Claim (Belize v. Guatemala)* ข้อพิพาทดินแดนระหว่างเบลีซและกัวเตมาลา (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Guatemala's Territorial Claim (Belize/Guatemala)*, ICJ General List No. 177 และ **(17)** 2021: *Land and Maritime Delimitation and Sovereignty over Islands (Gabon v. Equatorial Guinea)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับการจำกัดเขตแดนและอำนาจอธิปไตยเหนือเกาะต่างๆ (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Land and Maritime Delimitation (Gabon/Equatorial Guinea)*, ICJ General List No. 179

³⁸ คดีข้อพิพาทเขตแดนทางทะเล (Maritime Boundary Disputes) จำนวน 22 คดี (ประกอบด้วย: **(1)** 1951: *Fisheries Case (United Kingdom v. Norway)* คดีเกี่ยวกับเขตประมงและเส้นฐานการวัดน่านน้ำอาณาเขต Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Fisheries Case (United Kingdom v. Norway)*, 1951 I.C.J. 116 (Dec. 18) **(2)** 1969: *North Sea Continental Shelf Cases (Denmark/West Germany และ Netherlands/West Germany)* คดีแรกที่กำหนดหลักการสำคัญในการจำกัดเขตไหล่ทวีปทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *North Sea Continental Shelf cases*, 1969 I.C.J. 3 (Feb. 20) **(3)** 1974: *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจศาลในการประมงระหว่างสหราชอาณาจักรและไอซ์แลนด์ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*, 1974 I.C.J. 3 (July 25) **(4)** 1974: *Fisheries Jurisdiction (Germany v. Iceland)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจศาลในการประมงระหว่างเยอรมนีและไอซ์แลนด์ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Fisheries Jurisdiction (Germany v. Iceland)*, 1974 I.C.J. 175 (July 25) **(5)** 1978: *Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับไหล่ทวีปในทะเลเอเจียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1978 I.C.J. 3 (Dec. 19) **(6)** 1982: *Continental Shelf (Tunisia v. Libya)* การจำกัดเขตไหล่ทวีปในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Continental Shelf (Tunisia/Libya)*, 1982 I.C.J. 18 (Feb. 24) **(7)** 1984: *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada v. United States)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในอ่าว Maine Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine*, 1984 I.C.J. 246 (Oct. 12) **(8)** 1985: *Continental Shelf (Libya v. Malta)* การจำกัดเขตไหล่ทวีประหว่างลิเบียและมอลตา Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Continental Shelf (Libya/Malta)*,

1985 I.C.J. 13 (June 3) **(9)** 1991: *Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับรางวัลอนุญาโตตุลาการในการจำกัดเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Arbitral Award of 31 July 1989 (Guinea-Bissau v. Senegal)*, 1991 I.C.J. 53 (Nov. 12) **(10)** 1993: *Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในแถบอาร์กติก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation between Greenland and Jan Mayen*, 1993 I.C.J. 38 (June 14) **(11)** 1995: *Maritime Delimitation between Guinea-Bissau and Senegal* การจำกัดเขตแดนทางทะเลระหว่างกินี-บิสเซาและเซเนกัล (ยกเล็กจากรายการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation between Guinea-Bissau and Senegal*, 1995 I.C.J. 423 (Nov. 8) **(12)** 1998: *Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจศาลในการประมงระหว่างสเปนและแคนาดา Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada)*, 1998 I.C.J. 432 (Dec. 4) **(13)** 2007: *Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea* ข้อพิพาทเขตแดนทางทะเลในทะเลแคริบเบียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Honduras)*, 2007 I.C.J. 659 (Oct. 8) **(14)** 2009: *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในทะเลดำ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation in the Black Sea*, 2009 I.C.J. 61 (Feb. 3) **(15)** 2009: *Dispute regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิการเดินเรือและสิทธิที่เกี่ยวข้อง Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Dispute regarding Navigational and Related Rights*, 2009 I.C.J. 213 (July 13) **(16)** 2012: *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะต่างๆ และเขตแดนทางทะเลในทะเลแคริบเบียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia)*, 2012 I.C.J. 624 (Nov. 19) **(17)** 2014: *Maritime Dispute (Peru v. Chile)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในมหาสมุทรแปซิฟิก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Dispute (Peru v. Chile)*, 2014 I.C.J. 3 (Jan. 27) **(18)** 2018: *Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในทะเลแคริบเบียนและมหาสมุทรแปซิฟิก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean*, 2018 I.C.J. 139 (Feb. 2) **(19)** 2021: *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)* การจำกัดเขตแดนทางทะเลในมหาสมุทรอินเดีย Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)*, 2021 I.C.J. 4 (Oct. 12) **(20)** 2022: *Dispute over the Status and Use of the Waters of the Silala (Chile v. Bolivia)* ข้อพิพาทเกี่ยวกับสถานะและการใช้น้ำแม่น้ำ Silala Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Dispute over the Waters of the Silala*, 2022 I.C.J. 614 (Dec. 1) **(21)** 2023: *Delimitation of the Continental Shelf (Nicaragua v. Colombia)* การจำกัดเขตไหล่ทวีปขยายเขต Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Delimitation of the Continental Shelf*, 2023 I.C.J. 7 (July 13) และ **(22)** 2022: *Alleged Violations of Sovereign Rights (Nicaragua v. Colombia)* ข้อกล่าวหาการละเมิดสิทธิอธิปไตยในเขตทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: *Alleged Violations of Sovereign Rights*, 2022 I.C.J. 16 (Apr. 21))

Disputes³⁹ จำนวน 18 คดี) ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากถึง 1 ใน 3 ของคดีที่ขึ้นสู่ศาลโลก ทั้งหมด 198 คดีที่ได้รับการบันทึกในรายการทั่วไป⁴⁰ ในปัจจุบันก็ยังคงเกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับ

³⁹ คดีข้อพิพาทเขตแดนผสม (Mixed Land and Maritime Disputes) ประกอบด้วยคดีดังต่อไปนี้: คดีที่มีทั้งองค์ประกอบทางบกและทางทะเล เช่น การจำกัดเขตแดนบนแผ่นดินที่ต่อเนื่องไปสู่ทะเล คดีเกี่ยวกับเกาะและหินที่ส่งผลต่อเขตแดนทางทะเลและอำนาจอธิปไตยทางบก คดีเกี่ยวกับแม่น้ำและทางน้ำที่เชื่อมโยงระหว่างเขตแดนบกและทะเล และคดีที่เกี่ยวข้องกับคาบสมุทรและอ่าวที่มีผลกระทบทั้งต่อดินแดนและน่านน้ำ จำนวน 18 คดี (ประกอบด้วย: (1) 1992: Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador v. Honduras: Nicaragua Intervening) ข้อพิพาทเขตแดนครอบคลุมทั้งทางบก เกาะ และทางทะเลในอ่าว Fonseca Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Sal./Hond.: Nicar. intervening), 1992 I.C.J. 351 (Sept. 11) (2) 2001: Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะต่าง ๆ รวมถึง Hawar Islands, Zubarah และการจำกัดเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Maritime Delimitation and Territorial Questions (Qatar v. Bahr.), 2001 I.C.J. 40 (Mar. 16) (3) 2002: Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Equatorial Guinea Intervening) ข้อพิพาทเกี่ยวกับคาบสมุทร Bakassi, พื้นที่ Lake Chad และเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Land and Maritime Boundary (Cameroon v. Nig.: Eq. Guinea intervening), 2002 I.C.J. 303 (Oct. 10) (4) 2007: Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะต่าง ๆ และเขตแดนทางทะเลในทะเลแคริบเบียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Honduras), 2007 I.C.J. 659 (Oct. 8) (5) 2008: Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia v. Singapore) ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะ Pedra Branca และหินใต้น้ำ รวมถึงผลกระทบต่อเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Sovereignty over Pedra Branca (Malaysia/Singapore), 2008 I.C.J. 12 (May 23) (6) 2012: Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia) ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะต่าง ๆ และเขตแดนทางทะเลในทะเลแคริบเบียน Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), 2012 I.C.J. 624 (Nov. 19) (7) 2018: Certain Activities carried out by Nicaragua in the Border Area (Costa Rica v. Nicaragua) ข้อพิพาทเขตแดนที่มีผลกระทบต่อทั้งทางบกและทางน้ำ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Certain Activities carried out by Nicaragua (Costa Rica v. Nicaragua), 2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) (8) 2018: Construction of a Road in Costa Rica along the San Juan River (Nicaragua v. Costa Rica) ข้อพิพาทเกี่ยวกับการสร้างถนนตามแนวแม่น้ำที่ส่งผลกระทบต่อเขตแดนทั้งบกและน้ำ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Construction of a Road in Costa Rica (Nicaragua v. Costa Rica), 2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) (9) 2018: Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean (Costa Rica v. Nicaragua) การจำกัดเขตแดนทางทะเลที่เชื่อมโยงกับเขตแดนทางบก Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Maritime Delimitation in the Caribbean Sea and the Pacific Ocean, 2018 I.C.J. 139 (Feb. 2) (10) 2018: Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua) ข้อพิพาทเขตแดนทางบกบนเกาะที่ส่งผลกระทบต่อเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Land Boundary in the Northern Part of Isla Portillos (Costa Rica v. Nicaragua),

ปัญหาเขตแดนและบริเวณพรมแดนขึ้นอย่างต่อเนื่องแม้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศและ/หรือแนวทางปฏิบัติในทางระหว่างประเทศจะกำหนดไว้ตามข้างต้นก็ตาม

3.3 สาเหตุสำคัญของการเกิดข้อพิพาทเขตแดนภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุแห่งข้อพิพาทเส้นแบ่งเขตแดนที่น่าคิดขึ้นสู่ศาลโลกในยุคร่วมสมัยจำนวน 57 คดี ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดจนถึงปัจจุบัน พบว่า ข้อพิพาทเกี่ยวกับเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างรัฐนับเป็นหนึ่งในประเด็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความสำคัญยิ่งและซับซ้อนที่สุดในระบบกฎหมายระหว่างประเทศเนื่องจาก “ในกฎหมายระหว่างประเทศและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความเป็นเจ้าของ

2018 I.C.J. 15 (Feb. 2) **(11)** 2021: Land and Maritime Delimitation and Sovereignty over Islands (Gabon v. Equatorial Guinea) ข้อพิพาทเกี่ยวกับการจำกัดเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเล รวมถึงอำนาจอธิปไตยเหนือเกาะต่าง ๆ (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Land and Maritime Delimitation (Gabon/Equatorial Guinea), ICJ General List No. 179 **(12)** 2022: Sovereignty over the Sapodilla Cayes (Belize v. Honduras) ข้อพิพาทเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือหมู่เกาะและผลกระทบต่อเขตแดนทางทะเล (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Sovereignty over the Sapodilla Cayes (Belize v. Honduras), ICJ General List No. 185 **(13)** 2018: Arbitral Award of 3 October 1899 (Guyana v. Venezuela) ข้อพิพาทเกี่ยวกับรางวัลอนุญาโตตุลาการที่ส่งผลต่อเขตแดนทั้งทางบกและทางทะเล (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Arbitral Award of 3 October 1899 (Guyana v. Venezuela), ICJ General List No. 171 **(14)** 2019: Guatemala's Territorial, Insular and Maritime Claim (Belize v. Guatemala) การอ้างสิทธิในดินแดน เกาะ และทะเลของกัวเตมาลา (กำลังดำเนินการ) Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Guatemala's Territorial Claim (Belize/Guatemala), ICJ General List No. 177 **(15)** 1985: Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta) การจำกัดเขตไหล่ทวีปที่มีผลกระทบต่อกาะและเขตแดนทางทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Continental Shelf (Libya/Malta), 1985 I.C.J. 13 (June 3) **(16)** 1993: East Timor (Portugal v. Australia) ข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนติมอร์ตะวันออกและสิทธิในทะเล Cases | PCA-CPA อ้างอิง: East Timor (Portugal v. Australia), 1995 I.C.J. 90 (June 30) **(17)** 1999: Kasikili/Sedudu Island (Botswana v. Namibia) ข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะในแม่น้ำและผลกระทบต่อเขตแดนทางน้ำ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Kasikili/Sedudu Island (Botswana/Namibia), 1999 I.C.J. 1045 (Dec. 13) และ **(18)** 2010: Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay) ข้อพิพาทเกี่ยวกับแม่น้ำและการจำกัดเขตแดนทางน้ำ Cases | PCA-CPA อ้างอิง: Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay), 2010 I.C.J. 14 (Apr. 20))

⁴⁰ ตั้งแต่การก่อตั้งศาลโลกในปี ค.ศ. 1946 จนถึง ค.ศ. 2025 มีคดีทั้งหมด 198 คดีที่ได้รับการบันทึกในรายการทั่วไป โดยเกือบหนึ่งในสามเกี่ยวข้องกับการจำกัดเขตแดนทางบกหรือทางทะเล

ดินแดนมีความสำคัญเพราะอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนกำหนดสิ่งที่ถือว่าเป็นรัฐ”⁴¹ ที่ซึ่งเป็นบุคคลในทางกฎหมายระหว่างประเทศ ดังนั้น การศึกษาเชิงประจักษ์แห่งคดีข้อพิพาทเกี่ยวกับเส้นแบ่งเขตแดนที่ศาลโลก (ICJ) ตั้งแต่ก่อตั้งศาลจนถึงปัจจุบัน ได้เผยให้เห็นการพัฒนาเวียนวนของหลักการทางกฎหมายและรูปแบบการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายตามกฎหมายระหว่างประเทศ (ที่ระบุไว้ในอนุสัญญาระหว่างประเทศกฎหมายจารีตประเพณี หลักการทั่วไปของกฎหมายที่ยอมรับโดยประเทศอารยะ คำพิพากษาของศาล และงานเขียนของนักนิติศาสตร์ที่มีคุณวุฒิสูงสุดเรื่องกฎหมายระหว่างประเทศ)⁴² ซึ่งคำพิพากษาของศาลโลกทั้งหมด 57 คดีที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทเส้นแบ่งเขตแดนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ถึงแม้จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ “ข้อพิพาทเขตแดนและข้อพิพาทดินแดนทั้งสองเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนที่ถูกพิพาท ซึ่งเป็นแก่นแท้”⁴³ ทั้งนี้ จากการศึกษาวិเคราะห์พบว่ามี 2 สาเหตุสำคัญ ดังนี้

1) สาเหตุแห่งข้อพิพาทเขตแดนในมิติทางกฎหมาย ได้แก่ (1) **ปัญหาการตีความสนธิสัญญาและความไม่ชัดเจนทางกฎหมาย** โดยปัญหาหลักนี้ที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทเส้นแบ่งเขตแดน คือ “ความไม่ชัดเจนในการตีความสนธิสัญญาเขตแดน” ซึ่งเป็นปัญหาที่มีลักษณะเป็นระบบ (Systemic) และพบในหลากหลายคดี เนื่องจาก “เมื่อเปรียบเทียบกับ การอ้างอิงอื่น ๆ สำหรับการอ้างสิทธิดินแดน การอ้างสิทธิตามสนธิสัญญามีลักษณะทางกฎหมายมากกว่า กล่าวคือ มีการโน้มน้าวใจทางด้านอารมณ์น้อยกว่าการอ้างสิทธิทางประวัติศาสตร์”⁴⁴ อย่างไรก็ตาม การอ้างสิทธิตามกฎหมายสนธิสัญญาอาจมีความโน้มน้าวใจเป็นพิเศษต่อศาลโลกเพราะว่าข้อ 38 ของธรรมนูญศาลยุติธรรมระหว่างประเทศกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาสนธิสัญญา⁴⁵ แต่ในความเป็นจริงข้อ 38 ไม่มีลำดับศักดิ์

⁴¹ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice*, Duke Law Journal, Vol. 53, No. 6 (2004), p. 1779.

⁴² 1945 Statute of the International Court of Justice, para. 1, อ้างใน Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), pp.1781–1782.

⁴³ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), p.1780.

⁴⁴ Ibid., p.1782.

⁴⁵ Ibid., p.1782–1783.

ในการนำมาปรับใช้ดังจะเห็นได้จากการพิจารณาคดีปราสาทพระวิหาร⁴⁶ ทั้งนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ “ความยากลำบากเฉพาะเจาะจงกับการใช้กฎหมายสนธิสัญญาของศาลโลก คือ การใช้สนธิสัญญาบางฉบับกับรัฐที่ไม่ได้เป็นภาคีของข้อตกลง”⁴⁷ (2) **ปัญหาเกี่ยวกับหลักการสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (*Uti Possidetis Juris*)** โดยหลักการสิทธิเส้นเขตแดนเดิมซึ่งเป็น “หลักคำสอนที่ว่า “เขตแดนการปกครองเก่าจะกลายเป็นเขตแดนระหว่างประเทศเมื่อหน่วยการเมืองได้รับเอกราช”⁴⁸ นับเป็นอีกหนึ่งสาเหตุสำคัญของข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของการสิ้นสุดการปกครองแบบอาณานิคม โดยปัญหาของหลักการนี้อยู่ที่ “เขตแดนการปกครองของอาณานิคมถูกวาดไว้อย่างคลุมเครือไม่ชัดเจนมาโดยตลอด”⁴⁹ และ “การใช้หลัก *uti possidetis* ไม่ได้ทำให้เกิดระบบที่คาดการณ์ได้และมีเสถียรภาพมากเสมอไป”⁵⁰ เนื่องจากหลักการ *uti possidetis* มีลักษณะเป็นการปฏิเสธการกำหนดโดยตนเองและถือว่าเขตแดนภายในการปกครองมีหน้าที่เทียบเท่ากับเขตแดนระหว่างประเทศ⁵¹ และ (3) **ปัญหาการขาดกลไกบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ** ซึ่งข้อจำกัดด้านการบังคับใช้คำพิพากษาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาในการแก้ไขข้อพิพาทเขตแดน เนื่องจาก “ศาลเองไม่มีอำนาจในการบังคับคดี แต่ตามข้อ 94 ของกฎบัตรสหประชาชาติ” ซึ่งระบุว่า “สมาชิกแต่ละประเทศของสหประชาชาติรับรองที่จะปฏิบัติตามการตัดสินของ (ศาล) ในคดีที่ตนเป็นคู่ความ”⁵² อย่างไรก็ตาม ศาลโลกไม่มีอำนาจบังคับคดีได้โดยตรงเพื่อบังคับ

⁴⁶ Temple of Preah Vihear Cases, 1962 (Cambodia v. Thailand) เป็นคดีเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยเหนือปราสาทพระวิหาร ศาลตัดสินให้แก้มพูชา โดยอาศัยสนธิสัญญาเขตแดนฝรั่งเศส-สยาม ค.ศ. 1904; โปรดดู, **Case Concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)**, [Judgment], I.C.J. Reports 6, (1961).

⁴⁷ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), p. 1783

⁴⁸ *Ibid.*, p.1779.

⁴⁹ *Ibid.*, p.1790-1791.

⁵⁰ *Ibid.*, p.1810.

⁵¹ *Ibid.*, p.1790-1791.

⁵² Article 94 of The Charter of The United Nations.

ให้เป็นไปตามการตัดสินใจของตน ศาลไม่มีกำลังทหารหรือกลไกการลงโทษเพื่อบีบบังคับรัฐ⁵³ ดังนั้น จึงทำให้ศาลโลกขึ้นอยู่กับความร่วมมือของรัฐเหล่านี้และเจตจำนงทางการเมืองของพวกเขาในการปฏิบัติตามมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศที่กำหนดไว้⁵⁴

2) สาเหตุแห่งข้อพิพาทเขตแดนในมิติทางข้อเท็จจริง ได้แก่ (1) **ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ** โดยปัจจัยทางภูมิศาสตร์เป็นสาเหตุพื้นฐานที่สำคัญของข้อพิพาทเขตแดน โดยเฉพาะ “เขตแดนธรรมชาติ” อย่างไรก็ตาม สามารถนำเสนอปัญหาความแม่นยำในการกำหนดเขตการจำกัดเขตหรือทั้งสองอย่างให้กับประเทศเพื่อนบ้าน⁵⁵ ซึ่งสภาพปัญหานี้มีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นหาก “การก่อตัวทางธรรมชาติที่สร้างขอบเขตนั้นสามารถเคลื่อนไหวได้ จึงทำให้การจัดสรรทรัพยากรในพื้นที่ชายแดนมีปัญหามากขึ้น”⁵⁶ นอกจากนี้ ในบริบทของเขตแดนทางทะเล ปัญหาที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้นเนื่องจาก “ขอบเขตทางทะเลเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองซึ่งมีลักษณะแตกต่างมากกว่าเขตบนบก เพราะขอบเขตทางทะเลไม่มีลักษณะธรรมชาติ”⁵⁷

(2) **การควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพและการยึดครองจริง** โดยหลักการ “การควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ” (Effective Control) นี้ เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดน โดยหมายถึง การอ้างสิทธิที่อิงตามการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การที่กลุ่มหนึ่งอ้างสิทธิในดินแดนบางแห่งเพราะกลุ่มนั้นมีการปกครองดินแดนและประชากรที่อาศัยอยู่อย่างไม่มีการโต้แย้ง⁵⁸ ทั้งนี้ มีนักวิชาการ

⁵³ MariTimes Crimes. What are ICJ maritime boundary disputes and their implications? [Online], 9 April 2025, Source: <https://maritimescrimes.com/2025/04/09/what-are-icj-maritime-boundary-disputes-and-their-implications/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), pp.1783–1784.

⁵⁶ Ibid., p.1784.

⁵⁷ Modern Diplomacy. Pushing the Boundaries? Maritime Delimitation and evolving ICJ jurisprudence on International Law of the Sea [Online], 13 February 2022, Source: <https://moderndiplomacy.eu/2022/02/13/pushing-the-boundaries-maritime-delimitation-and-evolving-icj-jurisprudence-on-international-law-of-the-sea/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁵⁸ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), p.1787

หลายท่านเชื่อว่า “ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ การควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็น “*shibboleth*”⁵⁹ แต่แท้จริงแล้วเป็น “*sine qua non*”⁶⁰ ของการอ้างสิทธิเหนือดินแดนที่มั่นคง”⁶¹ แต่อย่างไรก็ตาม “หลักคำสอนการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพนี้ ก็ไม่ได้เป็นหลักการที่ปราศจากปัญหาใด ๆ โดยเฉพาะการที่ขาดฉันทามติเกี่ยวกับมาตรฐานที่ใช้ ที่ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดการอ้างสิทธิที่แข่งขันกันหลายครั้ง”⁶² และ (3) **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ** ซึ่งการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของข้อพิพาทเขตแดนสมัยใหม่ โดย “การอ้างสิทธิทางเศรษฐกิจยืนยันว่าดินแดนที่เป็นปัญหา จำเป็นต่อความมีชีวิตรอดหรือการพัฒนาของรัฐ”⁶³ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้รวมถึง “ดินแดนอาจจำเป็นเพื่ออำนวยความสะดวก

⁵⁹ ในส่วนของคำว่า “*shibboleth*” ในทางกฎหมายระหว่างประเทศไม่ใช่คำศัพท์ทางกฎหมายที่มีนิยามเฉพาะ แต่เมื่อนำมาใช้ในบริบทนี้ มักหมายถึงหลักการหรือแนวคิดที่ถูกยึดถืออย่างแข็งแกร่งโดยไม่ตั้งคำถามหรือความเชื่อที่ใช้เป็นเครื่องหมายแยกแยะ ในบริบทกฎหมายระหว่างประเทศ *shibboleth* อาจหมายถึง หลักการที่ถูกยึดถืออย่างเคร่งครัด โดยไม่ได้พิจารณาว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่ แนวคิดที่ใช้แยกแยะ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนนานาชาติ และ/หรือ คำสำคัญหรือหลักการที่ใช้เป็นเครื่องหมาย ของการเป็นสมาชิกในกลุ่มทางความคิดหรือทางการเมืองใด ๆ ทั้งนี้ ต้นกำเนิดของคำนี้มาจากพระคัมภีร์ไบเบิล (Book of Judges 12:6) ที่เล่าว่าชาวกิเลอาดใช้คำว่า “*shibboleth*” ทดสอบว่าใครเป็นศัตรูหรือมิตร เพราะคนต่างเผ่าออกเสียงไม่ถูกต้อง แต่ในความหมายสมัยใหม่ *shibboleth* มักมีนัยเชิงวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการยึดติดกับหลักการเก่า ๆ โดยไม่ได้คิดทบทวน; โปรตดู, Lynsey Mitchell, *International law as shibboleth: the continued appeal of heroic narratives in support of military intervention*, London Review of International Law, Volume 11, Issue 3, (November 2023), pp.481–510.

⁶⁰ ในส่วนของคำว่า “*sine qua non*” ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแปลว่า เงื่อนไขที่ขาดไม่ได้หรือสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ในบริบทของกฎหมายระหว่างประเทศ *sine qua non* หมายถึง องค์ประกอบหรือเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างแท้จริง สิ่งที่หากขาดไปแล้วจะทำให้สิทธิ หน้าที่ หรือการกระทำทางกฎหมายนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นหรือมีผลได้ ตัวอย่างการใช้ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น การยินยอมของรัฐเป็น *sine qua non* ของการผูกพันตามสนธิสัญญา การมีอำนาจอธิปไตยเป็น *sine qua non* ของการเป็นรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ และ/หรือ การละเมิดหน้าที่เป็น *sine qua non* ของความรับผิดชอบของรัฐ เป็นต้น โดยคำนี้มาจากภาษาละตินที่แปลตรงตัวว่า “without which not” หมายความว่า เป็นสิ่งที่ “ไม่มีมันไม่ได้” หรือ “ขาดไม่ได้”; โปรตดู, Martin Loughlin, *The State: Conditio sine qua non*, International Journal of Constitutional Law 16, no. 4 (2018), pp.1156–1178.

⁶¹ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), p.1787

⁶² Ibid., p.1788.

⁶³ Ibid., pp.1784–1785

ในเส้นทางการขนส่งภายในและระหว่างประเทศสำหรับสินค้า (รวมถึงท่อส่งน้ำมัน ถนน ทางรถไฟ และท่าเรือ) เพื่อใช้ประโยชน์จากวัตถุดิบ เพื่อเพาะปลูก และอื่น ๆ ด้วย”⁶⁴ และ ในบริบทของเขตแดนทางทะเล ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความสำคัญยิ่งขึ้น เนื่องจาก “เขตแดนทางทะเลมีบทบาทพื้นฐานในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ พวกมันมีอิทธิพลโดยตรงต่อด้านภูมิรัฐศาสตร์ เศรษฐกิจ กฎหมาย และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย”⁶⁵

3.4 ประสิทธิภาพของกลไกระหว่างประเทศในการแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดน และแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา

3.4.1 กลไกระหว่างประเทศในการแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดน

1) ข้อดีของระบบศาลโลก โดยในปัจจุบันระบบศาลโลกในฐานะที่เป็น กลไกระหว่างประเทศหลักในการแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดน มีข้อดีหลายประการ ได้แก่ “การสร้างความคาดหวังที่สามารถยอมรับได้ทางกฎหมาย”⁶⁶ ในคูกรณี และ “ความเป็นกลาง และความเป็นอิสระ”⁶⁷ ของกระบวนการพิจารณา นอกจากนี้ บทบาทของศาลโลกน่าชื่นชม ในการแก้ไขข้อพิพาทเขตแดนที่ซับซ้อนและเทคนิคระหว่างรัฐต่าง ๆ โดยไปถึงขนาดตรวจสอบ ความเป็นเทคนิคทางวิทยาศาสตร์และภูมิศาสตร์ของขอบเขตเพื่อไปถึงข้อสรุปที่ถูกต้อง⁶⁸

2) ข้อจำกัดและความท้าทาย โดยในปัจจุบันระบบศาลโลกในฐานะที่เป็น กลไกระหว่างประเทศหลักในการแก้ไขข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดน ก็ยังคงมีข้อจำกัดที่สำคัญ

⁶⁴ Ibid., p.1785.

⁶⁵ MariTimes Crimes. What are ICJ maritime boundary disputes and their implications? [Online], 9 April 2025, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁶⁶ Brian Taylor Sumner, *Territorial Disputes at the International Court of Justice* (2004), pp.1782–1783.

⁶⁷ International Court of Justice, *Frequently Asked Questions* [Online], n.d. Source: <https://www.icj-cij.org/frequently-asked-questions>. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2568.

⁶⁸ iPleaders. *Analyzing ICJ's jurisprudence in resolving boundary disputes* [Online], 19 August 2021, Source: <https://blog.iplayers.in/analyzing-icjs-jurisprudence-resolvingboundary-disputes/>. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

ได้แก่ “การขาดอำนาจบังคับใช้โดยตรง”⁶⁹ และ “การพึ่งพาความร่วมมือของรัฐ”⁷⁰ นอกจากนี้ สนธิสัญญาถูกละเมิดค่อนข้างบ่อย โดยเฉพาะเมื่อขาดบทบัญญัติการบังคับใช้ที่เข้มแข็ง⁷¹ สำหรับปัญหาอีกประการหนึ่งคือ จนถึงปี ค.ศ. 2018 มีเพียง 74 รัฐที่มีการประกาศในการมีผลบังคับใช้ เพิ่มขึ้นจาก 66 รัฐ ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2011 ส่วนในบรรดาสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง มีเพียงสหราชอาณาจักรเท่านั้นที่มีการประกาศรับรองการมีผลบังคับใช้⁷²

3.4.2 แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในอนาคตเกี่ยวกับปัญหาเขตแดน

1) ผลกระทบของเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้ระบบดาวเทียมที่มีความสามารถในการกำหนด/ระบุตำแหน่งมาใช้ในการกำหนดเส้นเขตแดน ซึ่งจะทำให้การกำหนดเส้นเขตแดนนั้นมีความแม่นยำชัดเจนเพื่อเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกกำลังสร้างความท้าทายใหม่ต่อการกำหนดเขตแดน โดยเฉพาะ “การเพิ่มขึ้นของระดับน้ำทะเลและความเสียหายที่ตามมาต่อเกาะเล็ก ๆ ในหลายพื้นที่ของโลก”⁷³ ซึ่งในบางกรณีได้ช่วยแก้ไขข้อพิพาทที่ยาวนานหมดสิ้นไป เช่น ในปี ค.ศ. 2010 นักวิทยาศาสตร์พบว่าเกาะเล็ก ๆ ในอ่าวเบงกอล ซึ่งมีชื่อว่า “*South Talpatti*” ในบังกลาเทศ และ “*New Moor*” ในอินเดีย ถูกน้ำรวมจนหมดแล้ว⁷⁴

2) การพัฒนากฎหมายสากลขึ้น โดยที่อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 (The United Nations Convention on the Law of the Sea: UNCLOS)

⁶⁹ MariTimes Crimes. **What are ICJ maritime boundary disputes and their implications?** [Online], 9 April 2025, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Brian Taylor Sumner, **Territorial Disputes at the International Court of Justice** (2004), p.1810.

⁷² International Court of Justice, **Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory** [Online], n.d., Source: <https://www.icj-cij.org/en/declarations>. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷³ Rongxing Guo. **Seabed Petroleum Exploitation in Disputed Areas** [Online], 2012, Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780080983196000091>. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷⁴ Ibid.

ได้ถูกประกาศใช้เพื่อควบคุมสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐเกี่ยวกับการใช้มหาสมุทรและทรัพยากรนั้น⁷⁵ ได้กลายเป็นกรอบทางกฎหมายหลักในการแก้ไขข้อพิพาททางทะเล ถึงแม้ว่าจะผ่านไปกว่า 40 ปีแล้วหลังจากการลงนามครั้งแรก UNCLOS ยังคงถูกมองว่าเป็นหนึ่งในอนุสัญญาที่มีประสิทธิผลและประสบความสำเร็จมากที่สุดที่สหประชาชาติได้ใช้⁷⁶ การพัฒนาของสังคมโลกในครั้งนี้ได้ส่งผลให้ศาลโลกได้จัดการกับคดีมากกว่า 40 คดีเกี่ยวกับข้อพิพาททางทะเลและดินแดน โดยศาลระหว่างประเทศว่าด้วยกฎหมายทะเล (International Tribunal for the Law of the Sea: ITLOS) ได้จำกัดเขตเพิ่มเติมมากขึ้น⁷⁷

3) บทบาทของปัจจัยที่ไม่ใช่ภูมิศาสตร์ในการจำกัดเขตแดนทางทะเล (หมายถึง ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงที่เป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่สุดของข้อพิพาทเขตแดนทางทะเล และเป็นแก่นแท้ของแนวคิดเช่น ไหล่ทวีป EEZ และน่านน้ำอาณาเขต)⁷⁸ โดยบทบาทของปัจจัยที่ไม่ใช่ภูมิศาสตร์นี้ในการมีอิทธิพลต่อกระบวนการจำกัดเขตแดนทางทะเลนั้น พบว่า เป็นหัวข้อที่ได้รับความสนใจในหมู่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศ⁷⁹ แต่อย่างไรก็ตาม ศาลโลกไม่ได้นำมาพิจารณาในคำพิพากษาการจำกัดเขตแดนทางทะเล ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันดีแล้วว่าปัจจัยที่ไม่ใช่ภูมิศาสตร์ไม่มีบทบาทสำคัญในการใช้วิธีการจำกัดเขตโซนทางทะเล⁸⁰ ที่ในอนาคตอาจถูกนำไปปรับใช้บนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศ

⁷⁵ MariTimes Crimes. **What are ICJ maritime boundary disputes and their implications?** [Online], 9 April 2025, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷⁶ Porter Hoagland, J. Jacoby, Mary Schumacher, Christine Burns, **Law of the Sea**, Encyclopedia of Ocean Sciences (Academic Press, 2019). Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780124095489113442>. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Modern Diplomacy. **Pushing the Boundaries? Maritime Delimitation and evolving ICJ jurisprudence on International Law of the Sea**, 13 February 2022, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2568.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

4. อนาคต: วิเคราะห์แนวโน้มเกี่ยวกับการให้ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก ดวงจันทร์ และดวงดาวอื่น

4.1 วิเคราะห์การให้ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลก

การวิเคราะห์แนวโน้มอนาคตเกี่ยวกับความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนในสังคมโลกเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ในหัวข้อที่ 3 ในประเด็นที่เกี่ยวกับความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนในปัจจุบัน เนื่องจากเขตแดนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการใช้อำนาจและอำนาจอธิปไตยของรัฐ⁸¹ และเป็นสภาพทางกฎหมายที่จำเป็นสำหรับการรวมส่วนหนึ่งส่วนใดของพื้นผิวโลกไว้ในดินแดนของรัฐใดรัฐหนึ่ง⁸² ดังนั้น การศึกษาถึงการให้ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดาวโลกนี้จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ ในหลายบริบท ทั้งในส่วนของการพัฒนาทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองระหว่างประเทศ และวิวัฒนาการของกฎหมายระหว่างประเทศประกอบกันด้วย

4.1.1 แนวโน้มในอนาคตถึงเปลี่ยนแปลงความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดน

1) แนวโน้มการลดความสำคัญของเส้นเขตแดน (De-territorialization Trends) ได้แก่ (1) การบูรณาการทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยการพัฒนาของกลุ่มประเทศในระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป ได้แสดงให้เห็นถึง “การที่เขตแดนแบบดั้งเดิมกำลังถูกท้าทายโดยรูปแบบใหม่ของการปกครองข้ามชาติที่มีลักษณะเป็นการข้ามเขตแดนและการได้รับการยอมรับ”⁸³ ที่ส่งผลให้เกิดการเชื่อมต่อและ

⁸¹ European Journal of International Law. "Boundary Agreements in the International Court of Justice's Case Law, 2000–2010." Oxford Academic [Online], 10 July 2025. Source: <https://academic.oup.com/ejil/article/23/2/495/487228>

⁸² Daniel-Erasmus Khan, Max Huber as Arbitrator: The Palmas (Miangas) Case and Other Arbitrations, 18 European Journal of International Law pp.145–170 (2007).

⁸³ Walker Neil, "Beyond boundary disputes and basic grids: Mapping the global disorder of normative orders." International Journal of Constitutional Law, Volume 6 Issue 3–4 (July–October 2008) , p.373, 10 July 2025. Source: <https://academic.oup.com/icon/article/6/3–4/373/654423>

ความทับซ้อนที่สำคัญระหว่างระบบกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระดับภูมิภาค และกฎหมายภายในทำให้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยง่าย ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับเขตแดนเพียงอย่างเดียวขึ้นน้อย⁸⁴ ตัวอย่างเช่น กรณีสหภาพยุโรป ในการจัดทำข้อตกลงเชงเกน (Schengen Agreement) โดยการสร้าง “พื้นที่เชงเกน” (The Schengen Area) ในสหภาพยุโรปเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการลดความสำคัญของเส้นเขตแดนในทางปฏิบัติ โดยที่การเคลื่อนย้ายของบุคคล สินค้า บริการ และทุน สามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรีข้ามเส้นเขตแดนของชาติ⁸⁵ แม้ว่าเส้นเขตแดนทางกฎหมายระหว่างประเทศจะยังคงมีอยู่ก็ตาม (2) การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลและไซเบอร์สเปซ โดยการเกิดขึ้นของพื้นที่ไซเบอร์และเทคโนโลยีดิจิทัลในยุคปัจจุบันได้สร้าง “ความท้าทายใหม่ ต่อแนวคิดดั้งเดิมของอำนาจอธิปไตยแบบ Westphalia”⁸⁶ เนื่องจากข้อมูลและการสื่อสารสามารถข้ามเส้นเขตแดนได้โดยไม่จำกัด⁸⁷ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมและการบังคับใช้กฎหมายแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น กรณีการโจมตี WannaCry ransomware attack ในปี ค.ศ. 2017 ซึ่งเป็นการโจมตีทางไซเบอร์ข้ามพรมแดนที่ส่งผลกระทบต่อกว่า 150 ประเทศทั่วโลก เป็นผลให้สามารถเห็นข้อจำกัดของรัฐในการป้องกันภัยไซเบอร์ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพรมแดนของตน⁸⁸ เป็นต้น และ (3) ปัญหาระดับโลกที่ต้องการความร่วมมือระหว่างประเทศจากประชาคมโลกทั้งหลาย โดยปัญหาระดับโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การแพร่ระบาดของโรค การก่อการร้ายข้ามแดน และการก่ออาชญากรรม

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Asia Maritime Transparency Initiative, **South China Sea Energy Exploration and Development** [Online], 10 July 2025 Source: <https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/>

⁸⁶ แนวคิดอธิปไตยแบบ Westphalian ยืนยันหลักการที่ว่ารัฐมีสิทธิเด็ดขาดในการควบคุมกิจการภายในของตนเองโดยไม่ถูกแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย ปี ค.ศ. 1648 ซึ่งยุติสงครามสามสิบปีในยุโรป และกลายเป็นรากฐานสำคัญของระบบรัฐชาติสมัยใหม่; โปรดดู, Leo Gross, **The Peace of Westphalia, 1648–1948**, (1948).

⁸⁷ Park University, **International Logistics Rules and Regulations You Need to Know** [Online], 29 March 2024. Source: <https://www.park.edu/blog/international-logistics-rules-and-regulations-you-need-to-know/>

⁸⁸ Siavash Mirzaee, **Outer Space and Common Heritage of Mankind: Challenges and Solutions** [Online], Source: <https://www.researchgate.net/publication/317121083>

ข้ามชาติ ได้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบบรัฐชาติแบบดั้งเดิมในการจัดการกับปัญหาที่เส้นเขตแดนไม่สามารถป้องกันได้อีกต่อไป⁸⁹

2) แนวโน้มการเสริมสร้างความสำคัญของเส้นเขตแดน (Re-Territorialization Trends) ได้แก่ (1) ชาตินิยมและการเมืองประชานิยม โดยการเพิ่มขึ้นของกระแสชาตินิยมและการเมืองประชานิยมทั่วโลกในปัจจุบันได้นำไปสู่ “การกลับมาเน้นความสำคัญของอำนาจอธิปไตยแห่งชาติและการควบคุมเส้นเขตแดน”⁹⁰ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ Brexit ซึ่งสหราชอาณาจักร “เลือกที่จะออกจากสหภาพยุโรปเพื่อฟื้นฟูการควบคุมเส้นเขตแดนและอำนาจอธิปไตยแห่งชาติ”⁹¹ หรือกรณีประเทศไทยกับกัมพูชา ในพื้นที่สามเหลี่ยมมรกต ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาเมือนโต๊ด และปราสาทตาควาย ความขัดแย้งส่วนใหญ่เกิดจากการตีความเส้นเขตแดนที่แตกต่างกันตามแผนที่ของแต่ละฝ่าย⁹² (2) ความมั่นคงและการต่อต้านการก่อการร้าย ยกตัวอย่างเช่น โดยเหตุการณ์ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 และการโจมตีของผู้ก่อการร้ายในยุคต่อมา ซึ่งได้ทำให้รัฐต่าง ๆ เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมเส้นเขตแดนและตรวจสอบการเข้า-ออกประเทศ⁹³ เพื่อรักษาความมั่นคงแห่งชาติ และ (3) ข้อพิพาทเขตแดนใหม่และการแย่งชิงทรัพยากร ดังเห็นได้จากในบางพื้นที่ของโลก เช่น พื้นที่ขั้วโลกเหนือและทะเลลึก มีทรัพยากรใหม่อยู่เป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงได้นำไปสู่

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Eversheds-Sutherland, **International Trade and Sanctions: How Global Trade Regulation is Reshaping Supply Chains** [Online], 10 July 2025 Source: <https://www.eversheds-sutherland.com/en/global/insights/how-global-trade-regulation-is-reshaping-supply-chains>.

⁹¹ United Nations Office of Legal Affairs, **Repertory of Practice of United Nations Organs** [Online], 11 July 2025. Source: <https://legal.un.org/repertory/>.

⁹² BBC-News, **กรณีพิพาทไทย-กัมพูชา หลักฐานเด็ดที่ทางกัมพูชาอาจนำมาใช้ในศาลโลก คืออะไร** [ออนไลน์], 9 กรกฎาคม 2568, แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles/cr7zyjp3emdo>.

⁹³ United Nations, **Charter of the United Nations**, Article 2(4) [Online], 11 July 2025. Source: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text/>.

การแย่งชิงซึ่งทรัพยากรใหม่และปัญหาข้อพิพาทเขตแดนใหม่⁹⁴ซึ่งตัวอย่างข้างต้นนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเส้นเขตแดนยังคงมีความสำคัญในทางเศรษฐกิจและทางยุทธศาสตร์

4.1.2 การวิเคราะห์การให้ความสำคัญของเส้นเขตแดนและบริเวณ พรมแดนบนดวงจันทร์และดาวโลกในมิติต่าง ๆ

1) มิติทางกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ (1) หลักความมั่นคงและความถาวรของเส้นเขตแดน หลักการพื้นฐานของกฎหมายระหว่างประเทศยังคงยืนยันว่า เมื่อรัฐสองรัฐสร้างเส้นเขตแดนระหว่างกัน หนึ่งในวัตถุประสงค์หลัก คือ การบรรลุความมั่นคงและความสิ้นสุดของอำนาจอธิปไตยของรัฐ⁹⁵ และขอบเขตที่กำหนดโดยสนธิสัญญาจึงบรรลุความถาวรซึ่งตัวสนธิสัญญาเองไม่จำเป็นต้องถาวร⁹⁶ และ (2) การพัฒนาของกฎหมายทะเลและพื้นที่ใหม่ โดย UNCLOS ในปี ค.ศ. 1982 นั้น⁹⁷ ได้ขยายแนวคิดของเขตแดนไปสู่ทะเลและมหาสมุทร รวมถึงการพัฒนากฎหมายสำหรับพื้นที่ใหม่ เช่น พื้นที่ใหม่ทางไซเบอร์สเปซและอวกาศด้วย

2) มิติทางเศรษฐกิจ ได้แก่ (1) การค้าโลกและห่วงโซ่อุปทาน ถึงแม้ว่าการค้าโลกจะมีลักษณะข้ามชาติมากขึ้น แต่เส้นเขตแดนยังคงมีความสำคัญในการกำหนดกฎระเบียบการค้า ภาษี และมาตรฐานต่าง ๆ⁹⁸ การระบาดของ COVID-19 ได้แสดงให้เห็นว่าความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทานโลกทำให้รัฐต่าง ๆ หันกลับมาเน้นการผลิตภายในประเทศ

⁹⁴ ScienceDirect Topics. "Boundary Dispute – an overview" [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/boundary-dispute>.

⁹⁵ Oxford Public International Law, "Boundaries" [Online], 10 July 2025. Source: <https://opil.oup.com/display/10.1093/law-epil/9780199231690/law-9780199231690-e1011>

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ MariTimes Crimes. "What are ICJ maritime boundary disputes and their implications?" [Online], 10 July 2025. Source: <https://maritimescrimes.com/2025/04/09/what-are-icj-maritime-boundary-disputes-and-their-implications/>

⁹⁸ Forceget Supply Chain Logistics, International Trade Regulations: Essential Laws Shaping Global Commerce [Online], 2025. Source: <https://forceget.com/blog/international-trade-regulations-essential-laws-shaping-global-commerce/>

มากขึ้น⁹⁹ และ (2) ทรัพยากรธรรมชาติและความมั่นคงด้านพลังงาน ซึ่งการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของ “พลังงาน” ยังคงเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของข้อพิพาททางเขตแดน¹⁰⁰ เช่น การค้นพบแหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติใต้ทะเลในบริเวณพื้นที่เขตทะเลจีนใต้ ที่นำไปสู่ปัญหาข้อพิพาทในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว¹⁰¹

3) มิติทางเทคโนโลยี ได้แก่ (1) เทคโนโลยีการสื่อสารและการขนส่ง เนื่องจากการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลในปัจจุบันมีความเสถียรมากยิ่งขึ้น ทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ส่งผลให้ระยะทางและเส้นเขตแดนมีความสำคัญลดลง¹⁰² แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีการสื่อสารและการขนส่งก็ยังสามารถสร้างความจำเป็นในการควบคุมและกำกับดูแลการไหลเวียนของข้อมูลข้ามเส้นเขตแดนได้อยู่¹⁰³ และ (2) เทคโนโลยีการเฝ้าระวังและการควบคุมเส้นเขตแดน เนื่องจากปัจจุบันสังคมโลกมีเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยขึ้น เช่น การประยุกต์ใช้ดาวเทียม โดรน และระบบปัญญาประดิษฐ์ ในการดำเนินการกิจการเกี่ยวกับการเฝ้าระวังและการควบคุมเส้นเขตแดน ซึ่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ส่งผลให้การควบคุมและเฝ้าระวังเส้นเขตแดนมีประสิทธิภาพมากขึ้น¹⁰⁴

4.2 การให้ความสำคัญในกรณีการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์ และดวงดาวอื่นของมวลมนุษยชาติ

สำหรับประเด็นการจัดทำเส้นเขตแดนในอวกาศบนดวงดาวอื่นนั้น ถือว่าเป็นหนึ่งในประเด็นที่มีความท้าทายที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ

⁹⁹ Harvard Business Review, **Global Supply Chains in a Post-Pandemic World** [Online], 2020. Source: <https://hbr.org/2020/09/global-supply-chains-in-a-post-pandemic-world>

¹⁰⁰ Modern Diplomacy. "Pushing the Boundaries? Maritime Delimitation and evolving ICJ jurisprudence on International Law of the Sea" [Online], 10 July 2025. Source: <https://moderndiplomacy.eu/2022/02/13/pushing-the-boundaries-maritime-delimitation-and-evolving-icj-jurisprudence-oninternational-law-of-the-sea/>

¹⁰¹ Asia Maritime Transparency Initiative, **South China Sea Energy Exploration and Development** [Online], 2023. Source: <https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/>

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ U.S. Customs and Border Protection, **Trade** [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.cbp.gov/trade>

ร่วมสมัยในยุคนี้¹⁰⁵ ถึงแม้ว่าข้อ 2¹⁰⁶ ของสนธิสัญญาอวกาศ ค.ศ. 1967 จะได้มีการบัญญัติถึง “หลักห้ามการเข้าครอบครองห้วงอวกาศ” ไว้อย่างชัดเจนว่า “*อวกาศภายนอก รวมทั้ง ดวงจันทร์และเทหะในท้องฟ้าอื่น ๆ จะไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของชาติโดยการอ้างถึงอธิปไตย หรือโดยการใช้ หรือโดยการยึดครอง หรือโดยวิธีการอื่นใด*” แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติ และความต้องการของมนุษยชาติในการขยายการเข้าใช้ประโยชน์จากห้วงอวกาศ กำลังเป็นที่ท้าทายรากฐานตามหลักการของสนธิสัญญาฯ ดังกล่าว¹⁰⁷ ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่า จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษวิเคราะห์เกี่ยวกับความสำคัญในกรณีการจัดทำเส้นเขตแดน และบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติในอนาคต ภายใต้ระบอบกฎหมายระหว่างประเทศ (International Law Regime) และกฎหมายอวกาศ (Space Law) ดังนี้

4.2.1 ปัญหาความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของกฎหมายอวกาศปัจจุบันกับการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์ และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติ

1) หลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่และข้อจำกัดต่าง ๆ โดยสนธิสัญญาอวกาศ ค.ศ. 1967 ซึ่งเป็น “ธรรมนูญของกฎหมายอวกาศ” มีการกำหนดหลักห้ามการเข้าครอบครองห้วงอวกาศ (Non-Appropriation Principle) ซึ่งเป็นการขยายหลักการ

¹⁰⁵ Wilson Center, *The Global Legal Landscape of Space: Who Writes the Rules on the Final Frontier?* [Online], 10 July 2025. <https://www.wilsoncenter.org/article/global-legal-landscape-space-who-writes-rules-final-frontier>

¹⁰⁶ United Nations Office for Outer Space Affairs, *Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies (Outer Space Treaty)* Article II. “*Outer space, including the moon and other celestial bodies, is not subject to national appropriation by claim of sovereignty, by means of use or occupation, or by any other means.*” [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>

¹⁰⁷ ScienceDirect, *Evolving governance in the space sector: From Legacy Space to New Space models* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094576524005010>

ทรัพย์สินร่วมกัน (*res communis*) ไปสู่อวกาศ¹⁰⁸ ซึ่งหลักการ *res communis* นี้มีรากฐานมาจากกฎหมายโรมันโบราณ ซึ่งถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายของจักรพรรดิจัสติเนียนในคริสต์ศตวรรษที่ 6 ว่า “*By the law of nature these things are common to mankind – the air, running water, the sea, and consequently the shores of the sea*”¹⁰⁹ ควบคู่กับหลักการว่าด้วยผลประโยชน์ร่วมกัน (Common Interest Principle) ที่กำหนดให้การสำรวจและใช้ประโยชน์จากอวกาศต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศทั้งปวง ซึ่งต่อมาได้ถูกพัฒนาไปสู่แนวคิดว่าด้วยผลประโยชน์ร่วมกันของมวลมนุษยชาติ “Common Heritage of Mankind” ที่ได้รับการพัฒนาในเวทีสหประชาชาติและถูกบัญญัติไว้ใน UNCLOS และความตกลงดวงจันทร์¹¹⁰

อย่างไรก็ตาม สนธิสัญญาอวกาศฯ นี้ พบว่า ไม่ได้มีการให้คำจำกัดความที่ชัดเจนของ “การครอบครอง” หรือ “การยึดครอง” และไม่ได้กำหนดแนวทางสำหรับการจัดการทรัพยากรในระยะยาว ประกอบกับยังคงขาดกลไกการบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้เกิดช่องโหว่ทางกฎหมายที่รัฐต่าง ๆ อาจใช้ประโยชน์จากช่องโหว่นี้เพื่อแสวงหาประโยชน์ให้กับตนและพวกพ้องได้¹¹¹

2) การทำทลายจากกฎหมายภายในประเทศที่ขัดแย้งกับหลักการตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างกฎหมายภายในของต่างประเทศที่ขัดแย้ง เช่น (1) ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ออกกรกฎบัญญัติว่าด้วยการความสามารถในการส่งทางด้าน

¹⁰⁸ Fabio Tronchetti, *The Non-Appropriation Principle as a Structural Norm of International Law: A New Way of Interpreting Article II of the Outer Space Treaty*, 3 ed (AIR & SPACE Volume 33 (2008)

¹⁰⁹ Justinian I, *Institutiones Iustiniani (Institutes of Justinian)*, Book II, Title I “De divisione rerum” (On the Division of Things), Space Legal Issues, Space Law and *res communis* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.spacelegalissues.com/space-law-the-res-communis-concept-in-space-law/>

¹¹⁰ Encyclopedia of Science, **Technology, and Ethics, Common Heritage of Mankind Principle** [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopediasalmanacs-transcripts-and-maps/common-heritage-mankind-principle>

¹¹¹ P.J. Blount, **One Small Step: The Impact of the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act of 2015 on the Exploitation of Resources in Outer Space**, 2 ed (NORTH CAROLINA JOURNAL OF LAW & TECHNOLOGY, 2016)

อวกาศในเชิงพาณิชย์ (Commercial Space Launch Competitiveness Act 2015: CSLCA) ที่ให้สิทธิแก่พลเมืองของสหรัฐอเมริกามีสิทธิได้รับทรัพยากร รวมถึงครอบครองทรัพยากรดังกล่าวด้วย¹¹² ทั้งนี้ พลเมืองตามรัฐธรรมนูญฯ นั้น ได้ระบุว่าหมายถึงภาคเอกชนด้วย¹¹³ และ (2) ประเทศลักเซมเบิร์กได้ออกกฎหมายว่าด้วยการสำรวจและการใช้ทรัพยากรอวกาศ ค.ศ. 2017 (LAW ON THE EXPLORATION AND USE OF SPACE RESOURCES) เพื่อให้ให้มีการรับรองสิทธิในการครอบครองทรัพยากรอวกาศที่ได้จากการขุดค้น โดยได้มีการระบุว่า “ทรัพยากรอวกาศ” (Space Resources) นั้น สามารถที่จะเข้าถือเอาเป็นเจ้าของได้¹¹⁴ และห้ามมิให้บุคคลใดสำรวจหรือใช้ทรัพยากรอวกาศโดยไม่ได้รับอนุญาต (Authorisation)¹¹⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของรัฐในการตีความสนธิสัญญาอวกาศในแบบที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองที่ถือได้ว่าเป็นการทำลายโดยอ้อมต่อหลักห้ามการเข้าครอบครองห้วงอวกาศ¹¹⁶

นอกจากนี้ โครงการ Artemis Accords ของสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรยังได้สร้างความซับซ้อนเกี่ยวกับเขตแดนและพรมแดนมากขึ้น เมื่อได้มีการกำหนดถึง “เขตความปลอดภัย” (Safety Zones) รอบฐานดวงจันทร์ โดยข้อ 11 ของ Artemis Accords ได้มีการวางหลักการโดยสรุปไว้ว่า ประเทศผู้ลงนามตั้งใจที่จะแจ้งข้อมูลกิจกรรมของตนและมุ่งมั่นที่จะประสานงานเพื่อหลีกเลี่ยงการรบกวนที่เป็นอันตราย ผ่านการสร้างเขตความปลอดภัย ซึ่งขนาด ขอบเขต และระยะเวลาของเขตความปลอดภัยจะสะท้อน

¹¹² 51 U.S. Code § 51303.

¹¹³ 51 U.S. Code § 51301 (3); § 50902.

¹¹⁴ Article 1 of Loi du 20 juillet 2017 sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace. “*Space resources are capable of being owned.*”

¹¹⁵ Article 2 (1) of Loi du 20 juillet 2017 sur l'exploration et l'utilisation des ressources de l'espace. “*No person can explore or use space resources without holding a written mission authorisation from the minister or ministers in charge of the economy and space activities (hereinafter “the ministers”).*”

¹¹⁶ THE SPACE REVIEW (2017), Christopher J. Newman, **Luxembourg's law on space resources rests on a contentious relationship with international framework** [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.thespacereview.com/article/3355/1>

ลักษณะของการดำเนินงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยอิงหลักการทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม¹¹⁷ ทั้งนี้ บางฝ่ายมองว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างเขตแดนโดยอ้อม เพราะเขตความปลอดภัยเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดการโต้แย้งกัน เนื่องจากการนำไปใช้อาจละเมิดหลักการห้ามยึดครองและหลักการอื่น ๆ ของสนธิสัญญาอวกาศฯ และมีข้อกังวลว่าเขตความปลอดภัยเป็นพื้นที่เฉพาะเจาะจง และการได้มาซึ่งพื้นที่ดังกล่าวนั้นจะเป็นสิ่งที่ถูกห้ามโดยสนธิสัญญาอวกาศฯ อย่างแท้จริง¹¹⁸

4.2.2 ความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงระบอบกฎหมายในการดำเนินการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศของมนุษยชาติ

1) ปัจจัยสนับสนุนการสร้างระบบเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงดาวอื่นเพื่อควบคุมพื้นที่ โดยความจำเป็นในทางปฏิบัติเป็นแรงผลักดันสำคัญ เมื่อมนุษย์เริ่มออกไปตั้งถิ่นฐานบนดวงจันทร์และ/หรือบนดวงดาวอื่นในอวกาศ ความจำเป็นในการจัดการและการกระจายทรัพยากรจะเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างระบบควบคุมพื้นที่เพื่อป้องกันความขัดแย้ง โดยเฉพาะในบริบทของ “*New Space Economy*” ที่มีผู้เล่นหลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชน¹¹⁹ นอกจากนี้ ภาคเอกชนที่ลงทุนในการสำรวจอวกาศก็ต้องการความมั่นใจในการได้รับผลตอบแทนจากการลงทุน ซึ่งอาจต้องอาศัย

¹¹⁷ NASA, *The Artemis Accords: Principles for Cooperation in the Civil Exploration and Use of the Moon, Mars, Comets, and Asteroids* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.nasa.gov/artemis-accords/>

¹¹⁸ ELSEVIER, *Implementing Safety Zones for Lunar Activities under the Artemis Accords* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2468896722001458> และ SCIAM, *Do NASA's Lunar Exploration Rules Violate Space Law?* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.scientificamerican.com/article/do-nasas-lunar-exploration-rules-violate-space-law/>

¹¹⁹ ELSEVIER, *Evolving Governance in the Space Sector: From Legacy Space to New Space Models ?* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094576524005010>

“รูปแบบของการครอบครองหรือควบคุมพื้นที่” เพื่อความมั่นคงปลอดภัยและคุ้มครองผลประโยชน์ของตน¹²⁰

2) ประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์ค้นพบดินแดนใหม่ การแบ่งแยกและควบคุมพื้นที่จะส่งผลตามมา ซึ่งการมีเส้นเขตแดนที่ชัดเจนจะช่วยป้องกันความขัดแย้งระหว่างประเทศในอวกาศ แต่เนื่องจากหลักห้ามการเข้าครอบครองห้วงอวกาศ (โดยถือว่าอวกาศเป็นเขตแดนของมนุษยชาติทุกคน (*The province of all mankind*) และเป็นเสรีในการสำรวจและเข้าใช้ประโยชน์ของทุกรัฐ) ในสนธิสัญญาอวกาศฯ และหลักการว่าด้วย “Common Heritage of Mankind” ในความตกลงดวงจันทร์ฯ ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายระหว่างประเทศทั้ง 2 ฉบับนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาต่อการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติ หากมนุษย์ได้มีการค้นพบดินแดนใหม่ในห้วงอวกาศขึ้นแต่อย่างไรก็ตาม เพื่อลดความขัดแย้งในการเข้าใช้ประโยชน์จากอวกาศ สังคมโลกอาจต้องร่วมกันในการจัดทำความตกลงระหว่างประเทศขึ้นมาเพื่อกำหนดเขตแดนและพื้นที่บนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติในการเข้าใช้ประโยชน์โดยไม่กระทบต่อหลักการดังกล่าวข้างต้น โดยอาจมีการระบุหลักการที่ว่า “การจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือบนดวงดาวอื่นของมนุษยชาติ ไม่ถือว่าเป็นการยึดครองหรือการกล่าวอ้างอำนาจอธิปไตย” ในความตกลงดังกล่าวด้วย

4.2.3 ความท้าทาย อุปสรรคและแนวโน้มการพัฒนาในอนาคตของการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในห้วงอวกาศของมนุษยชาติ

1) ความท้าทายและอุปสรรคของการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่น พบว่า การควบคุมและบังคับใช้เส้นเขตแดนในอวกาศมีความยากต่อการดำเนินการที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากมีระยะทางที่ค่อนข้างไกลและมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่อยู่นอกเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐ

¹²⁰ Jeff Foust, *Luxembourg Adopts Space Resources Law* [Online], 10 July 2025.

เช่น พื้นที่ทางทะเล และพื้นที่ทางไซเบอร์สเปซ ที่มีระบบการกำกับดูแลที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹²¹ นอกจากนี้ การสร้างเส้นเขตแดนในอวกาศจะขัดแย้งโดยตรงกับสนธิสัญญาอวกาศฯ¹²² ซึ่งประเทศที่ไม่มีความสามารถในการสำรวจอวกาศอาจต่อต้านการแบ่งแยกอวกาศได้ เนื่องจากเห็นว่าการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติอาจสร้างความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรอวกาศ และยังขัดแย้งกับความตกลงดวงจันทร์ ค.ศ. 1979 ตามหลักการว่าด้วย “ทรัพย์สินสมบัติร่วมกันของมวลมนุษยชาติ”¹²³

2) แนวโน้มการพัฒนาที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่มีความเป็นไปได้สูงสุด คือ “การสร้างเขตพื้นที่เฉพาะกิจ” ที่ไม่เรียกว่าเป็นเขตแดนแต่มีลักษณะการควบคุมเชิงพื้นที่ ผ่านกลไกต่าง ๆ ในรูปแบบของ “multilevel governance” ที่มีการกระจายอำนาจในหลายระดับ¹²⁴ เช่น (1) รูปแบบเขตพื้นที่ที่มีการกำหนดหน้าที่หรือการใช้งานเฉพาะ (Functional Zones) โดยการแบ่งพื้นที่บนดาวเคราะห์เป็นเขตการทำเหมืองแร่ หรือการพักอาศัย ฯลฯ ที่แต่ละประเทศหรือภาคเอกชนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ ควบคู่กับการสร้างเขตพิเศษสำหรับการวิจัยที่แต่ละประเทศมีความรับผิดชอบในการจัดการ ซึ่งเป็นแนวทางที่คล้ายกับการจัดการพื้นที่อื่น ๆ ที่อยู่นอกเขตอำนาจอธิปไตยของรัฐ¹²⁵ และ (2) รูปแบบระบบสัมปทาน (Concession System) ที่ผ่านการให้สิทธิ

¹²¹ Gilles Doucet Stephens, **Characteristics of Governance for Domains Beyond National Jurisdiction: Lessons for Future Outer Space Governance** [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.tandfonline.com/doi/ful/10.1080/14777622.2022.2145190>

¹²² ELSEVIER, **Implementing Safety Zones for Lunar Activities under the Artemis Accords** [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2468896722001458>.

¹²³ Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (Moon Agreement), Art. 11 “1. *The moon and its natural resources are the common heritage of mankind, which finds its expression in the provisions of this Agreement, in particular in paragraph 5 of this article.*” [Online], accessed 10 July 2025. Source: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/moon-agreement.html>

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ ELSEVIER, **Evolving Governance in the Space Sector: From Legacy Space to New Space Models**, [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094576524005010> และ Credric Ryngaert, **Territory in the Law of Jurisdiction: Imagining Alternatives**, Utrecht University, Utrecht, The Netherlands

ในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่บนดวงดาวอื่นเป็นระยะเวลายาว แต่ไม่ใช้การยึดครองถาวร ที่อยู่ภายใต้การจัดการโดยองค์ระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่จัดสรรและควบคุมการใช้พื้นที่ในอวกาศ คล้ายกับระบบของ International Seabed Authority (ISA) ที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้ the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)¹²⁶ เป็นต้น

4.2.4 ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติ

1) ประเด็นด้านความเป็นธรรมและความเท่าเทียม โดยถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่สุด คือ การทำให้มั่นใจว่าประเทศที่พัฒนาแล้วจะไม่ผูกขาดทรัพยากรในอวกาศ โดยสังคมโลกจะต้องเน้นย้ำหลักการที่ว่า “อวกาศเป็นมรดกร่วมของมนุษยชาติ” ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ คือ หลักการห้ามการเข้าครอบครองหรือ หลักการไม่ยึดครอง (non-appropriation) การจัดการทรัพยากรระหว่างประเทศ (international management of resources) การแบ่งปันผลประโยชน์ทางการเงินและเทคโนโลยี (sharing of financial and technological benefits) การสงวนไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติ (reservation for peaceful purposes) และการสงวนไว้เพื่อคนรุ่นต่อไป (reservation for further generations)¹²⁷

2) ประเด็นด้านความมั่นคงและสันติภาพ ที่ซึ่งควรดำเนินการผ่านการสร้างกลไกป้องกันและแก้ไขข้อพิพาทในอวกาศ เพื่อหลีกเลี่ยงการนำความขัดแย้งจากโลกไปสู่อวกาศ โดยเฉพาะในบริบทที่มีผู้เล่นใหม่เพิ่มมากขึ้นในยุค “New Space Economy” ที่ต้องการระบบการกำกับดูแลที่เหมาะสม¹²⁸

¹²⁶ Michael Lodge, *The International Seabed Authority and Deep Seabed Mining*, UN Chronicle (May 2017). และ Pradeep Singh, *Deep Seabed Mining: A General Policy at the International Seabed Authority?* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.ejiltalk.org/deep-seabed-mining-a-general-policy-at-the-international-seabed-authority/>

¹²⁷ Siavash Mirzaee, *Outer Space and Common Heritage of Mankind: Challenges and Solutions* [Online], 10 July 2025. Source: https://www.researchgate.net/publication/317121083_Outer_Space_and_Common_Heritage_of_Mankind_Challenges_and_Solutions

¹²⁸ ELSEVIER, *Evolving Governance in the Space Sector: From Legacy Space to New Space Models*, [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/>

3) ประเด็นด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอวกาศ ซึ่งรวมถึงความกังวลเกี่ยวกับขยะอวกาศและการปนเปื้อนของสภาพแวดล้อมในอวกาศ ซึ่งอาจนำไปสู่ “tragedy of the space commons” หากไม่มีการจัดการที่เหมาะสม โดยเฉพาะปัญหา Kessler syndrome¹²⁹ ที่อาจทำให้การเข้าถึงอวกาศในอนาคตเป็นไปได้ยาก¹³⁰

4.2.5 แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งในการจัดทำเส้นเขตแดนและบริเวณพรมแดนบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นของมนุษยชาติ

1) การปรับปรุงกรอบกฎหมายระหว่างประเทศ โดยแนวทางนี้เห็นควรที่จะมีการเจรจาสร้างสนธิสัญญาเสริมขึ้น เพื่อที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ใหม่สำหรับการใช้ประโยชน์จากอวกาศ โดยไม่ขัดต่อหลักการพื้นฐานของสนธิสัญญาอวกาศฯ ควบคู่กับการหาทางตีความสนธิสัญญาอวกาศฯ ในแบบที่ยอมให้มีการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้โดยไม่ถือเป็นการยึดครองหรือการกล่าวอ้างอำนาจอธิปไตย¹³¹

2) การสร้างกลไกการจัดการใหม่ โดยการสร้างองค์การระหว่างประเทศ เฉพาะที่ทำหน้าที่จัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากรในอวกาศ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับ International Seabed Authority (ISA) ของกฎหมายทะเล¹³² และการสร้างแนวคิดว่าด้วย “เขตพัฒนาอวกาศ” ที่ประเทศต่าง ๆ สามารถขอใบอนุญาตในการเข้าใช้ประโยชน์ได้

S0094576524005010 and Cedric Ryngaert, *Territory in the Law of Jurisdiction: Imagining Alternatives*, Utrecht University, Utrecht, The Netherlands

¹²⁹ ใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่นักวิทยาศาสตร์ NASA ชื่อ Donald J. Kessler และ Burton G. Cour-Palais เสนอขึ้นในปี ค.ศ. 1978 “Kessler syndrome” ซึ่งหมายถึง “สถานการณ์ที่ความหนาแน่นของวัตถุในวงโคจรโลกต่ำสูงเกินไป จนเกิดการชนกันและสร้างเศษใหม่เป็นลูกโซ่ จนกระทั่งทำให้การเดินทางสู่อวกาศเป็นไปได้ยาก” Donald J. Kessler, *THE KESSLER SYNDROME: IMPLICATIONS TO FUTURE SPACE OPERATIONS*.

¹³⁰ Marco A. Janssen and Xiao-Shan Yap, *Governing Outer Space as a Commons is Critical for Addressing Commons on Earth*, 17 Int’l J. Commons 1.

¹³¹ Jack Wright Nelson, *The Artemis Accords and the Future of International Space Law*, 24 ASIL Insights (2020).

¹³² Kristina Gjerde et al., *Deep-Sea Mining Regulations Remain Far from Complete*, PEW CHARITABLE TRUSTS (30 January 2024) และ Isabel Feichtner & Harald Ginzky, *The struggle at the International Seabed Authority over deep sea mineral resources*, npj Ocean Sustainability (2024)

โดยมีระยะเวลาจำกัดและเงื่อนไขที่ชัดเจน ภายใต้กรอบการกำกับดูแลแบบหลายระดับ (multilevel governance) ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมในอวกาศ¹³³

4.3 สังคมโลกจะมีทางออกหรือมีผลกระทบอย่างไรหากยกเลิกเส้นเขตแดน หรือหากยังคงมีเส้นเขตแดนอยู่บนดาวโลก ดวงจันทร์ และ/หรือดวงดาวอื่น

สำหรับการวิเคราะห์ผลกระทบของการยกเลิกหรือคงไว้ซึ่งเส้นเขตแดนต่อสังคมโลกนั้น พบว่า ประเด็นเกี่ยวกับการยกเลิกเส้นเขตแดนหรือการคงไว้ซึ่งเส้นเขตแดนบนโลก ดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นนั้น เป็นปัญหาสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความตึงเครียดพื้นฐานระหว่างระบอบเวสต์ฟาเลียแบบดั้งเดิมกับความท้าทายของโลกยุคใหม่ โดยผู้เขียนขอยกตัวอย่างสถานการณ์เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

1) สถานการณ์ที่ 1: การยกเลิกเส้นเขตแดนบนโลก ทั้งนี้ หากมีการยกเลิกเส้นเขตแดนบนโลก จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานของระบบกฎหมายระหว่างประเทศ เนื่องจาก “เขตแดนโดยแก่นแท้แล้วเป็นสิ่งสำคัญที่มีศักยภาพในการระงับปัญหาการประสานงานเกี่ยวกับอาณาเขต” และ “เขตแดนยังเป็นสิ่งสำคัญเชิงความสัมพันธ์ที่มักส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ”¹³⁴ การยกเลิกเส้นเขตแดนจะขัดแย้งโดยตรงกับหลักการบูรณภาพแห่งดินแดน (territorial integrity) ที่กำหนดไว้ในข้อ 2 (4) ของกฎบัตรสหประชาชาติในฐานะที่เป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ¹³⁵ อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีหลังระบบเวสต์ฟาเลีย (post-Westphalia) ได้ชี้ให้เห็นว่า “ความสำคัญของเขตแดนกำลังลดลง อำนาจอธิปไตยกำลังเสื่อมถอย และรัฐในฐานะ “เจ้าของอำนาจ” นั้น พบว่าอำนาจเกี่ยวกับอาณาเขตกำลังสลายตัวไป”¹³⁶

¹³³ Francisco Del Canto Viterale, *Global Governance of the Space System: A Multilevel Governance Analysis* 12 [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.mdpi.com/2079-8954/12/9/318>.

¹³⁴ Beth Simmons, “International Borders: Yours, Mine, and Ours” The University of Chicago Legal Forum (2020).

¹³⁵ United Nations, *Charter of the United Nations* [Online], accessed 10 July 2025. Source: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>

¹³⁶ Ayelet Shachar, “Beyond Open and Closed Borders: The Grand Transformation of Citizenship” *Citizenship Studies* (2020).

ซึ่งผลกระทบเชิงบวกอาจรวมถึงการเพิ่มเสริมสิทธิเสรีภาพในการเดินทางของมนุษย์ โดยเฉพาะการจัดปัญหาความรุนแรงบริเวณชายแดน (border violence) ที่เกิดจากระบบลงทะเบียนเพื่อการจัดการตัวบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ และสนับสนุนการเคลื่อนย้ายโดยเสรี¹³⁷ นอกจากนี้ยังอาจส่งเสริมการเคลื่อนไหวแรงงานระหว่างประเทศ โดยที่ประชาชนไม่ได้มีเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายเท่าเทียมกับทุนภายใต้ระบบปัจจุบัน¹³⁸

2) สถานการณ์ที่ 2: การคงไว้ซึ่งเส้นเขตแดนบนโลก โดยการคงไว้ซึ่งเส้นเขตแดนช่วยรักษาเสถียรภาพของระบบกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเป็นการสนับสนุนหลักการที่ว่าบูรณภาพแห่งดินแดน ที่กำหนดไว้ในข้อ 2 (4) ของกฎบัตรสหประชาชาติ และได้ยืนยันข้อผูกพันของรัฐที่จะไม่ใช้กำลังในการเปลี่ยนแปลงเขตแดนของรัฐ¹³⁹ อย่างไรก็ตาม ระบบนี้ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่เขตชายแดน เนื่องจากผู้อพยพระหว่างการเดินทางเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนในหลากหลายรูปแบบ และเขตแดนระหว่างประเทศมิใช่เขตปลอดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือเขตข้อยกเว้นใด ๆ¹⁴⁰

3) สถานการณ์ที่ 3: การจัดการเส้นเขตแดนในอวกาศ โดยสำหรับบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นนั้น การสร้างเส้นเขตแดนแบบดั้งเดิมจะขัดแย้งกับห้ามการเข้าครอบครองห้วงอวกาศ (non-appropriation principle) ในสนธิสัญญาอวกาศฯ แต่การสร้าง “เขตความปลอดภัย” (safety zones) อาจเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ โดยที่ขนาด ขอบเขต และระยะเวลาของเขตความปลอดภัยจะสะท้อนลักษณะของการดำเนินงานที่ได้รับการดำเนินการตามหลักการทางวิทยาศาสตร์และวิศวกรรม¹⁴¹

¹³⁷ Gracie Mae Bradley and Luke de Noronha, “Why We Should Abolish the World’s Borders” Huck Magazine (2021).

¹³⁸ Dan La Botz, “Ten Arguments for Open Borders, the Abolition of ICE, and an Internationalist Labor Movement” Socialist Forum (Fall 2019).

¹³⁹ UN Legal Affairs Office, *Repertory of Practice of United Nations Organs* [Online], 10 July 2025. Source: <https://legal.un.org/repertory/>

¹⁴⁰ OHCHR, *Human Rights in Transit and at International Borders* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.ohchr.org/en/migration/human-rights-transit-and-international-borders>

¹⁴¹ NASA, *The Artemis Accords* [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.nasa.gov/artemis-accords>

ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการกำกับดูแลแบบหลายระดับ (multilevel governance) ที่อธิบายกลไกที่ซับซ้อนของการเจรจาระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ในระดับต่าง ๆ (ทั้งในระดับภูมิภาคย่อย ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ)¹⁴²

ดังนั้น โดยสรุปแล้ว พบว่า การยกเลิกเส้นเขตแดน และ/หรือ การคงไว้ซึ่งเส้นเขตแดนบนโลก ดวงจันทร์ และ/หรือดวงดาวอื่นนั้นล้วนสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตของกรอบทฤษฎีดั้งเดิมเรื่องชุมชนทางการเมืองที่ “ชุมชนทางการเมืองที่ได้รับการกำหนดและสร้างสรรค์ขึ้นตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับดินแดนอาณาเขตที่ซึ่งกำลังประสบปัญหาจากค่านิยมและความรู้สึกที่เป็นเอกภาพโดยทั่วไปลดลงไป”¹⁴³ แต่สำหรับเขตพื้นที่อวกาศนั้น ผู้เขียนเห็นว่าทางออกที่เหมาะสมอาจไม่ใช่การยกเลิกหรือการสร้างเส้นเขตแดนแบบดั้งเดิม แต่เป็นการพัฒนาระบบการกำกับดูแลเชิงหน้าที่ (functional Zones) ที่เน้นการจัดการกิจกรรมมากกว่าการครอบครองดินแดน ในขณะที่บนดาวโลก การปฏิรูประบบเขตแดนเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและความท้าทายของโลกาภิวัตน์จะเป็นแนวทางที่สร้างสรรค์กว่าการยกเลิกอย่างสิ้นเชิง

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า เขตแดน (Borders) นั้นเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีความสำคัญเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในหลากหลายมิติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนดเขตแดนสามารถแบ่งแยกได้เป็นสองแนวทางหลัก ได้แก่ (1) วิธีการทางเรขาคณิต (Geometric Method) และ (2) วิธีการตามสภาพภูมิประเทศ (Topographic Method) ถึงแม้จะมีหลักเกณฑ์และสนธิสัญญาระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือในการกำกับดูแล แต่ในทางปฏิบัติยังคงประสบปัญหาข้อพิพาทและความคลุมเครือทางกฎหมายอยู่เป็นประจำ เช่น กรณีข้อพิพาท

¹⁴² Francisco Del Canto Viterale, *Global Governance of the Space System: A Multilevel Governance Analysis* 12 [Online], 10 July 2025. Source: <https://www.mdpi.com/2079-8954/12/9/318>

¹⁴³ David Chandler, “The Limits of Post-Territorial Political Community” in SpringerLink (2012).

เขตแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนและข้อจำกัดของกรอบกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่ ทั้งนี้ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (ICJ) ซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรตุลาการสูงสุดในการวินิจฉัยข้อพิพาทเขตแดน ได้มีบทบาทสำคัญในการระงับข้อพิพาทหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยได้รับคดีข้อพิพาทมากกว่า 50 คดี แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงพบปัญหาในการบังคับใช้คำพิพากษา การปฏิบัติตามอย่างเป็นรูปธรรม และความเป็นธรรมต่อการตัดสินในหลายประเด็นตลอดมา

ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้โลกจะก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่หว่ามนุษยชาติก็ยังคงคิดริเริ่มที่จะแสวงหาทรัพยากรและขยายพรมแดนต่อการดำเนินชีวิตเพื่อไปออกยังพื้นที่ใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเขตพื้นที่ใต้ทะเลลึกและ/หรือพื้นที่บนดวงจันทร์และ/หรือบนดวงดาวอื่นในอวกาศก็ตาม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในมุมมองเชิงกฎหมายจะพบว่า กลไกทางกฎหมายนั้นกลับไม่ได้รองรับความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการแสวงหาทรัพยากรและขยายพรมแดนของมนุษยชาติแต่อย่างใด ดังเห็นได้จากสนธิสัญญาอวกาศ ค.ศ. 1967 (Outer Space Treaty) และ/หรือสนธิสัญญา ความตกลงทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการกำหนดเขตแดนที่มีอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถรองรับเทคโนโลยีใหม่รวมทั้งการสำรวจและ/หรือการตั้งถิ่นฐานในอวกาศของมนุษยชาติได้ ซึ่งอาจจะทำให้ส่งผลกระทบที่เป็นผลกระทบเชิงลบมากกว่าผลกระทบเชิงบวกต่อการจัดสรรทรัพยากรความมั่นคงระหว่างประเทศ และกิจกรรมอื่น ๆ ดังนั้น กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการกำหนดเส้นเขตแดนจึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สามารถรองรับความท้าทายใหม่ในอนาคต และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันข้อพิพาทด้านเขตแดนระหว่างรัฐ รวมทั้งเป็นการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยใหม่ของมนุษยชาติที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา

5.2 ข้อเสนอแนะ

(1) ควรมีการปรับปรุง พัฒนา และ/หรือจัดทำข้อตกลงระหว่างประเทศที่มีความชัดเจนครอบคลุม บังคับใช้กันในระดับสากลและสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยเฉพาะในอนาคตที่มนุษย์โลกเริ่มบุกเบิกเพื่อเดินทางไปแสวงหาทรัพยากรบนดวงจันทร์และ/หรือดวงดาวอื่นในอวกาศมากขึ้น

(2) ควรมีการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศที่เป็นกลไกหลักในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับปัญหาเขตแดนระหว่างรัฐที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยข้อพิพาทและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเส้นเขตแดนอย่างชัดเจน โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับร่วมกันในระดับสากล และ

(3) สังคมโลกควรมีแผนสำหรับการเตรียมความพร้อมและกำหนดแนวทางเพื่อรับมือเกี่ยวกับประเด็นเส้นเขตแดน ทั้งบนโลก บนดวงจันทร์และ/หรือบนดวงดาวอื่นในอวกาศ เพื่อให้สอดคล้องกับโลกแห่งอนาคต และรองรับการดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงกิจกรรมอวกาศของมนุษยชาติที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

บรรณานุกรม

- Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies (Moon Agreement), [Online]. Source: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/moon-agreement.html>.
- Anthony Aust, *Handbook of International Law*, 3rd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2017).
- Asia Maritime Transparency Initiative, *South China Sea Energy Exploration and Development* [Online]. Source: <https://amti.csis.org/south-china-sea-energy-exploration-and-development/>.
- Ayelet Shachar, *Beyond Open and Closed Borders: The Grand Transformation of Citizenship*, *Citizenship Studies* (2020).
- BBC News, “กรณีพิพาทไทย-กัมพูชา หลักฐานเด็ดที่ทางกัมพูชาอาจนำมาใช้ในศาลโลก คืออะไร” [ออนไลน์]. Source: <https://www.bbc.com/thai/articles/cr7zyjp3emdo>.
- Beth Simmons, *International Borders: Yours, Mine, and Ours*, *The University of Chicago Legal Forum* (2020).
- Brian Taylor Sumner, “Territorial Disputes at the International Court of Justice,” *Duke Law Journal*, Vol. 53, No. 6 (2004), pp. 1779–1810.
- Britannica, *Sovereignty* [Online]. Source: <https://www.britannica.com/topic/sovereignty>.
- Christopher Joseph Newman, “Luxembourg’s law on space resources,” *The Space Review* [Online]. Source: <https://www.thespacereview.com/article/3355/1>.

Dan La Botz, Ten Arguments for Open Borders, the Abolition of ICE, and an Internationalist Labor Movement, *Socialist Forum* (Fall 2019).

Daniel-Erasmus Khan, “Max Huber as Arbitrator: The Palmas (Miangas) Case and Other Arbitrations,” *European Journal of International Law*, 18 (2007): 145–170.

David Chandler, “The Limits of Post-Territorial Political Community,” in SpringerLink (2012).

ELSEVIER, *Evolving Governance in the Space Sector: From Legacy Space to New Space Models*. [Online]. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0094576524005010>.

Encyclopedia of Science, Technology, and Ethics, Common Heritage of Mankind Principle. [Online]. Source: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/common-heritage-mankind-principle>.

European Journal of International Law, “Boundary Agreements in the International Court of Justice's Case Law, 2000–2010.” [Online]. Source: <https://academic.oup.com/ejil/article/23/2/495/487228>.

Fabio Tronchetti, The Non–Appropriation Principle as a Structural Norm of International Law, *AIR & SPACE* Vol. 33 (2008).

Forceget, *International Trade Regulations: Essential Laws Shaping Global Commerce*. [Online]. Source: <https://forceget.com/blog/international-trade-regulations-essential-laws-shaping-global-commerce/>.

Francisco Del Canto Viterale, *Global Governance of the Space System: A Multilevel Governance Analysis*. [Online]. Source: <https://www.mdpi.com/2079-8954/12/9/318>.

Gilles Doucet Stephens, Characteristics of Governance for Domains Beyond National Jurisdiction. [Online]. Source: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14777622.2022.2145190>.

Gracie Mae Bradley and Luke de Noronha, Why We Should Abolish the World's Borders, Huck Magazine (2021).

Hugo Grotius, *De Jure Belli ac Pacis Libri Tres*, Book I, Ch. 3, Sec. 7–8 (tr. Francis W. Kelsey, The Carnegie Endowment for International Peace, 1925).

International Court of Justice, Declarations recognizing the jurisdiction of the Court as compulsory. [Online]. Source: <https://www.icjci.org/en/declarations>.

International Court of Justice, Frequently Asked Questions. [Online]. Source: <https://www.icj-cij.org/frequently-asked-questions>.

iPleaders, Analyzing ICJ's jurisprudence in resolving boundary disputes. [Online]. Source: <https://blog.iplayers.in/analyzing-icjsjurisprudence-resolving-boundary-disputes/>.

Isabel Feichtner and Harald Ginzky, "The Struggle at the International Seabed Authority over Deep Sea Mineral Resources," npj Ocean Sustainability (2024).

Jack Wright Nelson, "The Artemis Accords and the Future of International Space Law," ASIL Insights, Vol. 24 (2020).

James Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, 9th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2019).

Jeff Foust, Luxembourg Adopts Space Resources Law. [Online]. Source: <https://spacenews.com/luxembourg-adopts-space-resources-law>.

John Robert Victor Prescott, *Political Frontiers and Boundaries*, (London: Allen & Unwin, 1987).

- Kristina Gjerde et al., “Deep-Sea Mining Regulations Remain Far from Complete,” PEW Charitable Trusts (2024).
- Leo Gross, “The Peace of Westphalia, 1648–1948,” *The American Journal of International Law*, Vol. 42, No. 1 (1948): 20–27.
- Lynsey Mitchell, “International law as shibboleth: the continued appeal of heroic narratives in support of military intervention,” *London Review of International Law*, Vol. 11, Issue 3 (2023): 481–510.
- Malcolm N. Shaw, *International Law*, 9th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2021).
- Marco A. Janssen and Xiao-Shan Yap, “Governing Outer Space as a Commons is Critical for Addressing Commons on Earth,” *International Journal of the Commons*, Vol. 17 (2023).
- MariTimes Crimes, What are ICJ maritime boundary disputes and their implications? [Online]. Source: <https://maritimescrimes.com/2025/04/09/what-are-icj-maritime-boundary-disputes-and-their-implications/>.
- Martin Loughlin, “The State: *Conditio sine qua non*,” *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 16, No. 4 (2018): 1156–1178.
- Michael Lodge, “The International Seabed Authority and Deep Seabed Mining,” *UN Chronicle* (May 2017).
- Modern Diplomacy, Pushing the Boundaries? Maritime Delimitation and evolving ICJ jurisprudence on International Law of the Sea [Online]. Source: <https://moderndiplomacy.eu/2022/02/13/pushing-the-boundaries-maritime-delimitation-and-evolving-icj-jurisprudence-on-international-law-of-the-sea/>.
- NASA, The Artemis Accords. [Online]. Source: <https://www.nasa.gov/artemis-accords/>.

OHCHR, Human Rights in Transit and at International Borders. [Online].

Source: <https://www.ohchr.org/en/migration/human-rights-transit-and-international-borders>.

Oxford Public International Law, Boundaries. [Online]. Source: <https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law-epil/9780199231690/law-9780199231690-e1011>.

Park University, International Logistics Rules and Regulations You Need to Know. [Online]. Source: <https://www.park.edu/blog/international-logistics-rules-and-regulations-you-need-to-know/>.

Paul J. Blount, One Small Step: The Impact of the U.S. Commercial Space Launch Competitiveness Act of 2015 on the Exploitation of Resources in Outer Space, NORTH CAROLINA JOURNAL OF LAW & TECHNOLOGY, 2 ed. (2016).

Porter Hoagland et al., “Law of the Sea,” Encyclopedia of Ocean Sciences (Academic Press, 2019). [Online]. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780124095489113442>.

Pradeep Singh, “Deep Seabed Mining: A General Policy at the International Seabed Authority?” [Online]. Source: <https://www.ejiltalk.org/deep-seabed-mining-a-general-policy-at-the-international-seabed-authority/>.

Rongxing Guo, “Seabed Petroleum Exploitation in Disputed 2012.” [Online]. Source: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780080983196000091>.

ScienceDirect Topics, Boundary Dispute - an overview. [Online]. Source: <https://www.sciencedirect.com/topics/earth-and-planetary-sciences/boundary-dispute>.

Siavash Mirzaee, Outer Space and Common Heritage of Mankind: Challenges and Solutions. [Online]. Source: <https://www.researchgate.net/publication/317121083>.

U.S. Customs and Border Protection, Trade. [Online]. Source: <https://www.cbp.gov/trade>.

United Nations Office for Outer Space Affairs, Outer Space Treaty, [Online]. Source: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/treaties/outerspacetreaty.html>.

United Nations Office of Legal Affairs, Repertory of Practice of United Nations Organs. [Online]. Source: <https://legal.un.org/repertory/>.

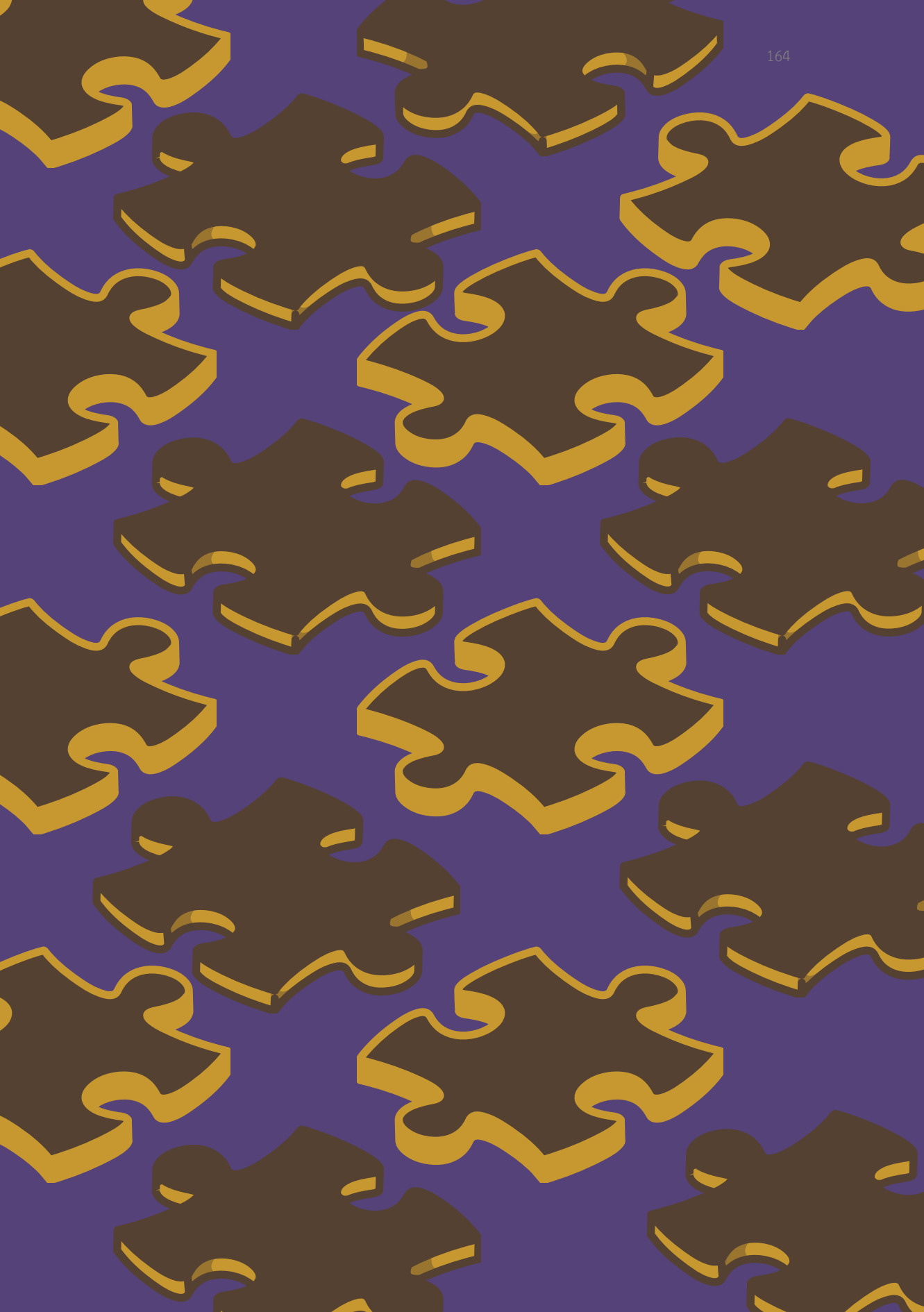
United Nations, Charter of the United Nations. [Online]. Source: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>.

Walker Neil, “Beyond boundary disputes and basic grids: Mapping the global disorder of normative orders,” *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 6, No. 3–4 (2008): 373.

Wilson Center, The Global Legal Landscape of Space: Who Writes the Rules on the Final Frontier? [Online]. Source: <https://www.wilsoncenter.org/article/global-legal-landscape-space-who-writes-rules-final-frontier>.

กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย, ข้อมูลเขตแดน [ออนไลน์], 7 กรกฎาคม 2568. แหล่งที่มา: <https://treaties.mfa.go.th/th/content/ข้อมูลเขตแดน?cate=6384675b4c9fb228d63cfc34>.

ศุภศจี สมบัติวัฒนางกูร, การใช้หลักกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการสืบสิทธิเส้นเขตแดนเดิม (Uti possidetis Principle) นอกเหนือบริบทการสืบทอดพรมแดนอาณานิคม, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555)

ตัวอย่างข้อสอบเก่า

- **วิชากฎหมายหลักประกันทางธุรกิจ**
- **วิชากฎหมายอาญา 1**
- **วิชากฎหมายอาญา 2**
- **วิชากฎหมายมหาชนเบื้องต้น**

วิชากฎหมายเกี่ยวกับหลักประกันทางธุรกิจ

Law of Business Collateral

คำถามข้อ 1.1 ในกรณีที่มีการนำทรัพย์สินมาจดทะเบียนเป็นประกันการชำระหนี้ และมีข้อตกลงว่า “เมื่อเอาทรัพย์สินจำนองหลุดและราคาทรัพย์สินนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ หรือถ้าเอาทรัพย์สินซึ่งจำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระอยู่ เงินขาดอยู่จำนวนเท่าใดให้ลูกหนี้รับผิดชอบในเงินส่วนที่ขาด” ให้อธิบายผลทางกฎหมายข้อตกลงดังกล่าว

แนวคำตอบ

หลักกฎหมาย

มาตรา 733 “ถ้าเอาทรัพย์สินจำนองหลุดและราคาทรัพย์สินนั้นมีประมาณต่ำกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่ก็ดี หรือถ้าเอาทรัพย์สินที่จำนองออกขายทอดตลาดใช้หนี้ได้เงินจำนวนสุทธิน้อยกว่าจำนวนเงินที่ค้างชำระกันอยู่นั้นก็ดี เงินยังขาดจำนวนอยู่เท่าใดลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในเงินนั้น”

เมื่อการจำนองเป็นการนำทรัพย์สินมาเป็นประกันการชำระหนี้ โดยหลักแล้วเมื่อลูกหนี้ผิดนัด และเจ้าหนี้ผู้รับจำนองประสงค์จะบังคับจำนองเอาทรัพย์สินของผู้จำนองไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินของลูกหนี้เองที่นำมาจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ ประธานหรือกรณีที่บุคคลอื่นเอาทรัพย์สินมาตราไว้เพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้ เพื่อนำมาออกขายทอดตลาดนำเงินมาชำระหนี้ในส่วนที่ลูกหนี้ค้างชำระตามมาตรา 728 หรือเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิตามมาตรา 729 แล้ว หากนำทรัพย์สินที่จำนองนั้นขายทอดตลาดหรือเอาทรัพย์สินที่จำนองหลุดเป็นสิทธิแล้วได้เงินไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามมาตรา 733 กำหนดให้ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด อาทิเช่น หนี้ประธานคงค้าง 500,000 บาท ขายทรัพย์สินที่จำนองทอดตลาดได้เงินชำระหนี้เพียง 450,000 บาท คงเหลือ 50,000 บาท กรณีนี้ทั้งผู้จำนองและลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบในส่วน 50,000 บาทที่ขาด

อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติมาตรา 733 สามารถตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้ กล่าวคือ หากเจ้าหนี้และลูกหนี้ตกลงกันว่าถ้าบังคับจำนองชำระหนี้แล้ว หนี้ยังขาดอยู่เท่าใด

ให้ลูกหนี้ยังคงต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาด ก็สามารถตกลงกันได้เพราะเป็นการตกลงกันให้ลูกหนี้มีความรับผิดชอบในหนี้นั้นจนครบถ้วนตามหลักหนี้ทั่วไปนั่นเอง ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแต่อย่างใด ซึ่งหากมีข้อตกลงเช่นว่านี้ เวลาจะบังคับให้ลูกหนี้ตามมูลหนี้ประธานต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดต้องถือว่ามูลหนี้ประธานเป็นมูลหนี้ที่สามารถบังคับได้หรือไม่ด้วย หากหนี้เดิมไม่อาจบังคับได้ เช่น ขาดหลักฐานเป็นหนังสือในการฟ้องร้อง หรือขาดอายุความแล้ว ในกรณีนี้แม้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในส่วนที่ขาดตามข้อตกลง ลูกหนี้อาจยกเรื่องความสมบูรณ์ของหนี้ประธานขึ้นกล่าวอ้างได้

คำถามข้อ 1.2 เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2567 พศวีร์กู้ยืมเงินจากมาร์คคริสจำนวน 1,000,000 บาท โดยไม่มีการติดดอกเบี้ยเงินกู้ มีกำหนดชำระ 1 ธันวาคม 2567 ทั้งสองฝ่ายลงลายมือชื่อในสัญญากู้ยืมเงินและส่งมอบเงินเรียบร้อย โดยพศวีร์ได้นำที่ดินมีโฉนดเลขที่ 10 ของตนเอง ราคา 400,000 บาท และขุนพลได้นำที่ดินมีโฉนดของตนเองเลขที่ 11 ราคา 300,000 บาท มาจดจำนองไว้กับมาร์คคริสเพื่อเป็นการประกันการชำระหนี้เงินกู้ดังกล่าว โดยสัญญาจำนองทั้งสองฉบับได้ทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดและจดทะเบียนกับพนักงานเจ้าหน้าที่เรียบร้อยแล้ว

ต่อมาวันที่ 1 กรกฎาคม 2567 พศวีร์ได้ขายที่ดินโฉนดเลขที่ 10 ให้กับชุตีวัฒน์แบบติดจำนอง โดยทั้งคู่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระพศวีร์ได้ชำระหนี้ให้กับมาร์คคริสจำนวน 200,000 บาท คงเหลือค้างชำระ 800,000 บาท

งตอบคำถามต่อไปนี้

(ก) หากมาร์คคริสผู้รับจำนองประสงค์จะบังคับจำนองเอาที่ดินเลขที่ 10 ที่โอนไปยังชุตีวัฒน์แล้ว และโฉนดเลขที่ 11 ที่ขุนพลได้จดจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ไว้กับตน จะต้องบอกกล่าวบังคับจำนองแก่พศวีร์ ชุตีวัฒน์ และขุนพล อย่างไร

แนวคำตอบ (ก)

หลักกฎหมาย

มาตรา 728 “เมื่อจะบังคับจำนองนั้น ผู้รับจำนองต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควรซึ่งต้องไม่น้อยกว่าหกสิบวันนับแต่วันที่

ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวนั้น ถ้าและลูกหนี้ละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ผู้รับจำนองจะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินซึ่งจำนองและให้ขายทอดตลาดก็ได้

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นกรณีผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้อันบุคคลอื่นต้องชำระ ผู้รับจำนองต้องส่งหนังสือบอกกล่าวดังกล่าวให้ผู้จำนองทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ส่งหนังสือแจ้งให้ลูกหนี้ทราบ ถ้าผู้รับจำนองมิได้ดำเนินการภายในกำหนดเวลาสิบห้าวันนั้น ให้ผู้จำนองเช่นว่านั้นหลุดพ้นจากความรับผิดชอบในดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนซึ่งลูกหนี้ค้างชำระตลอดจนค่าภาระติดพันอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้รายนั้นบรรดาที่เกิดขึ้นนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลาสิบห้าวันดังกล่าว”

มาตรา 735 “เมื่อผู้รับจำนองคนใดจะบังคับจำนองเอาแก่ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งจำนอง ผู้รับจำนองต้องมีจดหมายบอกกล่าวแก่ผู้รับโอนล่วงหน้าเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าหกสิบวันก่อน จึงจะบังคับจำนองได้”

กรณีตามปัญหา กรณีที่มาร์คริสผู้รับจำนองประสงค์จะบังคับจำนองต้องบอกกล่าวบังคับจำนอง ดังต่อไปนี้

กรณีบอกกล่าวบังคับจำนองแก่พศวีร์ ลูกหนี้ในสัญญาหนี้ประธาน เมื่อหนี้ถึงกำหนดเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2567 แล้วพศวีร์ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในวันดังกล่าว ถือว่าพศวีร์ลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัด โดยวันที่ผิดนัดคือวันรุ่งขึ้นได้แก่ วันที่ 2 ธันวาคม 2567 ดังนั้นหากมาร์คริสเจ้าหนี้ผู้รับจำนองประสงค์จะบอกกล่าวบังคับจำนองแก่พศวีร์ลูกหนี้ต้องดำเนินการตามมาตรา 728 วรรคแรก โดยให้มาร์คริสผู้รับจำนองต้องมีหนังสือบอกกล่าวไปยังพศวีร์ลูกหนี้ก่อนว่าให้ชำระหนี้ภายในเวลาอันสมควรซึ่งไม่น้อยกว่า 60 วัน นับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำบอกกล่าวนั้น ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ปฏิบัติตามคำบอกกล่าว ผู้รับจำนองจะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งให้ยึดทรัพย์สินซึ่งจำนองและให้ขายทอดตลาดได้ แต่หากไม่มีหนังสือบอกกล่าวไปยังลูกหนี้ เจ้าหนี้ฟ้องบังคับจำนองไม่ได้

กรณีบอกกล่าวบังคับจำนองแก่ชุตีวัฒน์ อย่างไรก็ดี แม้พศวีร์ลูกหนี้จะได้นำที่ดินโฉนดเลขที่ 10 มาจดจำนองเป็นประกันการชำระหนี้ไว้กับมาร์คริส แต่วันที่ลูกหนี้ผิดนัดนั้นหากมาร์คริสจะบังคับจำนองนั้น ที่ดินดังกล่าวได้โอนมายังชุตีวัฒน์ ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งติดจำนองแล้วตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2567 ดังนั้น หากมาร์คริส

ต้องการจะบังคับจำนองที่ดินดังกล่าวจะต้องบอกกล่าวบังคับจำนองตามมาตรา 735 คือ ทำจดหมายบอกกล่าวไปยังชุดิวัฒน์ผู้รับโอนทรัพย์สินซึ่งติดจำนองล่วงหน้า เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 60 วันก่อนจึงจะบังคับจำนองได้ หากไม่มีหนังสือบอกกล่าว บังคับจำนองแจ้งไปยังชุดิวัฒน์ตาม 735 มาร์คริสผู้รับจำนองจะฟ้องบังคับจำนอง ที่ดินโฉนดเลขที่ 10 ไม่ได้

กรณีบอกกล่าวบังคับจำนองแก่ขุนพล การที่ขุนพลนำที่ดินโฉนดเลขที่ 11 มาจำนองเป็นประกันการชำระหนี้เงินกู้ระหว่างพศวีร์และมาร์คริสนั้น เป็นกรณีที่ ขุนพลผู้จำนองซึ่งจำนองทรัพย์สินของตนไว้เพื่อประกันหนี้อันบุคคลอื่นจะต้องชำระ หากมาร์คริสผู้รับจำนองต้องการบังคับจำนอง ต้องดำเนินการตามมาตรา 728 วรรคสอง คือ ต้องส่งหนังสือบอกกล่าวดังกล่าวให้ผู้จำนองทราบภายใน 15 วันนับแต่วันที่ส่ง หนังสือแจ้งให้พศวีร์ลูกหนี้ทราบ

อย่างไรก็ดี หากมาร์คริสผู้รับจำนองมิได้ดำเนินการส่งหนังสือบอกกล่าวไปยัง ขุนพลภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ส่งหนังสือแจ้งให้พศวีร์ลูกหนี้ทราบ ขุนพลจะหลุดพ้นจาก ความรับผิดชอบในดอกเบี้ยและค่าสินไหมทดแทนซึ่งพศวีร์ลูกหนี้ค้างชำระตลอดจน ค่าภาระติดพันอันเป็นอุปกรณ์แห่งหนี้รายนั้นบรรดาที่เกิดขึ้นนับแต่วันที่พ้นกำหนดเวลา 15 วันดังกล่าว แต่หากไม่มีหนังสือบอกกล่าว จะฟ้องบังคับจำนองไม่ได้เลย

(ข) หากบังคับจำนองขายทอดตลาดที่ดินทั้งสองแปลงเรียบร้อยแล้ว โดยที่ดินของ ขุนพลถูกบังคับจำนองขายทอดตลาดได้เงิน 300,000 บาท ซึ่งถูกหักค่าฤชาธรรมเนียมการ ขายทอดตลาดไป 5,000 บาท เหลือชำระหนี้ให้กับมาร์คริส 295,000 บาท ขุนพลมีสิทธิ เรียกร้องให้พศวีร์ใช้เงินค่าที่ดินที่ดินถูกบังคับจำนองคืนแก่ตนได้จำนวนเท่าใด อย่างไร

แนวคำตอบ (ข)

หลักกฎหมาย

มาตรา 724 วรรคสอง “ถ้าว่าต้องบังคับจำนอง ท่านว่าผู้จำนองชอบที่จะได้รับ เงินใช้คืนจากลูกหนี้ ตามจำนวนซึ่งผู้รับจำนองจะได้รับใช้หนี้จากการบังคับจำนองนั้น”

กรณีขุนพลผู้จำนองซึ่งจำนองที่ดินมีโฉนดเลขที่ 11 ทรัพย์สินของตนไว้เพื่อ ประกันหนี้อันบุคคลอื่นจะต้องชำระ และถูกมาร์คริสเจ้าหนี้ผู้รับจำนองบังคับจำนอง

ที่ดินของตนขายทอดตลาดได้เงิน 300,000 บาท โดยหักค่าฤชาธรรมเนียมการขายทอดตลาดไป 5,000 บาท เหลือชำระหนี้ให้กับมาร์คคริส 295,000 บาท กรณีจึงเข้ามาตรา 724 วรรคสอง ที่ให้ขุนพลชอบที่จะได้รับเงินใช้คืนจากพศวีร์ลูกหนี้ตามจำนวนซึ่งมาร์คคริสผู้รับจำนองจะได้รับใช้หนี้จากการบังคับจำนองจำนอง คือ 295,000 บาท ไม่ใช่ 300,000 บาท เนื่องจากมีการบังคับจำนองและต้องถูกหักไปชำระค่าฤชาธรรมเนียม 5,000 บาท เจ้าหนี้ผู้รับจำนองจึงได้รับชำระหนี้เพียง 295,000 บาท

สรุป ขุนพลมีสิทธิได้รับเงินใช้คืนจากพศวีร์จำนวน 295,000 บาท อันเป็นจำนวนที่มาร์คคริสผู้รับจำนองได้รับใช้หนี้

คำถามข้อ 2 นายทอยเป็นเจ้าของปางช้างกู้ยืมเงินนางหวานจำนวน 500,000 บาท และได้ส่งมอบช้างชื่อ “พลายก้านกล้วย” มาเป็นประกันหนี้ แต่เนื่องจากบ้านของนางหวานมีพื้นที่จำกัด นางหวานจึงได้ทำสัญญาเช่าโรงเลี้ยงช้างของนายทอยเป็นที่เก็บรักษาพลายก้านกล้วยและนางหวานได้จ้างนางดิวิ ภริยาของนายทอยเป็นผู้รักษาทรัพย์สินแทนตนเพราะเห็นว่านางดิวิคุ้นเคยกับพลายก้านกล้วยเป็นอย่างดี โดยนางหวานและนายทอยมีข้อตกลงว่าระหว่างที่พลายก้านกล้วยอยู่ที่โรงเลี้ยงช้าง นายทอยมีสิทธิเข้าออกโรงเลี้ยงช้างได้ตลอดเวลาแต่นายทอยไม่มีสิทธินำพลายก้านกล้วยออกไปใช้ประโยชน์ ในส่วนของนางดิวิหากต้องการใช้ประโยชน์จากพลายก้านกล้วย นางดิวิต้องขออนุญาตนางหวานเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ต่อมา นายทอยและนางดิวิได้นำช้างทุกตัวในปางช้างไปแสดงโชว์เพื่อหารายได้ใน Tiktok รวมถึงพลายก้านกล้วย โดยมีได้บอกกล่าวแก่นางหวาน เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแต่นายทอยไม่ชำระ นางหวานจึงต้องการบังคับจำนำ แต่นายทอยอ้างว่าสัญญาจำนำไม่สมบูรณ์ เพราะพลายก้านกล้วยอยู่ในพื้นที่ของตนและอยู่ภายใต้การดูแลของนางดิวิภริยาตนตลอดมา ดังนี้

ก. สัญญาจำนำพลายก้านกล้วยระหว่างนางหวานกับนายทอยสมบูรณ์หรือไม่อย่างไร

ข. การใช้ประโยชน์จากพลายก้านกล้วยในการแสดงโชว์หารายได้ทาง Tiktok ของนายทอยและนางดิวิ ทำให้สัญญาจำนำระงับหรือไม่ อย่างไร

ค. มีข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่า ระหว่างที่นางดิวิดูแลพลายก้านกล้วยได้เสียค่ารักษาพยาบาลจากการที่พลายก้านกล้วยเดินตกบ่อขยะ นางดิวิจึงได้ทวงค่ารักษาพยาบาลพลายก้านกล้วยจากนางหวาน แต่นางหวานอ้างว่า พลายก้านกล้วยเป็นของนายทอย นายทอยต้องเป็นผู้รับผิดชอบ ข้ออ้างของนางหวานฟังขึ้นหรือไม่ อย่างไร

หลักกฎหมาย

มาตรา 747 “อันว่าจำนำนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้จำนำ ส่งมอบสังหาริมทรัพย์สิ่งหนึ่งให้แก่บุคคล อีกคนหนึ่งเรียกว่า ผู้รับจำนำ เพื่อเป็นประกันการชำระหนี้”

มาตรา 749 “คู่สัญญาจำนำจะตกลงกันให้บุคคลภายนอกเป็นผู้เก็บรักษาทรัพย์สินจำนำไว้ก็ได้”

มาตรา 762 “ค่าใช้จ่ายใดๆ อันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินจำนำนั้น ผู้จำนำจำต้องชดใช้ให้แก่ผู้รับจำนำ เว้นแต่จะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นในสัญญา”

มาตรา 769 “อันจำนำย่อมระงับสิ้นไป

(2) เมื่อผู้รับจำนำยอมให้ทรัพย์สินจำนำกลับคืนไปสู่ครอบครองของผู้จำนำ”

แนวคำตอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3003/2566

ก. การที่นายทอย (ลูกหนี้) ได้ส่งมอบพลายก้านกล้วยเพื่อเป็นประกันการชำระหนี้เงินกู้แก่นางหวาน (เจ้าหนี้) แม้นางหวานได้ทำสัญญาเช่าโรงเลี้ยงช้างอันเป็นพื้นที่ของนายทอยก็ถือเป็นการส่งมอบการครอบครองทรัพย์สินจำนำให้แก่นางหวาน (ผู้รับจำนำ) แล้ว เพราะเป็นการเช่าโรงเลี้ยงช้างเก็บรักษาทรัพย์สินจำนำเพื่อประโยชน์ของนางหวาน โดยนายทอย (ผู้จำนำ) ไม่มีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากพลายก้านกล้วยเลย จึงถือได้ว่าทรัพย์สินได้ส่งมอบและอยู่ในความครอบครองของนางหวานแล้ว สัญญาจำนำสมบูรณ์ ตามมาตรา 747

ข. แม้มีข้อตกลงในสัญญาเช่าโรงเลี้ยงช้างของนายทอยและนายทอยมีสิทธิเข้าออกตลอดเวลา แต่นายทอยไม่มีสิทธินำทรัพย์สินจำนำออกไปใช้ประโยชน์ในกิจการและการที่นางหวานให้นางดิวเป็นผู้รักษาทรัพย์สิน (บุคคลภายนอก) นางดิวเป็นเพียงผู้รักษาทรัพย์สินแทนนางหวานและเพื่อประโยชน์ของนางหวาน ตามมาตรา 749 อีกทั้งมีข้อตกลงชัดเจนว่าหากนางดิวต้องการใช้ประโยชน์จากช้างต้องขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากนางหวาน แต่นางดิวกลับมิได้ดำเนินการตามที่ตกลง การที่นายทอยและนางดิวได้นำช้างทุกตัวในปางช้างรวมถึงพลายก้านกล้วยออกแสดงโชว์เพื่อหารายได้ใน Tiktok เมื่อไม่ปรากฏว่าเกิดจากความยินยอมของนางหวาน จึงไม่อาจถือได้ว่าผู้รับจำนำยอมให้ทรัพย์สินจำนำกลับคืนไปสู่ครอบครองของผู้จำนำ สัญญาจำนำจึงระงับไม่ ตามมาตรา 769

ค. การที่นางหวานอ้างว่านายทอยต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลพลายก้านกล้วยฟุ้งขึ้น เพราะนางหวานและนายทอยมิได้มีข้อตกลงเป็นอย่างอื่น

ตามมาตรา 762 ดังนั้น ผู้จำหน่ายต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายใด ๆ อันควรแก่การบำรุงรักษาทรัพย์สินจำหน่ายนั้น

สรุป สัญญาจำหน่ายสมบูรณ์ การใช้ประโยชน์ไม่ถือเป็นการคั่นการครอบครอง เพราะผู้รับจำหน่ายไม่ยินยอม ข้ออ้างของนางหวานฟังขึ้น ผู้จำหน่ายต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาทรัพย์สินจำหน่าย

วิชากฎหมายอาญา 1 : หลักทั่วไป

Criminal Law 1 : General Principles

คำถามข้อ 1 ต่างหูกี่หื้อชาแนลเป็นของนางจิตจีแต่นางอุนิเข้าใจผิดคิดว่าเป็นของนางเบปู้ นางอุนิต้องการทำลายทรัพย์สินของนางเบปู้จึงหลอกนางมาธ่าว่าต่างหุดังกล่าวเป็นของนางอุนิและขอให้นางมาธ่าช่วยทำลายต่างหุดังกล่าวเพราะไม่ต้องการใช้งานแล้ว นางมาธ่าด้วยความประมาทของตนได้หลงเชื่อจึงนำต่างหุดังกล่าวมาวางบนเตียงจากนั้นได้ใช้ปืนยิงจนต่างหูกกระจุยกระจาย และกระสุนปืนได้แฉลบเฉียงเลยไปถูกแมวของนางแมรีที่กำลังนอนกินขนมแมวเลียอยู่ห่างไกลออกไปประมาณ 80 เมตรตายคาที่อีกด้วย

ให้นักศึกษาวินิจฉัย 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

- (1) นางมาธ่ามีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (ต่างหูก) ของนางจิตจีหรือไม่ เพราะเหตุใด
- (2) นางมาธ่ามีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (แมว) ของนางแมรีหรือไม่ เพราะเหตุใด
- (3) นางอุนิมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (ต่างหูก) ของนางจิตจีหรือไม่ เพราะเหตุใด
- (4) นางอุนิมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (แมว) ของนางแมรีหรือไม่ เพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

ประเด็นที่ 1 ความรับผิดทางอาญาของนางมาธ่าต่อนางจิตจี (กรณีต่างหูก) :

ในความรับผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 นางมาธ่ามีการกระทำความผิด เคลื่อนไหวร่างกาย การกระทำครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำคือผู้ใด การกระทำคือทำลาย และวัตถุแห่งการกระทำคือทรัพย์สินของผู้อื่น แต่การกระทำขาดองค์ประกอบภายในของความผิด เนื่องจากนางมาธ่ามิได้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิด กล่าวคือ มิได้รู้ว่าต่างหูกเป็นของนางจิตจี ฉะนั้น จึงจะถือว่านางมาธ่าประสงค์ต่อผลหรือยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำมิได้ ตามมาตรา 59 วรรคสาม ดังนั้น นางมาธ่าจึงไม่มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (ต่างหูก) ของนางจิตจี เพราะการกระทำขาดองค์ประกอบภายในของความผิด อนึ่ง แม้ความไม่รู้ข้อเท็จจริงตามมาตรา 59 วรรคสาม ได้เกิดขึ้นด้วยความประมาทของนางมาธ่า

แต่นางมาธาก็ไม่มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 เพราะความผิดตามมาตรานี้ต้องกระทำโดยเจตนาเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 ความรับผิดทางอาญาของนางมาธ่าต่อนางแมรี (กรณีแมว) :

ในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 นางมาธ่ามีการกระทำประเภทเคลื่อนไหวร่างกาย การกระทำครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำคือผู้ใด การกระทำคือการทำลาย และวัตถุแห่งการกระทำคือทรัพย์ของผู้อื่น แต่การกระทำขาดองค์ประกอบภายในของความผิด กล่าวคือ นางมาธ่าไม่ได้ประสงค์ต่อผลและไม่ได้เล็งเห็นผลตามมาตรา 59 วรรคสอง และกรณีนี้ไม่ใช่การกระทำโดยพลาดตามมาตรา 60 เพราะนางมาธ่ามิได้มีเจตนาที่จะกระทำต่อทรัพย์ของนางจิตจีมาก่อน ดังนั้น นางมาธ่าจึงไม่มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (แมว) ของนางแมรี เพราะการกระทำขาดองค์ประกอบภายในของความผิด

ประเด็นที่ 3 ความรับผิดทางอาญาของนางอุณิต่อนางจิตจี (กรณีต่างหู) :

ในความรับผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 นางอุณิมีการกระทำประเภทเคลื่อนไหวร่างกาย (โดยการหลอกนางมาธ่า) การกระทำครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำคือผู้ใด โดยกรณีนี้นางอุณิเป็น “ผู้กระทำความผิดโดยทางอ้อม” ส่วนนางมาธ่าเป็น “ผู้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด” การกระทำ คือ ทำลาย และวัตถุแห่งการกระทำคือทรัพย์ของผู้อื่น การกระทำครบองค์ประกอบภายในของความผิดประเภทประสงค์ต่อผลตามมาตรา 59 วรรคสอง โดยสำคัญผิดในตัวบุคคลตามมาตรา 61 มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล ไม่มีเหตุยกเว้นความผิดและไม่มีเหตุยกเว้นโทษ ดังนั้น นางอุณิจึงมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (ต่างหู) ของนางจิตจี โดยประสงค์ต่อผลโดยสำคัญผิดในตัวบุคคลตามมาตรา 358 ประกอบกับมาตรา 59 วรรคสอง และมาตรา 61

ประเด็นที่ 4 ความรับผิดทางอาญาของนางอุณิต่อนางแมรี (กรณีแมว) :

ในความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ตามมาตรา 358 นางอุณิมีการกระทำประเภทเคลื่อนไหวร่างกาย การกระทำครบองค์ประกอบภายนอกของความผิด กล่าวคือ ผู้กระทำคือผู้ใด การกระทำคือทำลาย และวัตถุแห่งการกระทำคือทรัพย์ของผู้อื่น

การกระทำครอบงำประกอบภายในของความผิดประเภทการกระทำโดยพลาตตามมาตรา 60 มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล ไม่มีเหตุยกเว้นความผิดและไม่มีเหตุยกเว้นโทษ ดังนั้น นางอุนิจึงมีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ (แมว) ของนางแมรีโดยพลาต ตามมาตรา 358 ประกอบกับมาตรา 60

คำถามข้อ 2 นายเดวิด คนสัญชาติอเมริกัน ใช้มีดแทงนายคำม่วน คนสัญชาติลาว จนได้รับบาดเจ็บขณะที่ทั้งสองกำลังยืนถ่ายรูปรบนสะพานมิตรภาพไทยลาวฝั่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นายคำม่วนเมื่อได้รับบาดเจ็บจึงเดินจากสะพานเข้ามาในเขตประเทศไทย เพื่อจะรักษาบาดแผลในโรงพยาบาลในจังหวัดหนองคาย ระหว่างที่นั่งรถไปที่โรงพยาบาล ปรากฏว่า นายจอห์นคนสัญชาติอังกฤษโกรธที่คนขับรถที่พานายคำม่วนไปโรงพยาบาลขับปาดหน้ารถของตน จึงขับรถชนรถที่นายคำม่วนนั่งมาทำให้รถคว่ำ นายคำม่วนได้รับบาดเจ็บสาหัส กระดูกสันหลังหัก นายคำม่วนมาปรึกษาท่าน เพื่อจะดำเนินคดีกับนายเดวิด และนายจอห์นที่ศาลไทย โดยจะดำเนินคดีกับนายเดวิด ฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 และนายจอห์น ฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 ดังนี้ ท่านจะให้คำปรึกษาแก่นายคำม่วนอย่างไรเพราะเหตุใด

แนวคำตอบ

นายคำม่วนสามารถดำเนินคดีกับนายจอห์นฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 ที่ศาลไทยได้ เพราะนายจอห์นได้กระทำความผิดในราชอาณาจักร จึงต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 วรรคหนึ่ง

นายคำม่วนไม่สามารถดำเนินคดีกับนายเดวิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 ที่ศาลไทยได้ เพราะไม่ใช่กรณีกระทำความผิดทั้งหมดในราชอาณาจักรตามมาตรา 4 วรรคหนึ่ง, ไม่ใช่กรณีกระทำความผิดในเรือไทยหรืออากาศยานไทยตามมาตรา 4 วรรคสอง, ไม่ใช่กรณีกระทำความผิดส่วนหนึ่งส่วนใดในราชอาณาจักรตามมาตรา 5 วรรคหนึ่ง ตอนต้น, ไม่ใช่กรณีผลแห่งการกระทำเกิดในราชอาณาจักรตามมาตรา 5 วรรคหนึ่ง ตอนท้าย, ไม่ใช่กรณีการเตรียมการหรือพยายามกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรตามมาตรา 5 วรรคสอง, ไม่ใช่กรณีการกระทำของตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนตามมาตรา 6, ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นแม้กระทำนอกราชอาณาจักรแต่ความผิดฐานนี้ไม่ได้ถูกระบุไว้ในมาตรา 7, แม้ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นถูกระบุไว้ในมาตรา 8 (5) แต่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายไม่ได้เป็นคนไทย,

ไม่ใช่กรณีเจ้าพนักงานของรัฐบาลไทยกระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 9 ดังนั้น นายคำม่วนจึงไม่สามารถดำเนินคดีกับนายเดวิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 ที่ศาลไทยได้

วิชากฎหมายอาญา 2

Criminal Law 2 : Offenses

คำถามข้อที่ 1 นายสิงโตและนายช้างมีศัตรูคู่แข่งทางการค้าคนเดียวกัน คือ นายเป็ด วันหนึ่งนายช้างและนายสิงโตพบกันในงานแสดงสินค้าโดยบังเอิญจึงได้พูดคุยปรับทุกข์ถึงปัญหาที่ได้เจอจนทั้งคู่ตกลงกันว่าจะต้องไปสั่งสอนนายเป็ดให้เลิกลดราคาสินค้าแบบขาดทุนจนตัดราคาสินค้าของผู้ขายคนอื่น ๆ เพราะทำให้พ่อค้าคนอื่นขายของไม่ได้ หลังจบงานทั้งคู่เห็นสบโอกาสจึงไปดักรอทำร้ายนายเป็ดที่ลานจอดรถขนส่งสินค้า เมื่อเห็นนายเป็ดเดินมา นายช้างและนายสิงโตเดินเข้าไปหานายเป็ดและนายช้างบอกว่าให้นายเป็ดเลิกทำพฤติกรรมดังกล่าวเสียที ระหว่างนั้นนายสิงโตใช้น้ำมันเชื้อเพลิงเบนซินที่แอบพกมาราดใส่นายเป็ดแล้วจุดไฟเผา นายเป็ดร้องโหยหวนด้วยความเจ็บปวดและถึงแก่ความตายทันทีโดยที่นายช้างไม่รู้เรื่องด้วย นายช้างตกใจมากไม่คิดว่าเหตุการณ์จะบานปลายจึงวิ่งหนีขึ้นรถและขับออกไปด้วยความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด จนเกิดอุบัติเหตุชนนายวัวได้รับบาดเจ็บต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลนาน 1 เดือน

ให้วินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของ นายสิงโต นายช้าง ตามประมวลกฎหมายอาญา

แนวคำตอบ

จากข้อเท็จจริงมีหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 296 มีหลักว่า ผู้ใดกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ถ้าความผิดนั้นมีลักษณะประการหนึ่งประการใด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 289

มาตรา 289

(4) มีหลักว่า ผู้ใด ฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อน

(5) มีหลักว่า ผู้ใด ฆ่าผู้อื่นโดยทรมาน

มาตรา 288 มีหลักว่า ผู้ใดฆ่าผู้อื่น...

มาตรา 290 มีหลักว่า ผู้ใดมิได้มีเจตนาฆ่าแต่ทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตาย

วรรคสอง ถ้าความผิดนั้นมีลักษณะประการหนึ่งประการใด ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 289

มาตรา 300 มีหลักว่า ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส

มาตรา 297 มีหลักว่า อันตรายสาหัสนั้น คือ

(8) ป่วยเจ็บด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่ายี่สิบวัน หรือจนประกอบกรณีกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่ายี่สิบวัน

ความรับผิดทางอาญาของนายสิงโต

จากข้อเท็จจริงการที่นายสิงโตจุดไฟเผา นายเปิด ถือเป็นการผิดฐานฆ่าผู้อื่น กล่าวคือ นายสิงโตเป็นผู้ใด ฆ่าด้วยการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงเบนซินที่แอบพกมาราดใส่ นายเปิด แล้วจุดไฟเผา นายเปิดผู้อื่น ซึ่งถือเป็นการฆ่าโดยทรมาน เพราะทำให้ นายเปิดได้รับความลำบากอย่างสาหัสก่อนตาย (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 5091/2539) และนายสิงโต กระทำไปโดยไตร่ตรองไว้ก่อน เพราะแอบพกน้ำมันเชื้อเพลิงมาและดักรอเพื่อกระทำการ นอกจากนี้ นายสิงโตมีเจตนาฆ่า เพราะรู้อยู่แล้วว่าตนกำลังฆ่าผู้อื่น ด้วยวิธีทรมาน ไตร่ตรองไว้ก่อน และยังประสงค์ต่อผลนั้น ดังนั้น เมื่อความตายของนายเปิดเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของนายสิงโต จึงต้องรับผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยมีเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา 289 (4) (5) แต่เพียงลำพัง

ความรับผิดทางอาญาของนายช้าง

การที่นายสิงโตใช้น้ำมันเชื้อเพลิงเบนซินราดใส่ นายเปิด แล้วจุดไฟเผา เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าอย่างกะทันหัน โดยนายช้างมิได้คบคิดนัดหมายกับนายสิงโตมาก่อน จึงไม่ใช่เรื่องการแบ่งหน้าที่กันทำแต่เป็นการกระทำที่นอกเหนือเจตนาของนายช้าง ถือไม่ได้ว่านายช้างร่วมกับนายสิงโตกระทำความผิดฐานฆ่าผู้ตายโดยทรมาน และไตร่ตรองไว้ก่อน

แต่พฤติการณ์ที่นายช้างตกลงกับนายสิงโตว่าจะไปสั่งสอนนายเปิดและไปดักรอทำร้ายที่ลานจอดรถขนส่งสินค้า แสดงให้เห็นว่ามีเพียงเจตนาร่วมกันจะทำร้ายนายเปิดซึ่งมีการคิดไตร่ตรองไว้ก่อนแล้ว และเมื่อการกระทำของนายสิงโตเป็นเหตุให้นายเปิดถึงแก่ความตาย นายช้างก็ต้องรับผลแห่งการกระทำของนายสิงโตที่ทำให้ นายเปิดถึงแก่ความตายนั้นด้วย การกระทำของนายช้างจึงเป็นความผิดฐานทำร้าย

ผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนแต่เป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 290 วรรคสอง ประกอบมาตรา 289 (4) (เทียบคำพิพากษาฎีกาที่ 8403/2561)

ข้อเท็จจริงต่อมา การที่นายช้างตกใจมากจึงวิ่งหนีขึ้นรถและขับออกไปด้วยความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดจนเกิดอุบัติเหตุ ถือเป็นการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสตามมาตรา 300 แล้ว กล่าวคือ นายช้างเป็นผู้ใดมีการกระทำโดยประมาทด้วยการไม่ใช้ความระมัดระวังในขณะที่ขับรถ ขับรถด้วยความเร็วเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดจนเป็นเหตุให้นายช้างได้รับบาดเจ็บต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลนาน 1 เดือน ซึ่งถือเป็นอันตรายสาหัส เพราะเป็นการป่วยเจ็บด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่ายี่สิบวัน หรือจนประกอบกรณียกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่ายี่สิบวันแล้ว

สรุป นายสิงโตต้องรับผิดทางอาญาต่อนายเป็ด ฐานฆ่าผู้อื่นโดยมีเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา 289 (4) (5) นายช้างต้องรับผิดฐานทางอาญาต่อนายเป็ด ฐานทำร้ายผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนแต่เป็นเหตุให้ผู้นั้นถึงแก่ความตาย ตามมาตรา 290 วรรคสอง ประกอบมาตรา 289 (4) และต้องรับผิดทางอาญาต่อนายวัวฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัสตามมาตรา 300 ประกอบ 297 (8)

คำถามข้อที่ 2 นายบิวกัน ได้สมัครงานเป็นลูกจ้างในร้านบะหมี่อามาโดยมีอามาเป็นเจ้าของร้าน คืบวันหนึ่งขณะที่อามาหลับอยู่ชั้นบน นายบิวกันที่อาศัยอยู่กับนายจ้างทราบ่านายพีพีจะเข้ามาขโมยหมูกรอบจึงได้แอบปลดกลอนประตูร้านบะหมี่ไว้เพื่อให้นายพีพีเข้ามาได้โดยง่าย ไม่นานนักนายพีพีก็เข้ามาทางประตูนั้น นายพีพีเห็นว่าหมูกรอบอยู่ในเตาอบจึงเปิดเตาอบ แล้วเอามือล้วงเข้าไปในเตาหยิบหมูกรอบขึ้นมา แต่เนื่องจากความร้อนในเตา นายพีพีจึงตกใจและปล่อยหมูกรอบที่หยิบขึ้นมาตกลงที่เดิมโดยที่ยังไม่พ้นจากปากเตาอบ นายพีพีมือพองจึงรีบหนีกลับบ้านไปตอนเช้า นายบิวกันเห็นเหตุการณ์ทั้งหมดจากกล้องวงจรปิดรู้สึกสงสารนายพีพีจึงแอบเอาหมูกรอบออกมาใส่ถุงแล้วแอบเอาไปให้นายพีพีที่บ้าน ซึ่งนายพีพีก็รู้่านายบิวกันขโมยมาให้ นายพีพีรับหมูกรอบไว้แล้วเอาไปขายที่ตลาดสด

ให้วินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนายบิวกัน นายพีพีตามประมวลกฎหมายอาญา

แนวคำตอบ

จากข้อเท็จจริงมีหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 334 มีหลักว่า ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์...

มาตรา 335 มีหลักว่า ผู้ใดลักทรัพย์

- (1) ในเวลากลางคืน
- (8) ในเคหสถาน
- (11) ที่เป็นของนายจ้าง

วรรคสอง ถ้าความผิดตามวรรคแรกเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยลักษณะดังที่บัญญัติไว้ในอนุมาตราดังกล่าวแล้วตั้งแต่สองอนุมาตราขึ้นไป...

มาตรา 357 วรรคหนึ่ง มีหลักว่า ผู้ได้รับไว้โดยประการใดซึ่งทรัพย์สินอันได้มาโดยการกระทำความผิดลักทรัพย์ ผู้นั้น กระทำความผิดฐานรับของโจร...

วรรคสอง มีหลักว่า ถ้าการกระทำความผิดฐานรับของโจรนั้น ได้กระทำเพื่อค้ำกำไร...

มาตรา 362 มีหลักว่า ผู้ใดเข้าไปในอสังหาริมทรัพย์ของผู้อื่นกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนการครอบครอง อสังหาริมทรัพย์ของเขาโดยปกติสุข...

มาตรา 364 มีหลักว่า ผู้ใดโดยไม่มีเหตุอันสมควร เข้าไปอยู่ในเคหสถานใน
ความครอบครองของผู้อื่น...

มาตรา 365 มีหลักว่า ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 362 หรือมาตรา 364
ได้กระทำ

(3) ในเวลากลางคืน

ความรับผิดทางอาญาของนายบิวกิ้น

จากข้อเท็จจริงการที่นายบิวกิ้นทราบว่า นายพีพีจะเข้ามาขโมยหมูกรอบ
ในเวลากลางคืนจึงได้แอบปลดกลอนประตูร้านบะหมี่ไว้เพื่อให้นายพีพีเข้ามาได้โดยง่าย
ไม่นานนักนายพีพีก็เข้ามาทางประตูนั้น ถือว่านายบิวกิ้นเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด
โดยเป็นผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดของนายพีพี (ฐานบุกรุกและพยายามลักทรัพย์)
เนื่องจาก มีการกระทำอันเป็นการช่วยเหลือก่อนนายพีพีจะกระทำความผิด
แม้ว่านายพีพีจะไม่รู้ถึงการช่วยเหลือนั้นแต่ก็ได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือ
ของนายบิวกิ้นเพราะสามารถเข้าไปกระทำความผิดในบ้านอำมาได้โดยง่าย

และต่อมาการที่นายบิวกิ้นแอบเอาหมูกรอบของนางอำมาออกมาใส่ถุง
แล้วเอาไปให้นายพีพีที่บ้าน ถือว่าเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ เพราะนายบิวกิ้นเป็นผู้ใด
มีการเอาทรัพย์ คือหมูกรอบของนางอำมาผู้อื่นไปโดยทุจริตเพื่อแสวงหาประโยชน์
ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว และกระทำไปโดยมีเจตนา นอกจากนี้ ยังรู้อยู่แล้ว
ว่ากำลังกระทำต่อทรัพย์ซึ่ง เป็นของนายจ้างตนตามมาตรา 335 (11)

ความรับผิดทางอาญาของนายพีพี

จากข้อเท็จจริงการที่นายพีพีเข้าไปในร้านนางอำมา ถือว่าเป็นความผิดฐานบุกรุกแล้ว
เนื่องจาก นายพีพีเป็นผู้ใด มีการเข้าไปในร้านซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์ของนางอำมาผู้อื่น
เพื่อกระทำการขโมยหมูกรอบอันเป็นการรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์
ของเขาโดยปกติสุขตามมาตรา 362 และยังเป็นการเข้าไปอยู่ในเคหสถานในความ
ครอบครองของผู้อื่น โดยไม่มีเหตุอันสมควรตามมาตรา 364 อีกด้วย เมื่อเข้าไปใน
เวลากลางคืนจึงเข้าเหตุองค์ตามมาตรา 365 (3)

ต่อมาเมื่อนายพีพีเห็นว่าหมุกรอบอยู่ในเตาอบจึงเปิดเตาอบแล้วเอามือล้วงเข้าไปในเตาหยิบหมุกรอบขึ้นมาแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากความร้อนในเตาถือว่าเป็นความผิดฐานพยายามลักทรัพย์ เนื่องจากนายพีพีเป็นผู้ใดได้ลงมือกระทำการอันเป็นการเอาไปซึ่งหมุกรอบทรัพย์ของนางอำมาผู้อื่นโดยทุจริตแล้ว แต่เพราะหมุกรอบเป็นทรัพย์ที่อยู่ในเตาอบ การพาทรัพย์เคลื่อนที่ไปทุกจุดอันจะถือเป็นความผิดฐานลักทรัพย์สำเร็จได้นั้น จำต้องแยกหมุกรอบออกจากเตาอบก่อนแล้วพาหมุกรอบเคลื่อนที่ไปทุกจุด (เทียบฎีกาที่ 273/2527) ดังนั้น การที่นายพีพีตกใจและปล่อยหมุกรอบที่หยิบขึ้นมาตกลงที่เดิมโดยที่ยังไม่พ้นจากปากเตาอบเพราะความร้อนในเตาถือว่าการพาทรัพย์ไปยังไม่สำเร็จเป็นเพียงแค่พยายามลักทรัพย์ เมื่อนายพีพีกระทำไปโดยมีเจตนาและรู้อยู่แล้วว่ากระทำในเวลากลางคืนและกระทำในเคหสถานของผู้อื่น นายพีพีจึงมีความผิดฐานพยายามลักทรัพย์ในเวลากลางคืนในเคหสถานตามมาตรา 335 (1) (8) และเมื่อเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยลักษณะดังที่บัญญัติไว้ในอนุมาตรา ตั้งแต่สองอนุมาตราขึ้นไปจึงต้องรับโทษหนักขึ้นตามมาตรา 335 วรรคสอง

หลังจากนั้น การที่นายพีพีรับหมุกรอบจากนายบิวกิ้นไว้แล้วเอาไปขายที่ตลาดสดทั้งที่รู้ว่านายบิวกิ้นขโมยมาให้ ถือเป็นการรับของโจร เนื่องจากนายพีพีเป็นผู้ใดมีการรับไว้ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์อันได้มาโดยการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์และนายพีพีกระทำไปโดยมีเจตนาเพราะรู้อยู่แล้วว่าหมุกรอบนั้นนายบิวกิ้นขโมยมาก็ยังรับไว้ นายพีพีจึงมีความผิดฐานรับของโจร ตามมาตรา 357 วรรคแรก เพราะแม้เอาไปขายในตลาดสดแต่ข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่านายพีพีได้กระทำในทางการค้าเป็นปกติธุระแต่อย่างใด

สรุป นายบิวกิ้นต้องรับผิดทางอาญาด้านเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานบุกรุกในเวลากลางคืนตามมาตรา 362,364,365 (3) ประกอบมาตรา 86 และเป็นผู้สนับสนุนในความผิดฐานพยายามลักทรัพย์ในเวลากลางคืนในเคหสถาน ตามมาตรา 335 (1),(8),335 วรรคสองประกอบมาตรา 80,86 และฐานลักทรัพย์นายจ้างตามมาตรา 335 (11)

นายพีต้องรับผิดชอบทางอาญานุกรูกลงในเวลากลางคืนตามมาตรา 362,364,365 (3) และพยายามลักทรัพย์ในเคหสถานในเวลากลางคืนตามมาตรา 335 (1),(8), 335 วรรคสองประกอบมาตรา 80 และฐานรับของโจรตามมาตรา 357 วรรคแรก

วิชากฎหมายมหาชนเบื้องต้น

Introduction to Public Law

คำถามข้อ 1 บรรดาแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายมหาชนทั้งหลายที่เติบโตขึ้นในสายธารประวัติศาสตร์ของยุโรป จะไม่สามารถมีอิทธิพลต่อระบบการเมืองโดยแท้จริงได้เลยหากไม่มีการนำเอาแนวคิดและทฤษฎีเหล่านั้นมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาแห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส บรรดาแนวคิดและทฤษฎีทางกฎหมายมหาชนจำนวนมากมีชีวิตขึ้นมาและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองการปกครองของชาติฝรั่งเศสเป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากความดังต่อไปนี้ที่ปรากฏอยู่ในส่วนนำของคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 (The Declaration of the Rights of Man and of the Citizen) ความว่า

“โดยที่พิจารณาเห็นว่า ความเขลาเบาปัญญา ความหลงลืม หรือความละเลยเพิกเฉยต่อสิทธิประการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น เป็นสาเหตุแต่เพียงประการเดียวของความหายนะที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม และของความฉ้อฉลที่เกิดขึ้นในรัฐบาลชุดต่าง ๆ บรรดาผู้แทนปวงชนชาวฝรั่งเศสซึ่งรวมตัวกันเป็นสภาแห่งชาติ จึงเห็นพ้องต้องกันในอันที่จะแสดงให้เห็นอย่างเปิดเผยว่าเป็นทางการลงไปในคำประกาศ ซึ่งสิทธิทั้งหลายตามธรรมชาติอันมีอาจถ่ายโอนแก่กันได้ และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของมนุษย์

เพื่อว่าเมื่อคำประกาศฉบับนี้ได้ปรากฏแก่สมาชิกทั้งมวลอันประกอบกันขึ้นเป็นสังคมแล้ว จะกระตุ้นให้สมาชิกเหล่านั้นได้ตระหนักอยู่เสมอถึงบรรดาสิทธิและหน้าที่ของพวกเขา

เพื่อว่าเมื่อพิจารณาถึงการกระทำของอำนาจนิติบัญญัติและการกระทำของอำนาจปกครองบริหาร ไม่ว่าจะในคราวใดก็ตาม ประกอบกันเข้ากับวัตถุประสงค์แห่งสถาบันทางการเมืองทุกสถาบัน จักพึงได้รับการเคารพยิ่งขึ้น

เพื่อว่าข้อเรียกร้องทั้งปวงของพลเมือง – ซึ่งนับแต่บัดนี้ไป จักตั้งอยู่บนหลักการต่าง ๆ อันชัดเจนและเป็นหลักการที่มีอาจปฏิเสธได้อีกต่อไป – จักมุ่งไปสู่การธำรงไว้ซึ่งรัฐธรรมนูญและประโยชน์สุขร่วมกันของทุกคน

ด้วยเหตุผลที่ว่ามานี้ ต่อเบื้องหน้าและภายใต้การคุ้มครองแห่งองคภาวะสูงสุด
สภาแห่งชาติจึงยอมรับและประกาศซึ่งสิทธิทั้งหลายแห่งมนุษยชนและพลเมืองไว้
ดังต่อไปนี้.....”

(แปลโดย ฐานันท์ นิพิฏฐกุล และเรียบเรียงใหม่โดย ปิยบุตร แสงกนกกุล)

ภายใต้ความทั้งหลายที่กล่าวมานี้ ให้ท่านตอบคำถามว่า

1) ท่านเห็นว่าแนวคิดของนักปรัชญาการเมืองคนใดสะท้อนอยู่ในส่วนนำของ
คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 นี้ ภาพรวมของแนวคิดที่
นักปรัชญาคนดังกล่าวเสนอเป็นเช่นไร และความในส่วนของข้อความในคำประกาศ
ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของนักปรัชญาคนดังกล่าว

2) ท่านเห็นว่าการเกิดขึ้นของคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง 1789 นี้
ส่งผลต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายมหาชน อย่างไร จงอธิบายโดยสังเขป
แนวคำตอบ

หากศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายมหาชนและปรัชญาการเมืองที่เกี่ยวข้องกับ
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายมหาชนแล้วจะพบว่าบรรดาแนวคิดและทฤษฎี
ทั้งหลายจำเป็นที่จะต้องอาศัยการนำไปใช้โดยการปฏิวัติหรือการปฏิรูประบบการเมือง
การปกครองต่าง ๆ อันจะทำให้ปรัชญาการเมืองทั้งหลายนั้นสามารถมีชีวิตขึ้นได้ในทางปฏิบัติ
ซึ่งหากพิจารณาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์การเมืองของตะวันตกแล้ว จะพบว่าการปฏิวัติ
ฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 ถือเป็นหนึ่งในการปฏิวัติครั้งสำคัญที่มีการหยิบยืมเอาหลักการ
และปรัชญาทางการเมืองการปกครองทั้งหลายไปใช้เป็นฐานสนับสนุนการปฏิวัติ
ซึ่งสามารถสำรวจตรวจสอบการกระทำเช่นนั้นได้จากเอกสารทางการเมืองที่สำคัญ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ทั้งนี้ หากพิจารณาคำประกาศ
ดังกล่าวกับคำถามตามที่โจทย์กำหนดมาแล้วนั้น จะพบว่า

1) ความในส่วนนำที่โจทย์กำหนดนั้น สะท้อนปรัชญาการเมืองของนักปรัชญา
หลายท่าน โดยหนึ่งในนักปรัชญาการเมืองที่ข้อความคิดทางปรัชญาปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด
ในคำประกาศดังกล่าวคือ จอห์น ล็อก ทั้งนี้ จะทำการอธิบายแนวคิดของล็อกในเบื้องต้นก่อน
จากนั้น จะอธิบายแนวคิดดังกล่าวโดยปรับเข้ากับความในส่วนนำของคำประกาศฯ อีกครั้งหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาการเมืองของลัทธิคัมภีร์รากฐานอยู่ที่การสร้างระบอบการเมือง การปกครองขึ้นมาภายใต้ข้อตกลงและความยินยอมของประชาชนทั้งหลายที่รวมเข้ามา เป็นรัฐในลักษณะของสัญญา กล่าวคือ ในฐานะที่มาแห่งอำนาจทางการเมืองทั้งหลาย ระบบการเมืองการปกครองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนในฐานะที่มาและเจ้าของอำนาจ สูงสุดในการปกครองรัฐให้ความไว้วางใจและมอบอำนาจในการปกครอง โดยเฉพาะอำนาจ ในการบังคับเมื่อเกิดการละเมิดขึ้นให้กับรัฐ (รัฐบาล) โดยรัฐจะต้องนำอำนาจดังกล่าวไปใช้ ในทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนทั้งหลาย ทั้งนี้ โดยพื้นฐานแล้ว อำนาจนั้น ต้องถูกใช้เพื่อคุ้มครองสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และเสรีภาพของประชาชน

เนื่องจากลัทธิ ก่อตั้งระบบสัญญาประชาคม ซึ่งมอบอำนาจการปกครองให้กับรัฐ บนฐานความไว้วางใจของประชาชน ดังนั้น ในตอนหนึ่งในงานของลัทธิ เขาจึงกล่าวไว้ว่า ประชาชนทั้งหลายนั้นอาจถอนคืนความไว้วางใจ หรืออีกนัยหนึ่ง ประชาชนสามารถใช้สิทธิ ในการล้มล้างการปกครองของผู้ปกครองเดิม ที่บริหารรัฐไปในทางที่ขัดกับความไว้วางใจ ของประชาชนได้ โดยนัยนี้ เอกสารทางวิชาการหลายชิ้นจึงกล่าวว่า งานของลัทธิคือการ สร้างความชอบธรรมหรือสร้างสิทธิในการปฏิวัติให้เกิดขึ้น

จากคำอธิบายข้างต้น หากนำเอาไปพิจารณาควบคู่กับความในส่วนนำที่กำหนดไว้ใน โจทย์ จะพบว่าสิทธิในการปฏิวัติหรือความที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ไว้วางใจต่อ ผู้ปกครองเดิม และหวังจะก่อตั้งระบบการปกครองใหม่นั้นปรากฏอยู่ในย่อหน้าแรกของ ส่วนนำ โดยเฉพาะในตอนที่ว่า “โดยที่พิจารณาเห็นว่า ความเขลาเบาปัญญา ความหลงลืม หรือความละเลยเพิกเฉยต่อสิทธิประการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น เป็นสาเหตุ แต่เพียงประการเดียวของความหายนะที่เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม และของความฉ้อฉลที่เกิดขึ้นในรัฐบาลชุดต่าง ๆ...” อันแสดงให้เห็นว่า ผู้ร่างคำประกาศนี้อ้างว่าการที่ ผู้ปกครองใช้อำนาจไปในทางที่เพิกเฉยต่อสิทธิในประการต่าง ๆ ของมนุษย์นั้น ก่อให้เกิดหายนะต่อมนุษย์ทั้งหลายที่รวมกันเข้ามาเป็นรัฐ และอาศัยปัญหานี้เอง ผู้ร่างคำประกาศฯ จึงร่างเอกสารทางการเมืองนี้ขึ้น เพื่อกำหนดกรอบแห่งการใช้อำนาจรัฐ เสียใหม่ ดังที่จะเห็นได้จากความในส่วนอื่นของคำประกาศฯ ที่โจทย์ยกมา ซึ่งผู้มีอำนาจ ภายในรัฐทั้งหลายจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นการใช้สิทธิในการปฏิวัติ

เปลี่ยนแปลงการปกครอง และกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการใช้อำนาจอธิปไตยตลอดจนก่อตั้ง
สิทธิต่าง ๆ เสียใหม่โดยประชาชนตามแนวคิดของลัทธิ

กล่าวโดยสรุป เมื่อส่วนนำของคำประกาศสะท้อนการนำแนวคิดของลัทธิมาใช้
อย่างชัดเจนแล้ว จึงสามารถกล่าวยืนยันสิ่งที่โจทย์กล่าวอ้างมาตั้งแต่แรกได้ นั่นคือ
การปฏิวัติฝรั่งเศสนั้น คือตัวอย่างสำคัญของการนำเอาปรัชญาการเมืองไปใช้ในทางปฏิบัติ
ซึ่งได้มอบที่ทางและการดำรงอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงในทางการเมืองให้กับแนวคิด
ทางปรัชญาทั้งหลายนั่นเอง

2) ในแง่มุมทางประวัติศาสตร์กฎหมายมหาชน จะพบว่าการเกิดขึ้นของ
การปฏิวัติฝรั่งเศส และการจัดทำคำประกาศตามโจทย์ คือหนึ่งในช่วงเวลาสำคัญที่แสดง
ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ของกฎหมายมหาชนได้ก้าวผ่านจากยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์
เข้าสู่ยุคใหม่แห่งความเป็นประชาธิปไตยแล้ว กล่าวคือ

หากศึกษาคำประกาศฯ ในภาพรวม จะพบว่คำประกาศฯ นี้ (เช่นเดียวกับ
คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา) ทำหน้าที่สำคัญสามประการ ประการแรก
คือการสร้างความชอบธรรมให้กับการสถาปนาระบบการเมืองใหม่ ผ่านการการกล่าวอ้าง
ถึงความบกพร่องของระบบการเมืองเดิม (สมบูรณาญาสิทธิราชย์)

ประการที่สอง คำประกาศฯ ทำหน้าที่ยืนยันให้เห็นถึงการถ่ายเทความชอบธรรม
และแหล่งที่มาของอำนาจปกครองจากเดิมที่ผูกติดอยู่กับตัวตนของกษัตริย์ผู้ปกครอง
มาเป็นการผูกอยู่กับประชาชนผู้ถูกปกครอง

ประการที่สาม การยืนยันให้เห็นว่าอำนาจในการปกครองทั้งหลายนั้นหลังไหล
มาจากผู้ถูกปกครองและการเกิดขึ้นของระบบการเมืองใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับว่า
ผู้ถูกปกครองได้ให้ความยินยอมในการที่จะมอบอำนาจปกครองให้กับผู้ปกครองหรือไม่
ความประการนี้เองเป็นรากฐานสำคัญประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ภายใต้ความทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จึงพอจะสรุปได้ว่าความสำคัญของ
คำประกาศดังกล่าวต่อพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายมหาชน นั่นคือ
การแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นประชาธิปไตย และยุคสมัยใหม่
ในประวัติศาสตร์ของกฎหมายมหาชนนั่นเอง

คำถามข้อ 2 “ในปัจจุบันยังไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีเดียวที่สามารถแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนได้แบบเด็ดขาด” ท่านเห็นด้วยกับข้อความดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร จงอธิบาย พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

แนวคำตอบ

การแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนนั้นโดยพื้นฐานแล้วมีเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยสี่เกณฑ์ การที่จะอธิบายว่ายังไม่มีเกณฑ์ (ทฤษฎี) ใดที่สามารถแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนได้อย่างเด็ดขาดนั้น จำเป็นที่จะต้องอธิบายรายละเอียดของทฤษฎีต่าง ๆ และอธิบายจุดอ่อนของแต่ละทฤษฎีโดยสังเขป ดังนี้

1) เกณฑ์องค์กร ภายใต้เกณฑ์นี้ กฎหมายมหาชนและกฎหมายเอกชนอาจแยกออกจากกันได้โดยพิจารณาว่าตัวตนหรือบุคคลประเภทใดบ้างเข้าไปเป็นคู่กรณีหรือก่อนิติสัมพันธ์กันในทางกฎหมาย โดยหากเป็นกฎหมายมหาชนนั้น คู่กรณีแห่งนิติสัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเสมอ ส่วนคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง อาจเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือหน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ได้ (ภาพที่ชัดเจนของกรณีนี้คือรัฐธรรมนูญที่กำหนดนิติสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายหนึ่งซึ่งก็คือรัฐกับอีกฝ่ายหนึ่งคือประชาชน และในขณะเดียวกัน ก็กำหนดปฏิสัมพันธ์ทางอำนาจรัฐระหว่างหน่วยงานของรัฐต่อกันและกัน)

อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ดังกล่าวก็มีจุดอ่อน เนื่องจากในหลายกรณีเอกชนอาจเข้ามาเป็นคู่กรณีในฐานะตัวแทนของรัฐก็ได้ กรณีเช่นนี้เห็นได้จากตัวอย่างเกี่ยวกับสถานการณ์ตรวจสภาพรถเอกชน ซึ่งรัฐมอบอำนาจให้เอกชนปฏิบัติการตรวจสภาพรถในนามของรัฐกรณีเช่นนี้เอกชนจึงทำหน้าที่แทนรัฐและเปรียบเสมือนรัฐในนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดอ่อนหรือปัญหาของเกณฑ์องค์กรนั่นเอง

2) เกณฑ์วัตถุประสงค์ กล่าวโดยย่อที่สุด เกณฑ์วัตถุประสงค์ชี้ชวนให้ทำความเข้าใจว่า เราสามารถแบ่งแยกกฎหมายเอกชนและมหาชนออกจากกันได้โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ที่กฎหมายนั้นมุ่งตอบสนองหรือมุ่งให้เกิดขึ้น โดยอธิบายต่อไปได้ว่ากฎหมายมหาชนนั้นมุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (เช่นการให้การรับรองสิทธิของประชาชนไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นมีขึ้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหลาย) ส่วนกฎหมายเอกชนนั้นมีขึ้น

เพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนตัวระหว่างเอกชนที่ก่อกันสัมพันธ์กัน (เช่นกฎหมายแพ่ง ในส่วนของสัญญาซื้อขายก็มีขึ้นเพื่อมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของคู่สัญญา)

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีรัฐก็อาจจะกระทำการอย่างเอกชน คือประกอบการเพื่อหาประโยชน์ให้กับรัฐเองมากกว่าที่จะมุ่งประโยชน์สาธารณะโดยตรง เช่นการประกอบกิจการของรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ โดยมุ่งหวังเอากำไรจากประชาชนผู้มาใช้บริการ ซึ่งมีลักษณะขัดหรือแย้งต่อข้อสันนิษฐานของเกณฑ์วัตถุประสงค์ รวมถึงในบางกรณี เอกชน เช่นองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ ก็ทำกิจกรรมหลายประการเพื่อประโยชน์สาธารณะ เช่นการควบคุมมาตรฐานการประกอบอาชีพ กรณีนี้ก็แสดงให้เห็นถึงปัญหาของเกณฑ์วัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน

3) เกณฑ์รูปแบบ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มุ่งอธิบายว่าการใด ๆ ที่กระทำลงในแดนของกฎหมายเอกชนนั้นจะกระทำบนฐานของเสรีภาพในการแสดงเจตนา นั้นหมายความว่า การกระทำหรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสัญญาในลักษณะใดก็ตามอาจกระทำลงได้ในลักษณะที่แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดและไม่ได้ห้ามไว้ โดยจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่สัญญาทุกฝ่าย ซึ่งต่างจากการกระทำในแดนของกฎหมายมหาชน ที่จะต้องกระทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดโดยเคร่งครัด และกระทำการใด ๆ นอกเหนือจากขอบที่กฎหมายให้อำนาจไว้ไม่ได้ เช่น การออกคำสั่งทางปกครองจะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ผู้ออกคำสั่งไม่สามารถตกลงแก้ไขรายละเอียดคำสั่งกับผู้ได้รับคำสั่งให้เป็นอื่นได้หากกฎหมายไม่อนุญาตให้กระทำ ทั้งนี้ แม้ว่าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะให้ความยินยอม

อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ามีนิติสัมพันธ์บางประการของเอกชน เช่นการจ้างแรงงาน หรือการทำสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่รัฐเข้ามากำหนดเงื่อนไขในการควบคุม ทำให้เสรีภาพในการแสดงเจตนาไม่สามารถใช้ได้กรณีของสัญญาเหล่านี้ อันเป็นจุดอ่อนสำคัญของเกณฑ์รูปแบบนี้

4) เกณฑ์การพิจารณาคติ กล่าวโดยย่อ เกณฑ์นี้อธิบายว่าคติใดก็ตามที่เกิดขึ้นในแดนของกฎหมายมหาชนจะต้องขึ้นศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะในทางมหาชน เช่นศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครอง ส่วนคติในทางกฎหมายเอกชนก็ต้องขึ้นศาลยุติธรรม อันมีเขตอำนาจแยกต่างหากจากศาลในทางกฎหมายมหาชน

ในบรรดาเกณฑ์ทั้งสี่นี้ เกณฑ์การพิจารณาดีของศาลถือเป็นเกณฑ์ที่แทบจะไม่มีจุดอ่อนเลย แต่ในบางครั้ง ลำพังเกณฑ์นี้อาจไม่สามารถอธิบายได้ว่าในหลาย ๆ ครั้ง เหตุใดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในเขตแดนของกฎหมายมหาชนในลักษณะที่ละเมิดเอกชนจึงต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลยุติธรรมไม่ใช่ศาลปกครอง (การละเมิดอันไม่ได้กระทำในระหว่างปฏิบัติหน้าที่) ดังนั้น คำกล่าวตามโจทย์ที่ว่า “ในปัจจุบันยังไม่มีทฤษฎีใดทฤษฎีเดียวที่สามารถแบ่งแยกกฎหมายมหาชนออกจากกฎหมายเอกชนได้แบบเด็ดขาด” จึงเป็นคำกล่าวที่ถูกต้อง เนื่องจากทุกเกณฑ์มีจุดอ่อนทั้งสิ้นและอาจจำเป็นต้องใช้ทุกเกณฑ์ร่วมกันในการอธิบายเพื่อแบ่งแยกประเภทว่ากฎหมายใดกฎหมายหนึ่งเป็นกฎหมายเอกชนหรือกฎหมายมหาชน

LAW YOUTH ACTIVITIES

LAW YOUTH ACTIVITIES

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.ณัฐดนัย นาจันทร์

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

อาจารย์สุวลักษณ์ ชันธ์ปรีक्षा

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวกฤตชนก ขวัญกิจสุธীনันท์

นางสาวอรทัย ชินนะ

นายศีกษิต สุวรรณเนตร

นายไพโรจน์ จรรวมกลาง

กองบรรณาธิการ

นางสาวพรวิมล เสริมทรัพย์

นางสาวปฐมาพรชัย น้าเพชร

นางสาวศศิกานต์ กาญจนพันธุ์

หัวหน้าฝ่ายจัดหาทุน

นางสาวจิรายุ ศรีสุคนธ์

นางสาวณริศรา ธีรพันธ์

ฝ่ายจัดหาทุน

นายอนวัต ทะนวนรัมย์

นางสาวพิชามญช์ กุดั่น

หัวหน้าฝ่ายบัญชี

นางสาวรัญญา บำรุง
นางสาวปาลิดา สุวัฒน์พิศาลกิจ

ฝ่ายบัญชี

นางสาวพรไพลิน พรหมน้อย
นางสาวศิริประภา ทำสุข

หัวหน้าฝ่ายออกแบบ

นางสาวปรียาภรณ์ ปิ่นเมือง

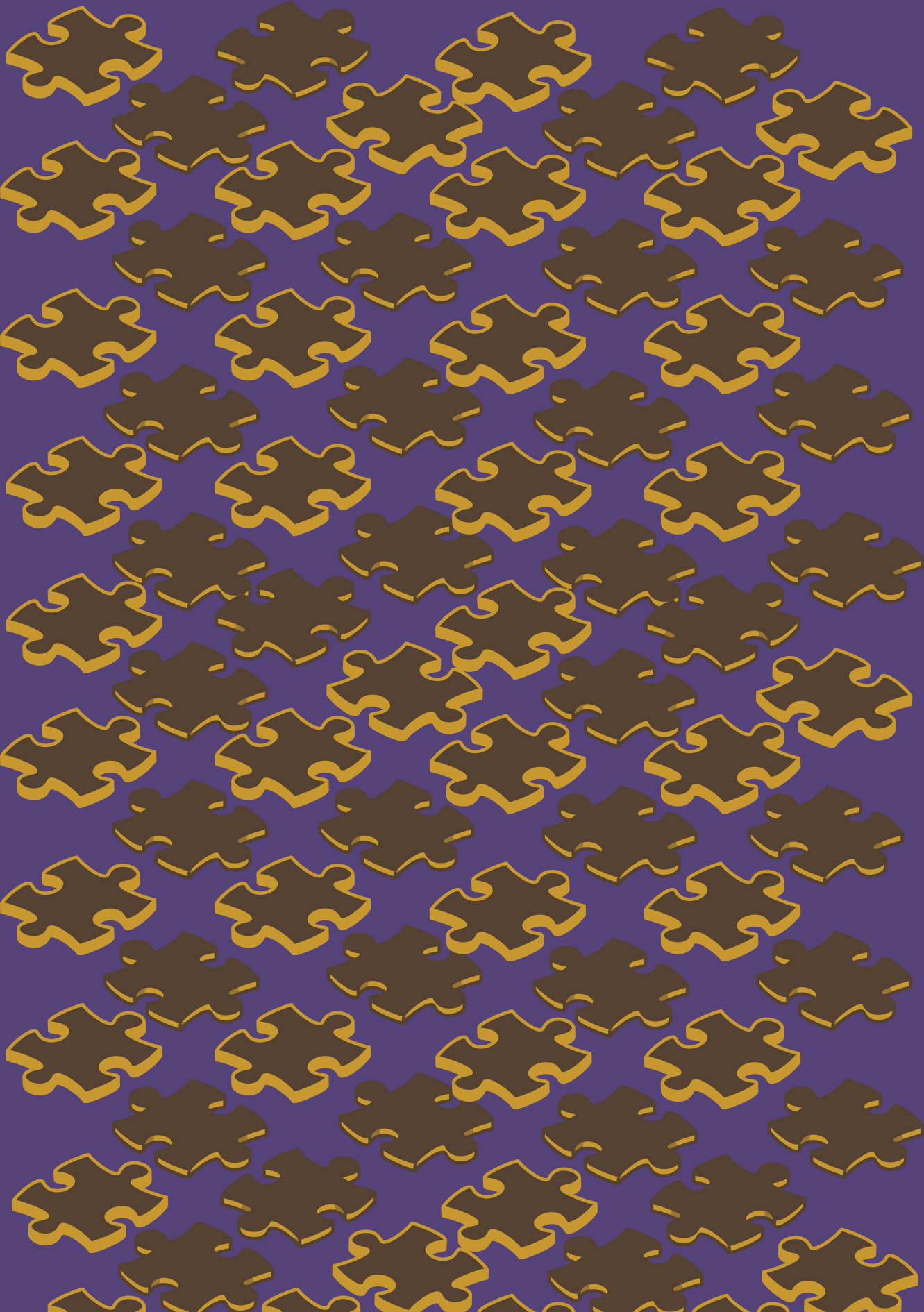
นางสาวพิชามญช์ ชัยอินทร์

นางสาวศิริวรรณ อินทร์คำ

ฝ่ายออกแบบ

นางสาววรรณพร วรรณโน

นางสาวนิกัสมา มะลารี่

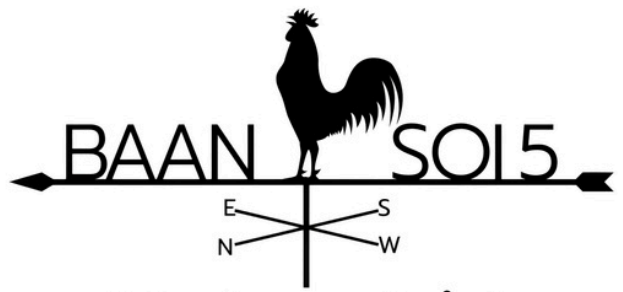
สำนักกฎหมายจำเริญ วรารณ และเพื่อน

“ผมและทีมพร้อมดูแล
ให้คำปรึกษาและ
ว่าความอรรถคดีแก่ท่าน”

นายจิตพงษ์ วรารณ

ศิษย์เก่านิติศาสตร์แม่ฟ้าหลวง รุ่นที่ 8

Thitipong Law Firm
Thitiponglawfirm
Thitipong.lawfirm

บริษัท บ้านซอย 5 จำกัด
BAAN SOI 5 CO.,LTD.

ขอขอบพระคุณ
ผู้ไม่ประสงค์ออกนามทุกท่าน

สถาบันติวกฎหมาย
Ohm's Law
โอห์ม ลอว์

ฝากความสำเร็จให้เราดูแล

 ติวได้ทุกที่ ทุกเวลา

คอร์สติว ONLINE
คอร์สติวแบบจัดส่งเอกสาร

 ข้อมูลเจาะลึกทุกสนามสอบ

ติวโดย ทีมติวเตอร์คุณภาพ
เนติบัณฑิตไทย, นิติศาสตรบัณฑิต

หลักสูตรครอบคลุม

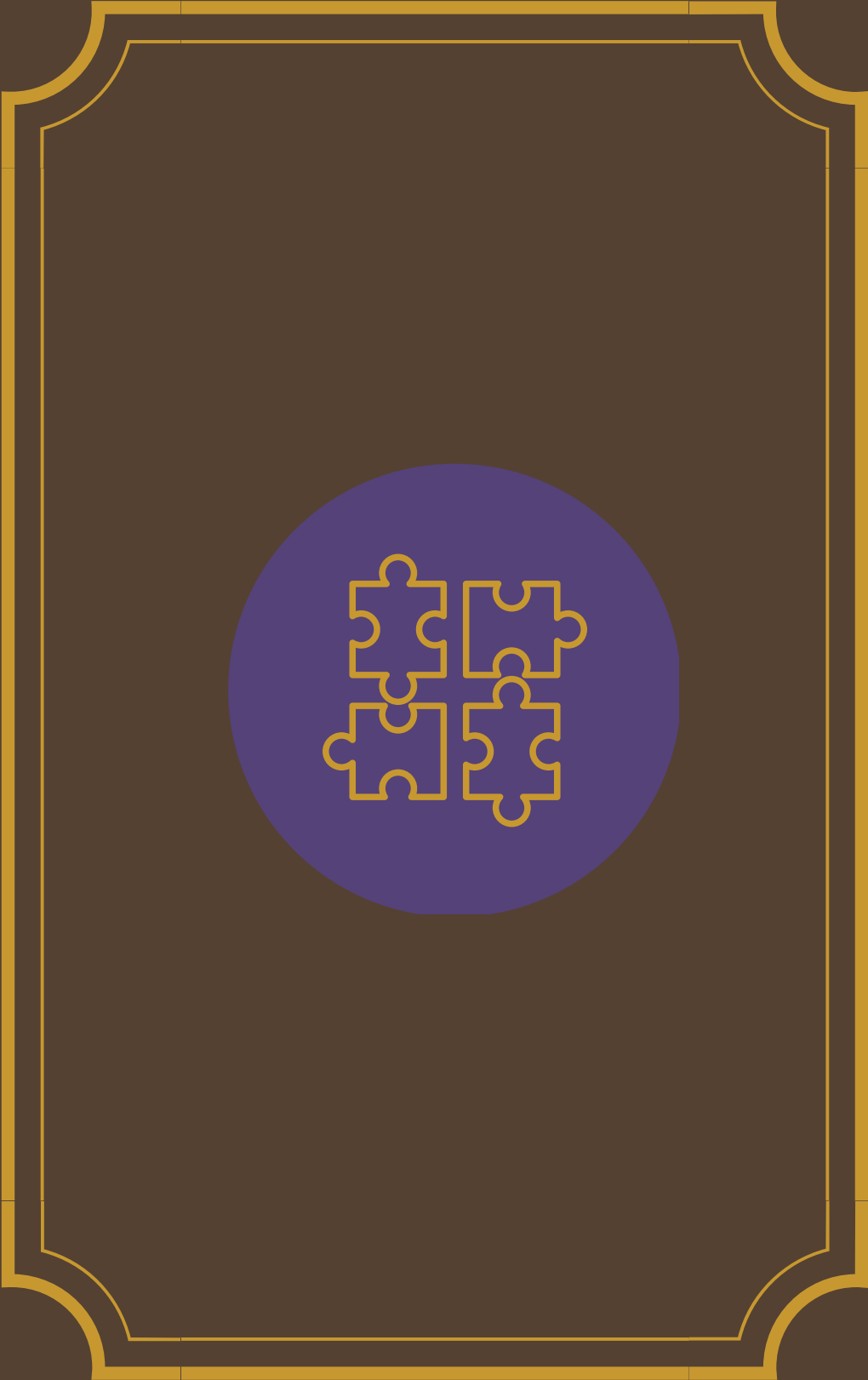
☐ ติวนิติศาสตรบัณฑิต (ป.ตรี)	☐ ติวใบอนุญาตให้เป็นทนายความ
☐ ติวเนติบัณฑิต	☐ ติวสอบอัยการผู้ช่วย
☐ ติวสอบภาค ก. (ก.พ.)	☐ ติวสอบผู้ช่วยผู้พิพากษา
☐ ติวสอบนายร้อยตำรวจ	☐ ติวสอบงานราชการต่าง ๆ

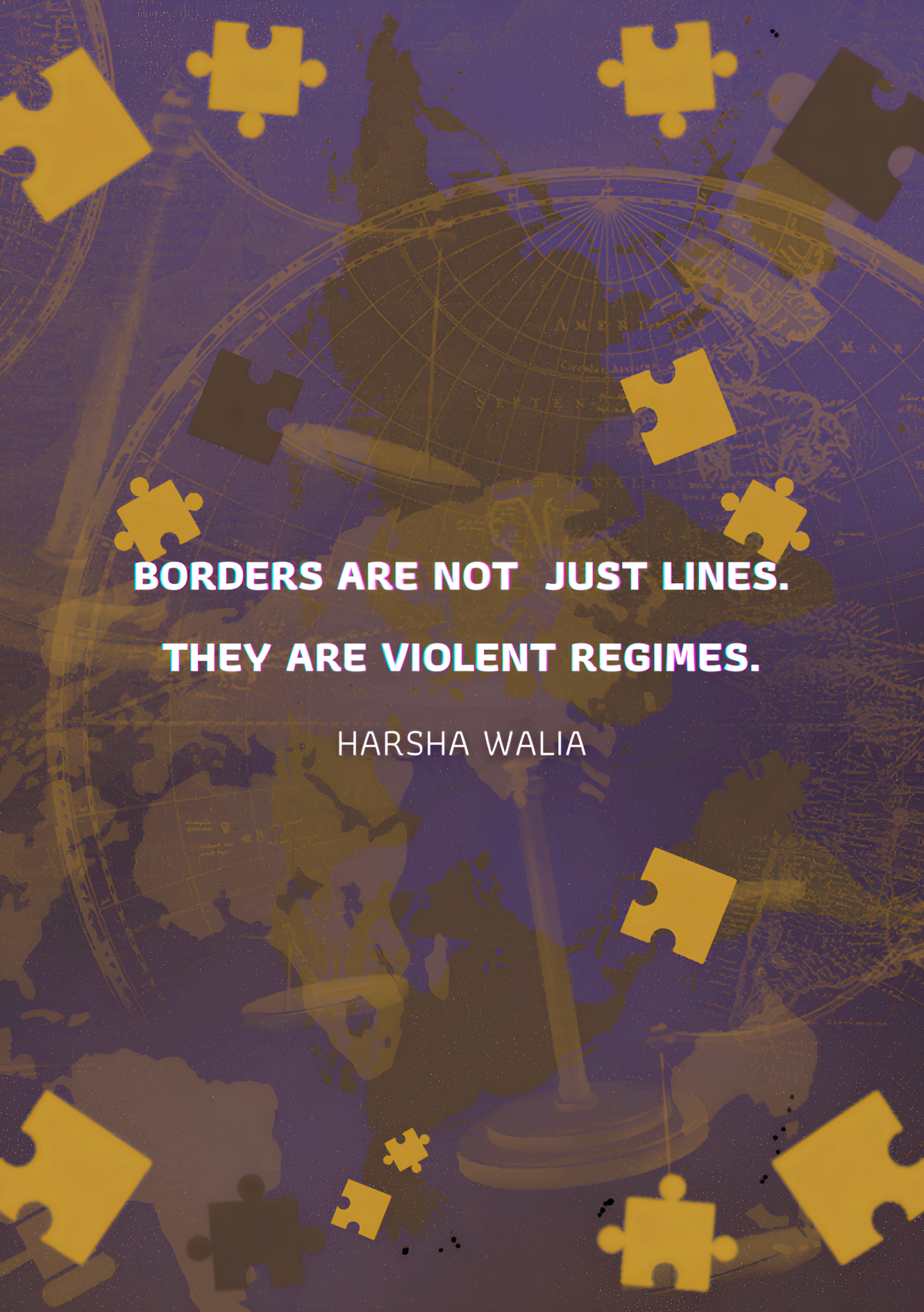
ช่องทางการติดตาม

- สถาบันติวกฎหมาย Ohm's Law (โอห์ม ลอว์)
 @OhmsLawTutor
 OhmsLawTutor
 สถาบันติวกฎหมาย Ohm's Law โอห์ม ลอว์
 @OhmsLawTutor
 www.OhmsLawTutor.com
 โทร. 098-997-8919, 098-997-8915, 095-693-9789, 080-563-9789, 097-928-9289 (09.00-18.00 น. ทุกวัน)

LINE Official Account
(09.00-24.00 น. ทุกวัน)

The background is a dark blue globe with a grid of latitude and longitude lines. Several yellow puzzle pieces are scattered across the globe, some overlapping the landmasses. A faint, light-colored scale of justice is visible in the lower right quadrant, with its base resting on the globe. The text is centered in the upper half of the image.

BORDERS ARE NOT JUST LINES.
THEY ARE VIOLENT REGIMES.

HARSHA WALIA